Milliyet
YAYINLARI

Emin Çölaşan

24 OCAK

BİR DÖNEMİN PERDE ARKASI

19. BASKI

24 OCAK: BİR DÖNEMİN PERDE ARKASI

Emin Çölaşan

Milliyet Yayınları - 1983

Emin Çölaşan

1942 yılında Ankara'da doğdu. Ortaokul ve lise öğrenimini TED Ankara Koleji'nde tamamladı. ODTÜ İdari İlimler Fakültesi Ekonomi/ İstatistik bölümünden 1965 yılında mezun olduktan sonra Devlet Planlama Teşkilâtı'nda görev aldı. 1969 yılında, Planlama Müsteşarı Turgut Özal'ın döneminde görevine son verildi. Çölaşan daha sonra Maliye Bakanlığı Bütçe Genel Müdürlüğü, Ticaret Bakanlığı Dış Ticaret Genel Sekreterliği ve Petkim Genel Müdürlüğü'nde çalıştı. Birinci MC (Milliyetçi Cephe) hükümeti döneminde Petkim'deki görevine de son verildi. 1976 yılında Milliyet gazetesine girdi ve gazeteciliğe başladı. 1972 ve 1974 yıllarında iki kez, Milliyet gazetesinin Karacan Yarışması'nda birincilik ödülü kazandı. Gazeteciliğe başladıktan sonra çeşitli zamanlarda İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin Çağdaş Gazeteciler Derneği'nin "Yılın Gazetecisi" ödüllerini aldı. Cumhuriyet gazetesinin "Bülent Dikmener Haber Ödülü" de 1981 yılında Çölaşan'a verildi. Kendisine Ankara Gazeteciler Cemiyeti tarafından verildiği açıklanan ödülü ise reddetti ve almadı. Ekonomik konularda ve ele geçirdiği belgelerle sağladığı başarılar yanında, "araştırmacı gazeteci" olarak tanınan Emin Çölaşan bu kitapta 24 Ocak döneminin hiç bilinmeyen yönlerini açıkladı. Ortaya nefes kesici, bazen güldüren, bazen acı acı düşündüren, her yönüyle gerçeklere ve belgelere dayanan, aylarca süren titiz çalışmaların ürünü olan, ülkemizin bir dönemini gözler önüne seren ve hepimizin ders almasını gerektiren bu yapıt çıktı.

Önsöz

Türkiye, bir "24 Ocak dönemi" yaşadı ve yaşamaya devam ediyor. Açmazda bulunan ve gelmiş geçmiş hükümetlerin ihmalleri ve bazı dış gelişmeler nedeniyle felç olan Türk ekonomisini kurtarmak için 1980 yılında seri önlemler alındı. Batı dünyasının bizden istedikleriyle aynı doğrultuda olan bu önlemleri, o günlerde iş başında olan bir azınlık hükümeti gerçekleştirdi. Yararları ve zararları konusunda çeşitli çevrelerin bir türlü görüş birliğine varamadıkları, olumlu ve olumsuz yönleriyle hâlâ tartışma konusu olan bu ekonomik programla birlikte, Türk ekonomisinde o günlere kadar tanık olmadığımız köklü değişiklikler yapıldı. Bunun da ötesinde, bir ekonomik program uzun süre uygulanabildi.

24 Ocak dönemi, bu kitap yazıldığı sırada aradan geçmiş olan üç yıldan fazla bir zaman süresine karşın, ülkemizde etkisini sürdürmeye devam ediyor. Türk ekonomisi, bu programla getirilen temel ilkelere göre yönlendiriliyor. Şunu rahatlıkla söylemek mümkündür ki, 24 Ocak Kararları ve uygulamaları, Türkiye'de bugüne kadar kamuoyunu en çok ilgilendiren, boyutları niteliği ve amacı en çok tartışılan, olumlu ve olumsuz eleştiriler yöneltilen konulardan biri olmuştur. Bize göre, 21 Ocak dönemi üç aşamadan oluşmaktadır. Bunlardan ilki, 11 Ekim 1979 Senato seçimlerinden sonra Adalet Partisi azınlık hükümetinin kurulmasıyla başlamakta, 24 Ocak Kararlarının hazırlanması, kabul edilmesi ve sonraki gelişmeleriyle 12 Eylül 1980 tarihine kadar sürmektedir. Burada siyasal ağırlık, o günlerin Başbakanı Süleyman Demirel'dedir. Teknisyen ise, Başbakanlık Müsteşarı Turgut Özal'dır. İkinci aşama. 12 Eylül Harekâtı'ndan sonra Özal'ın Başbakan Yardımcısı, Kaya Erdem'in Maliye Bakanı olmalarıyla başlamakta ve Temmuz 1982'de beraberce istifa etmelerine kadar sürmektedir, üçüncü aşama ise, Adnan Başer Kafaoğlu'nun Maliye Bakanı olmasıyla başlamaktadır. Biz bu kitapta, bunlardan sadece "birinci aşamayı" ele aldık ve Demirel hükümetinin iş başına gelişinden 12 Eylül harekâtına kadar geçen sürenin "perde arkasını" araştırdık. Karşımıza pek çok yönüyle renkli bir tablo çıktı. Görevimiz, bu renkli olduğu kadar da karmaşık olan tabloyu kamuoyuna yansıtmaktı. Bunu yapmaya çalıştık.

Bu kitap, bilimsel bir araştırma değildir. 24 Ocak Kararlarının ve bu

alanda yapılan uygulamaların Türk ekonomisine ne getirip ne götürdüğünün, yarar ve zararlarının ortaya çıkarılmasına yönelik de değildir. Amacımız sadece, o ilginç dönemin "perde arkasını" ele almak, olayın hemen hiç bilinmeyen, üzerinde hiç durulmamış "iç ve dış kulislerini" gözler önüne sermek olmuştur. 24 Ocak kararlan nasıl hazırlandı? Turgut Özal Ankara'ya hangi koşullarla geldi ve neler istedi? Kararlar Bakanlar Kurulu'ndan nasıl geçirildi? Bu sırada Bakanlar Kurulu'nda neler oldu? Komutanlara 8 Ocak ve 30 Ocak 1980 günlerinde verilen ve kamuoyuna bugüne kadar yansımayan brifinglerde neler anlatıldı? IMF bizden ne istiyordu? Başbakan Demirel IMF ile neler konuştu? Yabancı kuruluşlarla yapılan gizli pazarlıklarda, gizli görüşmelerde neler oldu? Bizden hangi taahhütleri istediler, biz onlara neler verdik? Hükümet içerisinde ve bürokraside ne gibi görüş ayrılıkları çıktı? Para bulmak için hemen hemen bütün dünyayı gezen Turgut Özal'ın başına neler geldi? Bu soruların ilginç öykülerini ve perde arkasını tümüyle tarafsız bir açıdan, gerçekleri saptırmadan yansıtmaya çalıştık. Kimseyi övmeyi, yermeyi, yüceltmeyi, ya da küçük düşürmeyi amaçlamadık. Çok sayıda "hassas" olayı saptırmadan, en doğru bir biçimde vermek için çaba harcadık.

Kitabı hazırlamak için aylarca çalıştık. O dönemi sorumlu makamlarda yaşamış olan çok sayıda yetkili ile uzun görüşmeler yaptık. Yüzlerce dosyayı inceledik, yeni belgeler bulduk. Bizim bu mütevazi çalışmamız, Türk ekonomi tarihinin çok önemli bir kesitine ışık tutmaya yönelik bir "ilk adım"dır. Sadece bir başlangıçtır. Bizden sonra başka araştırmacılar, bu konulan elbetteki çok daha değişik bir biçimde ele alacaklar ve bu alanda çok daha iyi eserleri ortaya koyacaklardır. Gösterdiğimiz bütün dikkate rağmen, bu kitapta bazı hata ve eksiklerimiz olabileceğini de biliyoruz. Bunlar için hem okuyucudan, hem de ilgili kişilerden özür diliyor, çalışmalarımıza yardımcı olan, hiç değilse önümüze engel çıkarmaya kalkışmayan herkese teşekkür etmeyi bir görev sayıyoruz.

Emin Çölaşan, Mayıs 1983

Giriş

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası 1977 yılı Şubat ayında tıkanmış ve döviz transferleri resmen durdurulmuştu. 1970'li yıllarda petrol üreticisi ülkeler tarafından petrol fiyatlarına yapılmaya başlanan ve çok büyük boyutlara ulaşan zamların da etkisiyle, Türkiye'nin geçmişten beri yarı felçli durumda olan dış ödemeler dengesi bütünüyle altüst olmuştu. Türk ekonomisi yapısal bozuklukları nedeniyle aynı duruma 1970 yılında da düşmüş ve o yılın Ağustos ayında Demirel hükümeti tarafından başta devalüasyon olmak üzere bazı ekonomik kararlar uygulama alanına konulmuştu. Ancak bu kararlar ekonomiyi içinde bulunduğu açmazdan kurtarmaya yetmemiş, Özellikle petrol faturasındaki büyük artışlar nedeniyle Türk ekonomisinin sorunları kısa süre sonra yeniden ağırlaşmaya başlamıştı. Sürdürülen hızlı kalkınma hamlesinin, uygulanan açık finansman yöntemlerinin, artan enflasyonun ve döviz yokluğunun etkisiyle Türk ekonomisi ciddi darboğazlara girmeye başlamıştı. Bu kısa "Giriş" bölümünde, Türk ekonomisinin tıkanma nedenlerini tartışacak değiliz. Ancak Türkiye'nin, 24 Ocak dönemine nasıl geldiğini kısaca hatırlatmakla yetineceğiz. Hükümetlerin, ekonominin tam anlamıyla tıkandığının bilincine varmalarından sonra, (1977 yılından 24 Ocak 1980 gününe kadar) Türkiye'de tam beş adet "istikrar programı" hazırlanmıştır.

- 1977 Ağustos ayında Demirel hükümeti tarafından uygulanmaya konulan "Enflasyona karşı mücadele paketi".
- 1978 yılı Mart ayında Ecevit hükümetinin "Yapısal değişim" programı.
- Aynı yılın Eylül ayında Ecevit hükümeti tarafından yürürlüğe konulan "Para Kredi Tedbirleri" paketi.
- 1979 Mart ayında yine Ecevit hükümeti tarafından getirilen "Ekonomiyi Güçlendirme" programı.
- 1980 yılı Ocak ayında Demirel hükümeti tarafından alınan "24 Ocak Kararları".

Bunlar içinde en "ciddi" bir biçimde uygulanan ve ömrü en uzun olan, 24 Ocak Kararları olmuştur. Bunun dışında kalan diğer paket ve programların bunları hazırlayan kadrolar tarafından bile fazla ciddiye alınmadığını söylemek mümkündür. Bu paket ve programların en büyük özelliği, büyük ölçüde zamlara ve "kur ayarlamalarına"

dayanınaları olmuş, böylece dış kredi çevrelerinin hoşnut kalmaları ve Türkiye'ye yeni dış krediler ve borç erteleme olanakları sağlanması amaçlanmıştır. Buna karşın, kibar adıyla "kur ayarlaması" ve gerçek adıyla devalüasyonlar, yeterince dış kredi ya da döviz bulunmadan yapılmış ve bu tür uygulamaların ekonomiye ne getirip ne götürdüğü uzun uzun tartışılmıştır. Sonuçta, yani bu beş ayrı "ekonomik paketin" ardından, Türk lirasının dolar karşısındaki değeri yaklaşık 19 liradan, 24 Ocak Kararlarıyla birlikte 70 liraya kadar düşmüş, aynı 2,5 yıllık süre içerisinde enflasyon toplam artışı yüzde 240 dolaylarında gerçekleşmiştir. Türk ekonomisi 1970'li yılların başında açmaza girmeye başlarken, bu sorunun çaresi hep yabancı ülkelerden ve uluslararası kuruluşlardan aranmıştır. Bunun sonucu olarak karşımıza OECD, IMF, Dünya Bankası, yabancı bankalar gibi kuruluşlar çıkmıştır. Özellikle 1974 yılından sonra başlayan koalisyonlar döneminde hiçbir hükümet Türkiye'nin ekonomik sorunlarının üzerine ciddi bir biçimde gidememiş ve ekonomi 1977 yılının Şubat ayında döviz transferlerinin yapılamaz duruma gelmesiyle birlikte resmen tıkanmıştır. Bu tıkanma olayı ve olumsuz ekonomik göstergeler her geçen gün biraz daha artmış ve Türkiye yavaş yavaş uluslararası kuruluşların kucağına iyice düşmeye başlamıştır. Bu süreç içerisinde dış borçlar da hızla artmış, akla gelebilecek her kaynaktan borç aranmıştır. Türkiye'den, uluslararası kuruluşların isteği her zaman aynı olmuştur. Bunların ana hatları şöyledir:

- Enflasyonu yavaşlatmak için sıkı para politikası uygulayın ve KİT sorununa çözüm bulun. Kamuda ve özel sektörde ücret artışlarını denetim altına alın.
- Devalüasyon yapın ve paranızın dış değerini gerçekçi bir düzeyde korumasını bilin.
- Yatırımlara bu kadar fazla kaynak ayırmayın ve kalkınma hızını düşürün.
- Bize inanın ve güvenin. Darboğazdan çıkış için bizden başka hiç kimsenin yardımcı olamayacağını bilin. Ekonomik bunalımdan çıkışın reçeteleri sadece bizdedir.

1978 yılında Ecevit Başbakandır ve Türk ekonomisi çok güç durumdadır. Ecevit, İkinci MC (Milliyetçi Cephe) hükümetinden çok kötü bir ekonomik ve siyasal miras devralmıştır. Anarşi ve terör olanca hızıyla sürerken, ekonomik durum da kötülüğünü korumaktadır. İçeride sürekli para basılmakta, bu durum dengesiz gelir dağılımını arttırmakta, iç pazar hareketlenmekte ve üretilen her mal içeride tüketilmektedir. Enflâsyon artışı çok ciddi boyutlara vardığı için herkes elindeki parayı mala yatırmakta, iç talep daha da kızışmaktadır. "Paradan kaçış" giderek hızlanmaktadır. İhracat düşük

düzeydedir. İşçi gelirleri düşüktür ve ithalat için elde döviz yoktur. Devletin en zorunlu gereksinmeleri için bile Merkez Bankası'nda döviz bulmak mümkün değildir. Doların resmi değerinin 47 lira olmasına karşın Tahtakale piyasasında bu değer 55 liraya ulaşmıştır. Hammadde yokluğu nedeniyle sanayi kuruluşları yavaş yavaş devreden çıkmakta, buna ek olarak örneğin akaryakıt, ilaç gibi temel mallar için bile döviz transferi yapılması mümkün olmamaktadır. Türkiye, geçmiş yıllardan devreden olumsuz mirasın da etkisiyle bir enflasyon ve yokluklar ülkesi olmuştur. Bu arada iç piyasadaki tatlı kârları kaçırmak istemeyen iş adamları ve sanayiciler için dünyanın en ilginç uygulamalarından biri keşfedilmiş ve yapılan ithalat resmi yoldan değil de, Tahtakale piyasasından finanse edilmeye başlanmıştır. Bu uygulamada "dost ve kardeş" yabancı firmalar, Türkiye'ye gönderecekleri malın bedelini dışarıda "özel yollardan" almakta ve "karşılıklı güven esasına" göre malı Türkiye'ye göndermektedirler. Ancak gümrük beyannamelerinde ya bu malın hibe olarak gönderildiği, ya da parasının daha sonra ödenmesinin satıcı firma tarafından kabul edildiği belirtilmektedir. Ya da ithalat kaçak yolla yapılmaktadır. Bu yöntem sayesinde, dövizsizlikten kıvranan Türk ekonomisi durmamış, ancak başımıza "garantisiz ticari borçlar" adıyla bilinen yeni bir belâ açılmıştır. Hem de birkaç milyar dolarlık bir belâ...

Özellikle 1975 yılından sonra Türk ekonomisi dış borçlar açısından da büyük açmazlara girmiş durumdadır. Akla gelebilecek her kaynaktan borç alınmakta, bankalardan, bankerlerden, serbest piyasadan ve devletlerden sağlanan borçlar daha sonra ödenemez duruma gelmektedir. Türkiye'nin dış borçları faizleriyle birlikte 1980 yılında yaklaşık 22 milyar dolara ulaşmış, bazı dış borçların ödemeleri zorunlu olarak durdurulmuştur. Kıbrıs olaylarından sonra başlatılan Amerikan silah ambargosu olanca hızıyla sürmekte, Türkiye daha önce batı dünyasından sağladığı bazı savunma gereçlerine de ayrıca kendi öz kaynaklarından döviz harcaması yapmak durumunda kalmaktadır. Merkez Bankası kepenklerini 1977 yılının Şubat ayında resmen indirdiği zaman Türkiye'nin dış ekonomik çevreler indindeki saygınlığı giderek azalmakta, yeni kredi olanaklarının bulunması mümkün olmamaktadır. Ülke hızla, yokluklar ülkesi olmaktadır. Ekonomiyi döndürmek için döviz yoktur. Karaborsa fiyatları, döviz dahil her alanda almış yürümüştür. İşte bu ortamda Ecevit hükümeti, her türlü olanağı kullanarak yeni kredi, dış yardım ve borç erteleme çabası içindedir. Olağanüstü yardım için NATO ve OECD'ye başvurulmuştur. 1978 Haziran ayında IMF ile bir anlaşma imzalanmış, ancak içerideki hassas siyasal durum nedeniyle hükümet bu anlaşmanın gereklerini

yerine getirememiştir. 1979 yılı başlarında Guadelupe Adası'nda yapılan Batı ülkeleri liderler toplantısında Türkiye'ye olağanüstü yardım kararı alınmıştır. Ancak koşul, yine IMF ile bir anlaşmaya varmamızdır. Sonuçta 1979 Haziran ayında IMF ile yeni bir anlaşmaya varılmış, bu da yürütülememiştir. Bu sırada Türkiye, 14 Ekim ara seçimlerine yaklaşmaktadır.

WOODWARD'IN RAPORU

1978'in Aralık ayında IMF Türkiye Masası Şefi Charles Woodward Ankara'ya geldi ve Türk yetkililere şöyle dedi:

— Bu ekonomi tıkanmıştır. Ciddi önlemler alınması gerekmektedir. Bu önlemlerin başında her zaman olduğu gibi Türk parasının değerinin düşürülmesi, zam yapılması vardır. Ancak Ecevit hükümeti özellikle devalüasyon konusunda hassastır. 1979 Mart ayına geldiğimizde Paris'te Türkiye'ye yardım toplantısı yapılmakta ve aynı gün ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Vest, "Türkiye, ivedi yardım için IMF koşullarını kabul etmelidir" demektedir. Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu ise Paris'te şöyle konuşmaktadır:

— IMF'yi reddetmiyoruz. Ancak ülkemizin bugünkü koşullarında bu kuruluşun her istediğini kabul etmemiz mümkün olmamaktadır. Hükümet olarak kendimiz bir istikrar programı hazırladık ve bunu yakında uygulama alanına koyacağız. Eğer bize yardımcı olmak istiyorsanız, IMF koşuluna bağlı olmadan yardım edin...

OECD ülkeleri ise bu isteğe karşı çıkmaktadırlar. Türkiye mutlaka IMF ile bir anlaşmaya varmalıdır... Mart ayının ilk günlerinde Paris'te umduğunu bulamayan Müezzinoğlu, Bonn'a geçmiş ve Alman Başbakanı Schmidt ile görüşmüştür.

— IMF yerine, bizim getireceğimiz istikrar programını kabul edin ve yardım verin... Ekonomi çökmektedir...

Türkiye, 1978 yılı Haziran ayında IMF ile imzaladığı anlaşmadan fazla bir yarar görmemiş, anlaşmada yer alan bazı hükümlerin uygulanması, iç ekonomik ve siyasal gelişmeler nedeniyle zaten mümkün olmamıştır. Ecevit de aynı kanıdadır ve bu kanısını Alman Başbakanı'na gönderdiği bir mesajla bildirmiştir. Ecevit de, Müezzinoğlu gibi, mesajında "IMF'yi bırakın, bizim yapacaklarımıza bakın." anlamında sözler söylemektedir. Ancak Avrupa direnmektedir. IMF ile anlaşmada çok istekli gözükmeyen Ecevit hükümeti bu yola

doğru hızla sürüklenmekte ve adeta zorlanmaktadır. Mart ayının başlarında Maliye Bakanlığı Müsteşarı Vural Güçsavaş başkanlığında bir heyet Washington'da IMF ile görüşmekte, 1978 yılında düzenlenen, ancak daha sonra işlerliğini yitiren "stand by" anlaşması konusunu ele almaktadır. Muhalefet lideri Demirel ise o günlerde şöyle konuşmaktadır: "Hükümet 50 milyar liralık zam paketi hazırlamaktır. Hükümetin ekonomi politikası iflas etmiştir". Aynı günlerde Başbakan Ecevit'in sözleri ise şunlardır: "Batı dünyasının, yardımı devalüasyon koşuluna bağlaması haksızlıktır. Buna boyun eğmeyeceğiz. Batı'nın ekonomik sorunlarımıza ilgisizliği, dış politikamızda etkisini gösterecektir." Ancak, yapılacak fazla bir şey de yoktu. 17 Mart 1979 günü akaryakıt, şeker, demir çelik, çimento ve sigara zamları açıklanırken, bir bölümünün açıklanması da "anlaşmazlık" nedeniyle erteleniyor ve Demirel, kendisini benzin olmadığı için at arabalarıyla İstanbul'da karşılayan yurttaşlara şöyle diyordu: "Bunlar zam değil, vatandaşı soymaktır. Bunların gidişi Allende gidişidir. Sonları nasıl olur bilemem." 1979 Mart ayının sonlarında OECD Genel Sekreteri Van Lennep Ankara'dadır. Başbakan Ecevit, Van Lennep ile yaptığı görüşmeden sonra şöyle demektedir: "Devalüasyon yapılmayacak." Bu arada, IMF ile temaslar kesilecektir. Ancak başta OECD olmak üzere, yardım beklediğimiz her kuruluş, IMF ile anlaşmamız için bastırmaktadır. 1979 yılının Nisan ayında, daha sonraki aylarda da değişmeyecek bir biçimde çeşitli malların fiyatlarına zam yapılmakta ve anarşi olanca hızıyla sürmektedir. Olaylar Nisan ayında hızla gelişmiş ve IMF ile Haziran ayında yeni bir anlaşmaya varılması konusunda karar alınmıştır. 10 Nisan günü yapılan açıklama şöyledir: Türk lirasının değeri ABD doları karşısında 25 liradan 26,5 liraya düşürülmüştür. Ancak, bir ay süreyle doların değeri 47 lira 10 kuruş olarak belirlenmiştir...

Ecevit hükümeti bu uygulama süresinin biraz daha uzatılmasıyla birlikte, birkaç ay içerisinde yurda yaklaşık 600 milyon dolar döviz girişi sağladı. Özellikle yurt dışında çalışan işçilerimiz bu uygulamaya büyük ölçüde rağbet ettiler ve ekonomiye bir parça olsun nefes aldıracak miktarda döviz gönderdiler. 12 Nisan günü ise, IMF ile beş aydan beri kesilmiş olan görüşmeler İsviçre'nin Zürih kentinde yeniden başladı. Türkiye, IMF'nin istemlerine bir ölçüde boyun eğmişti. İsviçre'de yapılan üst düzeydeki görüşmelere Türkiye adına Maliye Bakanı Müezzinoğlu, IMF adına ise bu kuruluşun başkanı Jacçues De Larosiere, yanlarındaki teknik kadrolarla birlikte katıldılar. Yayınlanan ortak bildiride görüşmelerde çok olumlu bir aşamaya varıldığı, Türkiye ile IMF arasında yapılacak toplantıların Ankara'da en kısa zamanda yeniden başlayacağı belirtildi. Anlaşmanın iki yıllık

olması öngörüldü. Daha sonra Ankara'da yapılan görüşmelerde 47.10'luk dolar kurunun olduğu gibi bırakılması, hükümetin sıkı para politikası uygulaması, KİT açıklarını hâzineden değil, sağlam kaynaklardan, yani zamlardan karşılaması, yeni vergi yasaları çıkarılması gibi konularda görüş birliğine varıldı. Müezzinoğlu'nun "IMF gerçeğini görmezlikten gelemeyiz" dediği bu günlerde IMF ile son görüşmeler Paris'te yapıldı. Bu görüşmelere OECD yetkilileri de katılırlar. Türkiye ile IMF anlaşırsa, OECD de kendi üye ülkeleri tarafından verilecek yardımları hızlandıracaktı. Türkiye acil olarak 1,9 milyar dolar yardım istiyordu. Ekonomi batmıştı ve Ekim ayında milletvekili ara seçimleri vardı. Paris'te IMF ile Haziran ayı ortalarında varılan anlaşmadan hemen önce Türk parasının dolar karşısındaki değeri katlı kur olarak 47 lira 10 kuruş olarak belirlendi. Ayrıca akaryakıt, içki ve demir çelik fiyatlarına yeniden zam yapıldı. Demirel, IMF'ye verilen bu ödünlere çok kızmıştı. Düzenlediği basın toplantısında şöyle konuştu:

— Bu kuruluşa verilen taahhütler ağırsa, hükümet olunca bunlara uymayız. Hükümet, bıçak kemiğe dayandığı için bu kararları almıştır. Bunun adına devalüasyon derler, parayı eskitmek derler. Türkiye'nin itibarı ile oynadınız. Şimdi yeniden mektup (Niyet mektubu) veriyorsunuz. Mecbur kalarak veriyorsunuz. Ve bu mektup dışarıdan dikte edilmiştir. Zamlar seri halde devam edecektir. Bu devalüasyon nedeniyle artık yatırım yapmak da mümkün olmayacaktır... Sıkıntıyı hakça dağıtıyorlarmış. Millet niye fedakârlık yapsın? Siz sıkıntı dağıtmak için mi hükümet oldunuz? Hükümetler sıkıntı için iktidara gelmez. Tam Don Kişotluktur yaptıkları. Dolar 47 liraya gelmiştir. Olay budur. Bunu yapan sorumludur. Allah size adalet duygusu versin."

Demirel, hükümetin OECD çerçevesinde yabancı devletlerden kredi arama çabalarını da sert bir biçimde eleştirdi ve şöyle konuştu:

— Devletten devlete para aldınız mı bunların ardında çok şey yatar. Biz Türkiye'yi devletten devlete para almaktan çıkarmıştık...

Demirel'in bu sözleri söylediği günlerde, yani 1979 yılının Haziran ayında, Euromoney dergisinde bir demeci çıktı. Ana muhalefet lideri, Euromoney yazarının sorularını yanıtlarken şöyle diyordu:

— Yeniden hükümet olursam devletten devlete kredi almak istemiyorum. Bu alanda yabancı bankalarla görüşeceğim... *(Demirel, 24 Ocak'tan sonra bu sözünde duramadı ve Türkiye OECD çerçevesinde, devletten devlete yoğun kredi arayışı içine girdi. E.Ç.)*

Ecevit hükümeti, IMF ile Paris'te anlaşmaya vardıktan sonra yabancı ticari bankalarla 407 milyon dolarlık bir kredi anlaşması imzalandı. Temmuz ayında imzalanan bu anlaşmanın hükümleri uyarınca, yabancı bankalar Türkiye'ye sağladıkları parayı, IMF ile varılan anlaşmaya bağlı kaldığımız sürece belirli taksitlerle vereceklerdi. Temmuz ayının 19. günü IMF Yönetim Kurulu toplandı ve Ziya Müezzinoğlu'nun verdiği 30 Haziran 1979 tarihli niyet mektubu ile "stand by" anlaşmasının metinlerini görüşerek onayladı. Türkiye artık 14 Ekim ara seçimleri ortamına girmişti. Parlamentoda bazı bağımsız milletvekillerinin desteği ile hükümetini sürdüren Ecevit, IMF'nin koyduğu bazı katı kuralları uygulayamadı. Bu arada özellikle CHP'li bakan ve milletvekillerinden istifalar oluyor, anarşi ve terörün boyutları her geçen gün biraz daha tırmanıyordu. Temmuz ayının sonlarında, ekim ayındaki seçimleri de dikkate alan Ecevit hükümeti, tarım ürünlerinin taban fiyatlarını büyük ölçüde arttırdı. Böylece, konulan IMF limitleri, daha anlaşmanın hemen başlarında tutulamaz duruma geldi. Türkiye 14 Ekim 1979 günü yapılacak ara seçimlerin ortamına girdiği zaman, ekonominin durumu iyi değildi. Döviz yoktu, transferler yapılamıyordu. Enflasyon hızla artıyor, döviz gelirlerinde belirgin bir gelişme sağlamak mümkün olmuyordu. Üretim düşüktü. Buna rağmen, üretilen her mal iç piyasada adeta kapışılıyordu. Çünkü fiyatlar her geçen gün artıyordu. Pek çok malı bulmak mümkün değildi. Akaryakıt, yağ, ampul gibi malları bulmak mümkün değildi. Yokluklar ve karaborsa artıyordu. Anarşi ve terör, siyasal belirsizlikler, parlamento transferleri ve siyasal çekişmeler doruk noktasına varmıştı. Yılların ve daha önceki siyasal iktidarların getirdiği ekonomik, sosyal ve siyasal sorunların üstesinden gelemeyen Ecevit hükümeti tedirgindi. Türkiye'nin 14 Ekim ara seçimleri öncesindeki olumsuz durumunu ana muhalefet olarak çok iyi değerlendirmesini bilen Adalet Partisi, boş olan beş milletvekilliğini de kazandı. Adalet Partisi aynı başarıyı Senato'da da elde etti ve CHP'nin 12 senatörlüğüne karşın 33 senatör çıkardı. MSP 4, MHP 1 senatörlük kazandılar.

14 Ekim 1979 seçimlerinden sonra Meclis'te son durum şöyleydi: Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) 208, Adalet Partisi (AP) 181, Milli

Selamet Partisi (MSP) 22, Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) 17, Demokratik Parti (DP) 1, Cumhuriyetçi Güven Partisi (CGP) 1, Nizam Partisi (NP) 1, Bağımsız 16, Boş 3.

Başbakan Bülent Ecevit, seçim sonuçlarının alınmasından hemen sonra istifasını Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e verdi ve "İstifa ettim, görev Demirel'indir" derken, AP Genel Başkanı Süleyman Demirel şöyle konuşuyordu:

"Hükümet istifa etmiş değildir. Millet kovalamıştır."

25 Ekim günü Cumhurbaşkanı, yeni hükümeti kurma görevini AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'e verdi. Uzun temaslardan sonra ortaya çıkan durum şöyle oldu: Adalet Partisi bir azınlık hükümeti kuracak, Meclis' teki sağ partiler ve bağımsız milletvekillerinden bazıları bu azınlık hükümetine destek olacaklardı... Bu kitapta konu aldığımız "24 Ocak döneminin perde arkası" açılmak üzereydi...

KADROLAR KURULUYOR

Süleyman Demirel, 1979 yılı Kasım ayının ilk günlerinde, başta MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan ve MHP Genel Başkanı Alpaslan Türkeş olmak üzere Meclis'te temsilcisi olan partilerin genel başkan ve yetkilileriyle, bu arada bağımsız milletvekilleriyle yoğun temaslar yaptı ve şu sonuca ulaştı: AP, bir azınlık hükümeti kuracak, diğer sağ parti ve bağımsızlardan destek alacaktır. Başbakan adayının önünde güç sorunlar vardı. Anarşi ve terör yanında ekonomik durum da ciddiyetini koruyordu. Böylesine büyük sorunların üstesinden, hem de bir azınlık hükümeti nasıl gelecekti? Demirel, 3 Kasım günü Aydın milletvekili İsmet Sezgin'i eve çağırdı. Güniz Sokak'taki evde hükümet kuruluyor, bakanlar belirleniyordu ve telaşlı bir ortam vardı. Sezgin, Demirel'in evinin alt katındaki çalışma odasına alındı.

— Hoş geldin İsmet, buyur, otur bakalım.

— Emretmişsiniz, geldim efendim.

— Nasıl görüyorsun ekonomik durumu?

— Tabii çok ciddi görüyorum efendim. Çok ciddi tedbirler alınması gerekiyor. Yoklukları, kuyrukları, karaborsayı en kısa zamanda kaldıramazsak, Halk Partisi'nin durumuna düşeriz. Çok ciddi olarak bir şeyler yapmak gerekiyor.

— İyi, iyi, bunları işte sen yapacaksın.

— Nasıl yapacağım Sayın genel başkanım?

— Maliye bakanı olarak yapacaksın. Hükümette Maliye Bakanı olarak görev alacaksın.

— Beyefendi beni mazur görün, lütfen. Şu anda bu görevi yapmak için hazır değilim. Kaçtığımı falan zannetmeyin, ama şimdi bu görevi istemiyorum. Daha önceden bu konuda tccrübeli olan Yılmaz Ergenekon arkadaşımıza verseniz bu görevi çok daha iyi olmaz mı?

— Senin yapman lâzım. Allah bu imkânı bize şimdi verdi. Daha önce de senin hakkındı. İnşallah başarılı oluruz kardeşim. Allah yardımcımız olsun.

— Beyefendi, bu devirde Maliye Bakanı olmak demek, ateşten gömlek giymek demektir. Sizin desteğinizle inşallah en iyisini yapmaya çalışırız. Allah hepimizin yardımcısı olsun.

İsmet Sezgin, 8 Kasım günü Demirel'in evinden hiç ummadığı bir biçimde Maliye Bakanı olarak çıkarken, aynı gün İstanbul milletvekili Ekrem Ceyhun, ekonomik işlerden sorumlu Devlet Bakanlığına getiriliyordu. 1975 yılından sonra Demirel'in başbakanlığı döneminde DPT'de Koordinasyon Başkanlığı yapan ve daha sonra Başbakanlık Müsteşarı olan Ekrem Ceyhun, Demirel'in güvenini kazanmış, daha sonraki siyasal yaşamda liderinin kendisine duyduğu güven hiçbir zaman azalmamıştı. Ekrem Ceyhun, Başbakanlıkta Demirel ile birlikte çalışacak ve özellikle yoklukların, kuyrukların kaldırılması, çeşitli tüketim malarının ülkede bulunur duruma gelmesi için çaba gösterecekti. Süleyman Demirel, Ekrem Ceyhun, Nuri Bayar gibi AP'nin üst düzeydeki yetkilileri daha 14 Ekim seçimleri yapılmadan önce, bu partiye yakın bazı bürokratların da katılımlarıyla toplanırlar ve kısa süre içerisinde hükümet oldukları takdirde ekonomik alanda neler yapılabileceğini tartışırlardı. Ancak bu tartışmalarda yöntemden çok, ulaşılması gereken amaçlar üzerinde durulurdu. Yokluklar kaldırılmalı, karaborsa önlenmeli, akaryakıt bulunmalı, enflasyon dizginlenmeli... Ama nasıl? O günlerin ortamında bu soruya kolayca cevap verilmesi mümkün olmazdı. Bazen aralarında görüş ayrılıkları çıkar, ancak bunların üzerinde fazla durulmazdı. Demirel, 1978 yılı başından beri CHP hükümetinin başına gelenleri gördükçe batı dünyasına ve IMF'ye güvenini yitirmişti. Ancak yine de "çıkış yolu"nun buralarda olacağına inanıyordu.

* * *

Ekrem Ceyhun bakan olacağı kendisine tebliğ edildiği gün, yani 8 Kasım 1979 Perşembe günü, Maliye Bakanlığındaki görevine yurt dışından yeni dönmüş olan ve bakanlıkta "müşavir" olarak görev yapan Ertuğrul Kumcuoğlu'nu aradı.

— Ağam hükümet oluyoruz. Sen bizim patrona verilmek üzere şöyle bir not hazırlayıver bakalım. Neler yapılması gerektiğini, nasıl yapılacağını bir anlatıver.

Kumcuoğlu, AP'ye yakın, liberal görüşler taşıyan bir bürokrattı. Daha sonra, 1981 yılı başlarında Maliye Bakanlığı Müsteşarlığına getirilen Kumcuoğlu, Cenevre'deki dış görevine gitmeden önce Bütçe Genel Müdür Yardımcılığı görevinde bulunmuştu. Ertuğrul Kumcuoğlu, ekonomik alanda neler yapılması gerektiğini belirten 20 sayfalık bir not nazırladı. Ertesi gün Ekrem Ceyhun'dan yeni bir haber geldi.

— Ağam, bu 20 sayfayı patron çok uzun buldu. Okumaya zamanı olmayacak. Çok iyi olmuş, ama sen bunu 2 sayfaya falan indir, olmaz mı?

Kumcuoğlu, hazırladığı notu 4 sayfaya indirdi ve Ceyhun'a yeniden gönderdi. Notta özetle şöyle diyordu:

"Gerçekçi bir döviz kuru uygulanmalı, ne olursa olsun ihracat seferberliğine hemen başlanmalı ve ekonomiye döviz girişi sağlanmalıdır. Bütçeler denk olmalı, kamu kesiminin finansman açığı mutlaka azaltılmalıdır."

Ertuğrul Kumcuoğlu, Cenevre'de Maliye Müşaviri olarak görev yaptığı yıllarda, Türkiye'nin 'ekonomik kurtuluşu için bu görüşleri edinmişti. Ertuğrul Kumcuoğlu, 10 Kasım günü evinde avizelerini takarken, İsmet Sezgin'den bir telefon geldi.

— Merhaba Ertuğrul, ne yapıyorsun?

— Avizeleri takıyorum efendim. Yerleşmeye çalışıyoruz.

— Bana kadar hemen gelebilir misin? Seninle konuşacaklarım var.

— Emredersiniz efendim, hemen gelirim.

Sezgin ve Kumcuoğlu, Aydın'lı iki hemşehridir. Kumcuoğlu'nun halasının kızı ile Sezgin'in dayısının oğlu evlidir ve aralarında uzaktan bir akrabalık vardır. Her ikisi de yıllar öncesinden tanışırlar. Ancak aralarında o güne kadar fazla bir yakınlık olmamış, uzaktan ilişkiler, karşılıklı saygı ve sevgi duyguları sürüp gitmiştir. Ertuğrul Kumcuoğlu, İsmet Sezgin'in karargâhı durumunda olan Mithatpaşa Caddesi'ndeki Türk Belediyeciler Derneği'ne gitti.

— Bak Ertuğrul, patron bugün beni Maliye Bakanı yaptı. Görevi kabul ederken çok tereddüt ettim. Çok zor bir işe girdik galiba... Kardeşim, şurada rahat rahat oturuyorduk yahu... Zor olacak Ertuğrul, sizlerin yardımlarını bekliyorum. Bu işin üstesinden gelirsek hep birlikte geleceğiz. Ne yapabiliriz? Ne diyorsun?

— İsmet ağabey, izninizle size önce şunu söylemek isterim. Ben şahsen sizden hiçbir makam, görev ya da unvan beklemiyorum. Eğer böyle düşünürseniz, benim bazı kişisel mülahazalarla konuştuğum aklınıza gelebilir.

— Böyle düşünmem kardeşim, ama birlikte çalışacağız. Ne yapacağız? Sen bana bunu söyle.

— Durum zordur. Ancak bu misyonun reddedilmesi mümkün değildir. Maliye Bakanlığı'nda bu işin üstesinden gelebilecek bir kadro vardır. Yeter ki kullanılsın. Herhalde, önce yoklukları yok ederek vatandaşta güven duygusu yaratmak şarttır. Belli bir programla ve bunu ciddi bir biçimde uygulayarak önümüzdeki engelleri yavaş yavaş kaldırabiliriz. Yapılacak iş çok zordur, ancak üstesinden gelinemeyecek gibi değildir.

İsmet Sezgin, Maliye Bakanlığını üstlenmiş olmanın heyecanı içindeydi. Hemşehrisi Kumcuoğlu ise onun bu sıkıntısını iyimserliğe çevirme çabası içerisinde yeni Maliye Bakanına moral vermeye

çalışıyordu. Süleyman Demirel, kurduğu azınlık hükümetini 12 Kasım günü açıkladı. Yeni bakanlar görevlerine giderek, CHP'li eski bakanlarla devir teslim işlemlerini tamamladılar. 13 Kasım günü ise Ecevit ile Demirel arasında Başbakanlıkta devir teslim işlemi yapıldı. Bu toplantı yaklaşık beş saat sürdü. Ecevit'in yanında eski Devlet Bakanı Hikmet Çetin ve Dışişleri eski Bakanı Gündüz Ökçün, Demirel'in yanında Devlet Bakanı Ekrem Ceyhun ve Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen vardı. Anarşi, terör ve dış politika ayrıntılı bir biçimde görüşüldü. Sıra ekonomik konulara geldiği zaman Ecevit şöyle konuştu:

— Ekonomik durum 1978 yılı başında bizim devraldığımıza göre daha iyidir. Ancak çok iyi olduğu elbette ki söylenemez. Hükümetimiz döneminde 11 milyar dolarlık dış ödeme kolaylığı sağlanmıştır. Bu rakam, azımsanacak bir rakam değildir. Size dövizi artmış, ticaret açığı azalmış bir Türkiye devrediyoruz. Bâzı dış borçlarımız üç yıl süreyle ertelenmiştir. Ayrıca OECD'den, yabancı bankalardan, Dünya Bankası'ndan ve IMF'den yeni krediler sağlanmıştır. Dışsatım gelirleri artmaktadır. Birçok ülke ile petrol bağlantısı yaptık. Yağ için de yeni bağlantılar yaptık. Yeterince yağlı tohum, zeytinyağı ve hububat stokumuz vardır.

Ecevit konuştukça, Demirel Bakanlar Kurulu odasında sürekli not alıyordu. Bazı teknik konularda Hikmet Çetin de konuştu. Saat 10'da başlayan devir teslim toplantısı uzayınca Demirel, konuklarına Bulvar Palas'tan öğle yemeği getirtti. Ecevit ve Çetin, toplantıda şunu vurguladılar: "Türkiye'nin ekonomik durumu sanıldığı kadar kötü değildir. Bağlantısı yapılmış 4 milyar dolarlık dış kredi vardır. Yeni hükümete bunlar bırakılmaktadır."

Demirel sordu:

— Peki Merkez Bankası'nın cash durumu nedir?

— Her şeyi ödeyecek durumda değildir. Ancak elimizde yaklaşık 750 milyon dolarlık döviz rezervi vardır.

— Altınlar buna dahil mi?

— Dahil.

— O zaman olmadı. Bana cash lâzım. Nakit lâzım.

***

Hükümetin açıklandığı 12 Kasım Pazartesi günü, göreve CHP tarafından getirilen DPT Müsteşarı Bilsay Kuruç, Başbakanlık koltuğuna o gün oturan Demirel'in yanına indi. Başbakanlık ve Devlet Planlama Teşkilâtı aynı binadadır. DPT Müsteşarı da görev olarak doğrudan bir bakana bağlıdır.Özel Kalem Müdürü Kemal Gücüyener, DPT Müsteşarını hemen Demirel'in makamına aldı. Ekrem Ceyhun da makamda idi. Kuruç ilk kez o gün Demirel'le tanıştı.

— Efendim, ben DPT Müsteşarı Bilsay Kuruç. Tebrik eder, başarılar dilerim. Bana bir emriniz var mı? Planlama'dan bir istediğiniz var mı?

— Çok teşekkür ederim. Şimdilik bir isteğim yok. Siz çalışmalarınıza devam edin. Ben bir şey olursa size haber veririm. Nasılsa görüşeceğiz.

Çok kısa bir konuşma oldu ve Kuruç, Başbakanın yanından ayrıldı. Bu sırada Maliye Bakanlığında 1980 yılı bütçesi, DPT'de ise 1980 yılı programı hazırlanıyordu. (Yasalarımız uyarınca önce yıllık program, daha sonra da programda öngörülen ve Bakanlar Kurulu'nda onaylanan ekonomik büyüklüklere göre bütçe hazırlanır. Yıllık program ve bütçe, yine yasalarımız uyarınca -o zaman mali yıl 1 Mart'ta başladığı için- 30 Kasım günü Parlamentoya hükümet tarafından sunulurdu). Dolayısıyla, Demirel hükümeti ön hazırlıkları o zamana kadar tamamlanmış olan 1980 programını ve bütçe taslarını yaklaşık iki hafta içerisinde sonuçlandırmak ve Bakanlar Kurulu'nda görüştükten sonra Parlamentoya teslim etmek durumundaydı. Hükümeti bekleyen ilk görevlerden biri bu idi.

***

Demirel, Başbakan olduktan üç gün sonra Merkez Bankası Başkanı İsmail Hakkı Aydınoğlu'nu makamına çağırttı. Aydınoğlu da, Bilsay Kuruç gibi, bu göreve CHP döneminde gelmişti. Başbakanlık, Demirel'i kutlamak için yurdun dört bir yanından gelmiş heyetlerle tıklım tıklım doluydu. Demirel heyetleri hızla savdı ve kapıda yarım saat kadar beklettiği Merkez Bankası Başkanını içeriye aldı. Başbakanın üzerinde kahverengi bir elbise vardı ve çok şıktı.

— Gel bakalım Aydınoğlu, hoş geldin.

— Hoş bulduk Sayın başbakanım, tebrik ederim. Hayırlı uğurlu olsun.

— Eksik olma, sağol.

Demirel, şaka yollu takılarak Aydınoğlu'nun elindeki çantayı gösterdi:

— Çantan dolu görünüyor Aydınoğlu...

— Keşke öyle olsa efendim...

— Kaç paran var bakalım?

— Şimdi hemen kullanılabilir miktarı mı soruyorsunuz?

— Tabii, ne kadar cash var yani?

— Vallahi Sayın başbakanım, 30 milyon doları geçmez. Bunun 15 milyon doları da işçilerin falan bozdurduğu dövizdir. Sonra biz bu dövizleri toplayıp Almanya'ya dış ticarette kullanılabilir çek hesabına göndeririz. Bu da 15 gün alır.

— Sayın Ecevit ve Çetin, bana 4 milyar dolar olduğunu söylediler.

Nerede bu 4 milyar dolar?

— Efendim, onlar şunu kasdetmişlerdir. OECD bünyesinde verilip de henıiz kullanamadığımız krediler var. Bazılarının henüz ikili anlaşması imzalanmamış durumda. Dünya Bankası'nın program kredilerinden belli bir miktar var. Bir de proje kredilerini eklemişlerdir ve bu hacim ortaya çıkmıştır.

— Ben ne yapacağım şimdi proje kredilerini kardeşim? Bana lâzım olan, hemen elimin altında kullanabileceğim dövizdir. Koskoca Türkiye için 30 milyon dolar nedir ki?

Başbakan daha sonra bazı dış kredilerin durumunu sordu ve Merkez Bankası Başkanına şöyle dedi:

— Pekâlâ Aydınoğlu. Sen şimdi bana bu anlattıklarını bir rapor haline getir ve hemen gönder.

Merkez Bankası, Demirel için daha sonra bir form geliştirdi ve çeşitli konularda kendisine sürekli bilgi verdi. Ancak Aydınoğlu CHP döneminde atanmış olduğu için hükümetle ilişkisi hep soğuk kaldı. Hükümet, yasal engeller nedeniyle Merkez Bankası başkanını çok istediği ve birkaç kez de girişimde bulunduğu halde görevden alamadı. Banka üst yönetimi de, Adalet Partisi hükümetinin ilk günlerinde şöyle bir karara vardı: Devletin işleri hiçbir biçimde aksatılmadan yürütülecek, ancak hükümet yetkililerinin ve yakınlarının özel işlerinde hiçbir ayrıcalık sağlanmayacaktır. Nitekim, bu kararın sonucu olarak bir bakanın, Aydın'da kurulu bir bankaya, Merkez Bankası kaynaklarından 50 milyon liralık kredi verilmesi istemi, bütün ısrarlara rağmen hiçbir zaman gerçekleşmedi.

***

Merkez Bankası Yönetim Kurulu üyeleri, Maliye Bakanı İsmet Sezgin'e bir kutlama ziyareti yaptılar. Henüz birkaç günlük bakan olan Sezgin, İsmail Hakkı Aydınoğlu başkanlığındaki heyeti iltifatlara boğdu... Görüşmede iki kuruluş arasında yürütülecek iyi ilişkilerden, karşılıklı

iyi dileklerden söz edildi. Yarım saat kadar süren bu ziyaret sona erince, Banka Yönetim Kurulu üyelerinden biri şöyle dedi:

— Yahu bu İsmet Sezgin çok iyi adammış, çok sevdim. Cana yakın ve babacan bir insana benziyor. Bize de çok yakınlık gösterdi.

Aydınoğlu ise bu görüşe karşıydı:

— Soljenitzin'in bir kitabında okumuştum. Stalin'in yanına herkes, başıma acaba neler gelecek diye korku içinde girermiş. Eğer Stalin içeride bağırıp çağırırsa, adamlara hakaret ederse durum gayet iyi demekmiş. Tecrübeliler bunu çok iyi bilir ve içeride küçük düşerlerse, hakarete uğrarlarsa yanından mutlu bir biçimde sevinçle çıkarlarmış. Ancak, eğer içeride iltifat ve güleryüz görürlerse, başlarına mutlaka bir şey gelirmiş... Şimdi siz içeride güleryüz gördünüz. Yakında neler olacağını görürsünüz.

YABANCI DANIŞMANLAR

Kasım ayının sonlarına doğru, Merkez Bankası'nın daha önceden "kiralanmış" yabancı danışmanları Ankara'ya geldi. Yurt dışında yerleşik olan ve dört ayrı gruptan oluşan yabancı danışmanlar grubu Türkiye'nin ekonomik durumunu yakından izler, bu alanda Türk yetkililerle işbirliği yapar ve buna karşılık özellikle dış krediler alanında, çok karmaşık kredi ve borç erteleme anlaşmalarında Merkez Bankası'na yol gösterirdi. Özellikle yabancı bankalarla ilişkileri bu danışmanlar grubu belirlerdi. Karşılığında bunlara döviz olarak yüklü paralar ödenirdi. *(Aydınoğlu daha sonra, bu yabancı danışman firmaların sözleşmelerini feshetti. E.Ç.)* Demirel, Türkiye'nin ekonomik durumunu görüşmek, durumun dışarıdan nasıl görüldüğünü ve danışmanların bu konudaki düşüncelerini öğrenmek amacıyla bu ekibi, Çankaya'daki Başbakanlık Konutu'nda bir akşam yemeğine çağırdı. Lazar Brothers New York grubunun temsilcisi olan ve daha önceki yıllarda ABD'de Başkan Ford'un Enerji Danışmanlığı görevinde bulunmuş olan Frank Zarp, Aydınoğlu'na sordu:

— Bu akşam Sayın Başbakan'ın yemeğine gidiyoruz. Nasıl bir adamdır?

— Özellikle ekonomik konularda bakanlarına fazla insiyatif vermeyen, bütün inisyatifleri kendisinde toplayan hir başbakandır. Akşam gidince bu durumu siz de herhalde göreceksiniz ve bana hak vereceksiniz. Yalnız, eğer dürüstseniz Başbakan'a şunu söylemenizi istiyorum. Euromoney dergisinin Haziran sayısında bir demeci çıktı ve eğer bir gün hükümet olursa devletten devlete kredi aramayacağını, bankacılık piyasası ile görüşmelere oturacağını ve oradan kredi arayacağını söyledi...

— Bu kesinlikle mümkün değildir. Türkiye bugünkü ekonomisiyle daha üç yıl bankalardan kredi beklemesin.

— Ben de sizden bunu Başbakana anlatmanızı istiyorum. Bu işin birkaç yıl daha OECD ve IMF olmadan yürüyeceğini sanmıyorum. Birkaç yıl daha olağanüstü yardım almamız gerekiyor bence.

— Sizinle aynı görüşleri paylaştığımızı Sayın Başbakana söyleyeceğiz.

O akşam Demirel, yabancı konuklarını Başbakanlık Konutu'nda kabul etti ve onlara bir yemek verdi. Bazı bakanların da katıldıkları toplantıda konuşmayı hep Demirel götürdü, yabancı danışmanlara sorular sordu.

Demirel, ısrarla şu soruların cevabını arıyordu: "Nereden, hangi kaynaklardan kredi bulabiliriz? Bankaların Türkiye'ye karşı tavrı nedir? OECD ve IMF ile ne yapabiliriz? Ortadoğu piyasalarından para bulma şansımız nedir? Tahvil çıkarsak sonucu ne olabilir?"

Danışmanlar grubu ise kesin görüşlerini şöyle açıkladılar:

— Türkiye, ekonomisini içinde bulunduğu bu ortamdan çıkarmak için IMF ile anlaşmak zorundadır. Türk ekonomisine uluslararası piyasalarda güven kalmamıştır ve böyle bir ekonomiye hiçbir piyasadan para bulmak mümkün değildir. Bizim gördüğümüz kadarıyla IMF'ye gitmekten başka çareniz yoktur. Eğer IMF ile bir anlaşmaya varabilirseniz, daha sonra OECD'ye ve yabancı bankalara yönelmeniz mümkün olabilir. Şu anda başka kaynaklardan kredi aramak, zaman kaybetmenin ötesinde bir anlam ifade etmeyecektir Sayın Başbakan.

Ertesi gün danışmanlar Merkez Bankası'na geldiler.

— Siz haklısınız Mr. Aydınoğlu. Bütün bir gece boyunca bizimle sadece Demirel konuştu. Sayın bakanlar dinlemekle yetindiler. O sordu, biz cevap verdik, biz sorduk, o cevap verdi. Sanırız kendisini, önce IMF'ye gitmek konusunda ikna ettik. Ancak Başbakan'ın kafasında ne olduğunu elbette ki bilmiyoruz. Bize fikirlerini açıklamadı ve sadece soru sordu.

(Demirel, CHP'nin hükümet olduğu günlerde, bu konuşmadan bir süre önce bazı iş adamları ve gazeteciler tarafından Intercontinental otelinde

onuruna verilen bir yemekte, sözü IMF'ye getirmiş ve şöyle demişti:

— Bakın beyler, size açık söyleyeyim, IMF diye bir şey yoktur. Eğer Amerika göz kırparsa, IMF verir... Bu işler IMF'ye değil, Amerika'ya bağlıdır." E.Ç.)

"DÜN GECE UYKUM KAÇTI"

CHP hükümeti ile IMF arasında 1979 yılı Haziran ayında imzalanan "stand by" arılaşmasının ilk konsültasyonu, anlaşma hükümleri uyarınca Kasım ayında Ankara'da yapılacak ve Türk ekonomisinin genel gidişi, anlaşmaya hangi ölçülerde uyulduğu belirlenecekti. Ancak 14 Ekim seçimleri sonucunda hükümetin değişmesi, bu alanda bir engel yarattı. Maliye Bakanı İsmet Sezgin bir gün Müsteşar Vural Güçsavaş'ı yanına çağırdı.

— Vural, IMF mi geliyor?

— Bu ay içinde gelmeleri gerekiyor efendim. Daha önce öyle karara varmıştık.

— Yahu kardeşim, biz bu işi biraz geciktiremez miyiz? Şimdi başımızda bütçe işi var, hükümete henüz yeni gelmişiz... Bir görelim bakalım neler olacağını da bu adamları ondan sonra çağıralım. Bu mümkün olur mu? Hem bu konuyu Başbakan'a da danışmak lâzım...

— Ben Washington'a telefon edip durumu bildireyim. Gelişlerini biraz ertelemelerini rica ederiz.

Maliye Bakanlığı Müsteşarı Vural Güçsavaş, bu göreve CHP hükümeti tarafından getirilmişti ve yeni hükümetin kendisini görevde tutmayacağını biliyordu, özellikle IMF işlerinde, deneyimli bir bürokrat olan Güçsavaş, CHP döneminde Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerini, Hazine Genel Müdürü Aysel Öymen'le birlikte yönetmişti. Güçsavaş makamına dönünce Washington'u aradı ve IMF Türkiye Masası Şefi Woodward'a durumu anlattı... Hükümetin yeni olduğunu, bu arada bütçe hazırlıklarının yoğun bir biçimde sürdürüldüğünü, hükümet programının Meclis'te okunacağını, güven oylamasının beklenmesini ve Ankara'ya gelişini, mümkünse, Aralık ayının ilk günlerine ertelemesini istedi. Woodward, Ankara'nın bu talebini ister istemez kabul etmek durumunda kaldı. Oysa daha önce Kasım ayında Ankara'da olmak istemelerinin nedeni, bütçe hazırlıklarında Türk

yetkililerle birlikte olmak ve bütçe büyüklüklerini birlikte saptamaktı. IMF, şimdi bu fırsatı elinden kaçırmış oluyordu. Woodward başkanlığındaki IMF heyetinin 2 Aralık günü Ankara'da olması, 3 Aralık'ta da görüşmelerin başlaması karara bağlandı. Bu telefon konuşmasından sonra Vural Güçsavaş, Maliye Bakanı İsmet Sezgin'e IMF ile ilişkiler ve bu kuruluşla Haziran ayında imzalanan "stand by" anlaşması konusunda bilgi verdi. IMF'nin eski hükümetten neler istediğini, bu alanda nelerin yapıldığını, nelerin yapılamadığını anlattı.

— ... Sayın Bakanım, son olarak bu kuruluşla Eylül ayında Belgrad'ta görüşmeler yaptık. Sayın Müezzinoğlu ile IMF Başkam Larosiere arasında uzun görüşmeler oldu. Bizden yine kur ayarlaması istediler ve doların 53-55 lira arasında olmasını açıkça talep ettiler. KİT finansmanı sorununa, her zaman olduğu gibi yine ciddi çözümler istediler. Bütçe denkliğine büyük ağırlık veriyorlar. Bunu sağlamak için yeni vergi yasaları lâzım.. Anlaşmaya uymak için bunları yerine getirmek zorunlu. Sizden önceki hükümet, özellikle seçim öncesi olması nedeniyle bu isteklerden bir bölümünü yerine getiremedi... Ancak doları daha önce 47.10 düzeyine getirdik. Başka çare yoktu.

— Peki Vural, ne yapacağız şimdi kardeşim?

— Vallahi efendim, iş zordur. Hep isterler, istediklerinin bir bölümünde de haklı olduklarını kabul etmek lâzım.

İsmet Sezgin, ertesi gün yine müsteşarıyla beraberdi.

— Yahu Vural, anlattıklarından sonra dün gece benim uykum kaçtı...

— Bizim uykumuz, iki seneden beri her gece kaçıyor Sayın bakanım.

***

Vural Güçsavaş, 1978 yılı Ocak ayında CHP hükümeti kurulunca Hazine Genel Sekreteri, birkaç ay sonra da Maliye Bakanlığı Müsteşarı

olmuştu. Hükümet değiştiği zaman, Maliye Bakanı İsmet Sezgin'e şöyle dedi:

— Sayın bakan, benim hakkımda vereceğiniz kararı saygıyla karşılarım. Sizden istirhamım, benim hakkımda vereceğiniz kararı bana daha önceden bildirmenindir. Sizinle gereksiz sürtüşmelere girmeyi hiçbir zaman istemem.

Güçsavaş, Aralık ayının son günlerinde görevden alındı, yerine Turan Kıvanç getirildi. Daha sonra sıra, CHP milletvekili Altan Öymen'in karısı, Hazine Genel Müdürü Aysel Öymen'e geldi... Müsteşar yardımcılığına, AP'ye yakınlığı ile bilinen ve daha sonra Hazine Genel Sekreteri olan Nazif Kocayusufpaşaoğlu atandı. O sırada Hazine Genel Sekreteri olan Kaya Erdem'in görevinde kalmasına karar verildi. (Kocayusufpaşaoğlu ile Erdem arasında 24 Ocak sonrasında ortaya çıkan sürtüşmeleri ve sonuçlarını bu kitabın daha sonraki bölümlerinde ayrıntılarıyla işleyeceğiz.) Bakan Sezgin, yavaş yavaş devre dışı bıraktığı müsteşarı Güçsavaş'ı bir gün makamına çağırdı ve kendisini görevden alacağını, Bakanlık Başmüşaviri olacağını ve kararnameyi sevketmek üzere olduğunu söyledi. Böylece Güçsavaş, istediği biçimde uygarca bir yöntemle, Aralık ayi sonlarında görevinden alındı.

İLK TARTIŞMA

24 Ocak öncesinde, Maliye Bakanlığındaki ilk "siyasal atama"nın muhatabı, Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürü Erciş Kurtuluş oldu. Sezgin, Maliye Bakanlığı görevine başladığı zaman 1980 yılı bütçesinin hazırlıkları son aşamaya varmış ve bütçenin Parlamento'ya teslim edilmesine iki hafta kadar bir süre kalmıştı. Bütçe hazırlıkları CHP hükümetinin kadrosuyla başlatılmıştı. Ancak şimdi bu konuda yeni hükümetin de belli tercihleri olması doğaldı. Bir süre önce yapılan bir televizyon programında, Bütçe Genel Müdürü Erciş Kurtuluş, memurlara verilen katsayının 16'dan 22'ye çıkarılacağını söylemişti. Sezgin, Bütçe Genel Müdürünün bu açıklamasına büyük tepki gösterdi ve bunu yeni hükümete karşı bir "siyasal tavır" olarak niteledi. Bütçe henüz bağlanmadan, bir bürokratın yaptığı böylesine bir açıklama yeni Maliye Bakanını kızdırmıştı. Görevine CHP döneminde atanmış olan Erciş Kurtuluş'un durumunu görüşmek üzere Müsteşar Güçsavaş'ı çağırttı:

— Bak kardeşim, Erciş'in yaptığı bu işi hiç beğenmedim. İlk günden böyle engellemelerle karşılaşmak istemem. Bu ne demek yahu? Daha katsayı ortada yokken, televizyona çıkıp 22 olacak diyor...

— Bu konuda sizi haksız bulamam efendim.

— Bütçe çalışmalarını Ertuğrul (Kumcuoğlu) gözetsin. Erciş'i görevde tutmak istemiyorum. Ertuğrul bu işleri iyi bilir.

— Sayın bakanım, eğer izin verirseniz, böyle bir durum Erciş için rencide edici olur. Çift başlı gibi bir durum ortaya çıkar. Bu da bakanlığın geleneklerine ters düşer. Erciş'e söyleyelim, ya rapor alsın ya da izin alsın bir süre.

Erciş Kurtuluş'a durum iletildi ve 15 günlük rapor alması sağlandı. İsmet Sezgin, 1980 bütçesiyle ilgili çalışmaları yönlendirmek üzere, o sırada bakanlık müşaviri olan Kumcuoğlu'nu görevlendirdi. Eski bütçeci olan, ancak bu kez gönlünde Hazine Genel Müdürlüğü'nde üst

bir görevde çalışmak yatan Ertuğrul Kumcuoğlu'na görevini İsmet Sezgin sözlü olarak tebliğ etti...

— Haydi bakalım Ertuğrul, bütçeyi sen götüreceksin. Erciş raporlu ayrıldı. Allah kolaylık versin. Şimdilik vekâleten götürürsün, sonra da seni genel müdür yaparız.

— Sayın bakanım emredersiniz. Bu bakanlıkta genel müdür olmak büyük bir şereftir. Ancak bu görevi verirken, bana hiç danışmadınız. Bütçe Genel Müdürlüğü çok zor, yıpratıcı ve kadersiz bir görevdir. İşimiz zor.

Kumcuoğlu, bütçenin son hazırlıklarının kendi yönetim ve denetiminde yapıldığı yaklaşık iki hafta içerisinde Genel Müdürlük makamına oturmadı. Bütçenin Parlamento'ya verildiğinin ertesi günü raporu biten Erciş Kurtuluş ise görevine dönmek için İsmet Sezgin'in yanına girdi...

— Sayın Bakan, raporum bitti. Görevime bugün başlıyorum.

— Kardeşim, sen görevine başlama. Git biraz daha dolaş. Sana izin vereyim.

— İzin falan alamam. Raporum bitti ve görevime dönüyorum.

— Seninle çalışmak istemiyorum yahu. Allah Allah!

Sezgin hemen o gün bakanlık ilgililerine talimat verdi ve Erciş Kurtuluş'un Genel Müdürlükten alınmasına, bu göreve Ertuğrul Kumcuoğlu'nun atanmasına ilişkin kararname sevkedildi. Kumcuoğlu daha sonra, 10 Ocak 1981 tarihinde Maliye Bakanlığı Müsteşarlığına atandı.

DEMİREL'İN BASIN TOPLANTISI

14 Ekim ara seçimlerinden sonra Cumhurbaşkanı Korutürk tarafından 24 Ekim günü hükümeti kurmakla görevlendirilen AP Genel Başkanı Süleyman Demirel, bu konudaki çalışmaları sürdürürken, 3-6 Kasım günlerinde peşpeşe dört basın toplantısı düzenlemiş ve bu basın toplantılarında Türk ekonomisiyle ilgili olarak şu görüşlere yer vermişti:

- Ülke fakirleşmiştir. Büyüyen, gelişen, zenginleşen Türkiye'nin yerini 1979 Kasım ayında büzülen, daralan ve fakirleşen Türkiye almıştır. Kalkınma hızı sıfıra düşmüştür.
- Enflasyon, fakir fukarayı ezmiştir. Ekonomiyi ve devlet hayatını âdeta felç etmiştir.
- Ülke, ilaçtan gaza kadar pek çok maddenin yokluğu içindedir. Ne gerekli ithalat, ne de üretim yapılabilmiştir.
- Karaborsa dar gelirliyi ezmiş, diğer tarafta enflasyon zenginleri meydana getirmiştir.
- İşsizlik had safhadadır.
- 1979 Kasım'ında Türkiye'de yatırım hamlesi hemen hemen durmuştur.
- 1978 eşiğinde bir dolar 19,25 iken, 1979 Kasımında 47,10 olmuştur.
- Merkez Bankası kasası işlerlik kazanmamıştır. Merkez Bankası enflasyonun kaynağı haline gelmiş, emisyon büyük ölçüde artmıştır. Merkez Bankası hâzinenin gelir kaynağı olarak kullanıldığı için, enflasyon Cumhuriyet tarihinin en yüksek nispetine ulaşmıştır.
- KİT'ler, 100 milyar lira açıkla devlet hâzinesinin en düşündürücü meselesi olarak ortada durmaktadır.
- Türkiye'nin önünde duran en önemli ekonomik meselelerden birisi enflasyondur. Türkiye enflasyonu kontrol altına alamadıkça ekonomik ve sosyal hayatını tanzim edemez. Enflasyonun kontrol altına alınmasının baş şartı, doğru bir istikrar programını ciddiyet ve samimiyetle uygulamaktır. Bu meseleyi çözerken iktisadi hayatı felce uğratmayacak, büyümeyi durdurmayacak, bütçeyi ve diğer gelirleri sağlam kaynaklardan finanse edecek, doğru iktisadi ve mali politikalar uygulanması gerekmektedir. Bu istikrar programının daha detaylı unsurlarını

yeri geldikçe açıklayacağız.

- Türkiye'nin bir ödemeler dengesi meselesi vardır. Türkiye, dış ödemeler dengesi açığını ihtiyaçlarından kısarak kapatamaz. Zira Türkiye'nin "asgari döviz" faturası vardır. Bu faturanın her yıl, kendi kaynaklarımızla tedarik edilen miktarlara ilaveten, 1,5-2 milyar dolarlık eksiği vardır. Türkiye ne yaptığını, ne yapacağını iyi anlatabilirse, bu açığı kapatacak meblağları bulur. Hem kalkınmasını, hem de ekonomik hayatını düzgün yürütür. Bizim Merkez Bankası'nın kasası henüz işler vaziyette değildir. Bunu işler vaziyete getirmek zaruridir. Nasıl yapılacağı, kurulacak hükümetin hüneri olacaktır.
- 400 milyarlık bütçe giderleri daha bugünden 600 milyara çıkmıştır. Merkez Bankası 1977 yılındaki 77,8 milyarlık emisyon hacmini 1979 Kasım'mda 175 milyar liraya çıkarmıştır. Kamu mâliyesini açık finansmana dayamak, ülkeyi kolay idare etmenin yollarından biridir. Neticesi enflasyondur. Fakir fukaranın ezilmesidir. Tasarrufun anlamsız hale getirilmesidir. Kamu mâliyesinin bu durumu, kurulacak hükümetin önünde duran büyük meselelerden biridir.

Demirel, hükümeti kurma görevini aldıktan sonra yaptığı bu açıklamalarda Türkiye'nin ekonomik alandaki durum tespitini yapıyor, daha sonra 24 Ocak Kararları ile getirilen ekonomik önlemlerden bazılarının ilk ipuçlarını veriyordu.

HÜKÜMET PROGRAMI

Hükümet 12 Kasım günü açıklandıktan sonra, bazen Demirel'in, bazen de Ekrem Ceyhun'un başkanlığında yoğun toplantılar düzenlendi. Bu toplantılarda devletin resmi verileri incelendi ve durum tespiti bu verilere göre bir kez daha yapıldı. Daha önce yapılan tespitlerle, sonradan yapılanlar arasında fazla bir fark olmadığı ortaya çıktı.

Devlet Bakanı Ekrem Ceyhun, "Yoklukların kaldırılması" işini üstlendi. Ancak o aşamada bu görevde hiç kimsenin başarılı olması mümkün değildi ve Ceyhun da fazla bir başarı sağlayamadı.

18 Kasım günü Başbakan Demirel, Ekrem Ceyhun, İsmet Sezgin, Bilsay Kuruç ve İsmail Hakkı Aydınoğlu'nu çağırdı. Bazı bürokratların da katıldığı bu toplantıda Demirel pek çok soru sordu:

- Merkez Bankası'nın kasasında ne vardır? Kasaya ne girmiş, ne çıkmıştır?
- Önümüzdeki üç ay içerisinde ne girip, ne çıkacaktır?
- Önümüzdeki altı ay içerisinde ne girip, ne çıkacaktır?
- Petrol, gübre ve ilaç faturaları nasıl ödenecektir?
- Bekleyen transferler ve dış borçlar ne kadardır?
- Diğer hammadde faturaları nasıl ödenecektir?
- KİT'ler dahil hâzinede ne var? Devletin geliri, gideri nedir? Aradaki fark nedir? Bu fark nasıl karşılanacaktır?
- Devletin cari harcamaları ve kadroları 1977 yılında ne imiş, şimdi nedir?
- KİT'lerin durumu nedir?
- Devletin borcu nedir, harcı nedir?

Bunların ve benzeri ekonomik soruların cevapları toplantıda ayrıntılı bir biçimde tartışıldı. Demirel, ertesi gün okuyacağı hükümet programını hazırlamıştı ve şimdi, daha sonra açıklayacağı "100 Gün" programının esaslarını belirliyordu. Hükümet programı Meclis'te 19 Kasım Pazartesi günü okundu. Programda yine enflasyon sorunu vurgulanıyor, bu alanda amansız bir mücadele açılacağı belirtildikten sonra şöyle deniliyordu: "Hükümetimiz ekonomik hayatı felce uğratmayacak, büyümeyi durdurmayacak, devletin bütçesini ve diğer

gelirlerini sağlam kaynaklardan finanse edecek, doğru iktisadi ve mali politikaları da içine alan bir istikrar programını ciddiyet ve samimiyetle uygulayacaktır." Hükümet programında yer alan anarşi ve terörle mücadele ve diğer pek çok konu yanında, ekonomik alandaki görüşler özetle şunlardı: "Ülke, herhangi bir malın yokluğuyla karşılaşmayacak, başta mazot, yağ, gübre, tıbbi ve zirai ilaçlar, ampul olmak üzere günlük ihtiyaç maddelerinin teminindeki zorluklar ortadan kaldırılacaktır. Hammaddesizlik yüzünden çok düşük kapasitede çalışan veya hiç çalışmayan fabrika kalmayacaktır. Enflasyonla mücadelede özellikle arz talep dengesinin bozulması önlenecek, fiyat artışlarını durdurucu, yokluk ve kuyruklara son verici, üretimi arttırıcı tedbirler alınacak, tasarruflar teşvik edilecek, kamu gelirlerinin arttırılmasına çalışılacaktır."

Arada geçen altı günlük süre içerisinde partiler arasındaki milletvekili transferleri yeniden kızışırken, Demirel hükümeti 25 Kasım Pazar günü yapılan oylamada güvenoyu aldı. 229 milletvekili güvenoyu verirken, 208 milletvekili aleyhte oy verdi. Bir milletvekili ise çekimser kaldı. Güven oylamasının ertesi günü, Maliye Bakanlığı Müsteşarı Vural Güçsavaş, bakanının onayını alarak Washington'a, IMF Türkiye Masası Şefi, Ingiliz vatandaşı Charles Woodward'a telefon etti:

— Bay Woodward, sizi ne zaman isterseniz Ankara'da bekliyoruz. Aralık ayının ilk günlerinde gelirseniz, herhalde daha iyi olur, çünkü o zaman bütçe Meclis'e verilmiş olacak. Arkadaşlar biraz rahatlamış olurlar.

— O halde biz 2 Aralık günü Ankara'da oluruz. 3 Aralık Pazartesi günü de görüşmelere başlarız. Bakanlık gerekli verileri ve tabloları hazırlarsa iyi olur.

ÖZAL ANKARA'DA

Başbakan Süleyman Demirel ile sürekli teması olan "eski dost" Turgut Özal, hükümetin güvenoyu almasından hemen sonra Ankara'ya geldi. Yıllardan beri tanıdığı, birlikte çalıştığı ve "ağabey" diye hitap ettiği Demirel'in yerine geç vakit giden Özal, yeniden Başbakan olması nedeniyle Demirel'i kutladı, tebriklerini sundu. 26 Kasım Pazartesi gecesi yapılan bu ikili görüşmede Türk ekonomisinin içinde bulunduğu durum ayrıntılı bir biçimde görüşülürken, Turgut Özal'ın bazı yetkilerle görev alması konusu da aynı gece gündeme geldi. Demirel hükümeti 12 Kasım 1979 günü açıklandıktan sonra, ekonominin kimlere teslim edileceği konusu düşünülmeye başlanmıştı. Döviz rezervleri "sıfır" düzeyine inmiş, başta akaryakıt olmak üzere bazı temel malların bulunmadığı, sanayinin durduğu bir ülkede ekonomi kimlerin, hangi kadroların ellerine teslim edilecekti? Merkez Bankası Başkanı İsmail Hakkı Aydınoğlu, bu göreve CHP döneminde getirilmişti ve bazı yasal engeller nedeniyle görevinden alınması güçtü. Ancak CHP, aynı yasal engellere karşın, eski başkan Cafer Tayyar Sadıklar'ı çeşitli formüller deneyerek görevinden uzaklaştırmıştı. O halde AP hükümeti de bu yöntemleri deneyebilir ve Sadıklar'a yapılan işlemler, Aydınoğlu için de yapılabilirdi.

Başbakanlık Müsteşarlığı o sırada boştu. Buraya atanacak güvenilir bir eleman, bürokrasinin en üst düzeyde yetkilisi olarak hükümetle el ele, verimli ve yararlı çalışmalar yapabilirdi. DPT Müsteşarlığında CHP döneminde getirilen Bilsay Kuruç, Maliye Bakanlığı Müsteşarlığında ise yine CHP döneminde getirilen Vural Güçsavaş vardı. Bunların kararname ile görevlerinden alınması sorun değildi. Maliye Bakanlığı Hazine Genel Sekreterliği görevinde ise Kaya Erdem vardı. Bu teknisyeni göreve getiren de CHP hükümeti olmuştu. Şimdi yeni hükümet bunları değiştirecekti, ama yerlerine kimler atanacaktı? Demirel hükümeti, ekonomiyi kimlere teslim edecekti?

AP'nin 24 Ekim günü hükümeti kurma görevini üstlenmesinden sonra, Başbakan adayı Süleyman Demirel'in kafasında, Turgut Özal'ı ekonomide sorumlu bir makama getirme fikri canlanmaya başlamıştı. Demirel ve Özal birbirlerini 1950'li yıllardan beri tanırlar, sayarlar ve severlerdi. O dönemde her ikisi de, Elektrik İşleri Etüd İdaresi'nde proje mühendisliği yapmışlar, İnşaat Yüksek Mühendisi Süleyman Demirel ile Elektrik Yüksek Mühendisi Turgut Özal ilk kez burada, iki

teknisyen olarak tanışmışlar ve beraber görev almışlardı. Daha sonra, Demokrat Parti'nin Devlet Su işleri Genel Müdürü olan Demirel ile Özal'ın yakın ilişkileri hiç bozulmadı. Kader, bu iki dostu 1960'lı yılların başında bu kez askerlik görevinde bir araya getirdi. 27 Mayıs ihtilalinden sonra yeni kurulan Devlet Planlama Teşkilatı'nda Demirel ve Özal birlikte askerlik yaptılar. Daha doğrusu, uzman olarak çalıştılar. Demirel bu yıllarda siyasete atılıp önce AP genel başkanlığına seçildi ve daha sonra Başbakan olunca 1966 yılında Turgut Özal'ı DPT Müsteşarlığı görevine getirdi, iki dost, 1971 yılı 12 Mart muhtırasına kadar uyum içerisinde bir çalışma götürdüler.

Bu arada Türkiye'de ilk kez teşvik tedbirlerinin kapsamlı bir uygulaması DPT bünyesinde başlatıldı. Demirel-Özal ikilisi, 1970 Ağustos ayında yapılan ekonomik operasyonların da hazırlayıcısı ve uygulayıcısı oldular. Bu işlemlerde Türk lirasının ABD doları karşısındaki değeri 9 liradan 15 liraya düşürüldü, çok sayıda kamu mal ve hizmetinin fiyatları büyük ölçüde arttırıldı ve yeni ekonomik kararlar alındı. 12 Mart Muhtırası'yla birlikte Demirel Başbakanlık görevinden ayrılmak durumunda kalırken, Turgut Özal da muhtıradan birkaç hafta sonra DPT Müsteşarlığı görevinden alındı.

Özal daha sonra Dünya Bankası'nda bir iş bularak Amerika'ya gitti ve orada iki yıl kadar kaldı. Ancak bu uzak kalış dönemi sırasında "ağabeyi" Demirel ile ilişkisini hiçbir zaman kesmedi. Kendisine oradan Türk ve dünya ekonomisiyle ilgili raporlar, belgeler gönderdi, gelişmeleri anlattı. Aynı türde ilişkiler 1973 yılı sonunda Özal'ın Türkiye'ye dönmesinden sonra da devam etti, Özal, 1974 yılında özel sektörde çalışmaya başladı ve çeşitli büyük kuruluşların yönetiminde üst düzeyde görevler aldı. Daha sonra, özel sektördeki görevlerini bırakmadan, 1976 yılında MESS (Madeni Eşya Sanayicileri Sendikası) yönetim kurulunda görev aldı. İşverenlerin en büyük, etkin ve güçlü kuruluşlarından biri olan MESS'te Özal'ın görevi oldukça uzun sürdü. Bu dönemde kuruluşun başkanı olan Şükrü Er Ankara'da idi. Ancak MESS'in, özellikle grev ve lokavt uygulamalarına yönelik işleri fiilen Turgut Özal tarafından, İstanbul'dan yönetildi. 1979 yılında MESS Yönetim Kurulu Başkanlığına seçilen Turgut Özal, bu görevinde altı ay kadar kaldı ve yılın sonlarında Ankara'da devlet hizmetine Başbakanlık Müsteşarı olarak yeniden döndü. Bu süre içerisinde Süleyman Demirel ile sürekli temaslar yaptı, kendi görüşlerini "ağabeyine" Başbakan ya da Ana Muhalefet Partisi Başkanı olarak iletirken, "ağabeyinin" görüşlerini de her zaman aldı. Bu görüşler her zaman birbirine benziyordu ve temelde hiçbir ayrılık yoktu.

1977 yılında Süleyman Demirel, Tuzla'daki evinde konuştuğu Özal'a, Merkez Bankası Başkanlığını önerdi. İkinci MC dönemi idi ve Özal bu öneriyi kabul etti. Merkez Bankası o yılın Şubat ayında transferleri durdurmuş ve Türkiye ekonomik bunalımın somut başlangıcına gelip oturmuştu. Ancak daha sonra, İkinci MC Hükümeti giderek sallanmaya başladı ve 1978 yılı başında hükümet CHP'ye, daha doğrusu bazı bağımsızlarla CHP'nin kurduğu bir ortaklığa geçti. O günlerdeki siyasal gelişmeler nedeniyle, Turgut Özal tarafından da benimsenen Merkez Bankası Başkanlığı önerisi daha sonra gerçekleşmedi.

Hükümeti açıkladıktan ve güvenoyu alacağına inandıktan sonra Süleyman Demirel yoğun bir kadro arayışı içerisine girdi. Bu kadrolar doğal olarak iki ayrı aşamada konuşuluyordu. Birincisi, anarşi ve terörle mücadeleye ilişkin, Silahlı Kuvvetler dışındaki kadrolar, ikincisi ise, ülkeyi içine düştüğü ekonomik bunalımdan çıkaracak, bu alanda çaba harcayacak kadrolar... Bunların büyük bir bölümü göreve CHP tarafından getirilmişti ve değiştirilecekti. Ekonomik kadrolaşma konusu, Başbakan ile yakın çalışma arkadaşları arasında birkaç kez gündeme geldi. Demirel, özellikle Ekrem Ceyhun ve İsmet Sezgin'e, bu alanda kimlerle çalışılabileceğini sordu. Merkez Bankası Başkanlığı veya DPT Müsteşarlığı için Turgut Özal'ın adı üzerinde herkes birleşiyordu. Önemli bir görev de, Başbakanlık Müsteşarlığı idi... Bu görev için Mehmet Gölhan, Necdet Seçkinöz ve Turan Kıvanç'ın üzerinde duruluyordu. Hükümetin güvenoyu aldığı 25 Kasım Pazar gününden bir gün sonra Turgut Özal Ankara'ya, Demirel'i kutlamaya geldiği zaman çantasında bir de rapor taşıyordu ve bunu gece geç saatte Başbakanın Güniz Sokak'taki evinde yapılan ikili görüşmede kendisine "takdim" etti... Karşılıklı güzel sözlerden, kutlamalardan, başarı dileklerinden sonra Demirel konuyu açtı:

— Ne diyorsun Turgut, neler yapabiliriz? Ekonominin durumu meydanda...

— Abi, önce şunu söylemek isterim. Bana kalırsa AP, Türkiye'nin bugünkü ortamında bir azınlık hükümeti kurmamalıydı. Ben hükümet olunmamasını tercih ederdim. Zaten bu konuda seçim sonuçlarının kısa bir tahlilini yapıp size göndermiştim. Ben şöyle düşünüyorum: Ekonomik durum çok kötüdür. Meclis'te çoğunluğu olmayan bir

hükümetin bu işin üstesinden gelmesi çok zordur. Bence yeni bir seçime zorlamak ve Meclis'te AP'nin çoğunluğu elde etmesini sağlamak daha uygun olurdu. Millet bu yokluklardan, kuyruklardan bunaldığı için CHP'den soğumuştur. Anarşi konusunda da etkili bazı şeyler yapılabilirse, yapılacak ilk seçim mutlaka bizimdir. Ama şimdi hükümet kurulduğuna ve güvenoyu da aldığınıza göre durum tespitini bu yönden yapmak gerekir.

Demirel, içerisinde yaşadığı sorunları, özellikle ekonomik durumu bir kez de Turgut Özal'dan dinlemek istiyordu. Bu konuları hiç bilmeyen bir kimse gibi, yanına çağırdığı uzmanlara, teknisyenlere sorular sorar, onların görüşlerini sabırla dinlerdi.

— Söyle bakalım Turgut, ekonomiyi nasıl görüyorsun?

— Durum çok kötüdür. Hem ekonomik olarak, hem de siyasi olarak kötüdür. Ekonomi batağa girmiştir. Durum kritikir. Ben çok ciddi tedbirler alınması gerektiğine inanıyorum.

— Zaten biz bunları hükümet programında da belirttik açıkça...

— Biliyorum... Başka çare yoktur. Bana sorarsanız, bu konuda çok ciddi bir program hazırlanması lâzımdır. Ancak bu kısa vadeli, bir seçime gidiş programı değil, beş altı yıllık ciddi bir program olmalıdır. Çünkü önümüzdeki seçimlere bir yıldan fazla bir zaman var. Artı, ondan sonraki seçime de dört yıl var. Böyle bir programın bence biraz orta vadeli uygulanması düşünülmelidir. Onun için, hiç seçim hesabı falan yapmadan, meseleye normal seçim olacakmış gibi bakmalıyız. Program bu ekonomik şartlarda ister istemez sert olacaktır. Ancak bana kalırsa millet öyle sıkıntıya düşmüş ki, sert bir programa bile razı olacaktır. Benim gördüğüm kadarıyla, bir devalüasyon şarttır. Tahtakale'yi ortadan kaldıramazsak, bu iş zaten yürümez. Çifte fiyatlar ortadan kaldırılmalı... Devlete mutlaka yeni gelir kaynakları yaratmak gerekiyor. Zaten siz bunların büyük bölümünü hükümet programında belirtmişsiniz...

— Turgut, bak kardeşim, dediklerinde bütünüyle mutabıkım. Şimdi bizim ilk önce ele alacağımız konu, yoklukların ortadan kaldırılması...

Buna hemen çare bulmalıyız. Yoksa kısa zaman sonra fevkalâde müşkül duruma düşeriz. İşte bunun için bana acele döviz lâzım, ama nereden bulacağız? Geçen gün Merkez Bankası başkanını çağırdım, 30 milyon dolar var diyor.

— Abi, başka çare yok... 1970 operasyonu gibi bir tane daha yapmak galiba şart oluyor. Benim anladığım kadarıyla CHP, Aralık ayında devalüasyon yapacağını IMF'ye el altından bildirmiş. Bunun için seçimlerin geçmesini beklediler. Şunu da açıkça ifade edeyim ki, bu ekonomik durumun devam etmesi sadece komünistlerin ekmeğine yağ sürüyor. Ben MESS'te her gün korkunç olaylar duyuyorum. Bu işin içinde yaşadığımız için ne olup bittiğini çok iyi biliyorum...

— Haklısın... Bak kardeşim, sen Ankara'da benimle yeniden çalışmak ister misin?

— Hangi görevde abi?

— Seni Merkez Bankası Başkanı olarak düşünüyorum. Merkez Bankası benim için çok önemli. Yoklukların ortadan kaldırılması için Merkez Bankası'na sahip olmam lâzım. Merkez Bankası işlerse, ben ekonomiyi de işletirim... (Özal, burada uzun uzun düşündü.)

— Bizde Merkez Bankası Başkanının fazla ağırlığı yoktur. Yani bir anlamda, batılı ülkelerde olduğu gibi değildir. Hazine Genel Sekreterinin bile altında çalışır. Şimdiden sonra bunu düzeltmeye kalkmanın da bir anlamı yoktur. Bence eğer ekonomi düzeltilmek isteniyorsa, başka formüller bulunmalıdır.

— Nedir o formüller?

— Bu alanda Türkiye'de yapılan çok büyük bir hata, yönetimde koordinasyon sağlanması mümkün olmamıştır. Ben sizin yerinizde olsam, ekonomik konularla ilgili bürokrasiyi 1970 operasyonunda yaptığımız gibi yine bir tek adamın kumandasında toplarım. Maliye, Ticaret Bakanlığı, Planlama ve Merkez Bankası'nı mümkün olduğu kadar tek elden yönlendiririm. Bu koordinasyon sağlanmadıkça her

kafadan bir ses çıkar ve işler hep sarpa sarar. Bugüne kadar hep böyle oldu. Ecevit döneminde de bunun ıstırabını çok çektiler. Bu yüzden büyük hatalara düştüler. Maliye ayrı telden çaldı, Planlama ayrı telden çaldı... Hikmet Çetin ve Ecevit de başka telden çaldılar. Abi, benim bu konudaki görüşüm şu: Ancak böyle bir kumanda mekanizması kurulabilirse idarede bütünlük ve kararlılık sağlanabilir. Bunun için de, daha önce '70 operasyonunda kurduğumuz Para Kredi Kurulu'nun, Koordinasyon Kurulu'nun yeniden kurulması bence çok faydalı olur... Bir de şunu belirteyim, bana teveccüh gösterdiniz ve Merkez Bankası Başkanlığını teklif ettiniz... Ancak Merkez Bankası Başkanını yerinden almak da kolay olmaz. Bir sürü formalitesi var işin ve zaman alır.

— Peki sen ne düşünüyorsun bu konuda?

— Sizinle birlikte yeniden çalışmayı elbette ki çok isterim. Zaten yeniden devlette çalışmayı da çok zamandan beri arzu ediyorum.

— Planlama Müsteşarlığına ne dersin?

— O görevi daha önce yaptım. Artık bundan sonra daha yetkili bir makamda olmak isterim...

— Nedir o?

— Bürokrasinin en yüksek makamı Başbakanlık Müsteşarlığı'dır. Bu görevi verirseniz, kabul ederim. Ekonomiyi buradan idare edebiliriz. Bunun yanında, Planlama'nın da benim elimde olması lâzım.

— O nasıl olacak?

— Şöyle yaparız... Eğer Başbakanlık Müsteşarlığı görevini bana verirseniz, aynı zamanda Planlama'ya da vekâleten bakabilirim. Planlama Müsteşarını nasılsa alacaksınız. O durumda, aynı zamanda Planlama Müsteşar Vekili olurum.

— Peki Turgut, ben bu işi bir düşüneyim bakayım. Yarın yine haberleşiriz, olmaz mı?

Turgut Özal aynı konuşmada Demirel'e, ülkenin ekonomik durumunu anlatan ve bu alanda alınması gereken önlemleri içeren yazılı bir "not" verdi. Bunun bazı bölümlerini orada okudu.

* * *

Turgut Özal, o gece geç saatlerde Demirel'in evinden ayrıldığı zaman, Ankara'da üst düzeyde bir göreve geleceğini biliyordu. Aynı dili konuştukları, aynı görüşleri paylaştıkları Süleyman Demirel'in yanında bir kez daha teknisyen olarak görev alacaktı. Demirel ise, güvendiği Özal'ın kendisinden istediği çift görev konusunda bütün bir gece düşündü. Ertesi gün, bunun yasal olarak mümkün olup olamayacağını, bu konulardan anlayan uzmanlara danıştı. Yasal olarak hiçbir sakınca yoktu. Başbakanlık Müsteşarlığı görevine atanan bir kimse, DPT Müsteşarlığı görevine de vekâleten bakabilirdi. Başbakan 27 Kasım Salı günü bu konuyu, en yakınlarından biri olan Devlet Bakanı Ekrem Ceyhun'a açtı:

— Ekrem, Turgut'u Başbakanlık Müsteşarlığına getirelim mi? Ne dersin? Dün gece kendisiyle uzun uzun konuştuk... Ekonomik konularda farklı düşünmüyoruz.

— Çok iyi olur Sayın Başbakanım. Turgut abi işinin ehli bir adamdır.

— Yalnız, bilirsin ben bu çift görev hikâyesini pek sevmem... Ama bu sefer razı olacağız galiba, çünkü ekonomi "emergency" durumunda.

Aynı gün, yeni hükümet tarafından görev verilecek üst düzeyde bazı bürokratlar Başbakanlığa çağırıldılar. Üst kattaki Bakanlar Kurulu odasında birlikte oturan ve çay içenler arasında MC döneminin Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı eski müsteşarı Mehmet Gölhan, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı eski müsteşarı Necdet Seçkinöz ve Turgut Özal vardı. O günlerde basında yer alan haberlerde Seçkinöz'ün Başbakanlık Müsteşarlığı görevine atanacağı belirtiliyordu. Turgut

Özal da Bakanlar Kurulu odasında diğerleriyle birlikte bekliyordu, Özal yanında, daha önce DPT'de birlikte çalıştığı uzmanlarından Yıldırım Aktürk'ü de getirmişti. Demirel, kendisini kutlamaya gelen kalabalık heyetlerden fırsat bulunca içeriye Mehmet Gölhan'ı çağırdı ve Gölhan, Başbakanın yanından bir kez daha Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Müsteşarı olarak çıktı. Bu sırada küçük Bakanlar Kurulu odasındaki konukların yanına Devlet Bakanı Ekrem Ceyhun da geldi ve Seçkinöz'e şöyle dedi:

— Arslanım, Başbakanlık Müsteşarlığı sekreterya hizmeti yapar. Burası sana göre değildir. Sen teknisyen adamsın, gel biz seni yine Enerji Müsteşarı yapalım.

Necdet Seçkinöz, bir süre sonra Demirel'in makam odasından Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Müsteşarı olarak ayrıldı. Sıra Özal'a gelmişti. Ekrem Ceyhun'la birlikte içeriye girdiler. Demirel, makam masasından ayağa kalktı:

— Hoş geldin kardeşim... Gel bir öpeyim... Yeni görevlerin hayırlı uğurlu olsun. Allah yardımcımız olsun. Sen ne zaman başlarsın? Hemen başlaman lazım. İşimiz çok olacak.

— Abi, demek yeniden devlet hizmetinde bulunmak bize de nasipmiş. Ben hemen İstanbul'a gidip hem MESS'e, hem de yönetim kurulu üyesi olduğum diğer yerlere istifalarımı vereyim. Oradaki bazı işleri de hallettikten sonra, birkaç gün içerisinde, gelip başlarız inşallah."

YPK TOPLANIYOR

Yasalar uyarınca daha önce Yüksek Planlama Kurulu'nda görüşülmesi zorunlu olan yıilık bütçe programın 30 Kasım günü hükümet tarafından TBMM'ye verilmesi gerekiyordu. (Bu uygulama Mart ayında başlayan mali yıl için geçerliydi. Şimdi mali yıl Ocak aynıda başladığı için Bütçe ve Program, Meclis'e 30 Eylül günü verilmektedir.) Demirel hükümeti 25 Kasım günü güvenoyu aldıktan sonra 1980 yılı programının görüşülmesi için YPK'yı Yüksek Planlama Kurulu'nu toplantıya çağırdı.

Daha önce 1980 yılı bütçesi ile programının makro büyüklükleri Maliye Bakanlığı ve DPT yetkilileri arasında görüşülmüş ve teknisyenler düzeyinde karara bağlanmıştı. Şimdi ise konu, siyasal iktidar yetkililerinin önünde bir kez daha gündeme gelecek ve YPK'da görüşülecekti. YPK toplantısı, Turgut Özal'ın Başbakanlık Müsteşarlığına atandığının kendisine Demirel tarafından sözlü olarak tebliğ edildiği gün yapıldı. 1980 yılı programı, göreve CHP döneminde getirilen ekip tarafından hazırlanmıştı. Başbakan Demirel, kısa süre sonra görevden alınacak olan bu ekip tarafından hazırlanan programı nasıl karşılayacak, YPK toplantısına nasıl önerilerle, hangi isteklerle gelecekti?

İlk toplantı, 27 Kasım Salı günü düzenlendi. Demirel'in başkanlığında yapılan toplantıya, YPK'nın üyeleri olan Devlet Bakanı Ekrem Ceyhun, Maliye Bakanı İsmet Sezgin, Sanayi ve Teknoloji Bakanı Nuri Bayar, Ticaret Bakanı Halil Başol, DPT Müsteşarı Bilsay Kuruç, İktisadi Planlama Dairesi Başkanı Oktar Türel, Koordinasyon Dairesi Başkanı Algan Hacaloğlu, Sosyal Planlama Dairesi Başkanı Timur Erkman, Maliye Müsteşarı Vural Güçsavaş katıldılar. İlk sözü alan Bilsay Kuruç, programın makro dengelerini anlattı. Buna göre 1980 yılında kalkınma hızı yüzde 6,5 olacak, buna karşın enflasyon oranı yüzdo 40 düzeyinde gerçekleşecekti. Kuruç, yaptığı kısa takdim konuşmasından sonra, program konusundaki teknik bilgileri İktisadi Planlama Dairesi Başkanı Oktar Türel'in vereceğini söyledi. Türel, programı anlatırken Demirel soru sormaya başladı:

— Yüzde 40 enflasyon olur dediniz. Programı yüzde 20 enflasyona

göre düzenlersek büyüklükler o zaman ne olur?

— Sayın Başbakanım, bu mümkündür. Ancak o zaman kamu harcamalarını çok kısmak gerekir. Bu kısıntıyı da doğal olarak yatırımlardan yapmak zorunda kalırız. O zaman da ekonominin büyük bir durgunluğa girme tehlikesi ortaya çıkar.

— Bakın beyler, şunu söyleyeyim, bu bütçe anti-enflasyonist olmalı... Kalkınmaya da müsait olmalı. Savunma, köy, güvenlik hizmetlerine, toplumun her kesiminin ihtiyacına eldeki imkânlar oranında cevap vermeli. Bugün bu memleketin en büyük belası enflasyondur. Halk perişan durumdadır. Bunu önlemek lâzımdır. Ben çaresizlik kabul etmem. Bana sağlam kaynaklara dayanan bir bütçe lâzımdır. Enflasyonu düşürürsek ekonomi durmaz, siz hiç merak etmeyin.

Başbakan Demirel bu sözlerini bitirdikten sonra, Maliye Bakanı İsmet Sezgin söz istedi:

— Sayın Başbakanım, bütçe ve program büyüklükleri konusunda Maliye ile Planlama anlaştı. Bana kalırsa, enflasyonu birdenbire durdurmak tehlikeli olabilir. Mazur görün ama, bu iş 150 kilometre hızla giden bir arabada aniden frene basılması gibi bir etki yapar ve araba devriliverir.

Başbakan, Maliye Bakanı'nın bu sözlerinden pek hoşlanmadığını belli etti...

— Nereden biliyorsunuz devrileceğini? Ben istikrar istiyorum. İstikrar programı istiyorum. İstikrar programı demek, enflasyonla mücadele etmek demektir... Şimdi ben burada plancılardan şunu istiyorum... Program konusunda genel yaklaşım makûl görünüyor. Ancak yüzde 6,5'lik bir kalkınma hızı yerine daha realist bir hız ortaya koyalım. Nereye varacağımızı görüp ona göre hareket etmeliyiz. Yüzde 5 kalkınma bize gelecek yıl için yeter. Daha fazlası gerçekleşirse elbette ki kabulümüzdür. Ancak içe sağduyu ile bakınca yüzde 5 uygun gibi geliyor... Beyler, bana istikrar getirin... Enflasyonu yüzde 20'ye, hatta yüzde 10'a indirin... Plancılar bana yüzde 20'yi aşmayan bir enflasyon için büyüklükler ne olur diye hazırlayıp getirsinler...

— Emredersiniz efendim. Biz buna göre bir çalışmayı en kısa zamanda yapar ve size getiririz.

Plancılar, fiyat artışları yüzde 20'ye düşürüldüğü takdirde ekonominin nerelerinde hangi fedakârlıkların yapılması gerektiğini gösteren çalışmayı iki gün içerisinde tamamladılar. İkinci YPK toplantısı yapıldığı zaman tarih 29 Kasım'dı ve bütçe ile yıllık program ertesi gün TBMM'ye verilecekti. Çok kısa süren bu toplantıda İktisadi Planlama Dairesi Başkanı Oktar Türel, yüzde 5 kalkınma hızı ve yüzde 20 enflasyon modelini Başbakan'a anlattı. Sonra Demirel kısaca konuştu:

— Kâfi miktarda tenevvür ettik. (Aydınlandık.) Şimdi meseleyi bağlayalım... Bu konuyu uzun boylu tartışmaya lüzum görmüyorum... İlk şekliyle kalsın... Kalkınma hızı yüzde 6,5 olsun, enflasyon yüzde 40'ta kalsın. Aşağıya inmeyelim, iniş rahatlık sağlamıyor... Yalnız IMF ile program hedeflerinin mutabakatını sağlayın.

Hükümet, 1980 yılı bütçe tasarısını ve programı 30 Kasım günü TBMM'ye sundu. Demirel daha sonra yakın çevresindekilere şöyle dedi:

— Hükümet, programı şeklen çıkarmış, Bakanlar Kurulu şeklen imzalamıştır. Bundan sonra yapacağımız bazı işler programa uymayacaktır.

KURUÇ, GÖREVDEN ALINIYOR

1 Aralık 1979 Cumartesi günü, Maliye Bakanı İsmet Sezgin 1980 yılı bütçesini açıkladığı gün, daha sonra nicelerini göreceğimiz zam furyası çimento ile başlatıldı. Çimento satışları durduruldu. Maliye Bakanı, bütçeyi açıklarken düzenlediği basın toplantısında şu görüşlere yer verdi:

"Vergi yasalarında değişiklik yapılacak ve yepyeni vergi yasaları getirilecektir. Bu bütçede temel hedef olarak enflasyonla mücadele konusu seçilmiştir. Enflasyon içinde kalkınma düşüncesi son iki yılda uygulanmış ve iflas etmiştir. Bu durumda devletin en büyük görevinin enflasyonu durdurmak olduğu anlaşılmaktadır. Merkez Bankası tarafından KİT'lere açılan avans ve krediler, bugün içinde yaşadığımız enflasyon olayının en büyük sebebidir. Bu bütçe, iktisadi büyümeyi devam ettiren, ekonomik istikrar ile kalkınmayı ahenkli bir tarzda yürütmeye çalışan bir bütçe olacaktır. Sağlam kaynaklara dayanacak, açık finansmana itibar etmeyecektir. İçte ve dışta devletimize güven duygusunu yeniden sağlamak en büyük amacımızdır. IMF ile ilişkilerimiz aynı hava içinde sürdürülecektir. Önümüzdeki günlerde bir IMF heyeti Türkiye'ye gelecek ve bu heyetle, daha önce yapılmış anlaşmalar çerçevesinde görüşmeler yapılacaktır."

Aynı gün, DPT Müsteşarı Bilsay Kuruç'a bir gazeteci telefon etti ve "Geçmiş olsun, görevden alındınız. Kararname Çankaya'dan çıktı. Sizin yerinize Turgut Özal geliyor" dedi. Turgut Özal'ın Başbakanlık Müsteşarlığı görevine atandığı, ayrıca DPT Müsteşarlığına da vekaIet edeceği 2 Aralık Pazar günü öğrenildi ve 3 Aralık günü basında yer aldı. Aynı gün yağ fiyatlarına yüzde 100 oranında zam yapılırken, pek çok genel müdürün değiştirilmesini öngören kararnameler de kamuoyu tarafından öğrenildi. Özal, 3 Aralık Pazartesi günü, İstanbul'daki istifalarını verdikten sonra Ankara'ya geldi. Aynı gün öğleden sonra Ekrem Ceyhun'la beraber, Başbakanlıkla aynı binada bulunan DPT'ye geçtiler ve Bilsay Kuruç'un odasına girdiler. Kuruç, görevden alındığını gazetelerde o gün okumuş, ancak kendisine bu konuda tebligat yapılmamıştı. İçeriye girer girmez Ekrem Ceyhun konuştu:

— Turgut abi Başbakanlık Müsteşarı oldu. Senin de bir kahveni içelim, ne var ne yok diye bir görelim dedik Bilsay'cığım.

Ancak ne Özal, ne de Ceyhun, Bilsay Kuruç'un görevden alındığına ilişkin bir şey söylemiyorlardı, Özal hemen sorular sormaya başladı:

— Dış ödemeler dengesi durumu nedir?

— Bu alanda en son rakamlar nelerdir?

— Büyük projelerin durumu nedir?

Ancak Kuruç'un verdiği rakamlarla, Özal'ın elindeki MESS rakamları birbirine uymuyordu. Bilsay Kuruç, "Turgut Bey," dedi, "Siz İstanbul'dan henüz gelmişsiniz, isterseniz şu yol yorgunluğunuzu üzerinizden bir atın, yarın sizinle daha ayrıntılı konuşalım. Nasılsa görevi de bırakacağım ve bir devir teslim toplantısı yapacağız. Bugünkü gazeteler görevden alındığımı yazıyor."

Turgut Özal, yeni görevlerine 3 Aralık günü başladı. Aynı gün, hükümetin yeni kurulmuş olması nedeniyle gelişi bir süre ertelenen IMF heyeti de, büyük bir rastlantı sonucu Ankara'ya geldi. Charles Woodward başkanlığındaki bu heyet Ankara'da tam iki hafta kalacaktı. 4 Aralık günü sabah erken saatte Turgut Özal, yeniden Kuruç'un odasına çıktı. Ancak bu kez yanında Ekrem Ceyhun yoktu. Kuruç ve ekibi, iki saat kadar süren bu toplantıda ekonominin durumunu, YPK'dan çıkan programı, IMF ve Dünya Bankası ile olan ilişkileri anlattılar. Özal, sürekli soru sordu ve not aldı. Bir ara şöyle dedi:

— Benim görüşüm, Türkiye'ye mahsus bir liberalizmdir. Bu ekonomik güçlüklerden ancak bu şekilde kurtulabiliriz. Ben Planlama Teşkilâtının fonksiyonlarına büyük ölçüde inanırım. Planlama batılı anlamda bir müşavir organdır ve Türkiye'de daha aktif duruma gelmesi şarttır. Bizim burada ekonomik problemleri halletmek görevimizdir. Ancak bu görevi yerine getirirken, ilgili her kuruluşla ahenk içerisinde çalışmak lâzımdır... iyi münasebetler kurmak

lâzımdır... Tabii İnsani münasebetler de çok önemlidir. Ben buna da çok büyük önem veririm... Sizden isteğim, teknik konulardaki görüşlerinizi bana her zaman bildirin ve bundan hiç çekinmeyin... Ben de söyleyeceğim hususlar olduğu zaman size açıkça söylerim. Bundan hiç şüpheniz olmasın.

Konuşmalar bittikten sonra hep birlikte ayağa kalkıldı.. Özal gidiyordu. Bilsay Kuruç atıldı:

— Beyefendi, benim görevden alındığımı gazeteler yazıyor ama bana resmi bir tebligat henüz yapılmadı. Görevden ayrılmak için tebligatı bekliyorum. Kararname de henüz çıkmadı. Bana bir an önce tebligatın gönderilmesini sağlarsanız, iş resmiyet kazanmış olur. Burada sizinle devir teslim işlemini yapmış sayılırız.

— Peki, ben hemen hazırlatıp gönderirim.

Tebligat aynı gün geldi. O gün, İktisadi Planlama Dairesi Başkanı Oktar Türel, izin alarak görevinden ayrıldı. Daha sonra, Aralık ayı sonlarında istifa etti. Özal, göreve resmen başladığı 3 Aralık Pazartesi günü, siyasal eğilimlerinin sağ partiler doğrultusunda olduğunu bildiği bazı DPT uzmanlarını odasında topladı.

— Bakın, size bir şey söyleyeyim. Hepiniz bu teşkilâtta çalışan değerli insanlarsınız. İdareye gelmişsiniz veya bundan sonra geleceksiniz. Hiç kimseye karşı kin duymayın. Geçmişte yapılan haksızlıkları unutun demiyorum. ama aynı şeyleri mümkün olduğu kadar yapmayın ve yaptırmayın. Planlamada çok iyi bir insan potansiyeli vardır. Bundan yararlanmaya bakın. Çok aşırı militan ve komünist olmadıkça kimseyi görevden almayın... Hislerinizle değil, aklınızla davranın. Bakın size bu konuda bir hikâye anlatayım: Bir gün Hazreti Ali düşmanlarla savaşırken bir adamın üstüne saldırmış ve yere düşürmüş. Tam kılıcını çekip onu öldüreceği sırada, yerde yatan adam Hazreti Ali'nin yüzüne tükürmüş. Ali de bunun üzerine adamı bırakmış. Sonra sormuşlar: "Ey Hazreti Ali, o adam senin suratına tükürdükten sonra niçin onu öldürmeyip de bıraktın?" Demiş ki, cevap olarak: "Eğer onu öldürseydim, bana tükürdüğü için kin tuttum da onun için öldürdüm zannederlerdi... Onun için, benden size tavsiye, hiç kin tutmayın ve işlerinizi kinle halletmeye çalışmayın."

Özal bu sözleri ettikten birkaç gün sonra yayınladığı bir genelge ile DPT'deki şube müdürlerinin çoğunu değiştirdi. Kısa süre sonra Koordinasyon Dairesi Başkanı Algan Hacaloğlu görevden alındı. Ayrıca 38 uzmanın sözleşmeleri feshedildi. DPT operasyonu başlamıştı. (Daha sonra yapılan uygulamalar nedeniyle çok sayıda deneyimli ve nitelikli plancı, bu kuruluştan ayrıldı). Aynı günlerde, göreve getirilen yeni DPT ekibi, YPK'dan ve Bakanlar Kurulu'ndan resmen geçen, ancak CHP' li Kuruç ve ekibi tarafından hazırlanmış olan yıllık programı değiştirmek için kolları sıvadı. ilk ayıklama, programda kullanılan "olanak, anlam, veri, kapsam, ortam" gibi kelimelerin eskileriyle değiştirilmesiyle başladı. Daha sonra programda yer alan bazı maddeler ve ilkeler metinden çıkarıldı. Bunlar arasında IMF ile ilgili bölümler de vardı. (Bu konuya daha sonra tekrar değineceğiz.)

IMF ANKARA'DA

Turgut Özal'ın göreve başladığı 3 Aralık'tan bir gün önce, Türk kamuoyunun adını çok iyi bildiği Charles Woodward'ın başkanlığında bir IMF heyeti Ankara'ya geldi. Heyeti havaalanında karşılayan "İngilizce bilir" Maliye Bakanlığı memurları, konuklarını doğruca Ankara Oteli'ne götürdüler. Ankara'ya defalarca gidip gelen ve bu kenti çok iyi tanıyan Woodward, otelde bir süre dinlendi. Kendisine bazı maliyeciler telefon açıp, "hoş geldiniz," dediler ve görüşme programının en kısa zamanda ayarlanacağını söylediler. Aslında IMF heyeti, Ankara'ya daha önce belirlenen bir program içerisinde gelmişti. Haziran ayında CHP hükümeti ile IMF arasında düzenlenen "stand by" anlaşmasında, bu kuruluştan bir heyetin Türk ekonomisini gözden geçirmek üzere Kasım ayında Ankara'da olacağı açıkça yazılıydı. Heyet, yapacağı incelemelerden sonra, Türkiye'nin anlaşmaya uyup uymadığını belirleyecek, eğer uyduğu saptanırsa yaklaşık 100 milyon dolarlık kredi diliminin serbest bırakılmasını sağlayacaktı. Ancak, CHP döneminde IMF'ye bazı güvenceler verilmişti. 14 Ekim seçimleri geçtikten sonra yeni bir kur ayarlaması yapılacak, ayrıca KİT'ler tarafından üretilen mal ve hizmetlerin fiyatına da zam gelecekti. Kredinin serbest bırakılması, bunların yapılmasına bağlıydı.

Oysa şimdi hükümet değişmişti. Yeni gelen hükümetin bu konulardaki tavrı ne olacaktı? IMF'ye göre, CHP hükümeti, özellikle 14 Ekim seçimleri nedeniyle "kesenin ağzını iyice açmış" ve verdiği sözleri çiğnemişti. Bu gidiş, IMF'ye göre, böyle devam edemezdi. Ekonomi tıkanmış, durma aşamasına gelmişti. Woodward ertesi sabah, her zaman olduğu gibi Maliye Bakanlığı'na gitti. Bundan önce kendisiyle muhatap olan Hazine Genel Müdürü Aysel Öymen, görevde kalıp kalmayacağını henüz tam olarak bilemediği için tedirgindi... Müsteşar Vural Güçsavaş da aynı durumdaydı ve Woodward ile yetkili bir kişi olarak görüşmek istemediği izlenimini veriyordu. Woodward, Maliye Bakanı Sezgin'e kısa bir nezaket ziyareti yaptı, hal hatır sorduktan sonra ayrıldı. Hazine Genel Sekreteri Kaya Erdem de, Güçsavaş ve Öymen'den farklı düşünmüyor, görevde kalıp kalmayacağı konusunda bir fikri olmadığı için çekingen davranıyordu.

IMF ile yine de bazı teknik toplantılar yapıldı. Aslında IMF'nin

Türkiye'deki muhatabının Hazine Genel Sekreteri (yani Kaya Erdem) olması gerekirken, bu konu CHP hükümeti döneminde farklı bir biçimde ele alınmış ve görüşmeleri Hazine Genel Müdürü Aysel Öymen'le birlikte Müsteşar Vural Güçsavaş yürütmüştü. Kaya Erdem ikinci planda bırakılmıştı. Erdem sonraki günlerde İsmet Sezgin'e "Hazine Genel Sekreteri olduğumu sizin sayenizde anladım" diyecekti. Teknik toplantılardan birkaçına Güçsavaş da katıldı. Daha sonra Woodward'a, yeni bir hükümetin geldiğini ve kendisinin durumunun ne olacağını bilemediğini, bu yüzden IMF ile yapılacak görüşmelere katılamayacağını açıkça söyledi. Woodward, Kaya Erdem'in durumunu da anlıyordu. Daha sonra karşısına Bütçe Genel Müdür Vekili Kumcuoğlu, Müsteşar Yardımcısı Turan Kıvanç çıkmaya başladı. Bunlarla birlikte bazı alt düzeyde maliye ve DPT mensupları da toplantılara katılmaya başladılar. Woodward, birkaç gün sonra duruma tepki göstermeye başladı. Kendisinin muhatabı kim olacaktı? Karşısına tam yetkili bir kişi çıkmayacak mıydı? Çıkacaksa, ne zaman çıkacaktı? Kendisinin kaybedecek zamanı yoktu. Güçsavaş, durumu İsmet Sezgin'e bildirdi. Ayrıca görevine yeni başlamış olan Turgut Özal'a telefon açtı:

— Sayın Özal, IMF heyeti biliyorsunuz burada. Kendilerine kimin muhatap olacağını sorup duruyorlar. Woodward bu duruma tepki gösteriyor. Ben durumu bir de size arzedeyim dedim.

— Peki kardeşim, ben bir bakayım. Seni sonra arayıp bilgi veririm.

Özal, Güçsavaş'ı aramadı. Bu, aralarında geçen son konuşma oldu ve bir süre sonra Maliye Bakanlığı Müsteşarlığına, Müsteşar Yardımcısı Turan Kıvanç atandı. Woodward, konuştuğu herkese bu konudan yakınıyor ve kendisinin muhatabının kim olacağını öğrenmek istiyordu. Hükümet yeni idi ve kimse ne yapılacağını bilmiyordu. IMF olayını bilen ve sayıları zaten çok az olan uzmanlar da devre dışı bırakılmışlardı. Woodward, bir de, Başbakan Demirel ile mutlaka görüşmesi gerektiğini söylüyordu. Bu istek Başbakan'a iletildi ve bir randevu sağlanarak IMF heyeti başkanına bildirildi.

***

Turgut Özal, Başbakanlık Müsteşarlığına başladığının ertesi günü,

Müsteşar Yardımcılığı görevine, daha önceden tanıdığı Hasan Celal Güzel'i getirdi. Güzel, daha önce Özal'ın DPT Müsteşarlığı döneminde orada görev almış, 1975 yılında birinci MC hükümeti döneminde Demirel'in özel danışmanlık görevinde bulunmuştu. Hasan Celal Güzel daha sonra, Turgut Özal'ın kardeşi Korkut Özal İçişleri Bakanı iken o kuruluşta da görev almış ve müsteşar yardımcısı olmuştu. 1979 yılı Aralık ayının ilk günlerinde Turgut Özal tarafından Başbakanlık Müsteşar Yardımcılığı görevine getirildiği sırada, Ankara'da baklavacı dükkânı açmak için hazırlık yapıyordu. 12 Eylül gününe kadar Turgut Özal'ın başbakanlıkta sağ kolu olarak çalıştı, aynı zamanda DPT Genel Sekreter vekilliği görevini de üstlendi.

Özal göreve başladığı sırada kutlamaya gelen çok sayıda ziyaretçi arasında Hazine Genel Sekreteri Kaya Erdem de vardı. Erdem, Özal'ı kalmakta olduğu Ankara Oteli'nde ziyaret etti. Daha önceden fazla yakınlıkları yoktu ve Özal ile birkaç kez iş için görüşmüşlerdi. Erdem daha önce Demirel hükümetleri döneminde Hazine Genel Müdürü olmuş, sonra SSK Genel Müdürlüğü'ne atanmıştı. Hazine Genel Sekreterliğine CHP'nin Maliye Bakanı Müezzinoğlu tarafından getirilen Kaya Erdem'in kardeşi Tarhan Erdem o zaman CHP milletvekili idi. Kaya Erdem'in Turgut Özal'ı Ankara otelinde kutlaması ile başlayan ilişkiler daha sonra bu iki kişi arasında büyük bir dostluğa dönüştü. 24 Ocak Kararlarının hazırlanmasında Özal ve Erdem teknik konuları birlikte belirlediler. Birisi Başbakan Yardımcısı, diğeri Maliye Bakanı olarak 12 Eylül'den sonra da beraber çalıştılar ve 1982 yılının Haziran ayında aynı gün görevlerinden "istifa ettiler."

Aralık ayının ilk günlerinde, Başbakan Demirel'in teknisyenlerle ekonomik konuları kapsayan yoğun toplantıları başladı. Maliye Bakanlığı'nın, DPT'nin ve Merkez Bankası'nın en üst düzeyde bürokratlarının katıldığı bu toplantılarda durum tespiti yapıldı. Hangi görüşten olursa olsun, teknisyenler aynı şeyi söylüyorlardı.. "Durum kötüdür, bir şeyler yapılması gerekmektedir." Turgut Özal da, İsmail Hakkı Aydınoğlu da, diğer yetkililer de aynı görüşteydiler... Evet, bir şeyler yapılmalıydı, ama nasıl? Demirel bu toplantılarda dinlemekle yetinir, bilgi toplar ve soru sorardı. Fazla konuşmadığı için, görüşlerini gerekmedikçe âçıklamazdı. Ancak hükümet programında yer alan hükümler doğrultusunda, enflasyona karşı bir mücadele uygulanacağını, gerçekçi bir kur politikası izleneceğini ve bütçenin sağlam kaynaklara dayanınası amacıyla çaba harcanacağını herkes biliyordu. Başbakan bu toplantılarda sürekli olarak şu soruyu sorardı; "Borcunuz nedir, harcınız nedir?"... "Geliriniz gideriniz nedir?"

anlamına hemen her toplantıda sorulan bu soru, daha sonra Hazine Genel Sekreteri plan Nazif Kocayusufapaşaoğlu tarafından ayakta ve yüksek sesle şöyle yanıtlanmış ve devletin en üst düzeydeki yetkililerini bile kahkahaya boğmuştu:

— "Borcumuz çoktur, harcımız yoktur.

ÖZAL - WOODWARD GÖRÜŞMESİ

Woodward, Ankara'ya gelişinden birkaç gün sonra Turgut Özal tarafından kabul edildi. Görüşme, Başbakanlıkla oldu.

— Mr. Özal, Türk ekonomisinin durumu çok kritiktir. Göreve yeni geldiğinizi biliyorum, içinde bulunduğunuz güçlükleri de biliyorum. Ancak burada ben de çok güç durumdayım ve kendime teknik düzeyde bir muhatap bulamadım. Ekonomiyi konuşmadan önce bu konuya bir çözüm bulmanız gerekiyor. Benim karşıma tam yetkili birisi çıkmalıdır.

— Mr. Woodward, biz size tam yetkili birisini bir iki gün içerisinde söyleyeceğiz. Biz de çok yeni olduğumuz için bu işler biraz zaman alıyor. Size Başbakan ile de randevu alındığını biliyorsunuz değil mi?

— Evet, biliyorum. Teşekkür ederim. Şimdi gelelim konumuza. Ekonominin durumu çok kritiktir. Mr. Müezzinoğlu bize seçimlerden sonra yeni bir kur ayarlaması için söz vermişti. Ancak şimdi onlar işbaşında olmadığı için korkarım ki bu görevi yerine getirmek sizlere kalacak. Bugünkü 47 liralık kurla bir yere varamazsınız ve döviz sağlayamazsınız. Ne ihracat olur, ne de işçi dövizi gelir. Herkes zaten bir ayarlama beklediği için Merkez Bankası'na döviz gelmediği anlaşılıyor.

— Bak Mr. Woodward, biz daha koltuğumuza yeni oturduk. Bize bu konuları karara bağlamak için biraz zaman lâzım. Şu işi Mart ayında bütçe falan bitince bir konuşup da o zaman yapsak?

— Bu mümkün değil. Aramızdaki anlaşmaya göre bunu en kısa zamanda yapmanız gerekiyor. Tabii bir de KİT açıkları var. Benim elimdeki hesaplara göre 160 milyar liralık bir zam paketi gerekli. Ekonomiyi baştan aşağıya düzeltecek ciddi kararlar alınması gerekiyor.

— Rakamları ben inceliyorum. Zamlar konusunda herhalde bir engel çıkmaz. Ama kur konusu ayrı...

— Mr. Özal, ben buraya belli yetkilerle gelmiş durumdayım. Benim size söleyebileceklerim bunlar. Eğer olmazsa ben bırakıp giderim Washington'a...

— Yok, bu iş gitmekle olmaz. Meseleyi düşüneceğiz. Daha da burada olduğunuza göre, sık sık görüşürüz. Peki sizin kur konusundaki fikriniz nedir? Kaç lira olmalıdır?

— 65-70 lira idealdir. Ama Mart ayında bir ayarlama daha yaparsanız 60 lira da olabilir.

— Peki, biz bir düşünelim bunları bakalım... Yarın Başbakana da beraber gidelim.

Turgut Özal, Woodward'la yaptığı görüşmelerden sonra, olayın kendi düşündüğünden de ciddi boyutlarda olduğunu gördü. IMF bu kez çok somut isteklerle gelmişti. Hemen Demirel'in yanına girdi:

— Abi, Woodward'la konuştum. Ortaya devalüasyon ve büyük zamlar çıkıyor.

— Ne dedi?

— Valla, dolar 65-70 arası olursa idealdir diyor. Mart'ta bir kez daha yaparsanız 60 lira da olur diyor.

— Sen ne diyorsun Turgut?

— Bu konuda pazarlık payı her zaman vardır. Bunlar hep yüksekten

atarlar. Aslında rakamları indirebiliriz. Ben itiraz ettim ama, bırakıp giderim dedi. Tabii adamın çok haklı olduğu yerler var. Döviz girişi çok az. Benim de görüşüm, bu işi Mart ayına bırakmayalım. Yapacaksak bir an önce yapalım. Bana bu işin başka çaresi yok gibi geliyor.

— Zamlarda ne kadar istiyor?

— 160 milyarlık istiyor. Onu kaçınılmaz olarak zaten yapacağız. Yalnız siz bana birkaç gün izin verin, ben bizim arkadaşlarla bir konuşayım. Onlardan bilgi aldıktan sonra birkaç gün içerisinde kendi görüşlerimi de size daha net olarak anlatırım.

— Pekâlâ, çalış bakalım kardeşim. Allah yardımcın olsun, işimiz zor.

LİBERO SORUNU

Woodward'ın Başbakan Demirel ile görüşeceği 7 Aralık Cuma gününün sabahı, Maliye Bakanlığı'nda bir toplantı düzenlendi. Müsteşar odasının yanındaki küçük odada yapılan bu toplantıya görevden alınmak üzere olan Vural Güçsavaş, Hazine Genel Sekreteri Kaya Erdem, Müsteşar Yardımcısı (daha sonra Müsteşar) Turan Kıvanç, KİT'lerden sorumlu Hazine Genel Müdürü Tevfik Altınok ve o sırada İsmet Sezgin'in danışmanı olarak görev yapan (daha sonra Bütçe Genel Müdürü ve Kıvanç'tan sonra Müsteşar olan) Ertuğrul Kumcuoğlu ile Woodward katıldılar.

Toplantı başlamadan önce IMF heyeti başkanı Woodward, kendisine yabancı gelen Ertuğrul Kumcuoğlu'nu göstererek sordu:

— Bu beyefendi kimdir?

Bu soruyu Güşsavaş, tebessüm eden bir yüzle yanıtladı:

— O libero'dur. Libero oynar.

— Libero nedir?

— Mr. Woodward, libero futbolda bir deyimdir.

— Buraya futbol oynamaya gelmedik.

— Mr. Woodward, bu beyefendi, Maliye Bakanı Mr. Sezgin'in danışmanıdır. Bu toplantıya bakanımız tarafından gönderilmiştir.

Libero sorunu çözümlendikten sonra. Woodward "ağzındaki baklayı" çıkardı. Ankara'ya niçin geldiğini, misyonunun ne olduğunu açıkça

anlattı. (Bu konuşmayı toplantı zabıtlarından aynen yayınlıyoruz.)

- Bu misyonun amacı, ikinci çekme işleminden önce Haziran ayından bu yana stand by anlaşmasında yer alan şartlara uyulup uyulmadığının tespiti ve bundan sonra izlenecek politikaların "stand by" anlaşmasının açık ve zımni şartlarına uygun olarak belirleneceği hususunda bir anlayış birliğine varmaktır. İkinci çekiş izleminin yapılması, bu anlayış birliğinin sağlanmasına ve bu mutabakatın gerektirdiği önlemlerin alınmasına bağlıdır.
- Şimdiye kadar teknik düzeyde yapılan görüşmeler tatmin edicidir. Ancak konuşulması gereken bazı hususlar vardır. Bunların da önümüzdeki günlerde çözümleneceği inancındayız.
- Bundan sonra izlenecek politikalar konusunda iki önemli sorun bulunmaktadır: Döviz kurunun ayarlanması ve kamu sektörünün finansmanı. Bunlara ek olarak, mevcut enflasyonist gidiş içinde şimdiki faiz oranlarının da bir sorun teşkil edebileceği tarafımızdan belirtilmiştir.
- Döviz kuru konusunda, Sayın Özal da dahil, bütün ilgililer ve yetkililer çekingen bir davranış içinde görünmüşler ve konuyu fazla tartışmak istememişlerdir. Bizim bu hususta IMF olarak, sorunun stand by anlaşmasında zımnen öngörülmüş bulunan esasına ilişkin hareket serbestliğimiz hiç yoktur. Ancak her iki taraf için de tatminkâr sayılabilecek oranın ne olabileceği hususunu tartışmak mümkündür.
- Kamu sektörünün finansmanı konusunda, daha önce IMF tarafından belirlenmiş limitler içerisinde kalınması gereklidir. Kamuya açılacak kredilerle birlikte diğer parasal büyüklükler konusunda herhangi bir rahatlama imkânı şimdilik sözkonusu değildir. Zaten mevcut limitler çok müsamahakâr ölçüde tespit edilmiş bulunmaktadır. Sayın Başbakanın enflasyonla mücadele konusundaki azim ve kararlılığını biliyor ve takdir ediyoruz. Ancak şunu da belirtmekte yarar görüyoruz ki, enflasyonla mücadelenin en hassas noktası buradadır. Belirtilmiş olan limitlerin içerisinde kalınabilmesi ise, kamu sektörü için alınması öngörülen önlemlerin alınması şartına bağlıdır.
- Diğer bir önemli nokta da, 1980 yılı için düzenlenmiş bulunan ödemeler dengesi tablosudur. Burada ithalat için öngörülen 7 milyar dolarlık rakamı fazla bulmakla beraber, bunun yüksek bir ithalat düzeyini ifade etmediğinin de farkındayız. Ayrıca 3,5 milyar dolar olarak ifade edilen ihracat bekleyişi oldukça iyimser bir rakam görünümündedir. İşçi dövizleri gelirleri konusunda da aynı görüşteyiz. Bu hedeflere ulaşılamadığı takdirde ödemeler dengesi açığının tabloda görüldüğü gibi 1

milyar dolar değil, 2 milyar dolar gibi yüksek bir miktara ulaşacağı görülmektedir. Ödemeler dengesi tablonuz, bu durumuyla endişe verici bulunmaktadır.

- Buraya gelmeden önce gerek IMF yöneticileriyle, gerekse IMF'nin başlıca üyeleri olan Amerikan ve Alman yetkililerle görüştük. IMF yöneticileri, bu kuruluşun başlıca üyeleri olan ülkeler ve uluslararası banka çevreleri, stand by anlaşmasında bir kopma olmasını kesinlikle istemiyorlar. Bunun özellikle belirtilmesinde yarar görüyorum. Ancak bana verilen talimat kesindir. Bu çevreler tarafından tatmin edici bulunmayacak bir çözüm üzerinde burada Türk hükümetinin yetkilileriyle görüş birliğine varmaya yetkili değilim.
- Türkiye'nin bugünkü güç ekonomik durumu içerisinde, uluslararası mali ve ekonomik kuruluşlar ile bunlara üye devletlerin olağanüstü desteğine ihtiyacı vardır. Bunun sağlanmasının şartı da, Türkiye'nin iç meselelerine itimat ve güven duyulmasıdır. Güven ve itimat duygularının ne kadar çabuk kaybolduğunu, yeniden tesisinin ise ne kadar güç ve zaman alıcı olduğunu bilirsiniz. Büyük yabancı bankalar, Türkiye'nin daha büyük kaynakları kullanabileceği kanısındadırlar. Ancak bu konuda mucizeler beklenmesi yanlış olur. Bu amaca ulaşmak ve bunlardan kredi sağlamak, yorucu ve uzun bir mücadeleyi gerektirir.
- Bu görüşmeleri karşılıklı anlayış içerisinde, beklediğimiz sonuca ulaştırırsak ikinci dilim IMF kredisinin Ocak 1980 sonunda fiilen çekilebilir duruma gelmesi mümkün olabilecektir.
- Sayın Başbakanın, beni kabul etme lütfunda bulunduğunu öğrenmekten büyük bir memnunluk ve gurur duyuyorum. Kendilerine aşağıdaki hususları da özellikle arzetmeyi düşünüyorum:
- Stand by anlaşmasında öngörülen döviz kuru ayarlaması ve kamu kesiminin finansmanı sorunlarının çözümlenmesinde kesin yetki sahibi üst yöneticilerin tarafımızdan bilinmesinde mutlak yarar görmekteyim.
- Eğer Haziran 1979'da imzalanan stand by anlaşmasında öngörülen şartlar şu anda uygulanabilir bulunmuyorsa, o zaman bir ertelemenin, bir gecikmenin sözkonusu olacağını belirtmek isterim. Böyle bir durumda biz IMF olarak, her türlü ters etkiyi en alt düzeyde tutmak için her türlü yardımı yapmaya kararlıyız. Ancak böyle bir gecikme, görüşmelerin 1980 Mart ayına kalması demek olacaktır. O zaman da, ikinci ve üçüncü kredi dilimlerini çekme işlemleriyle ilgili görüşmeler birleşecektir. O görüşmelerin boyutları ise, bizi yepyeni bir stand by anlaşması yapma sonucuna götürebilir. Gerek IMF ve

gerekse Türkiye'nin karşılıklı çıkarları ise, mevcut stand by anlaşması çerçevesinde hızla karar alınıp sonuca bir an önce varılmasındadır.

DEMİREL - WOODWARD

Woodward Maliye Bakanlığı'nda yaptığı konuşmada, Türkiye'nin ekonomik alanda bundan sonra neler yapması gerektiğini açıkça, bazen de satır aralarında belirtmiş ve sözü "Bizim istediklerimiz bunlardır. Yerine getirmezseniz ötesini siz düşünün!" demeye getirmişti. Konuğumuz, aynı gün, 7 Aralık Cuma günü akşamüstü Başbakan Demirel tarafından Çankaya'da başbakanlık konutunda kabul edildi. Başbakan ve Woodward dışında bu görüşmeye Turgut Özal ve Kaya Erdem katıldılar. Woodward, sabah Maliye Bakanlığında söylediklerini Demirel'e de aynen anlattı. Türkiye'nin ekonomik durumunun çok ciddi olduğunu, mevcut stand by anlaşmasına göre mutlaka bir devalüasyon yapılması gerektiğini, kamu sektörünün finansmanı için KİT ürünlerine zam yapılmasının zorunlu olduğunu, bunlar yapılmadıkça ve benzeri önlemler alınmadıkça batı dünyasının Türkiye'ye hiçbir yardım yapmayacağını, oysa Türkiye'nin önemli boyutta dış desteğe ihtiyacı olduğunu söyledi. Görüşmede Başbakan, Woodward'ı dinlemekle yetindi. Fazla bir şey söylemedi. Ancak durumu bir kez de IMF yetkilisinin ağzından duymuş oldu. Bu arada Woodward'ın, Başbakandan önemli bir isteği olacaktı:

— Sayın Başbakan, hükümetiniz yeni değişmiş olduğu için ben kendime konuları yeterince bilen ve gerçekten yetkili olan bir muhatap bulamadım. Oysa politikaların dışında benim Ankara'da yapmam gereken bazı teknik işler de var. Pek çok rakamın değerlendirmesini yapmak zorundayız. Ayrıca bana sürekli bir bilgi akımı gerekiyor. Sizden istirhamım, bana bu alanda yardımcı olacak, benimle birlikte teknik konularda tam yetkili çalışabilecek bir görevlinin adını bana bildirmenizdir. Bu teknisyenin kim olacağı benim için hiç önemli değil. Sizden veya Maliye Bakanı'ndan talimat alır ve hükümetin görüşlerini de bana bildirir.

— Okey Mr. Woodward, Maliye Bakanı bu teknisyenin kim olacağını size en kısa zamanda bildirir.

Woodward ve Kaya Erdem, Başbakanın yanından ayrıldılar ve Ankara Oteli'ne gittiler, Özal, Demirel'e sordu:

— Abi, ne dersiniz, kimi verelim bu adama? Ben Kaya'yı düşünürüm. Zaten başka da güvenilir adam şu anda pek yok.

— Peki, ben İsmet'e durumu bildireyim.

İsmet Sezgin, Kaya Erdem'i Ankara Oteli'nde Woodward'ın yanında buldurdu.

— Kaya, ben Belediyeler Derneği'ndeyim. Bana kadar hemen gelebilir misin?

Kaya Erdem, Woodward'dan izin isteyerek Maliye Bakanı'nın yanına gitti:

— Şimdi Sayın Başbakanla konuştum, bundan sonra Woodward'a teknik konularda muhatap sen olacaksın. Haydi göreyim seni... Başbakan bana dedi ki: "Bu Kaya galiba iyi bir teknisyen, görevinde kalsın. Biz onu SSK Genel Müdürlüğü'nden alırken de haksızlık yapmıştık".

DEMİREL'İN BASIN TOPLANTISI

Başbakan Demirel, 8 Aralık günü düzenlediği basın toplantısında hükümetin, güvenoyu aldığı 25 Kasım gününden başlayarak 100 gün içerisinde yapacaklarını ilan etti. Türkiye'nin bir çıkmazda olduğunu kabul etmediğini söyledi. "Zorlukların ve sıkıntıların fevkalâde ciddi olduğu tartışılmayacak kadar açıktır. Meclislerden ve milletimizden bize güvenilmesini, bize kredi açılmasını, icraatımızın sabırla takip edilmesini istiyoruz. Milli meseleler saydığımız anarşi ve enflasyon mücadelesinde herkesin bize yardımcı olmasını istiyoruz," dedi.

Demirel bu basın toplantısında, anarşi ve terör konusuna özel bir ağırlık verdi. O günlerde cinayetler yine peşpeşe birbirini izliyordu. Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil bir gün önce öldürülmüştü. 8 Aralık günü, Başbakanın kafasında, alınacak ekonomik önlemler henüz tam bir kesinlik kazanmamıştı, önlemlerin genel hatları belliydi. Woodward'la yaptığı konuşmada da görmüştü ki, dışarıdan yardım gelebilmesi için yüksek bir devalüasyon ve yeni zamlar yapılması kaçınılmazdır. Demirel, bu basın toplantısında ekonomik konulara da değindi ve 24 Ocak Kararlarından önce ilk somut ipuçlarını verdi: "Enflasyonla mücadele ve ekonomik istikrarı sağlama bakımından, moneter ve fiskal tedbirlere titizlikle başvurulacaktır. Ayrıca bir istikrar programı uygulanacaktır. Fiyatların mâkul seviyelerde tutulması için mali ve ekonomik tedbirler alınacaktır. İhracatı teşvik ve döviz gelirlerini arttırma bakımından yeni tedbirlere başvurulacaktır. 1979 Kasım ayında Türkiye'nin tablosunu resmeden bazı özellikler şunlardır: Yokluk, işsizlik, sekteye uğramış yatırım hamlesi, değerini geniş çapta yitirmiş para, hemen hemen kilitli bulunan Merkez Bankası kasası, büyük açıkları olan devlet hâzinesi, zarara batmış KİT'ler."

Demirel'in basın toplantısı yaptığı gün, Başbakanlıkta Turgut Özal, İsmet Sezgin, Kaya Erdem ve Hazine Genel Müdürü Tevfik Altınok'un katıldıkları bir toplantı düzenlendi. Demirel toplantıda şöyle dedi:

— Ekonomiyi yeniden düzenlemek için bazı acil çalışmalar yapılacak. Bu işi Turgut götürecek. Teknik konularla Turgut meşgul olacak.

Turgut Özal kolları sıvamıştı. Başbakan tarafından Woodward'ın "teknik muhatabı" olarak belirlenen Kaya Erdem'le birlikte çalışmaları başlattı. Yapılan işler son derece gizli tutulacak, hazırlıklardan hiç kimseye, özellikle Merkez Bankası'na haber verilmeyecekti. Merkez Bankası Başkanı Aydınoğlu, Ecevit döneminde bu göreve getirilmişti ve kendisinin çalışmalara katılması durumunda olay basına sızabilir, ya da başka sorunlar çıkabilirdi. Bu arada Kaya Erdem de Woodward'la teknik görüşmelere başlamıştı. Bazen çeşitli bilgiler ve rakamlar gerekli olduğu zaman bunları ya Özal, ya da Erdem ilgili kuruluşlardan istiyorlar, ancak niçin istediklerini söylemiyorlardı., Merkez Bankası da bir şey olacağını hissediyordu, ancak ne olacağını, neler yapıldığını bilen hiç kimse yoktu. Bir sabah Turgut Özal, Hazine Genel Müdürü Tevfik Altınok'u evine çağırdı... "Bana KİT'leri bir anlat bakalım." dedi. Maliye'nin genç bürokratlarından olan Altınok, müfettişlik görevinden sonra basamakları hızla tırmanmış ve kısa süre içerisinde KİT'lerle ilgili Hazine Genel Müdürü olmuştu. (Daha sonra Hazine Genel Sekreteri oldu). Altınok bu durumu yadırgadı. Kendisinin bürokrat anlayışına tümüyle ters düşen bir durumla karşılaşmıştı. Başbakanlık Müsteşarı, Maliye Bakanı ve Müsteşarı varken ve Hazine Genel Sekreteri orada dururken, hiç kimseye sormadan kendisini evine çağırıyor ve bilgi istiyordu. Tevfik Altınok, Özal'a KİT'leri ve bu kuruluşların içinde bulunduğu durumu ayrıntılarıyla anlattı. KİT'lerin Türk ekonomisi için gerekli olduğunu söyledi ve şöyle dedi:

— Bu kuruluşlar olmasa bugün Türk ekonomisi acaba nerede olurdu? Bunun da hesabını yapmak lâzımdır. Ancak bunların bütçeye büyük bir yük olduğu da açıktır. KİT'lere yapılan sübvansiyonun büyük bir bölümü özel sektöre yaramaktadır. Çünkü bunların ürettiği mal ve hizmetlerin önemli bölümü özel sektör tarafından kullanılmaktadır.

— Zam yapılmasına taraftar mısın?

— Başka çare göremiyorum efendim...

Turgut Özal, Türk ekonomisinde KİT'lerin durumu konusunda ciddi kuşkulara sahipti. Bunların pek çoğunun gerekli olduğuna inanmıyor ve devletin sırtında bir kambur olduğu inancını taşıyordu. Hele özel sektörün üretim alanında çalışmasını sürdüren KİT'lere tümüyle karşıydı, örneğin hiçbir kamu kuruluşu, tekstil üretimine

girmemeliydi. Bunları özel sektör yapardı. Ancak bunlar kökleşmiş kuruluşlardı ve Turgut Özal'ın bu düzeni değiştirebilmek için ne zamanı, ne de olanağı vardı... Altınok, Özal'ın evinden çıkınca doğru bakanlığa gitti. Bakanını, müsteşarını ve Hazine Genel Sekreterini ayrı ayrı dolaştı:

— Efendim, bu sabah beni Turgut bey evine çağırdı ve KİT'leri anlatmamı istedi. Sizlere haber veremeden gittiğim için özür dilerim. Kendisi bana şunları sordu, ben de kendisine şunları anlattım, şu bilgileri verdim. Haberiniz olsun.

SEN HESAP YAPMASINI BİLİR MİSİN?

Turgut Özal'ın, Demirel ve Maliye Bakanlığı yetkilileriyle yaptığı görüşmeler sürüp gitti. Aralık ayının ilk yarısında, artık ekonomik alanda neler yapılabileceği, açıklanması zorunlu duruma gelen istikrar programının hangi hususları kapsayacağı gibi konular Demirel vo Özal'ın kafasında yavaş yavaş oluşuyordu. Özal artık rahattı çünkü Başbakan, Woodward ile yaptığı konuşmada dış dünyanın Türkiye'den neler istediğini duymuş, bunun da ötesinde ekonomiyi hiç değilse teknik açıdan kendisine bırakmıştı. Ancak bu aşamadan sonra da yapılacak işler vardı. Rakamlar ve veriler üzerinde daha çok çalışmak, olayı en ince ayrıntısına kadar bir kez de devletin arşivinden görmek gerekiyordu.

O günlerde Türkiye'nin sadece petrol faturası aylık 250 milyon dolar tutuyordu ve Merkez Bankası'nda döviz miktarı hiçbir zaman 50 milyon doları geçmiyordu. Temel mallar dışında ülkenin yurt dışından sağlaması gereken pek çok şey vardı. Örneğin silahlı kuvvetlerin çok acil gereksinmeleri bulunuyordu ve bunlar için bile döviz transferi yapılması mümkün değildi. Birkaç bin dolarlık hammadde, ya da yedek parça için döviz bulunamıyor ve devletin fabrikaları üretimi durdurmak zorunda kalıyordu, özel sektör ise işin kolayını bulmuştu. Dolarlar Tahtakale piyasasından sağlanıyor ve yurt dışında satıcı firmaya karaborsadan sağlanan bu dövizler ödenerek bir miktar mal girişi sağlanabiliyordu. 1977 yılırda ikinci MC hükümetinin Başbakanı Demirel, Türkiye'nin 70 cent'e muhtaç olduğunu daha o zaman açıklamış, ancak işin üstesinden gelememiş ve daha sonra hükümeti bırakmak durumunda kalmıştı. *(Demirel'in 1977 yılında söylediği "70 cent'e muhtacız" sözü şuradan geliyordu: Hacı adayları için döviz aranırken, bunlara devlet ancak 35-40 milyon dolar verebildi. Ancak döviz alamayan ve bu yüzden hacca gidemeyecek olan hacı adayları Merkez Bankası'nı bastılar ve Ankara'da hükümeti protesto yürüyüşü düzenlediler. Aynı günlerde, Merkez Bankası tarafından bir yabancı bankaya verilen 70 cent tutarında bir ödeme emri, karşılığı olmadığı gerekçesiyle geri çevrildi. Durum çok gizli tutuldu ve sadece Başbakana, işin ciddiyetini anlatmak için duyuruldu. Hacı adaylarının davranışını kınayan Demirel o zaman bir hatırlatma yaptı ve Türkiye'nin 70 cent'e muhtaç olduğu bir dönemde hacılara milyonlarca dolar döviz verilmesinin çok önemli bir olay olduğunu*

vurguladı. E.Ç.) Turgut Özal, Ankara'ya geldiği zaman, elinin altında güvenebileceği bir kadro yoktu. Maliye üst bürokrasisi büyük ölçüde değiştirilecekti. Bu kesindi. Ancak Kaya Erdem ve Tevfik Altınok daha ılımlı, particilikle ilgisi olmayan teknisyenlerdi. DPT'ye getireceği yeni kadrolar işi pek fazla bilmiyorlardı. Nitekim Özal, 24 Ocak Kararları hazırlanırken DPT'den çok az yararlandı. Sadece bazı teknik bilgiler istedi. Merkez Bankası'na hiç güvenmiyordu ve bu yüzden Aydınoğlu'nu, kararların alındığı güne kadar tümüyle devre dışı tuttu. Maliye Bakanı İsmet Sezgin ise o günlerdeki çalışmalarının ağırlığını parlamentodaki bütçe görüşmelerine verdiği için, Turgut Özal'la Maliye Bakanı arasında bu anlamda ciddi bir diyalog-görüş alışverişi fazla olmadı. Sezgin, sonuna kadar gelişmeleri bir parça da olsa dışarıdan izlemek durumunda kaldı. Özal'ın kafasında doların 70 liraya yükseltilmesi fikri yavaş yavaş kesinlik kazanırken, işin bu yönünü Dernirel'in de benimsediği ortaya çıkıyordu. Bir gün Özal, Hazine Genel Müdürü Altınok'u evine çağırdı:

— Arkadaş, sen hesap yapmasını bilir misin?

— Hayrola efendim, ne hesabı?

— Şimdi şu KİT hesaplarında doların 70 lira olduğunu farzederek bir gelir gider tablosu hazırlayalım.

— Efendim, bizde Türk lirasının dolar karşısındaki her bir liralık düşüşü durumunda bu iş ne getirir, ne götürür diye hesaplar vardır. Ancak doları 70 lira olarak hiç düşünmemiştik. Böyle bir hesap da elimizde yok.

— Peki öyleyse, sen şimdi bir de buna göre yap hesaplarını bakalım. Eğer doları 70 lira yaparsak bu iş KİT'lere ne getirir, ne götürür, yükü ne olur bir bilelim...

— Derhal yaparız efendim.

Ancak Turgut Özal tedbirli bir insandı. Altınok'u uğurlarken küçük bir uyarıda bulunmayı da ihmal etmedi:

— Şimdi sana böyle söyledim diye doları 70 lira yapacağız falan diye düşünme haa... Ben sadece elde bir deneme olsun diye istedim bunu... Ayrıca, seninle her konuştuğumuz şey, tamamen aramızda kalmalıdır.

Özal, kendisine en yakın çalışma arkadaşı olarak seçtiği Kaya Erdem'le arasında hiçbir konuda görüş ayrılığı olmadığını, Erdem'in de hazırlanacak bir istikrar programını yürekten destekleyeceğini görmüştü.

— Turgut bey, bugüne kadar hiçbir hükümet ciddi bir istikrar programı uygulayamadı. CHP döneminde de böyle oldu. Hep kararlar alındı, ancak uygulamaya gelince iş değişti. Bu yüzden itibarımızı kaybettik. Dışarıda ve burada bu adamların karşısında neler çektiğimizi bir biz biliriz bir de Allah bilir. Bu iş böyle gitmez. Eğer ciddi bir program hazırlanır ve ciddiyetle uygulanırsa, bu bunalımdan çıkarız. Yoksa bu iş bitmiştir. Bu son şansı siz kullanacaksınız.

— Ben de aynen böyle düşünüyorum Kaya. Bu işi yapacağız inşallah. Bu sefer arkamızda başbakanın da desteği var ve o da ciddi bir program hazırlanması gerektiğine inanıyor.

Özal, Erdem ve Altınok tarafından hazırlanan listeler de birkaç gün içerisinde ortaya çıktı. Dolar 70 lira olduğu takdirde KİT'lerin ve kamu kesiminin finansmanı için en az 360 milyar lira ek gelire ihtiyaç vardı, Özal bu durumu evinde bir gece uzun uzun düşündü ve Demirel'in de bu konuda itiraz etmeyeceğini düşünerek kesin kararını verdi: "Dolar 70 lira olmalıydı." Demirel'e bu öneriyi götürecekti. Bu konuda IMF ile pazarlığa girerse rakamın bir miktar indirileceğini biliyordu. Ancak Woodward'ın bazı teknik toplantılarda kullandığı "55-60 lira" sözlerini hiç dikkate almayacak ve şok etkisi yaratacak bir uygulama hazırlayacaktı. Kaya Erdem'e bu konudaki fikrini anlatırken, "Hiç pazarlık etmeyeceğiz. Çünkü rakamı ne kadar yukarıda tutarsak o kadar iyi olacak. Bir kere yaparız ama iyi yaparız," dedi. Woodward'la Kaya Erdem de iyi iş ilişkileri içerisine girdiler. IMF heyeti başkanı, artık resmi bir muhatabı olduğu için sevinçliydi. Bir gün Özal'ın odasında, Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı Hasan Celal Güzel'in de bulunduğu bir üçlü görüşmede şunu söyledi:

— Mr. Özal, bu iş çok iyi oldu. Bir tek kişiyle muhatap oluyorum ve çok yararlı oluyor. Bundan önceki hükümet döneminde bu konuda çok sıkıntılarım oldu. Ziya Müezzinoğlu, Hikmet Çetin, Bilsay Kuruç, hep farklı şeyler söylerler ve farklı görüşleri savunurlardı. Artık böyle bir durum olmadığını gördüğüm için çok mutluyum...

— Mr. Woodward, biz idarede iyi bir koordinasyon sağlamayı ve bazı işleri tek elden yönetmeyi benimsemiş insanlarız. Bundan sonra da hiçbir sorun çıkmayacaktır. Sen hiç merak etme, rahat rahat çalışmana bak.

Çalışmalar artık hızlanmıştı. Anarşi ve terör dışında Demirel ekonomik konularla da sık sık ilgilenmek durumunda kalıyor, başbakanlıkta kurulan bir komite yokluklar konusuyla uğraşıyordu. Devlet Bakanı Ekrem Ceyhun başkanlığındaki bu komitede Demirel'in Özel Kalem Müdürü Kemal Gücüyener de fiilen çalışıyordu. Bu arada akaryakıt kıtlığı had safhaya ulaşmıştı. Başbakanlık binasına da birkaç gün fuel oil bulunamadı ve herkes paltolarla çalışmak durumunda kaldı. Merkez Bankası, bölük pörçük gelen dövizleri nereye harcayacağını şaşırmıştı. Başbakan ilk önceliğin akaryakıt ve bitkisel yağ darlığını gidermeye verilmesini emretmişti ama döviz yoktu. Demirel "arada bir gelen" petrol tankerlerinin nerede olduğunu makamından izliyor, transfer edilecek dövizin akıbetini soruyordu:

— Nassın kardeşim, eyi misin?

— Sağolun efendim, iyiyim.

— Irak'a dövizi yolladınız mı?

— Sayın başbakanım, Merkez Bankası 30 milyon doları denkleştiremedi, şimdi bazı bankaların dövizini almaya çalışıyoruz, ama onlarda da çıkışmıyor. Ziraat Bankası'nda biraz mark vardı ama bize şu anda dolar lâzım.

— Kardeşim, bugün Cuma... Bu işi bugün yetiştiremezsek, iş

Pazartesi'ye kalır. Tanker Yumurtalık'ta bekliyor, değil mi? Peşin parayı görmeden doldurmuyorlar değil mi? Peki kardeşim, bu iş sana emanet, bir şey olursa bana bilgi ver... Gözlerinden öperim.

DAHA FAZLA ZAM YAPACAĞIZ

İstikrar programının çatısı yavaş yavaş belli oluyordu. Dolar 70 lira olacak, buna karşın KİT zamları IMF'nin istediğinden daha fazla tutulacaktı. Bu konu Özal ve Erdem arasında sık sık gündeme geldi. Yapılan çalışmalarda yaklaşık 400 milyar liralık bir zam paketi hazırlanması karara bağlandı. Bu aşamada teknisyenler devreye sokuldu ve şeker, çimento, demir çelik, tekel ürünleri, THY, Devlet Demir Yolları, gübre, akaryakıt, kömür, Deniz Yolları gibi kamu kesimi tarafından üretilen akla gelebilecek her mal ve hizmetin fiyatı yeniden belirlenmeye başlandı. Bu konuda hiç kimsenin gözünün yaşına bakamayacaktı. Malı ya da hizmeti kullanan, bedelini de ödeyecekti. En büyük açık gübre sektöründeydi ve oran olarak en büyük zam burada yapılacaktı.

Ayrca bundan sonra her kuruluş, bazı temel mal ve hizmetler dışında kendi fiyatını kendisi saptayacak ve bu iş hükümetin siyasal tercihlerinden uzak tutulacaktı. Her türlü fiyat kontrol kararları kaldırılacak, serbest piyasa ekonomisine geçilecekti, ihracatı arttırmak için yeni teşvik mekanizmaları getirilecek, Teşvik Uygulama Dairesi ile Yabancı Sermaye Dairesi Turgut Özal'ın ilk müsteşarlık döneminde olduğu gibi yeniden DPT'ye bağlanacaktı.

Koordinasyon Kurulu ile Para Kredi Kurulu yeniden kurulacak ve bunların her ikisi de Başbakanlık Müsteşarının, yani Turgut Özal'ın başkanlığında olacakıı. Bu iki kurul her türlü ekonomik karar yetkisi ile donatılacak, başka bir deyişle ekonomik yetkiler tümüyle Özal tarafından kullanılacaktı. Temel ilkeleri bunlar olan yeni program Turgut Özal tarafından, Kaya Erdem'in ve az sayıda diğer teknisyenlerin de katıldığı toplantılarda belirlendi. Ancak kararları her yönüyle bilen tek uzman Kaya Erdem'di. Özal'ın sağ kolu olarak çalıştı. Bunun dışında, Özal'ın evinde hazırlanan program için bazı teknisyenler ve bürokratlar da zaman zaman çağrıldılar. Kendilerinden bilgi alındı, ne yapılacağı söylenmeden rakamlar istendi, tablolar hazırlatıldı. Kararname ve tebliğ taslakları yazıldı.

Makamında çalışmayı pek sevmeyen Turgut Özal, ekibi genellikle evine toplar ve sabahın erken saatlerine kadar burada çalışılırdı. Eşi Semra hanım konuklara çay servisi yapar ve gerektiğinde yemek

hazırlarken toplantıları izler, bazen de kendi görüşlerini açıklardı. Teknisyen olmamakla birlikte, Semra hanım hazırlanan istikrar programını her yönüyle bilen çok az sayıdaki kişilerden biriydi, çünkü çalışmaların her aşamasında hazır bulunmuştu. Turgut Özal, evinde yapılan bu, çalışmalar sırasında, yanında kim olursa olsun sol diz kapağı yırtık olan mavi puanlı pijamasını giyer ve rahatına bakardı. Pijaması yıkandığı zaman ise, eşofmanını giyerdi. (Ancak, başka pijamaları da vardı). Çalışmalar konusunda Başbakan'a sürekli bilgi verilir ve onun da görüşleri alınırken, Woodward'la yapılan görüşmeler de bir yandan sürüyordu. Programın çatısı ortaya çıktıktan ve Demirel'in de olumlu görüşü alındıktan sonra, 13 Aralık günü Özal, Woodward'ı yanına çağırdı:

— Bak Woodward, biz senin istediğin gibi bir istikrar programı hazırlıyoruz. Bunu sana daha önce de birkaç kez ihsas ettik. Şimdi bu program büyük ölçüde hazır. Şimdi bu işi oturup seninle konuşalım. Biz bu işi yapacağız.

— Kur kaç lira olacak?

— Şimdi ben sana kaç lira olacağını söylemeyeceğim. Ama senin düşündüğün rakamlar üzerinde anlaşacağız. Bu konuda hiçbir pazarlık da yapmayacağım seninle. Çünkü biz düşündük ve gördük ki, yeterli bir kur ayarlaması yapmamız şarttır. İşi bu sefer çok ciddi tutacağımızı bil. Ama bana şimdi rakam sorma. Bu konuda şimdiden ne kendimi, ne de hükümeti bağlayamam.

— Yeterli bir rakam olacak mı?

— Sana okey diyorsam, bana güven. Zaten birbirimize karşılıklı güven duymazsak bu işi ne sen götürebilirsin, ne de ben... Rakam tatmin edicidir.

— Buna çok sevindim Mr. Özal... Kamu kesiminin finansmanı konusunda ne gibi kararlara vardınız?

— Onu da anlatacağım... Zamlar konusunda seninle aynı görüşte

değiliz Woodward...

— Niçin?

— Sen bizden 160 milyar liralık bir zam istedin değil mi?

— Evet... Çok mu olur?

— Çok olmaz Woodward, tam tersine az olur... 100 milyar beni kurtarmaz. Ben sana 400 milyarlık zam yapacağım... Bu yeter mi? Hem de öyle bir ekonomik düzen kurulacak ki, her kamu kuruluşu artık fiyatını kendisi belirleyecek. Yani kararlar alındıktan sonra kamu kesiminin finansman ihtiyacı karşılandığı gibi, ondan sonra da fiyatlar hükümetlerin tercihiyle değil, kuruluşun kendisinin vereceği kararla arttırılacak...

— Şaka yapmıyorsunuz değil mi Mr. Özal?

— Şaka yapmıyorum, şaka yapacak bir ortamda değiliz. Durum ciddi.

Woodward, konuşmanın burasına gelindiği zaman yüzü kıpkırmızı bir biçimde ayağa kalktı. Heyecandan elleri titriyordu... "Oh my God, this is excellent." (Aman Allahım, bu harika...) diye bağıran ve heyecanını bir türlü yenemeyen Woodward sordu:

— Mr. Özal, burada bir gizli telefon var mı?

— Ne yapacaksın gizli telefonu?

— Yani hiç kimsenin dinlemediğine emin olduğunuz bir telefon var mı diyorum?

— Ne yapacaksın, kiminle konuşacaksın?

— Larosire'yi (IMF Başkanı) arayıp durumu bildirmem lâzım... Bu benim için çok büyük bir haberdir. Ancak telefon dinlenirse bu görüşmeyi başkaları da öğrenebilir. Başkan da bu haberi duyunca sevinecektir.

Woodward, Özal'dan bu haberi duyunca niçin bu kadar sevinmiş, heyecanlanmış ve hemen bir gizli telefon aramaya başlamıştı? Türkiye'yi çok sevdiği için mi, yoksa Türk ekonomisinin alınacak bu kararlardan sonra gerçekten kurtulacağına inandığı için mi? Sevinme nedeni şuydu: Türk hükümetini, IMF'nin istediklerine razı edemeden geri dönerse, kendisi için bir başarısızlık olur ve bu durum sicilini de olumsuz yönde etkilerdi. Kendisine verilen görevi başaramamış ve eli boş dönmüş bir uzman olarak nitelenirdi. Ancak şimdi Türkiye, IMF'nin istekleri doğrultusunda kararlar alırsa Woodward işini başarmış, kendisine verilen görevi yerine getirmiş, ikna kabiliyetini ve görüşmecilik yeteneklerini kanıtlamış bir kişi olacak ve siciline olumlu bir not düşülecekti. IMF'de çark böyle dönerdi. Düzen böyle kurulmuştu. Özal, IMF heyeti başkanına alınması düşünülen diğer ekonomik önlemleri anlattıkça Woodward'ın hayranlığı daha da arttı. Türkiye artık liberal ekonomi uygulaması başlıyor, IMF doğrultusunda kararlar alınması ciddi bir biçimde düşünülüyordu.

— Çok güzel Mr. Özal, çok güzel! Lütfen benim bir telefon etmemi sağlayın hemen...

— Woodward, şimdi bir dakika dur bakalım... Biliyorsun biz yeni bir hükümetiz. Bu işin teknik yönü tamam. Ama bir de siyasi yönü var. Yeni hükümet olduğumuz gibi, üstelik azınlık hükümetiyiz. Biz bu işleri yapmasına yapacağız da, bu işin riskinin çok büyük olduğunu sen de bilirsin. Siyaset arenasında adamı yiyip bitiriverirler. Tepetaklak gidersin.

— Haklısınız. Bunun politik riskinin çok büyük olduğunu biliyorum. Ancak, eğer alabilirseniz bunlar tarihe geçecek, çok cesur kararlar olacaktır.

— Şimdi işin öbür yönüne gelelim bakalım... Biz bu işleri yaparsak siz

karşılığında ne vereceksiniz? Bana bu işi yaptıktan hemen sonra 1 milyar dolar lâzım. Bunu sağlayabilir misin? Yoksa çark başka türlü dönmez. Bu kararlan ilan ettiğim gün, benim elimde transferleri açabilmek için 1 milyar dolar olması lâzım... işin bir de bu yönünü konuşalım.

— Biz IMF olarak size iki dilimi birden çekme hakkı tanıyabiliriz. Telafi edici finansman kolaylığını da eklersek, bizden 200 milyon dolar kadar gelebilir... Türkiye'ye henüz verilmeyen 100 milyon dolarlık bir Amerikan yardımı var. Bunun verilmesini sağlamak için hükümete baskı yaparız.

— Etti 300 milyon dolar. Bu yetmez.

— Yabancı bankalardan alacağınız 200 milyon dolarlık bir bölüm var. Bu kredinin serbest bırakılması için IMF olarak bankalarla konuşuruz ve onları ikna etmeye çalışırız.

— O iş, bugünkü ortamda biraz zor olur ama, diyelim ki oldu... Eder 500 milyon dolar. Bu da yetmez... Siz Almanları IMF olarak biraz sıkıştırabilir misiniz? Oradan da bir şeyler gelebilir...

— Mr. Özal, Alman hükümet yetkilileriyle de konuşuruz. Elimizden geleni yaparız.

— Peki, başka?

— Şu anda başka yok, Mr. Özal.

***

Woodward o gece, Ankara otelinden, "hiç kimsenin dinlemediği bir telefondan" IMF'yi aradı ve yönetim kurulu başkanı Larosiere ile konuştu:

— Bay Başkan, burada hükümet yetkilileri oldukça ciddi bir çalışma içerisinde görünüyorlar. Başbakanlık Müsteşarlığına atanan Turgut Özal ile bugün bir görüşme yaptık. Kendisi oldukça olumlu bir yaklaşım içinde. Durumun çok ciddi olduğunu biliyor.

— Bu kişi tam yetkili mi karar verme konusunda?

— Sanırım teknik konularda tam yetkili Bay Başkan. Siyasi kararı hükümet verecek ama, Başbakana çok yakın bir insan. Oraya tam yetkili olarak getirilmiş durumda. Bugün kur konusunu konuştuk. Bizim istediğimiz doğrultuda bir ayarlama yapılacağını açıkça söyledi. Kamu kesimi finansmanı için de ciddi bir program hazırlıyorlar.

— Görüşmelerde önemli bir pürüz var mı?

— Şu anda yok. Bazı şeylerin yapılması gerektiğine inanıyorlar ve bana hak veriyorlar. Karşılıklı görüşlerimiz arasında belli bir farklılık, anlayabildiğim kadarıyla yok. Başbakanla da görüştüm, onda da aynı havayı sezdim. Durumun çok ciddi olduğunu herkes biliyor. Yalnız, bugün Özal da söyledi, bu kararlar alındıktan sonra belli miktarda nakit paraya ihtiyaçları olacak. Bunun nereden ve nasıl karşılanacağını ısrarla sordu.

— Kararları ne zaman açıklayacaklar?

— Onu henüz konuşmadık. Ama sanıyorum ki, şu anda kendileri de bilmiyorlar. Programın henüz sadece ana hatları var. Henüz hükümete götürülmüş değil. Ancak Başbakanın destek olduğunu kesin biliyorum. Şimdi sorun şurada: Bu adamlar ciddi bir program açıklarsa, bizim kredi bulma konusundaki katkımız ne olabilir? Özal 1 milyar dolar istiyor. Bugün bir hesap yaptık, bizim vereceğimiz, bankalardan alınması muhtemel olan, Amerikan hükümetinin verebileceği, hepsi gerçekleşirse 500 milyon doları ancak buluyor. Bu konuda bizden yardım istiyorlar.

— Sen onlara söyle Charles, biz elimizden gelen her şeyi yapanz. Yeter

ki iyi bir program hazırlansın ve ciddi olarak uygulansın. Bu konuyu seninle Washington'a döndüğün zaman daha ayrıntılı konuşuruz.

***

Turgut Özal, arada Demirel'e danışarak çalışmalarını sürdürür ve programı tüm aynntılanyla hazırlarken, Woodward eski alışkanlığı ile sık sık yeni öneriler getiriyordu. Bunların başında faiz konusu vardı. IMF, o günlerin enfslasyon ortamı içerisinde faizleri yeterli bulmuyor ve arttırılmasını istiyordu. Özal ve Erdem'in bir görevi de Woodward'ı yatıştırmaktı...

— Bak Woodward, bu program bizim ve Türkiye'nin son şansıdır. Sen hiç merak etme. Ortaya iyi bir program çıkacak. Faiz konusunda söylediklerine aynen katılıyoruz. Bu ortamda faizlerin enflasyonun çok altında kalması iyi değildir. Ancak bu çok kritik bir konudur ve biz bu işi daha sonra ele alacağız. Bu yönden hiç kuşkun olmasın. Şimdi birdenbire faizleri yükseltirsek, ekonominin bunu kaldırmayacağım düşünüyoruz. Başbakan da böyle düşünüyor. Faiz işini bize bırak, bu konuyu biraz daha inceleyelim... Sen şimdi bize para bulmaya bak da, bu açıklayacağımız programı doğru dürüst uygulayalım. Vergi konusuna gelince, biz hükümet olarak bu konuda üzerimize düşen her şeyi yapacağız. Ancak bu konuda son sözü Parlamento söyleyeceği için, vergi konusunda sana bir güvence veremiyoruz.

İstikrar programı büyük ölçüde hazırdı. Woodward, yapılacak zamlarla devlete sağlanacak gelir miktarının 400 milyar lira dolaylarında olacağını, paketin diğer ayrıntılarını ve devalüasyon yapılacağını artık biliyor, doların 65-70 lira olacağını da tahmin ediyordu. Ancak bu rakam kendisine resmen söylenmemiş, sadece hissettirilmişti. Aslında söylense idi de sonuç değişmezdi. Türk yetkililer bu konuda biraz daha esnek olmayı, kesin kararı program açıklanmadan önce yapılacak tercihten sonra belirlemeyi uygun bulmuşlardı. Hıristiyan âleminin noel tatili yaklaştıkça, IMF heyetindekiler, Washington'a, ailelerinin yanına dönmek için sabırsızlanmaya başladılar. Dönüş için 17 Aralık günü belirlendi. Ankara'da kalış süreleri 3 Aralık gününden bu yana oldukça uzamış, bu arada yoğun görüşmeler, pazarlıklar yapılmıştı. Woodward, Ankara'da kaldığı süre içerisinde durumu iyi değerlendirmiş ve çok iyi tanıdığı Merkez Bankası Başkanı İsmail Hakkı Aydınoğlu'na hiç

uğramamayı tercih etmişti. Kurt IMF'ci durumu anlamıştı. Belki de bu konuda daha önceden kibarca uyarılmıştı. Woodward, Ankara'dan ayrılışından bir gün önce, Aydınoğlu'ndan randevu istedi ve Merkez Bankası'na geldi. Kahvelerini içerlerken, söz dönüp dolaşıp ekonomik duruma geldi. Aydınoğlu bu çalışmalar yapılırken tümüyle devre dışında olduğu için, bazı kokular alıyor, bazı kararları tahmin ediyor, ancak soracak kimsesi olmadığı için neler olup bittiğini bir türlü öğrenemiyordu.

— Mr. Aydınoğlu, hükümet eğer söylediklerini yapabilirse, çok büyük paralar alabilir dışarıdan... Çok iyi bir program hazırlanıyor... Çok doyurucu...

— Evet, tahmin ediyorum... İyi bir program olacak. Görüşmeler nasıl geçti?

— Tahminlerimin üzerinde iyi oldu her şey... Mr. Aydınoğlu, siz bundan sonra ne yapmayı düşünüyorsunuz? Bu görevde kalmaya niyetiniz var mı?

— Kalacağım. Ayrılmaya hiç niyetim yok.

DEMİREL, WOODWARD'LA YENİDEN GÖRÜŞÜYOR

Aynı gün akşamüstü saat 17'de Woodward, Başbakan Demirel tarafından bir kez daha kabul edildi. IMF heyeti Ankara'dan ayrılmadan bir gün önce yapılan bu görüşmeye Turgut Özal da katıldı. Üç kişi, Çankaya'daki başbakanlık konutunda gece saat 21'e kadar, tam dört saat konuştular.

— Sayın Başbakan, Ankara'dan yarın ayrılmadan önce sizi bir kez daha görmek ve son durum konusunda size bilgi sunmak, ayrıca görüşlerinizi öğrenmek istedim. Anladığım kadarıyla istikrar programı artık büyük ölçüde hazırdır. Gerekli olan ve çok gecikmiş bulunan devalüasyon yapılacaktır. Kamu kesiminin finansmanı, yapılacak zamlarla sağlanacaktır. Mr. Özal ile çok verimli bir işbirliği içerisinde çalıştık. Türk ekonomisini kurtarmak için başka çareniz olmadığına dair, sizi temin etmek isterim. Ancak programın şu anda tamam olduğunu size söyleyemem. Eksik yönleri vardır. Bunları en kısa zamanda bizimle de görüşerek, Mr. Özal tamamlarsa çok daha iyi olur.

— Nedir eksikler?

— Faizlerin yükseltilmesi vardır. Paranızın değerinin, içerideki enflasyonla dışarıdaki enflasyonun farkı oranında kısa aralıklarla düşürülmesi korkarım ki şarttır. Bugün hangi değeri koyarsanız koyun, bu enflasyonu durduramadığınız sürece paranızın değerinin düşürülmesi gerekecektir. Bence en iyisi, bu işi belli bir formüle bağlamak ve sık aralıklarla kur ayarlamaları yapmaktır.

— Mr. Woodward, faiz konusuna şu anda giremeyiz. Belki kararlar açıklanırken küçük bazı arttırmalar yapmamız mümkün olur. Devalüasyon ise, Türkiye'de çok hassas bir konudur. Yeni açıklayacağımız kur sizi tatmin edecektir. Sonraki gelişmeleri, daha sonra neler yapılabileceğini zamanla görürüz. Ben şimdi bu konuda bir taahhütte bulunamam.

— Fakat Sayın Başbakan, bu iki husus yerine getirilmezse açıklayacağınız program yerine oturmaz ve eksik kalır. Eksik kalmış bir programın uluslararası kuruluşlardan göreceği destek ise, takdir edersiniz ki, çok fazla olamaz. Ekonominizin durumu bizim tahminlerimizin de ötesinde kötüdür. Bunun için uzunca bir süre önemli fedakârlıklar yapmak gerekecektir.

— Biz bu kararlarla yeterince fedakârlığı zaten yapıyoruz. Bunların bize olumlu puan kazandıracağını sanmayın. Ama ekonomiyi kurtarmak için gereken her şeyi yapacağız. Bundan başka alternatif olmadığını da çok iyi biliyoruz. Saçı uzamış, tıraşı gelmiş bir insanın neresi kesilecekse orasını keseceğiz. Yahut, elbise yırtılmışsa, neresine yama koymak gerekiyorsa orasına koyacağız. Yalnız siz bize ne vereceksiniz bunun karşılığında?

— Biz IMF olarak 200 milyon dolar kadar verebiliriz sanıyorum. Tabii ayrıca bankalarla, Amerikan hükümetiyle de konuşup buralardan çekmeniz gereken kredileri çabuklaştırmaya çalışacağız.

— Bu iş çabuklaştırmaya çalışmakla olmaz Mr. Woodward. Ben bu kararları açıkladığım gün 1 milyar doları cebimde görmeliyim ki, başarılı olayım. Biz bu işi Turgut'la 1970 yılında da yaptık. Döviz olmasaydı o zaman da başarılı olamazdık. Sizin verdiğiniz bu güvenceler yeterli değildir.

— Daha fazlası için size şu anda söz veremiyorum Sayın Başbakan. Ancak Washington'a gidince bu konuyu ciddi olarak ele alacağız. Konuyu başkanımız Larosiere ile de konuştum. O da Türkiye'ye yardım etmek için elinden geleni yapacak. Bize güvenebilirsiniz.

— Size güveniyoruz da, memleketin halini görüyorsunuz. Hiçbir mal yok. Ben önce petrolden, yağdan başlayıp memlekete ithalat yapacağım ki, halk bu işin bir yararını görsün. Stokçuluk almış yürümüş. Bunu kırmam lâzım önce ithalat yaparak... Bunun için de 1 milyar dolara ihtiyacım var.

Konuşmada daha sonra nerelerden ne kadar para bulunabileceği,

IMF'nin bu konuda başka neler yapabileceği, Türkiye'nin yapması gereken hususlar tartışıldı. Türkiye'nin kapısına dayanmış dış borçların büyüklüğünden, bunların mutlaka ertelenmesi gerektiğinden söz edildi. Saatlerce süren toplantı bittiği zaman, hazırlanan istikrar programı konusunda iki taraf da görüş birliğine varmıştı. Ancak Woodward faiz ve Türk parasının değerinin sürekli olarak düşürülmesi gibi iki konunun da programda yer alması gerektiği görüşünü değiştirmemişti. Demirel, Woodward'ı uğurladıktan sonra, özel danışmanı Mehmet Dülger'in yanına geldi ve şunu söyledi:

— Keçi gibi inatçı bir İngiliz. Bu memleket batmaz... Biz bu memleketi kurtarırız kardeşim... Allah kimseyi kimseye muhtaç etmesin. Bu kadar katı olunmaz ki!

Woodward ise, 17 Aralık günü Ankara'dan ayrılacağı sırada kendisine görüşmelerin nasıl geçtiğini soran bir gazeteciye, gülümseyerek şöyle diyordu:

— Nasıl geçtiğini yakında görürsünüz.

KARARLAR HAZIR

Woodward'ın Ankara'dan ayrılmasından sonra Türk yetkililer başbaşa kaldılar. Ne yapılacaktı, bu ekonomik açmazdan kurtulmak için başka ne gibi önlemlerin alınması gerekiyordu? Türkiye'ye yeterince dış kaynak bulmak zorunluydu. Bu kaynak nereden, kimlerden sağlanacaktı? Bir yandan da ekonomik konularla ilgili bürokraside gerekli değişikliklerin yapılması ve CHP döneminden kalan kadroların temizlenmesi gerekiyordu. Aralık ayının ortalarında Ertuğrul Kumcuoğlu, Bütçe Genel Müdürlüğü'ne resmen atandı. Maliye Bakanlığı Müsteşarı Vural Güçsavaş, Hazine Genel Müdürleri Aysel Öymen ve Çetin Hacaloğlu'nun görevden alınma kararnameleri sevkedildi. Bunların yerine Tunç Bilget ve Cengiz Alper getiriliyordu. Ancak bazı kararnamelerin gecikmesi, ekonomik bir programı gizlice hazırlamakta olan Turgut Özal'ı kuşkuya düşürüyordu. Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı Hasan Celal Güzel kendisine, göreve ilk geldiği günlerde şunu önermişti:

— Bizim bu alanda başarılı olabilmemiz için başta Merkez Bankası Başkanı olmak üzere Maliye Müsteşarını, Hazine Genel Sekreterini, Ticaret Bakanlığı Müsteşarını, Dış Ticaret Genel Sekreterini, DPT Daire Başkanlarını, Dışişleri Bakanlığı İktisadi İşler Genel Sekreter Yardımcısını ve bunların altındaki kadroları mutlaka değiştirmemiz gerekir.

Özal da aynı kanıdaydı. Bazı atamalar gecikince Güzel'e şöyle dedi:

— Benim anladığım kadarıyla bunları değiştirmeyecekler. İş çok yavaş gidiyor. Bunların yapacağı engellemeleri, basına sızdırmaları da mecburen göğüsleyeceğiz. Galiba başka çare kalmıyor.

Turgut Özal, aynı zamanda DPT'ye genel sekreter vekili olarak atanan Hasan Celal Güzel'in de katkısıyla bu kuruluştaki operasyonu öncelikle gerçekleştirdi. Algan Hacaloğlu görevden alındıktan sonra, Koordinasyon Dairesi Başkanlığına Mahir Barutçu getirildi. Barutçu aynı zamanda, DPT'nin kilit yeri olan İktisadi Planlama Dairesi Başkanlığını da vekâleten yürütecekti. Hazine Genel Sekreteri Kaya

Erdem, Turgut Özal'la iyi bir çalışma ortamına girdiği için, görevde kalmasına karar verilmişti. Aynı durum, KİT'lere bakan Hazine Genel Müdürü Tevfik Altınok için de geçerliydi. Ancak Güçsavaş, Öymen ve Çetin Hacaloğlu görevden alınacaklardı. Hazine Genel Sekreterliğine CHP döneminde getirilen Kaya Erdem'in buradan alınması için yapılan baskılara Turgut Özal karşı çıkıyordu. İsmet Sezgin kararını, CHP milletvekili Altan Öymen'e bir gün Meclis'te açıkladı:

— Altancığım, kusura bakma ama karını görevden almak zorundayım. Çok iyi bir teknisyen olduğunu biliyorum, fakat bana büyük baskı yapılıyor.

***

Yeni ekonomik programın hazırlıkları Turgut Özal'ın evinde sürdürüldü. Devalüasyon ve büyük zamlar yapılacağı artık kesinleşmişti. Kararlar bir anda patlatılacak ve şok etkisi yaratacaktı. Ancak bir azınlık hükümeti buna nasıl dayanacak, hele başarılı olamazsa hesabını nasıl verecekti? Ekonomik programın ilkeleri 24 Aralık günü hazırdı. Kararnameler, tebliğler, sirkülerler ve diğer belgeler, rakam yerleri boş bırakılmış bir biçimde birkaç güvenilir teknisyen tarafından hazırlanmıştı. Ancak herkese işin belli bir bölümü verildiği için, olayın bütününü hiçbir uzman bilmiyordu. Zam kararnameleri, satışların durdurulduğuna ilişkin kararlar ve devalüasyon kararlarının metinleri tamamlanmış, ancak rakamları yazılmamıştı. Bu dosyaları Kaya Erdem dört nüsha olarak el yazısıyla hazırladı. Bunlar daktilo edildiği takdirde dışarıya sızmasından ve konunun duyulmasından kuşku duyuluyordu. İlk nüsha Özal'da, ikincisi kendisinde kaldı. Üçüncüsü Başbakana verildi. Dördüncü dosya ise Maliye Bakanı için hazırlanmıştı, ancak Kaya Erdem bu dosyayı bakana vermedi. Kendisine sadece sözlü bilgi vermekle yetindi.

O güne kadar İsmet Sezgin bu konuyla fazla ilgilenmemiş, zamanının çok büyük bir bölümünü Meclis'te yapılmakta olan bütçe görüşmelerine ayırmak durumunda kalmıştı. Çalışmaların nasıl gittiğini, ne gibi kararlara varıldığını tam olarak bilmiyordu. Sadece yeni kur rakamının ne olacağını merak ediyordu. Kaya Erdem kendisine, "Herhalde 65-70 lira arasında olacak" diye bilgi veriyordu.

ŞİMDİ NE OLACAK?

Özal, koltuğunun altında el yazısıyla yazılmış dosya ile birlikte Başbakanın yanına gitti. Kararlar büyük ölçüde hazırdı. Kendisine bütün kararları ayrıntılı bir biçimde anlattı. Demirel, Başbakanlık Müsteşarını büyük bir sabırla dinledi:

— İyi olmuş, eline sağlık... Şimdi biz bu kararları alınca ortalık ne zaman düzelir Turgut?

— Abi, ben bu konuda kesin bir şey söyleyemem. Ama bu politikaları böylece üç dört ay götürürsek yoklukları ortadan kaldırabiliriz. Halk bugün büyük sıkıntı çekiyor. En önemli problem yokluklar, kuyruklar... Biz bunu kaldırırsak en azından büyük prestij sağlarız. Yani halk buna razı olur.

— Şimdi kardeşim, ben pragmatist bir adamım. Bunların yapılmasına inanıyorum. Bu iyi, güzel de, işin bir de politika yanı var. Doları 70 yaparsak fiyatlar ne olur? 60 yaparsak fiyatlar ne olur? Enflasyon yine azacak. Onunla nasıl başedeceğiz?

— Tabii önce fiyatlar yukarıya çıkacak abi... Bu kaçınılmaz... Ama sonra belli bir istikrar kazandırırız.

— Peki gelir dağılımı ne olacak? Çiftçi ne olacak? Bunun esnafı var, memuru var, işçisi var? Bunlar ne yapacak?

— Valla, bir kemer sıkma politikası getiriyoruz. Başka çare yok... İşte Woodward'la siz de konuştunuz... Yani elimiz mahkûm...

— Tamam kardeşim, elimiz mahkûm da, halkın durumu ne olacak? İşin bu yönünü de bilmek lâzım...

— Abi, bu suallere net cevap vermek şu anda mümkün değil. Pek çok şeyi uygulamada göreceğiz.

— Ödemeler dengesi durumu ne olur bu kararları aldıktan sonra?

— Bunu söylemek hiç mümkün değil. Biz ihracatı arttırmak için elimizden geleni yapacağız. Ama olay gelecek kredilerle, yapacağımız borç ertelemelerine bağlı. Bunları da önümüzdeki günlerde bir programa bağlayacağız. Benim kanaatim, bu işi ciddi götürürsek ödemeler dengesini iki yılda falan düzeltiriz. Ama dışarıya bunu söyleyemeyiz. Onlara biz bu işi ancak beş yılda düzeltiriz diyeceğiz ki, daha çok koparalım. Biz şimdi ihracat şu kadar olur, işçi dövizi bu kadar olur diyoruz ama, bu ne dereceye kadar tutar? Şimdi Merkez Bankası'nda bekleyen 2,5 milyar dolar transfer var. Devlet normal borçlarını ödeyemez duruma gelmiş...

— Ne zaman açarsın transferleri?

— O artık dışarıdan gelecek paraya bağlı. Varımızı yoğumuzu ortaya koyacağız. Yalnız, bu programı açıklarsak biraz güven yaratabiliriz gibi geliyor bana.

— Halk Partisi'nin düştüğü duruma düşmeyelim de...

— Abi, ciddi götürürsek düşmeyiz inşallah... Tabii dışarısı da işi ciddi tutarsa... Yoksa, açık söyleyeyim, durum kritiktir. Ama bunları yapmaktan başka çaremiz de yoktur...

— Peki bunları ne zamân açıklayalım?

— Valla, bu sizin takdirinize kalmıştır. Biz hazırız. Birkaç ufak tefek husus dışında ben hazırım. Onları da bir günde tamamlarız, öyle önemli şeyler değil... Bana kalırsa bu işi yılbaşı sabahı patlatmak uygun olur. Herkes uyku mahmurluğunda iken birdenbire bindiririz.

— Yılbaşı sabahı olmaz kardeşim... Herkesin yeni yılını zehir etmeyelim bari.

— Abi, o zaman Ocak ayının ilk günlerinde patlatırız. Ayın hemen başında...

— O olur...

— Çünkü başka çare yok... Bunları bir an önce açıklayacağız ki, dış yardımı da ayarlayalım. Biz IMF ile görüşüyoruz. Sanırım 200 milyon doları hemen köprü kredi yapacaklar. Şimdilik eğilimleri bu... Abi, kurun 70 olması konusunda kesin görüşünüz nedir?

— Sen o konuyu bana bırak. Ben kararımı veririm. O civarda bir şey yaparız.

— Tabii bu işin ücretler yönü eksik kalacak. Bu toplu sözleşmelerle biz enflasyonu biraz zor önleriz. Her sözleşme yapan yüzde 100'den daha az zam almıyor. Bu işe Woodward da çok karşı...

— Karşı ama buna ne yapacağız? Bu ortamda ben ücretleri frenlemek için kanun çıkaracak güçte miyim? Nasıl frenlenecekmiş ücretler? Woodward bol keseden konuşuyor.

— Yapabilseydik iyi olurdu...

— İyi olurdu ama şimdi yapılamaz böyle bir şey.

Yeni ekonomik programın Ocak ayının ilk günlerinde açıklanması Demirel ve Özal tarafından Aralık ayının son günlerinde karara bağlanırken Türkiye'de durum gerek ekonomi ve gerekse anarşi açısından hiç de parlak değildi. Anarşi ile mücadele mümkün olmuyordu ve o günlerin gazetelerinde şöyle başlıklar vardı:

- İstanbul'da dört Amerikalı öldürüldü.
- Ecevit: Hükümetle birlikte sıkıntı ve güçlükler arttı.
- Beşiktaş'ta bir kahve bombalandı, beş kişi öldü.
- Ülkede sadece birkaç günlük akaryakıt kaldı.
- Beş ilde, biri lise müdürü, yedi kişi öldürüldü.
- Sezgin: IMF ile görüşmeler olumlu sonuçlandı.
- Silahlı iki kızkardeş Orhan Gencebay'ı soymak istedi.
- Sıkıyönetim iki ay daha uzatılıyor.
- Gümrük ve Tekel Bakanlığı, bir grubun saldırısına uğradı.
- Demirel: Anarşi, bir hükümet sorunu olmaktan çıkmıştır.
- Fuel-oil yokluğundan Bursa'da 20 fabrika üretimi durdurdu.
- Dün yurtta sekiz kişi öldürüldü. Türkeş, Demirel'den can güvenliği istedi.
- Üç günlük petrol için döviz bulundu... Enerji Bakanı, fuel-oil ile çalışan fabrikaların yüzde 95'ini durdurdu.
- Merkez Bankası'nın döviz rezervleri 9 milyon dolara indi.

DOĞRU SÖYLÜYORUM KARICIĞIM

Türkiye, 1979 yılı Aralık ayının son günlerinde böylesine acı günler yaşarken, yeni hazırlanmakta olan ekonomik program da, az daha bir aile faciasına dönüşecekti. Hazine Genel Müdürü Tevfik Altınok, bir Cumartesi sabahı, "Ben daireye çalışmaya gidiyorum," diyerek evinden çıktı ve bir gün önce kararlaştırdıkları gibi doğruca Turgut Özal'ın Çankaya'daki evine gitti. Orada akşam geç saatlere kadar çalıştlar. Altınok, ağzı sıkı bir devlet memuru olduğu için, karısı Filiz hanıma bile, Turgut Özal'ın evinde çalışma yaptıklarını söylememişti. Sabahları sık sık, daireye gittiğini söyleyerek evinden çıkar, eğer gerekiyorsa önce Özal'ın evine uğrardı. Ancak o Cumartesi sabahı, Turgut Özal'la yaptıkları çalışma beklenmeyen bir biçimde uzadı ve akşamın geç saatlerini buldu. Filiz Hanım, o gün kocasını arayan herkese "dairede olduğunu" söyledi. Arayanlar arasında İsmet Sezgin de vardı. Maliye Bakanı, Hazine Genel Müdürü'nü bir türlü bulamıyor ve her seferinde eve yeniden telefon ediyordu.

— Hanımefendi, yine yerinde yok. Siz bir haber aldınız mı?

— Vallahi bilmiyorum ki efendim, sabah evden daireye gidiyorum diye çıktı. Ben de çok merak ediyorum. Başkaları da arıyor ama izine rastlayamadık.

— Bak kızım, ben sana bir şey söyleyeyim, eğer kocana sahip olmazsan elinden alıverirler haa... Bir erkek böyle ortadan habersizce kaybolursa hayra alamet değildir. Aman dikkat et. Benden sana ağabey nasihati kızım, tamam mı?

— Haklısınız efendim.

Tevfik Altınok o akşam evine döndüğü zaman havanın "oldukça gergin" olduğunu gördü. Bu durumda yapabileceği fazla bir şey yoktu ve karısına ilk kez, Turgut Özal'ın evinde özel çalışmalar yaptıklarını,

yakında çok önemli ekonomik kararlar alınacağıhı açıklamak durumunda kaldı. Komşular evden geç saatlere kadar. "Vallahi doğru söylüyorum karıcığım" diye sesler duydular.

***

Daha önceki yıllarda Maliye Bakanlığında Maliye Müfettişi olarak görev yapan, Teftiş Kurulu Başkan Yardımcılığı, Tetkik Kurulu Başkanlığı'na vekâlet gibi görevlerde bulunan Nazif Kocayusufpaşaoğlu, Aralık ayının son günlerinde Müsteşar Yardımcılığı görevine atandı. Adalet Partisi'ne yakın görüşleri olan Kocayusufpaşaoğlu, Ziya Müezzinoğlu'nun henüz Maliye Bakanı olduğu sırada, 1979 Ağustos ayında Kopenhag iktisat ve Maliye Başmüşavirliği görevinden yurda dönmüş ve kendisine faal bir görev verilmemişti. Demirel hükümeti kurulduğu sırada bakanlıkta müşavir olarak çalışıyordu. Müsteşar Yardımcısı Kocayusufpaşaoğlu ile Hazine Genel Sekreteri Kaya Erdem'in yıldızı bir tek gün bile barışmadı. (Kitabın daha sonra izleyeceğimiz bölümlerinde bu konuyu ayrıntılı bir biçimde yansıtacağız.)

PROGRAM GİZLİCE DEĞİŞMİŞ

26 Aralık günü, Devlet Planlama Teşkilâtı'nın üç daire başkanının imzasıyla, Başbakanlık Müsteşarı ve DPT Müsteşar Vekili Turgut Özal'a resmi bir yazı gönderildi. SPD 625 sayılı bu yazı İktisadi Planlama Dairesi Başkanı Oktar Türel, Sosyal Planlama Dairesi Başkanı Timur Erkman ve kısa süre önce görevinden alınmış bulunan Koordinasyon Dairesi eski başkanı Algan Hacaloğlu tarafından imzalanmıştı ve özetle şöyleydi: "Yüksek Planlama Kurulu üyesi olarak imzaladığımız 1980 yılı programı, Kasım 1979 baskısı olarak DPT tarafından hazırlanan ve ana hatlarıyla kurulca tartışılarak onaylanan programdır. Bu program, YPK'nın 99 sayılı kararı ile onaylanan ve 30 Kasım 1979 tarih ve MGS-179 sayılı yazıyla YPK üyelerine gönderilerek "Bakanlar Kurulu kararıyla" kesinleştiği bildirilen programdır. Durum böyle iken, TBMM Bütçe Plan Komisyonu'na 22 Aralık 1979 günü, 1980 yılı programı adı altında üç ciltlik değişik bir belgenin dağıtıldığı saptanmıştır. İlk bakışta 1980 programı ile bazı veri ve biçim benzerlikleri taşıyan bu belge, özünde ana hatlarıyla, ekte sunulan farklılıklar göstermektedir. Bu ek'te yer alan değerlendirme, 1980 yılı programı üzerindeki değişimlerin basit bir redaksiyon işlemi, ya da bazı maddi hataların düzeltilmesiyle sınırlı kalmadığını, 1980 programının içerik yönünden değişikliğe uğratılarak yeni bir program durumuna getirildiğini kanıtlamaktadır. Yıllık programların herhangi bir yasal dayanak olmadan oluşturulan gruplar ve görevlendirilen kişiler tarafından, DPT'den çıkıp Resmi Gazete'de basılmasına kadar geçen aşamada değiştirilmesi çığırının açılmasının getireceği sakıncaları takdirinize bırakıyoruz. Yapılan değişikliklerden bazıları şunlardır:

- Halen yürürlükte olan ve TBMM tarafından onaylanmış bulunan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı ile çelişmekte ve plan dışı politikaları önermektedir.
- Yapılan değişikliklerde izlenen yöntem, yasalarla uyuşmamaktadır.
- Yüksek Planlama Kurulu üyesi olarak imzaladığımız programla, yayınlanan program arasında büyük farklar ve çelişkiler vardır.

Olayı, bu açıkladığımız nedenlerden ötürü, Bakanlar Kurulu'nca onaylanmış bir belgenin tahrifatı niteliğinde görüyoruz. Durumu, gereken işlemin yapılması amacıyla bilginiz ve gereği için sunarız.

Türk kamuoyuna ilk kez açıkladığımız bu belgenin "ek" bölümünde, programda yasal olmayan yollardan yapılan değişiklikler sıralanmıştı. Teknik bölümler dışında kalan şu sözler ilginçti: "... IMF'ye bağımlılığın Türkiye'nin kalkınma stratejileri üzerindeki kayıtlayıcı ve olumsuz etkilerini belirten cümlelere yer verilmemiştir... 1980 programının enflasyon tahlilinde yer alan ve enflasyonun sadece daraltıcı para politikaları ile önlenemeyeceğini belirten bölümler programdan çıkarılmıştır."

Turgut Özal, bu göreve CHP döneminde getirilmiş bulunan plancıların resmi yazısına cevap vermedi Aynı günlerde Oktar Türel istifa etti, Timur Erkman kısa bir süre sonra görevinden alındı. Yeni ekonomik program 1979 Aralık ayı sonunda hazırdır ve 3 Ocak 1980 Perşembe günü Bakanlar Kurulu'nun yapacağı olağan toplantıya götürülecektir. Kararlar burada görüşülerek onaylanacak ve aynı gün açıklanacaktır. Demirel ve Özal bu konuda görüş birliğine varmışlardır. Bu tarihi sadece ikisi bilmektedir. Turgut Özal, bu günlerde kadrosunu tamamlamak ve eskiden beri tanıdığı, güvendiği kişileri göreve getirmek için çaba harcamaktadır. Yeniden DPT'ye bağlanacak olan Teşvik Uygulama Dairesi ile Yabancı Sermaye Dairesi'nin başına getireceği uzmanlan kafasında belirlemiştir. Bu iki göreve de "zehir gibi adamlar" aramaktadır. Teşvik Uygulama için kafasında Vehbi Dinçerler vardır. Daha önceki müsteşarlık yıllarında DPT'de bu uzmanla birlikte çalışmış, kendisini beğenmiştir. Yabancı sermaye dairesi için, dayısının oğlu olan yüksek mühendis Hüsnü Doğan'ı düşünmektedir. Ayrıca, yine yüksek mühendis olan Yıldırım Aktürk'ü de Ankara'da üst düzeyde bir göreve getirmek için kesin kararlıdır, Özal, bu uzmanların tümüyle, DPT'de daha önce çalışmış, onları orada tanımıştır. Bir de, eski ekipten Ekrem Pakdemirli vardır ve o da göreve çağrılacaktır. Özal bir sabah, Başbakanlık Müsteşar yardımcısı Hasan Celal Güzel'i yanına çağırdı:

— Hasan, bizim çocukları yavaş yavaş Ankara'ya çağırmaya başlayalım. Sen Hüsnü'yü, Yıldırım'ı, Vehbi'yi falan bir ara da, tası tarağı toplayıp gelsinler. İşler çok sıkı olacak bundan sonra. Kadroları hemen oluşturmak lazım.

Güzel, ilkönce, Gaziantep'te bir özel kuruluşta Genel Müdür olarak görev yapan Vehbi Dinçerler'i aradı ve kendisine durumu anlattı. Ancak Dinçerler gelmeye niyetli değildi. Bir gün düşünme süresi

istedikten sonra, Gaziantep'ten ayrılmasının mümkün olmadığını bildirdi. Kendisine önerilen Teşvik Uygulama Dairesi Başkanlığını reddetti. Daha sonra bu göreve, o sırada Ege Üniversitesi öğretim Üyesi olan Ekrem Pakdemirli getirildi. Ancak Pakdemirli'nin Ankara'ya gelişi Ocak ayı sonlarını bulduğu için, ekonomik kararlarla ilgili çalışmalarda hiçbir katkısı olmadı. Aynı günlerde, Aralık ayının son günlerinde, Özal'ın dayısının oğlu olan Hüsnü Doğan'ın aranmasına başlandı. Yüksek Mühedis Hüsnü Doğan o sırada Sapanca dolaylarında bir fabrikanın yapım işleriyle uğraşıyor ve o yörede bir şantiyede kalıyordu. Hasan Celal Güzel kendisini bir türlü bulamıyordu. Bir akşamüstü, makamından Sapanca jandarma karakolunu aradı:

— Başçavuşum, ben Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı Hasan Celal Güzel...

— Emredin efendim...

— Sizin oralarda bir fabrika inşaatının şantiyesinde kalan Hüsnü Doğan var. Bu adam Yüksek Mühendistir. Kendisini en kısa zamanda buldurun ve bana telefon etmesini sağlayın.

Sapanca jandarma karakolu tarafından çıkarılan bir müfreze, akşamın geç saatlerinde Hüsnü Doğan'ı buldu ve "mevcutlu olarak" karakola getirdi. Gece saat 24 dolaylarında Güzel'in makam telefonu çaldı...

— Ne oluyor yahu, neden beni aratıyorsunuz bu saatte?

— Hüsnü, hemen atla ve Ankara'ya gel. Görev alacaksın. Turgut Bey seni istiyor. Ekibi kuruyoruz yeniden.

— Peki, ben yarın akşam buradan istifa edip yola çıkarım.

ORDU'NUN UYARI MEKTUBU

Ülkenin içinde bulunduğu anarşi ve terör ortamı ile siyasal durum, silahlı kuvvetlerin komuta kademesinde tepkilere neden oluyordu. Bu duruma en kısa zamanda çözüm bulunmasını ve bu amaçla siyasal partiler de dahil olmak üzere bütün anayasal kuruluşların görevlerini daha ciddi bir biçimde yapmasını isteyen komutanlar, Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e bir mektup yazdılar. 27 Aralık 1979 Perşembe günü, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren tarafından Çankaya Köşkü'nde Cumhurbaşkanına iletilen mektup aynen şöyleydi: "Ülkemizin içinde bulunduğu son derece önemli siyasi, ekonomik ve sosyal ortamda her geçen gün hızını biraz daha arttıran anarşi, terör ve bölücülüğe karşı milli birlik ve beraberliğin sağlanabilmesi için Türk Silahlı Kuvvetleri, ülke yönetiminde etkili ve sorumlu anayasal kuruluşları ve özellikle siyasi partileri göreve davet etmek mecburiyetinde kalmıştır. Kahramanmaraş olaylarının yıldönümünde, henüz ilk ve orta öğretim çağındaki evlatlarımızın örgütlü eylemciler tarafından zorla sürüklendikleri anarşik olaylar ibretle müşahade edilmektedir. Anayasamızın getirdiği geniş hürriyetleri kötüye kullanarak, İstiklal Marşımız yerine komünist enternasyonali söyleyenlere, şeriat düzeni davetçilerine, demokratik rejim yerine her türlü faşizmi getirmek isteyenlere, anarşiye, yıkıcılığa ve bölücülüğe milletimizin tahammülü kalmamıştır. İktidar olan siyasi partilerin bütün devlet kademelerini kendi siyasi görüşleri doğrultusunda hareket edecek kişilerle doldurması, kamu görevlilerinin ve vatandaşların bölünmesini zorunlu duruma getirmektedir. Siyasi partilerce yaratılan bu bölünme, giderek anarşi ve bölücülüğü destekleyen iç kaynakların şekillenmesine, himayesine, polis, öğretmen ve diğer birçok kuruluşların birbirine düşman kamplara ayrılmasına neden olmaktadır. Türk Silahlı Kuvvetleri, ülkemizin siyasi, ekonomik ve sosyal sorunlarına bir çözüm getirmeyen, anarşi ve bölücülüğün ülke bütünlüğünü tehdit eden boyutlara varmasını önleyemeyen, bölücü ve yıkıcı gruplara tavizler veren ve kısır siyasi çekişmeler nedeniyle uzlaşmaz tutumlarını sürdüren siyasi partileri uyarmaya davet etmiştir. Bölgemizdeki gelişmeler, Ortadoğu'da her an sıcak bir çatışmaya dönüşebilecek durumdadır. İçte anarşist ve bölücüler, yurt sathında genel bir ayaklanmanın provalarını yapmaktadır. Ülkede birlik ve beraberliğin, vatandaşın can ve mal güvenliğinin süratle sağlanabilmesi için gerekli kısa ve uzun vadeli tedbirlerin yüce Meclislerimizde en kısa zamanda kararlaştırılması, bugünkü ortam içinde hayati bir önem kazanmaktadır. Diğer yandan,

Meclislerin açılışından bir buçuk ay sonra komisyonların ancak teşkil edilebilmesi ve ülkenin acilen çözüm bekleyen konularını müzakere için bugüne kadar müşterek bir gündemin saptanamaması üzüntü ile izlenmektedir. Atatürk milliyetçiliğinden alınan ilham ve hızla, vatandaşlarımızı kaderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün halinde milli şuur ve ilkeler etrafında toplamanın, iç barış ve huzurun sağlanmasında temel unsur olduğu apaçık bir gerçektir. Ülkenin içinde bulunduğu bu durumdan bir an evvel kurtulması, hükümetler kadar diğer siyasi partilerimizin de görevleri arasındadır. Türk Silahlı Kuvvetleri, İç Hizmet Yasası ile kendisine verilen görev ve sorumluluğun idraki içerisinde, ülkemizin bugünkü hayati sorunları karşısında, siyasi partilerimizin bir an önce milli menfaatlerimizi ön plana alarak anayasamızın ilkeleri doğrultusunda ve Atatürkçü bir görüşle bir araya gelerek anarşi, terör ve bölücülük gibi devleti çökertmeye yönelik her türlü hareketlere karşı bütün önlemleri müştereken almalarını ve diğer anayasal kuruluşların da o yönde yardımcı olmalarım ısrarla istemektedir. Kenan Evren, Orgeneral, Genelkurmay Başkanı - Nurettin Ersin, Orgeneral, Kara Kuvvetleri Komutanı - Bülent Ulusu, Oramiral, Deniz Kuvvetleri Komutanı - Tahsin Şahinkaya, Orgeneral, Hava Kuvvetleri Komutanı - Sedat Celasun, Orgeneral, Jandarma Genel Komutanı."

Komutanların, Cumhurbaşkanına 27 Aralık günü ilettikleri bu mektubu Korutürk'e, Genelkurmay Başkanı Evren verdi. Mektubun bir de, Evren tarafından imzalanmış "ön yazısı" vardı ve şöyleydi: "Sayın Cumhurbaşkanım, ülkemizin içinde bulunduğu ortamda devletimizin bekası, milli birliğin sağlanması, halkın can ve mal güvenliğinin temini için anarşi, terör ve bölücülüğe karşı parlamenter demokratik rejim içerisinde Anayasal kuruluşların ve özellikle siyasi partilerin Atatürkçü, milli bir görüşte müştereken tedbirler ve çareler aramaları kaçınılmaz bir zorunluk olarak görülmektedir. Milli Güvenlik Kurulu'nun muhtelif toplantılarında bu konuda ele alınan kararların, muhalefete mensup siyasi partilerin kısır tutum ve davranışları yüzünden olumlu sonuçlara götürülemediği yüksek malûmlarınızdır. Kuvvet komutanları ile yaptığım son gezilerde Ordu ve Kolordu seviyesindeki general ve amirallerle görüşmelerimde, milli birlik ve beraberliğe en çok ihtiyaç duyduğumuz bu dönemde süratli bir sonuca ulaşabilmek için gerekli tedbirlerin müştereken tespiti amacıyla tüm anayasal kuruluşlar ve siyasi partilerin bir kere daha uyarılması, bütün komutanlarca müştereken gerekli görülmüştür. Bu kararın ışığında Türk Silahlı Kuvvetleri'nin görüşlerini, Milli Güvenlik Kurulu Başkanı olarak zat-ı alilerine sunuyoruz. Gereğini yüksek takdirinize arz ederiz. Saygılarımla. Org. Kenan Evren, Genelkurmay Başkanı."

27 Aralık 1979 günü verilen bu mektubu sadece Cumhurbaşkanı Korutürk, imzalayan komutanlar ve bazı üst düzeyde Silahlı Kuvvetler yetkilileri biliyordu. Konudan ne partilerin, ne liderlerin, ne de kamuoyunun haberi vardı. "Gereği, Korutürk'ün takdirlerine arz edilen" ve 12 Eylül Harekâtı'nın ilk habercisi olan bu uyarı mektubu konusunda aradan günler geçtiği halde Cumhurbaşkanı hiçbir işlem yapmamıştı. Korutürk mektubu tutuyordu. Genelkurmay Başkanı ile uyarı mektubunu imzalayan Kuvvet Komutanları, 1 Ocak 1980 günü, herkes yılbaşı gecesinin mahmurluğunu yaşarken yeniden Çankaya Köşkü'ne çıktılar ve Korutürk'ten Demirel ve Ecevit'i çağırarak mektubu kendilerine tebliğ etmesini "istirham ettiler". Yılın ilk günü yapılan bu ziyareti ve bundan önceki gelişmeleri hiç kimse bilmiyordu. Türkiye radyolarının saat 19'daki haber bülteninde bu konuyla ilgili bir tek "protokol cümlesi" okundu. "Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren ve Kuvvet Komutanları, Cumhurbaşkanı Korutürk'ü ziyaret ederek bir süre görüştüler." Haber bu kadardı. Yılların gazetecisi Cüneyt Arcayürek, evinde radyodan dinlediği bu haberden kuşkulandı ve sağı solu aramaya başladı. Yılın ilk günü resmi tatildi. Bu ziyaret niçin yapılmıştı? Bunun bir anlamı olmalıydı? Genelkurmay Başkanı'nın Çankaya Köşkü'ne, beraberinde Kuvvet Komutanlarını da alarak gitmesini gerektiren bir durum yoktu. "Kokuyu alan", ancak sivil kesimde hiç kimseden bu konuda bilgi sağlayamayan Arcayürek, en sonunda iki komutanla görüşmeyi başardı...

— Paşam, nedir, ne oluyor? Bugünkü ziyaretinizin bir anlamı olsa gerek... Ortada normal olmayan bir durum mu var?

— Memleketin içinde bulunduğu terör, sosyal dengesizlikler ve kan gölü nedeniyle Sayın Cumhurbaşkanımıza bir istirhamda bulunduk. Bütün sivil yönetime ve partilere gerekeni yapmaları için uyarıda bulunmalarını istirham ettik.

— Bu görevi herhalde yazılı olarak yaptınız, değil mi Paşam?

— Evet, yazıyla bildirdik.

— Paşam biraz daha ayrıntı verir misiniz lütfen...

Arcayürek, mektubun kapsamını komutanlardan alırken son bir soru daha sordu:

— Peki paşam, bu mektubunuzda yerine getirilmesini istediğiniz hususlar yapılmazsa ne olur?

— Eğer bunlar yerine getirilmezse geriye tek alternatif kalıyor. Mektubumuzda bu alternatiften bahsetmedik.

Cüneyt Arcayürek, gecenin ilerlemiş saatlerinde daktilonun başına oturdu ve haberini yazdı. Ertesi gün, 2 Ocak 1980 Çarşamba günü, Arcayürek'in haberi Hürriyet Gazetesi'nde "Ordu Uyarı Mektubu Verdi" başlığı altında patladı. Demirel ve Ecevit de dahil olmak üzere bütün Türkiye, bu haberi o gün Cüneyt Arcayürek'in kaleminden duymuş oldu. Aynı gün Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, Başbakan Demirel ve Ana Muhalefet Partisi Başkanı Ecevit'i köşke çağırarak mektubu tebliğ etti, kopyasını liderlere verdi.

— Ordu'nun bir mektubu var. Size birer kopyasını tevdi ediyorum. Herhalde düşünüp gereğini yaparsınız.

Bunu izleyen günlerde, "mektubun" kime verildiği tartışıldı. Yine herkes birbirini suçladı. Mektubun en önde gelen muhataplarından biri olan Başbakan Süleyman Demirel, 3 Ocak Perşembe günü Bakanlar Kurulu'nun olağan toplantısına götürmek üzere planlamış olduğu ekonomik paketi de bu nedenle erteledi. Demirel, bu konuyu 4 Ocak günü Turgut Özal ile kısaca konuştu:

— Abi, bu durumda bizim iş ne olacak?

— Dur bakalım şimdi Turgut... Önce hükümette kalıp kalmayacağımızı bir görelim. Hükümette kalmayacaksak ne diye tedbir ilan edelim? Tedbir ilan etmek yeterli değil ki... Tedbir tek başına bir şey değildir. Bünun kadar önemlisi, bunları uygulayacak kadrodur. Eğer ben siyasi

kadro olarak hükümete devam etmeyeceksem, sorumluluğu bende olmayan bir işin tedbirini niçin ilan edeyim?

Komutanların mektubundan sonra hükümet yerinde kalacak mıydı? Ne olacaktı? Başbakan, kendisine sorulan "İstifa edecek misiniz?" biçimindeki sorulara cevap verirken, "Mesele soğukkanlılıkla mütalaa edilecektir. Hiçbir şey söylemiyorum, yorum yapmıyorum," diyor, MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan ise, henüz 1,5 ay önce güvenoyu verdiği hükümet için söyle diyordu:

— Parlamento görevini yapmış, ancak hükümet yapamamıştır. Vatandaş bu hükümetten de ümidini kesmiş durumdadır. Adalet Partisi ne zaman hükümet olduysa, arkasından buhran gelmiştir.

CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit ise, "Bunalım maalesef yeni bir boyuta ulaşmıştır" diyordu.

VAN LENNEP ANKARA'DA

Başkent kulislerinde "Mektup"la ilgili tartışmalar sürer ve üst düzeyde pek çok temas yapılırken, daha önce davet edilmiş olan OECD Genel Sekreteri Van Lennep, 4 Ocak günü Ankara'ya geldi. (Bu arada Turgut Özal, ilk yurt dışı gezisini 29 Aralık'ta, Maliye Bakanı İsmet Sezgin'le birlikte Suudi Arabistan'a yapmış, ancak eli boş dönmüştü. Suudi'ler, Türkiye'ye ne kredili petrol, ne de kredi vermeye yanaşmışlardı.) Türkiye, OECD Genel Sekreterinden şunları istiyordu: "Bugüne kadar OECD çerçevesinde düzenlenen yardım toplantılarında, eksik olmayın, bize oldukça önemli miktarda yardım sağladınız. Ancak biz bu yardımların çoğunu kullanamıyoruz. Toplantıda yardım yapacaklarını açıklayan bazı OECD üyesi ülkeler, işi sonradan yokuşa sürüyorlar... Ya verecekleri kredileri pek çok şartlara bağlıyorlar, ya da bunları geciktiriyorlar. Bu durumun önlenmesi gerekir. İkincisi ise OECD ülkeıerine birikmiş bulunan borçlar sorunudur. Şu ekonomik ortamda Türkiye'nin bu borçlarını ödemesi mümkün değildir. Ne yapıp yapmalı ve bu borçların ertelenmesi konusunda bize yardımcı olmalısınız." Van Lennep, Ankara'da, Başbakan Demirel de dahil olmak üzere çok sayıda üst düzeyde yetkili ile konuştu. Kendisine Turgut Özal, alınması düşünülen ekonomik tedbirler konusunda bilgi verdi...

— Mr. Lennep, Türkiye, geçmişte yaptığı hataları bundan sonra yapmayacaktır. Bu konuda size kesin güvence veriyorum. Yeni bir istikrar programı hazırlanmıştır. Bu program, aslında bundan birkaç gün önce açıklanacaktı. Ancak son siyasi gelişmeler nedeniyle bunların açıklanması bir süre için ertelendi. Demirel hükümette kalırsa bu program mutlaka açıklanacaktır. Bu, Başbakan'ın bana söylediği bir husustur. Bizden önceki hükümet tarafından size, orta vadeli bir istikrar programı vaat edildiğini, ancak sonra yapılamadığını biliyorum. Biz bunu en kısa zamanda yapacağız ve size getireceğiz. Bizim görüşümüze göre, Türkiye artık liberal ekonomi politikaları uygulayan bir ülke olmalıdır. Yeni program ilan edildiği ve uygulama başlatıldığı zaman, bunun böyle olacağını siz de göreceksiniz. Biz zaten serbest pazar ekonomisi prensiplerine inanan bir hükümetiz.

— Mr. Özal, geçmişte yapılan hatalar Türk ekonomisini bugünkü açmazlara getirmiştir. Biz OECD olarak sizlere güvenmeyi isteriz. Yeni

programınızın temel ilkelerini olumlu karşılıyorum. Uygulamada sapmalar olmadığı ve iş ciddiyetle götürüldüğü takdirde, Türkiye bu alanda büyük gelişme sağlar ve en önemlisi, dış dünyada yeniden güven duyulan bir ülke durumuna gelir.

— Bunu yapacağız. Yalnız, OECD çerçevesinde bugüne kadar almış olduğumuz kredilerden çoğunu halen kullanamadık. Bunlar kâğıt üzerinde kalıyor. Türkiye'nin proje kredisine ihtiyacı yok. Ben halen mevcut tesislerimi hammadde ithal edemediğim için çalıştıramıyorum. Bunların şimdi yenilerini kursam ne olacak? Şimdi bizim amacımız mevcut tesisleri çalıştırabilmek. Onun için, verdiğiniz ve vereceğiniz kredilerin işlerliğini kolaylaştırın. Formaliteleri azaltın. Bizim için bu aşamada önemli olan cash (nakit) kredidir. Cash'ten sonra, hiçbir kayda bağlı olmayan, bu mal benden alınmalıdır demeyen program kredisidir.

— Orta vadeli bir program konusunda bir itirazınız yok, değil mi Mr. Özal?

— Kesinlikle yok. Biz de aynı şeyi istiyoruz. Bu işi dört beş yıllık yapalım ki, sonra ne olacağını bilelim. Her yıl aynı şeylerle uğraşmayalım. İşi baştan bağlayalım. Şimdi benim sizden öğrenmek istediğim husus şudur: Yardım toplantısını ne zaman yapabilirsiniz? Borç erteleme konusunda ne dersiniz? Bunları yeniden ertelemek lâzım...

— Bu konuyu Paris'e gider gitmez araştıracağım. Borç erteleme konusu tabii, ayrı bir olay. Bu iş "Paris Kulübü"nün yetkisindedir. Orada bizim sözümüz çok fazla geçmez...

— Peki, ben daha önce dışarıya gidip biraz kulis yapayım mı? Böyle bir şey yararlı olur mu?

— İyi olur. Bazı ülkelere gitmekte yarar vardır... Ancak batı dünyası, önce programımızın açıklanmasını bekleyecektir.

***

İsmet Sezgin, Van Lennep ile daha açık konuştu:

— Mr. Lennep, bizim bu OECD borçlarımızı ödememize imkân yok. Bunları ertelemek zorundayız. Benim ekonomim burada tıkanmışken, ben bu borçları ödeyemem. Kâğıt üzerinde bizi borçlu, sizi alacaklı yapan belgelerin hiçbir değeri yoktur. Bu belgeler böylece durur. Ne siz alacağınızı alabilirsiniz, ne de ben borcumu ödeyebilirim. Ben bu ekonomiyi rayına oturtursam, bu borcun çok daha fazlasını ödeyebilirim. Kaldı ki, 1970 yılında bizim 2,5 milyar döviz rezervimiz vardı. Biz o zaman borçlanmadık. Eğer borçlansaydık şimdi siz bizim peşimizden koşardınız. Az borçlandık diye biz sizin peşinizden koşuyoruz. Tek borçlu olan ülke biz de değiliz. Aynı zamanda borcumuza da sadığız. Osmanlı'nın borçlarını son kuruşuna kadar ödedik. Ayrıca, aldığımız bu borçlarla saray falan da yapmadık. Hepsi kalkınmaya gitti. Mr. Lennep, ben aslen bankacıyım. Biz, bankamıza borçlu olan müşterilerimizin her şeyi ile yakından ilgilenir ve onu tekrar üretici duruma getirelim diye çaba harcardık. Sizin de aynı mantıkla hareket etmeniz gerekmez mi?

OECD Genel Sekreteri, Başbakan Demirel'le de görüştü. Demirel de kendisinden yeni bir yardım toplantısının en kısa zamanda düzenlenmesi, borç erteleme konusunda Türkiye'ye olanak sağlanması konularında yardım istedi, yeni ekonomik programın OECD'yi tatmin edeceğini söyledi. Van Lennep ile Türk yetkililer "aynı dili" konuştukları için fazla bir sorun çıkmadı. Türkiye'nin daha liberal ekonomik politikalar uygulayacağı konusunda OECD'ye güvence verilmişti. Bundan sonrası kararlar açıklandıktan sonra Özal'ın yurt dışında yapacağı kulislere ve OECD üyesi ülkelerin genel tutumuna bağlı kalıyordu.

ASKERLERE GİDELİM

Başbakanlık Müsteşarı Turgut Özal, Başbakanın yanına girdi. Demirel makamında Ekrem Ceyhun'la çalışıyordu:

— Abi, bizim iş ne olacak? Durum her geçen gün kötüye gidiyor...

— Hele bekle biraz daha bakalım Turgut... Şu askerlerin durumu bir belli olsun. Ben sana haber veririm. Ne olup bittiğini tam olarak bir görelim...

— Abi, benim bir fikrim var... Askerlere ekonomik durumu bir anlatmakta fayda görüyorum. Sağdan soldan birtakım adamlar bu konuda dolduruş falan da yapıyor olabilirler. Gideyim, orada her şeyi açıkça bir anlatayım isterseniz. Hem de bizim yeni programa alıştırmış oluruz. Bir haberleri olsun neler yapılacağı konusunda. Bir brifing vereyim.

— İyi fikir...

— Kimi arayayım?

— Saltık Paşa'yı ara.

DÜNYA BANKASI ANKARA'DA

7 Ocak günü, Dünya Bankası Türkiye masası şefi Adi Davar başkanlığında bir heyet Ankara'ya geldi. Dünya Bankası heyetine, önümüzdeki haftalarda Türkiye'nin bu kuruluştan yeni bir program kredisi isteyeceği bildirildi. Dünya Bankası Başkanı, ABD Milli Savunma eski bakanı McNamara, Türkiye'ye önceki yıllarda gerçekten çok büyük ilgi göstermiş ve en gerekli olduğu zamanlarda, 1978 ve 1979 yıllarında iki kez, 400 milyon dolar dolaylarında program kredisi almamızı sağlamıştı. Dünya Bankası, daha çok proje kredisi verir ve belli projelerin finansmanını sağlardı. Bu kuruluştan ilk kez program kredisi alan ülke, McNamara'nın dostluğu ve yakınlığı sayesinde Türkiye olmuştu.

Hazine Genel Sekreteri Kaya Erdem, bir gün Adi Davar'ı bir kenara çekti:

— Bak Davar, sana hiç kimsenin bilmediği bir sır vereyim. Hükümet çok güzel bir ekonomik program hazırladı. Sana önce bunu anlatayım... Bu iş çok gizlidir ve kimse bilmiyor. Geçen ay gelen IMF heyetinin de desteğini aldık. Şimdi bu programı uygulayabilmek için bütün görev IMF ve Dünya Bankası'na kalıyor. Siz destek olursanız bu iş başarılı olur. Hükümet bunu herhalde yakında açıklayacaktır. Kesintisiz uygulayacağız.

Adi Davar çok heyecanlanmıştı. Kaya Erdem'in elini tuttu:

— Mr. Erdem, bunlar tam bizim istediğimiz şeyler. Yıllardır Türkiye'den aynı şeyleri istedik. Çok iyi olmuş. Başarılı olmanızı dilerim.

KOMUTANLARA BRİFİNG

Turgut Özal, Genelkurmay İkinci Başkanı Haydar Saltık Paşa'yı aradı:

— Paşam, eğer uygun görülürse, üst düzeyde ordu yetkililerinin katılacağı bir toplantıda size Türkiye'nin ekonomik durumunu anlatmak istiyorum. Eğer uygun görürseniz, Sayın Evren Paşa'ya ve diğer kumandanlara bu isteğimizi iletmeniz mümkün olur mu?

— Peki, ben Sayın Genelkurmay Başkanımıza durumu arz ederim.

***

Kamuoyuna bugüne kadar yansımayan ve ilk kez burada açıkladığımız ilk brifing, Genelkurmay Başkanlığında 8 Ocak Salı günü yapıldı. Turgut Özal, yaklaşık üç saat süren brifinge, Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı Hasan Celal Güzel'i, DPT Koordinasyon Dairesi Başkanı Mahir Barutçu'yu, Hazine Genel Sekreteri Kaya Erdem'i ve o günlerde Ankara'ya yeni gelmiş olan Hüsnü Doğan'ı götürdü. Salonda, Genelkurmay Başkanı Evren Paşa ile birlikte Kuvvet Komutanları ve sayıları 30 dolaylarında olan general ve amiral vardı. Ayrıca konuyla ilgili bazı kurmaylar da salonda yerlerini almışlardı. Özal, kendisi için hazırlanmış olan kürsüye çıktı ve irticalen konuşmaya başladı. Önce Türkiye'nin Cumhuriyet döneminden başlayarak ekonomik gelişmesini özetledi. 1923-1938 yılları arasında hızlı bir kalkınma olduğunu, 1950 yılına kadar ekonomide yeniden durgun bir dönem yaşandığını, 1950'den sonra ise kalkınma hamlesinin yeniden başlatıldığını söyledi. 1960'lı yıllarda Türkiye'nin planlı döneme geçtiğini ve bu yıllarda sol fikirlerin ortaya çıktığını anlatan Özal, 12 Mart olayını eleştirdi, bu muhtıranın, Türkiye'nin kalkınma çabalarını büyük ölçüde engellediğini savundu.

Ekonomiyi, içinde bulunduğu açmazlardan kurtarmak için yoğun çalışmalar yapıldığını belirten Özal, şöyle diyordu: "Bir şeyler üzerinde çalıştığımızı size söylemiştim. Ekonomik tedbirlerle prensipler şunlar olmalıdır: KİT zararları ortadan kaldırılmalıdır. Çift fiyat

uygulamasının da alınacak tedbirlerle kaldırılması zorunludur. Türkiye, bugüne kadar ekonomik kararlarda bütünlük ve koordinasyon sağlayamadı ve her kafadan bir ses çıktı. Aynı yönetimin elemanları birbirine düştüler. Bu gibi durumlara inşallah son vereceğiz. Türkiye'de büyük bir teşebbüs gücü olduğuna inanıyoruz ve bundan yararlanacağız, ihracatın arttırılması zorunludur ve bu amaçla "çok özel" tedbirlere başvuracağımızı size burada açıklayabilirim. Tabii bunların yanında iç talebin azaltılması, yatırım temposunun arttırılması, yabancı sermayeden ülkenin daha çok yararlanmasının sağlanması şarttır. Devlet, ekonomik meselelere biraz yukarıdan bakmalı ve ayrıntıya girmemelidir. Toplu sözleşmeler için eşel-mobil sisteminin getirilmesi gerektiğine inanıyorum. Türkiye'de yüksek ücret artışları, enflasyonu körüklemektedir. Bugünkü toplu sözleşme düzeni ile durum budur. Ücret artışları, fiyat artışları düzeyinde belirlenirse, ücretlerin enflasyonu arttırması önlenebilir. Şunu hatırlatmak isterim ki, enflasyon, devalüasyonların sonucu değildir. Tam tersine, devalüasyonlar enflasyonun sonucu olarak gelir. Türkiye'de de böyle olmaktadır. Bunların ötesinde, kamu sektörüne belli bir harcama disiplini getirilmesi şarttır, içinde yaşadığımız sistemin, disiplinli bir demokrasi olması için herkesin elinden geleni yapması gerekir."

Özal konuşmasını sürdürdükçe, konuyu değiştiriyor ve her alanda görüşlerini Türk Silahlı Kuvvetlerinin en üst düzeydeki yetkililerine anlatıyordu. Salonda bulunan kumandanlar, general ve amiraller, konuşmayı büyük bir ilgiyle izliyorlardı. Turgut Özal, konuşmasında 12 Mart olayına özel ağırlık verdi ve bu olaydan sonra ekonomide istikrarsızlık başladığını, daha önce başlatılan ya da başlatılması düşünülen çok sayıda hayati önemi olan projenin 12 Mart Muhtırasından sonra durdurulmasının, Türk ekonomisine büyük zarar verdiğini savundu. Bu görüşüne örnek olarak boraks projelerini, Türkiye-Irak doğal gaz boru hattını verdi, Özal konuşmasını şöyle sürdürdü: "Siyaset, ekonomi ve askerlik bugünlerde birbirinden pek ayrılmıyor. Ancak bunlar birbirinden çok farklıdır. Ekonomi bir ilimdir, bir tekniktir. Siyasete de, askerliğe de benzemez. Bu gibi konularda çok dikkatli olmak lâzımdır. O zaman kaçırdığımız bu projeleri şimdi yapmak istersek, bunların finansmanını nasıl sağlayacağız? Türkiye, bugüne kadar sloganlarla çok zaman kaybetmiş ve ekonomik gelişmede geri kalmıştır. Bu sol sloganlarla İstanbul Köprüsü'ne, Keban Barajı'na bile karşı çıkıldığı yüksek malumlarınızdır."

Özal anlattıkça coşuyor, coştukça anlatıyordu. Askerlerin kendisini büyük bir ilgiyle dinlediklerini farketmişti. Daha sonra, liberal ekonominin yararlarından söz etti ve kendisinin her türlü müdahaleciliğe karşı olduğunu belirterek, "Karaborsacılığı, halen uygulanan çift fiyat sistemini ne yaparsanız yapın, polisiye tedbirlerle önleyemezsiniz. Bunu yapmaya kalkışırsanız, bu olayı daha da arttırırsınız. Bunun çözüm yolu, alınacak ekonomik önlemlerden geçer," dedi.

1970 yılında yapılan ekonomik operasyonun en başarılı yönünün, devalüasyon olduğunu savunan Özal, o zaman bu önlemi IMF'nin de desteklediğini ve olumlu sonuçlar alındığını, ancak 12 Mart'tan sonra başlayan istikrarsızlık ve petrol fiyatlarındaki artış yüzünden, dövizleri erittiğimizi ve enflasyon belâsına yakalandığımızı anlattı, Özal bu konularda şöyle konuştu: "Yatırım artış hızı 1975'ten sonra azaldı ve 1978-1979 döneminde maalesef negatif oldu. 1978-1979 döneminde gerçekçi olmayan ekonomik tedbirler alındı. Kur sabit bırakıldı. Yanlış ekonomik tedbirler yüzünden çift fiyat uygulamaları ve yokluklar ortaya çıkarıldı. (Bu arada gübre, demir çelik gibi çeşitli KİT ürünlerinden örnekler verdi) Eğer bu yıl, en kısa zamanda ciddi tedbirler alamazsak KİT açıkları çok büyük boyutlara ulaşacak ve ekonomi tam anlamıyla çökecektir.

Bugün içinde bulunduğumuz şartlarda yatırım ve üretim düşerken, enflasyon ve karaborsa artıyor. Gerekli tedbirler en kısa zamanda alınmadığı takdirde orta sınıf çökecek ve yok olacaktır. Size şunu açıkça belirtmek isterim ki, siyasi anarşi kadar, ekonomik anarşi de tehlikelidir. Her ikisi de devleti yıkabilir. Eğer bazı tedbirler en kısa zamanda alınmazsa bu yıl enflasyon oranı yüzde 120'ye ulaşır ve anarşiye bugüne kadar katılmamış olan halk da katılabilir. Sayın Genelkurmay Başkanım, Sayın kumandanlar, bu durumdan çıkış yolu zordur. Halktan fedakârlık istemekten başka çaremiz yoktur. Gerçekler anlatılırsa halk fedakârlık yapar. Bunun için, üç veya dört yıllık bir süre için fedakârlığı göze almalıyız. Bugün toplu sözleşmelerde alınan ücret artışları çok aşırı boyutlara varmıştır. Bu artıştan yararlanan işçi, enflasyona neden olduğunu bilmeden sevinmektedir. Durumu işçiye anlatırsak o da ikna olacaktır. Demin de arzettiğim gibi, durum zordur. Halkta güven yaratır ve gerekli tedbirleri alabilirsek, çıkış yolu bulabiliriz. Şunu da söyleyeyim ki, biz hayal kurmuyoruz ve gerçekçiyiz. Ciddi tedbirler alınırsa enflasyonu bu yıl yüzde 50'ye, sonra da yüzde 20'ye çekeriz... Bugün dışarıdan yardım istiyoruz ama ödemeler dengesi sorunu, bugünün sorunu değildir. Bu sorun, Osmanlı döneminden beri, yüzyılların baş belâsıdır."

Özal daha sonra, Türkiye'de bayram tatillerinin çok fazla olduğunu, çalışma sürelerinin yeniden arttırılması gerektiğini savundu ve Cumartesi günlerinin, eskiden olduğu gibi yeniden iş günü yapılmasının yararlı olacağını belirtti. Daha sonra sözlerini şöyle bağladı: "Hep dışarıdan yardım istiyoruz. Ancak bu, böyle gitmez. Ne yaparsak Türk milleti olarak yapacağız. Yardım alacaksak, sadece ayağa kalkmak için alacağız."

Komutanlar Özal'ı büyük bir ilgiyle dinlediler, sorular sordular, Özal bunlara tek tek cevap verdi. Kentleşme, nüfus artışı, KİT'lerin durumu, toplu sözleşmeler, ücret artışları, enerji sorunu, yatırımların durumu, fiyat ve ücretlerin dondurulması, ödemeler dengesi, dünyadaki ekonomik durum gibi konularda çok sayıda soru ortaya atıldı. Genelkurmay Başkanı Evren özellikle çift fiyat uygulaması konusuyla igilü sorular sordu. Brifing salonunda Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Bülend Ulusu, Turgut Özal'a güzel bir ev sahipliği örneği gösterdi... Özal kürsüde susamıştı ve su içmek için bardak arıyordu. Ulusu yerinden kalktı, bardağa su doldurdu ve Özal'a götürdü.

Brifingden sonra, Genelkurmay Başkanı Evren'in odasında çay içildi. Evren orada şöyle dedi:

— Bize ekonomik konuları ve ekonomik durumu çok açıkça anlattınız. Hatta bana kalırsa, beklemediğimiz kadar açık anlattınız; ilk defa burada bu kadar açık oldu. Çok teşekkür ederiz. Aslında bu konuların radyo ve televizyonda da halka böyle anlatılması gerekir. Çok faydalı olur.

YILDIRIM AKTÜRK GELİYOR

Genelkurmay brifinginin verildiği 8 Ocak günü akşamı, Demirel'le Özal yeni bir "durum muhakemesi" yaptılar, Özal içeride havanın çok iyi olduğunu, askerlerin konuyu büyük bir ilgiyle dinlediklerini, kararlar açıklandığı zaman bir tepki göstereceklerini sanmadığını söyledi... "Ben doğrusu, bu kadar ilgileneceklerini sanmıyordum," dedi. Genelkurmay Başkanının tavrının da çok olumlu olduğunu belirttikten sonra Demirel'e sordu:

— Abi, bizim iş ne oldu?"

— Tamam Turgut, çıkaracağız. Siz çalışmalarınıza devam edin. Ben günü gelince sana haber veririm... Biraz daha geçsin bakalım.

Demirel şimdi biraz daha rahattı. Yapılan çeşitli temaslardan sonra, Ordu'nun mektubunun kendisine görevden ayrılması için verilen bir muhtıra olmadığını ve hükümette kalacağını öğrenmişti. Özal, Demirel'den aldığı bu direktifi Kaya Erdem, Hasan Celal Güzel, Hüsnü Doğan gibi yakın çalışma arkadaşlarına bildirdi. Çalışmalar devam edecekti. Ancak paket, 3 Ocak günü Bakanlar Kurulu'na gideceği varsayımıyla bitirilmiş olduğu için, tümüyle hazırdı. Bundan sonra birkaç küçük çalışma daha yapıldı. Nelerin eksik olduğu görüşüldü.

Ocak ayının ilk günlerinde, Testaş eski Genel Müdürü, Turgut Özal'ın güvendiği uzman, yüksek mühendis Yıldırım Aktürk göreve çağrıldı, Özal'la Aktürk, 1967 yılından sonra DPT'de beraber çalışmışlardı. O zaman DPT Müsteşarı olan Özal, Yıldırım Aktürk'ü tanımış ve sevmişti. Aktürk, Ankara'ya 10 Ocak günü geldiği zaman Yalova'da oturuyordu ve Bursa'nm Orhangazi ilçesinde Elyaf Sanayii Genel Müdürü idi. (Aktürk daha sonraki günlerde, önce DPT iktisadi Planlama Dairesi Başkanı, daha sonra ise DPT Müsteşarı oldu ve Özal'ın her alanda "sağ kolu" olarak görev yaptı.) 10 Ocak günü, görevinden istifa etmeden önce durumu görmek ve "çalışmalara birkaç gün yardım etmek" için Ankara'ya gelen Aktürk, Turgut Özal'ın evinde Kaya Erdem ve Tevfik Altınok'la tanıştırıldı. Bu yabancı, eskiler tarafından yadırganmıştı. Çok gizli tutulan çalışmalara bazı yeni

kişiler katılmaya başlıyordu. Daha önce Hüsnü Doğan gelmişti. Şimdi bu gelen kimdi? Özal bu durumu fark ettiği için şöyle dedi:

— Yıldırım çok değerli bir arkadaştır. Çok iyi İngilizce bilir. Göreceksiniz, bize çok yardımı olacak.

Yıldırım Aktürk Ankara'ya geldiği zaman paket büyük ölçüde hazırdı. Ancak Bakanlar Kurulu'na ne zaman götürüleceğini, kararların ne zaman açıklanacağını Demirel'den başka hiç kimse bilmiyordu, Özal, alınmasına karar verilen kararları Aktürk'e tek tek anlattı...

— Konu artık Başbakan'da Yıldırım... Bundan sonrasına o karar verecek.

— Abi güzel de, bu işin faiz yönünü eksik bırakmışsınız. Faizleri yükseltmezseniz bu işi biraz zor yürütürsünüz...

— O iş çok zor. Ekonomi bunu şimdi kaldırmaz... Çok küçük bir iki oynama yapacağız... (Alaycı bir tavırla...) Yahu sana bunları Harvard'da mı öğrettiler? İyi öğrenmişsin bu işleri sen Yıldırım.

Yıldırım Aktürk ve Hüsnü Doğan, hiçbir resmi görevleri olmadan çalışmaya başladılar. Kendilerine Başbakanlık binasında boş bulunan bir müsteşar yardımcılığı odası verildi. Görevleri, kısa süre sonra Paris'te yapılması muhtemel OECD toplantısında, Türk ekonomisinin özellikle dış ödemeler dengesi açısından durumunu saptayan raporu hazırlamaktı. Ne Yıldırım Aktürk ne de Hüsnü Doğan ödemeler dengesi konusunu bilmiyorlardı. Yavaş yavaş öğrenmeye ve raporu Özal'ın yol göstericiliğinde hazırlamaya başladılar.

DO IT NOW

Bugünlerde Başbakan Demirel de, sürekli olarak dış para arayışı içindedir. Eğer bu kararlar ilân edilirse, hemen o anda 1 milyar dolar dövizin el altında bulunması ve ilkönce akaryakıt darlığının ortadan kaldırılması gerekmektedir. Ancak yapılan hesaplarda bu miktarın sağlanamayacağı açıkça belli olmaktadır. Başbakan, Amerikan, Alman, Suudi Arabistan büyükelçileri ile Ankara'da sürekli temasta bulunmaktadır. Aynı konuları, kısa süreönce Ankara'ya gelmiş bulunan Woodward ve Van Lennep ile de konuşmuştur.

— Do it now... Eğer yapacaksanız şimdi yapın. Bana çok acil para lâzım. Altı ay sonrası çok geç olacaktır. Benim beklemeye tahammülüm yok. Petrol İran körfezinden buraya 45 günde geliyor. Ben bugün para bulsam, petrol getirmem 1,5 ay alır... Do it now.

Ankara'daki büyükelçiler, Türkiye'nin durumunu anlayışla karşıladıklarını, konuyu hükümetlerine ilettiklerini söylüyorlardı. Kararlar hazırlanırken tümüyle devre dışında kalan Merkez Bankası Başkanı İsmail Hakkı Aydınoğlu çok tedirgindi. Büyük bir operasyon yapılacağını hissediyordu. Ancak ne kendisinin, ne de Merkez Bankası'nın diğer yetkililerinin, ne yapılacağı konusunda hiçbir bilgileri yoktu. Böylesine önemli bir operasyonun, Merkez Bankası ile işbirliği olmadan yürütüleceğini aklı almıyordu. Bir gün, Turgut Özal'a telefon etti:

— Sayın Özal, birtakım kararlar alınacağını ve önemli bir ekonomik operasyon yapılacağını hissediyorum. Bizden bugüne kadar bu konuda görüşümüz sorulmadı. Eğer bu göreve CHP döneminde getirildiysek, biz vatan haini miyiz? Bu çalışmalar konusundaa bizim fikrimizi sorsanız, gidip de basına mı vereceğiz olup biteni?

— Yok Aydınoğlu, durumu yanlış değerlendirme! Bizim sana güvenimiz var. Bizim güvensizliğimiz sana değil, yanındakilere.

Özal bu sözleriyle Merkez Bankası'nın başkan yardımcıları Vural

Günal, Tanju Polatkan ve Araştırma Grubu Başkanı İçen Börtücene'yi kastediyordu...

NAMUSUNA HAVALE

Turgut Özal, hazırlanan yeni ekonomik programın akıbetini merakla beklerken, Demirel hep şu yanıtı vermişti: "Hele dur bakalım Turgut. Artık o işi bana bırak."

Ne olacaktı? Paket ne zaman açılacaktı, ya da hiç mi açılmayacaktı? Bu soruların cevabını artık Özal da bilmiyordu. 20 Ocak Pazar sabahı, Ankara'ya geldiği 2 Aralık gününden beri ilk kez bir gazeteci ile evinde konuştu. Bu gazeteci ile arasında daha önceki yıllarda DPT Müsteşarlığı yaptığı sırada büyük olaylar geçmiş ve mahkemelik olmuşlardı. Gazeteci, o zaman DPT'de çalışan bir uzmandı ve Özal tarafından görevine son verilmişti. Aynı zamanda, gazeteci henüz öğrenci iken, ODTÜ'de matematik derslerini Turgut Özal'dan almıştı. Aradan yıllar geçmiş, ilk kez o gün tekrar yüz yüze gelmişlerdi.

— Hocam, önemli bir paket açıklayacağınız biliniyor. Nedir, ne oluyor, neler yapacaksınız, şunları bir anlatsanız?

— Yoo, o konuda soracaksan hiç konuşmam. Çok gizlidir. Mümkün değil, hiç ısrar etme boşuna...

— Sizin isminizle yazmam... Bir yerden öğrenmiş gibi olurum...

— Nereden öğreneceksin yahu, bunu birkaç kişi biliyoruz.

— Öbür bilenler kimler hocam?

— Hiç söyler miyim ben sana?

— Peki hocam, mademki bilgi vermiyorsunuz, ben size söz versem yazmayacağıma dair, anlatır mısınız? Hiç değilse merakımı tatmin edeyim.

— Namus sözü verir misin?

— Veriyorum.

Özal, gazeteciye güvendi ve kendisi tarafından hazırlanan bütün programı "yazmamak şartıyla" bir saat süresince anlattı.

— Peki hocam, dolar kaç lira olacak?

— Başbakanla yakınlığın var mı? Git ona sor bunu.

— O'na soramam. Bu kadar yakınlığım yok. Olsa da söylemez.

— Bak sana samimi söylüyorum, bu rakam konusunda o karar verecek. Aramızda bir rakam var. Onu söyleyemem. Ama siyasi tercihi o yapacak. Daha yüksek de olabilir, daha düşük de olabilir.

— Paketi ne zaman açıklayacaksınız?

— Bunu da sadece Başbakan biliyor. Bizim işimiz bitmiştir, ötesi Başbakana bağli. Kolay iş değil böyle konularda karar vermek... Büyük bir operasyon olacak çünkü.

O ve onu izleyen gece Özal'ın uykusu kaçtı. Gazeteciye her şeyi anlatmıştı. Sadece doların kaç lira olacağını söylememişti. Ya gazeteci verdiği sözde durmam da bombayı patlatırsa ne olurdu? Büyük olay olur, ortalık birbirine girerdi. Ancak, korktuğu başına gelmedi. Gazeteci sözünde durmuştu.

DEMİREL ÇANKAYA'DA

Başbakan, 22 Ocak Salı günü, önceden randevu isteyerek Cumhurbaşkanı Korutürk'le görüşmek üzere Çankaya Köşkü'ne gitti:

— Sayın Cumhurbaşkanım, ülkenin ekonomik durumunu biliyorsunuz. Bu durumun içinden çıkmak için yeni bir ekonomik paket hazırlanmıştır. Hazırlıklar çok gizli sürdürülmüştür, önümüzdeki birkaç gün içerisinde hükümet olarak zat-ı âlinizin önünüze bu paketi getireceğiz. Bu kararlar ekonominin kurtuluşu açısından fevkalâde önemlidir. Geri çevrilmemesi ve o anda imzalanması gerekmektedir. Aksi halde büyük tereddütler yaratırız kamuoyunda.

— Evet... Neler var bu kararlarda?

— Her yönü ile anlatacağım Sayın Cumhurbaşkanım. Bunların özü istikrardır. Enflasyonu durdurmak ve yoklukları sona erdirmek üzere hazırlanmıştır. Hükümet programında beyan ettiğimiz esaslarla aynı paraleldedir. Bunların üzerinde bir aydan fazla bir zamandır çalışıyoruz. Komutanların mektubu olmasa, bu kararları zat-ı âlinize daha önce getirecek ve yılbaşından hemen sonra açıklayacaktık. Ancak mektup araya girince geciktirmek zorunda kaldık. Tabii bu kararlar acı reçetelerdir. İnciticidir ama başka çare bulamadık. Hastaya iğne yapmak, takdir edersiniz ki pek keyifli bir iş değildir. Fakat, başka çaremiz yoktu. Sonunda inşallah ülkeye rahatlık getirilecektir.

— Sayın Cumhurbaşkanım, sizden tekrar istirham ediyorum... Ben sizi Bakanlar Kurulu bu konuyu ele aldığı gün yine haberdar edeceğim. Bu toplantı geç saatlere kadar sürebilir. Gecenin geç saatlerinde bile önünüze imza için kararnameler gelebilir. Zat-ı âlinizin bunları hiç bekletmeden, aynı anda imzalaması ve Resmi Gazete'de yayınlanmak üzere derhal bizim elimize geçmesi şarttır.

Korutürk'ün tavrı olumlu oldu. Demirel kendisine, alınacak kararları ana hatlarıyla anlattı..... Devalüasyon olacağını, büyük zamlar

yapılacağını söyledi.

***

23 Ocak akşamı Yıldırım Aktürk, Turgut Özal'a veda etti.

— Abi, benim işim tamam. Gece gündüz demeden OECD raporunu hazırladık. Ben yarın işimin başına dönüyorum. Bizi buraya getirip eşek gibi çalıştırdınız. Şimdi bu hazırlıkları politikacılar kuşa çevirecek ve çıktıktan sonra tanımayacaksınız bile. Ben bu işten hiç ümitli değilim. Bu kararlar ya hiç çıkmaz, ya da çıkarsa kuşa döner. Göreceksiniz.

— Yahu Yıldırım, sen biraz daha kal... Ben Süleyman beyle bu konuyu yine konuşacağım.

— Konuşsan da farketmez abi... Ben yarın gidiyorum... Bir şey olursa haberleşiriz...

Aktürk Ankara'da iki hafta kalmıştı.

OPERASYON BAŞLIYOR

24 Ocak Perşembe sabahı, Demirel önce Çankaya'daki Başbakanlık Konutu'na geldi. O gün Bakanlar Kurulu'nun olağan toplantı günüydü, özel danışmanları Mehmet Dülger ve Atila Peynircioğlu, her sabah olduğu gibi Başbakanın yanına çeşitli konularda bilgi vermek için girdiler. Demirel, sabah kahvesini içerken şöyle dedi:

— Çocuklar, bugün Bakanlar Kurulu toplantısı herhalde uzun sürecek... Memleket için hayırlı olur inşallah.

Danışmanları Başbakana, ne olduğunu, niçin böyle konuştuğunu sormadılar. Ancak Demirel, o güne kadar az görülen bir biçimde heyecanlıydı. O sabah, hiçbir şeyden haberi olmayan Turgut Özal, evinde yine bir iş toplantısı düzenlemişti. Ocak ayının sonuna gelinmiş olmasına karşın ithalat rejimi ilan edilmemişti ve evde bu konuyu görüşüyorlardı. Kaya Erdem, Sanayi Bakanlığı Müsteşarı Mehmet Gölhan ve Ticaret Bakanlığı Dış Ticaret Genel Sekreteri (rahmetli) Güzay Güldere ile birlikte birkaç uzman daha vardı. Konu, ithalatta kotaların tümüyle kaldırılması idi. Saat 9.30'da Özal'ın ev telefonu çaldı. Karşıda Başbakan vardı. Semra hanım, telefonu kocasına verdi.

— Turgut, hemen bana kadar gel... Seninle konuşacağım bir şey var. Hemen bekliyorum.

— Hemen şimdi geliyorum abi.

Özal, makam arabasına binip Demirel'in yanına girdiği zaman aradan sadece 10 dakika geçmişti.

— Turgut, bak kardeşim, bu kararları bugün Bakanlar Kurulu'na getiriyorum. Ben sabah gazetelere baktım, devalüasyon lafı falan da yok. Bu sabahki toplantıda biz bu işi geçiririz. Sen hazırlıklı ol... Adamlarını Başbakanlıkta topla. Onlar da hazırlıklarını hemen yapsınlar. Özal'ın yüzü heyecandan kıpkırmızı olmuştu.

— Tamam abi, ben şimdi Kaya'yı falan da alıp Başbakanlığa gelirim. Yalnız Bakanlar Kurulu'nda işin taktiğini nasıl ayarlayacağız?

— Önce ben yarım saat, 45 dakika kadar konuşup durumu anlatırım. Sonra sözü sana veririm, işin teknik yönünü sen götürürsün. Ben sana destek olurum, eğer itiraz falan olursa.

— Önce hangi karardan başlayalım?

— Kurdan başlarız. Onu geçirince gerisi zaten kendiliğinden gelir. 70 oldu diye anlatırız. Haydi, sen hemen git, teşkilâtı toparla. Allah yardımcımız olsun.

Demirel de en az Özal kadar heyecanlıydı. Yüzü sararmıştı. Türkiye'de ilk kez bir hükümet, böylesine büyük bir ekonomik operasyonu gerçekleştirecekti. Alınan kararlara Bakanlar Kurulu'nda büyük tepki doğmasından kuşku duyuyordu. Bakanlar, bu kararları, siyasal açıdan bakıldığında herhalde pek olumlu karşılamayacaklardı. Başbakan'ın yanından ayrılan Özal, yeniden evine döndü ve Kaya Erdem'i girişteki küçük odaya çekti:

— Kaya, bizim iş oluyor, hemen dosyaları topla, ekibine haber ver ve Başbakanlığa gel. Demirel kararları bugünkü Bakanlar Kurulu'na götürecek.

Bu sırada evde bulunanlara, Başbakanın kendisini çağırdığını ve toplantının bu yüzden iptal edildiğini söyleyen Özal, dışarı fırladı ve Başbakanlığa doğru yola çıktı. Kaya Erdem, Hazine Genel Müdürü Tevfik Altınok'u aradı:

— Hemen toparlan, gel. Seni bekliyoruz.

— Nereye efendim, Turgut beyin evine mi?

— Değil Tevfik değil, Başbakanlığa geleceksin. Kararlar Bakanlar Kurulu'na giriyor.

Aynı günün sabahı Demirel, Devlet Bakanı Ekrem Ceyhun'u çağırdı ve durumu kendisine bildirerek içeride durumu örgütlemesini istedi. Özal, genellikle evinde çalıştığı için, Müsteşar Yardımcısı Hasan Celal Güzel, onun odasında otururdu. Birdenbire odasına giren Özal'ın yüzü heyecandan yine kıpkırmızıydı.

— Çabuk ol Hasan, operasyon birazdan başlıyor. Hüsnü'ye falan haber ver, gelsinler.

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI

24 Ocak Perşembe, Bakanlar Kurulu'nun olağan toplantı günüydü. Bu nedenle bütün bakanlar, toplantının başlayacağı saatte yerlerini almışlardı. Demirel içeriye girdi ve sol yanına Turgut Özal'ı oturttu. İçeride teknisyen olarak bir de Kaya Erdem vardı. Dışarıda sekreterlik hizmetleri örgütlenmişti. Ayrıca, konuyla ilgili müsteşarlar, Maliye Bakanlığı ve DPT yetkilileri de dışarıda bekliyorlardı. Hepsine kesin talimat verilmişti: Bakanlar Kurulu toplantısı bitinceye kadar, hiç kimse kendisine ayrılan yerden dışarı çıkmayacaktı ve dışarı ile telefon konuşması yapılmayacaktı. Zaten çalışmalar, Özal'ın odası ve onun yanındaki iki odada sürdürüldüğü için, fazla kalabalık olmayan ekip, birbirinin gözünün önündeydi. Bakanlar Kurulu toplantısı başlamadan önce Demirel çevresine bir göz attı ve sordu:

— Çağrılacak bir kimse var mı Turgut?

— Efendim, uygun görürseniz Merkez Bankası Başkanını çağıralım.

— Çağırın, hemen gelsin.

Birazdan Aydınoğlu da Bakanlar Kurulu salonunda yerini aldı ve alınan kararları ilk kez orada öğrendi.

***

Bakanlar Kurulu'nda ilk konuşmayı Demirel yaptı ve söze Türkiye'nin içinde bulunduğu durumu anlatmakla başladı:

— Arkadaşlar, bugün Türk ekonomisini kurtarmak için çok önemli kararlar alacağız. Bu revolüsyoner kararları, içinde bulunduğumuz bu durum nedeniyle almak zorundayız. Bu kararlar alındığı zaman, siyasi

misyon olarak büyük zararlar görme ihtimalimiz vardır. Ancak, almadığımız takdirde memleket bu işten büyük zararlar görecektir. Bu durumu sizler de bizim gibi içinde yaşıyorsunuz, nelerle boğuştuğumuzu çok iyi biliyorsunuz. Ekonomiyi en kısa zamanda istikrara kavuşturamadığımız takdirde misyonumuz bitecektir. Durum fevkalâde kritiktir ve darlıkları, yoklukları, kuyrukları kaldıramazsak, Merkez Bankası'nı çalışır duruma getiremezsek bizim siyasi misyonumuz iflas eder. Bu tehlikeleri bertaraf etmek için bugün huzurunuza getirdiğimiz kararları burada almak zorundayız. Zaten bunların alınacağı, hükümet programımızda da belirtilmiştir.

Demirel daha sonra, nasıl bir ekonomi devraldıklarını anlattı, kendilerinden önceki CHP hükümetini eleştirdi. Bu hükümetin ciddi hiçbir ekonomik önlem alamadığını ve sonucun o günkü duruma geldiğini savundu. Demirel sözlerini şöyle sürdürdü:

— Bu kararlar, açık söyleyeyim acıtıcı kararlardır. Bu işi çok düşündük. Memlekete hizmetin, politikadan daha önemli olduğu kanaatine vardık. Netice itibariyle bunlardan korkmamak gerekir. Bunları biz meydanlarda millete anlatırız. Turgut bey, birazdan bütün bu kararları size tek tek anlatacak. Arkadaşlar görüşlerini bildirebilirler. Her konuda müştereken karar vereceğiz. Bunları Allah'ın izniyle bugün burada tamamlayacağız ve hepsi de yarınki Resmi Gazete'de çıkmış olacak. Demin de söylediğim gibi, huzurunuza gelmiş olan bu kararlar müşterek sorumluluğu gerektirmektedir. Bunları size burada tek tek anlatacağız ve sonra müzakere edeceğiz. Hakk-ı vukufunuza (öğrenme hakkınıza) saygı duyarak sizlere her şeyi açıkça anlatacağız. Bu işi inşallah bugün burada bitireceğiz. Şimdi Turgut bey de size durumu kısaca anlatacak.

Başbakan söz verdikten sonra Turgut Özal, Türk ekonomisinin durumunu uzun uzun anlattı. Genelkurmay brifinginde yaptığı konuşmanın bir benzerini de Bakanlar Kurulu'nda yapan Özal, bu kararların alınmasının zorunlu olduğunu, aksi halde Türk ekonomisinin batmaya mahkûm olduğunu söyledi. Demirel de, Özal da, alınan kararların neler olduğunu bakanlara açıklamadılar. Ancak acıtıcı, kemer sıkıcı, hoşa gitmeyecek şeyler olduğunu vurgulamakla yetindiler. Özal ayrıca, ekonomik bozukluğun, anarşinin nedenlerinden biri olduğunu söyledi, "Eğer anarşi ile mücadelede başarılı olmak istiyorsak, ekonomik alanda başarılı olmak zorundayız," dedi. "Takdim konuşmaları" bitmişti. Demirel, yanında oturan Özal'a

döndü:

— Aç bakalım dosyaları.

Özal, daha önce Başbakanla mutabık kaldıkları biçimde ilk dosyayı açarken, bakanlar merakla bekliyorlardı:

— Türk parasının Amerikan doları karşısındaki değeri yeniden belirlenmiş ve bir dolar 70 lira olmuştur.

Bakanlardan homurtular ve "Oooo" sesleri yükseldi. O güne kadar resmen 35, ancak katlı kur uygulamasıyla 47 lira olan doların değeri bir anda, beklenmedik bir biçimde 70 lira olarak belirlenince, Bakanlar bu duruma tepki gösterdiler, ilk sözü, Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen aldı:

— Sayın Başbakan, bu çok yüksek bir fiyattır ve çok büyük bir devalüasyondur. Türk ekonomisi bunu kaldırmaz. Böylesine önemli bir karar alınırken, hiç değilse Bakanlar Kurulu'nun görüşü daha önce alınabilirdi. Bize sorulabilirdi. Bu rakam çok yüksektir. Acaba katlı kur uygulaması yine sürdürülse ve belli ithalat için daha düşük kurlar tespit edilse daha iyi olmaz mı?

İktisatçı olan Erkmen'in soru ve eleştirilerini Özal karşıladı. Bu rakamın ekonomide şok yaratmak için 70 lira olarak saptandığını, Tahtakale piyasası ile çift fiyat uygulamasının ancak böylesine yüksek bir rakamla ortadan kalkabileceğini anlattı. Devalüasyon ve bunu izleyen bazı kararnameler fazla bir itiraza uğramadan imzalandı.

Devlet Bakanı Ekrem Ceyhun kararnameleri Bakanlar Kurulu'nda kendisi dolaştırıyor ve herkese ayrı ayrı imzalatıyordu. Bu kararnameler daha önceden zaten hazırlanmıştı. Bazıları ise boş imzalatılıyordu. Bakanlar Kurulu'nun dışında kurulan sekreterya ve uzmanlar bölümü de, içeriden verilen direktiflere göre gerekli işlemi yapıyorlardı. İlk çıkan kararnameler, Başbakanlığın polis kuryesi ile Çankaya Köşkü'ne, Korutürk'ün imzalaması için gönderildi. Demirel bu arada şöyle dedi:

— Ben bu konuda Sayın Cumhurbaşkanı ile daha önce mutabık kaldım. Toplantımız uzarsa bu gece kendileri istirahatlarından bir miktar fedakârlık edecekler ve önlerine gönderilen her kararnameyi hiç geciktirmeden imzalayacaklar.

Devalüasyon kararnamesi Korutürk'ün imzasından çıkıp Başbakanlığa geldiğinde öğle olmuştu ve bakanlar, kendileri için Bulvar Palas'tan getirilen öğle yemeğini yiyorlardı. Yemekte talaş kebabı, etli pilav ve kazandibi vardı. İçecek olarak bazılarına ayran, bazılarına da, hazmı kolay olsun diye maden suyu getirilmişti. Bakanların dışarıya çıkmaları, resmen olmasa bile yasaklanmıştı. Tuvalet gereksinmesi dışında hiçbir bakan dışarıya çıkmıyordu. Kararların dışarıya sızması ciddi kuşkular yaratıyordu. Dışarıda çalışan uzmanlar ve birkaç daktilo da tam anlamıyla enterne edilmiş ve dışarısı ile olan bütün ilişkileri kesilmişti.

Çalışmalar yavaş gidiyordu. Ortaya getirilen her kararname, her tebliğ ayrı ayrı tartışılıyor, kararnamelerin her bakan tarafından imzalanması zaman alıyordu. Bu arada Demirel güzel bir taktiğe başvurdu ve bakanları, daha sonra alınacak zam kararlarında bağlamak amacıyla, "Doların 70 lira olduğunu radyonun ilk haber bültenine verelim de spekülasyon olmasın" dedi. Devalüasyon haberi, Türkiye radyolarının akşam saatlerinde okunan haber bültenlerinde kamuoyuna duyuruldu.

Öğleden sonra yapılan çalışmalar da aynı tempo içinde geçti. Akşamüstü olduğunda hava giderek gerginleşmeye başladı. Garantisiz ticari borçların yeni bir formüle bağlanmasına ilişkin kararnameye itiraz yine Dışişleri Bakanı Erkmen'den geldi:

— Sayın Başbakan, bu konu dışarıya olan borçlarımızla ilgilidir ve benim bakanlığımla yakından ilgisi vardır. Benim bu hazırlıklardan da hiç haberim olmadı. Eğer izin verirseniz, bu kararnameyi imzalamadan önce konuyu tetkik etmek istiyorum."

Dışişleri Bakanı'nın bu istemine Sanayi ve Teknoloji Bakanı Nuri Bayar karşı çıktı:

— Sayın Başbakan, bu husus garantisiz ticari borçlara karşı devletin yeni getirmekte olduğu bir taahhüttür. Bu alan bugüne kadar başıboş bırakılmış ve biriken milyarlarca dolarlık garantisiz ticari borcun ne yapılacağı hiç düşünülmemiştir. Bu nedenle, bu kararnamenin dış ilişkilerimiz açısından olsa olsa müspet tesiri olur. Eğer ileride aksaklık çıkarsa oturup yeniden düzenleriz. Ancak bu celsede bu kararları alıp bitirmek durumundayız. Celsenin, bazı arkadaşlar bazı konuları incelesin diye inkitaa uğramasını (ara verilmesini) fevkalâde yanlış bulurum.

Demirel, Ceyhun, Bayar gibi bazı bakanlarla Turgut Özal'ın korktukları bir şey vardı. Bu konulara bakanlardan gelen itirazlar nedeniyle toplantıya ara verilir, ya da ertesi güne ertlenirse araya kulisler girebilir, alınacak önlemler reddedilebilirdi. Bu durum ise, getirilen programın daha doğmadan ölmesi demek olurdu. Dışişleri Bakanı Erkmen, bu konuda fazla ısrar etmedi. Zaten birkaç saat sonra bir yurtdışı gezisine gidiyordu. Arkadaşlarına veda etti ve toplantıdan ayrıldı.

Akşam geç saatlerde sıra büyük zam paketine gelmişti. Sabahtan beri yerlerinde oturan ve sinirleri gerilen bakanlar, zam paketinin büyüklüğünü görünce şaşırdılar. KİT'ler tarafından üretilen her mal ve hizmetin fiyatı büyük ölçüde arttırılıyordu.

Bakanların onayına sunulan ilk zamlar, "hafiflerinden ve fazla etkileyici olmayanlardan" seçilmişti. Bunların görüşülmesi sırasında bile itiraz sesleri yükselmeye başladı. Bazı bakanlar soruyorlardı:

— Sayın Başbakanım bir dakika, önce bize toplu bir liste verilsin. Zam yapılacak mallar arasında neler var? Bunları topluca bir bilelim önceden.

Demirel ve Özal durumu idare etmeye çalışırlarken, Başbakan soruyordu:

— Beyler, devalüasyon kararını aldık ve radyoda ilan ettirdik. Yani

şimdi bu mallara zam yapmayacak mıyız? Doları 70 lira yaptıktan sonra bu malları aynı fiyattan mı sattıracağız KİT'lere? Var mı bunun başka alternatifi? Varsa bilen söylesin. Bu zamlar devalüasyonun neticesidir. O zaman doları niye 70 lira yaptık.?"

Ancak Başbakanın sözleri de, Bakanlar Kurulu'na egemen olmaya başlayan "isyan havasını" yatıştıramıyordu. Ekrem Ceyhun, Nuri Bayar, Sümer Oral, İsmet Sezgin gibi bakanlar zamları savunuyor, programın ancak bunlar gerçekleşirse yürüyebileceğini diğer bakan arkadaşlarına anlatmaya çalışıyorlardı.

Bakanlar Kurulu'nda disiplin tamamen kaybolmuştu, İmar İskân Bakanı Turgut Toker, Maliye Bakanı arkadaşı Sezgin'e bağırıyordu:

— Sen bundan sonra sokağa zor çıkarsın.

— Çıkarım arkadaş, niye çıkmayacak mışım? Biz bunu vatandaşa anlatırız, sen hiç merak etme.

Kavga dövüş, birkaç zam kararnamesi daha imzalandı. Sıra gübre ve şeker zamlarına geldiğinde vakit geceyarısına yaklaşıyordu. Hükümet, en büyük sübvansiyonun verildiği gübrede, fiyatları ortalama 7 kat arttırıyordu. Yeni fiyatlar okununca kıyamet yeniden koptu. CHP'den AP'ye transfer olan ve Demirel tarafından Devlet Bakanlığı görevine getirilen Mardin milletvekili Metin Musaoğlu isyan bayrağını çekti:

— Sayın Başbakanım, ben bu kararnameyi imzalamam. Çiftçinin hayatı ile oynuyorsunuz. Gübreye 7 kat zam yapıldığı bugüne kadar dünyanın neresinde görülmüştür? Bunun anlamı, çiftçiye sen gübre kullanma demektir. Gübre kullanılmayınca Türk tarımının nereye gideceği hiç düşünülmüş müdür? Bu kararı buraya getirenler bu işleri hiç bilmiyorlar mı?

Musaoğlu'na diğer bakanlar da katıldılar. Başbakan ve Turgut Özal, ne yapacaklarını bilemez duruma gelmişlerdi. Kurulda Başbakanın sözü artık geçmiyor, her kafadan bir ses çıkıyordu. Demirel kızmıştı. Kıpkırmızı bir yüzle bağırdı:

— Beyler, bu ölüyü biz meydana getirdik. Cenazeyi de şimdi biz kaldıracağız. Bunun günahı geçmişte bize aittir. Şimdi bu günahı temizlememiz lâzım. (Demirel, İkinci MC hükümetini kurduğu sırada gübre fiyatlarını ilk icraat olarak indirmişti ve bu sözleriyle o günlerde yaptığı işi kastediyordu.)

Sonra gübre fiyatları Bakanlar Kurulu'nda uzun uzun tartışıldı, Özal'ın getirdiği rakamlardan bir miktar indirim yapıldı. Başka çare de zaten yoktu. Aksi halde bazı bakanlar kararnameyi imzalamayacaklardı.

Sıra şeker zammına gelince ortalık yeniden karıştı. Ancak, bu kez farklı bir durum vardı ve Maliye Bakanı İsmet Sezgin de itiraz etmeye başlamıştı. Sezgin'in, kararlar alınmadan önce bunları tam olarak öğrenme fırsatı bulamamış olduğu ortaya çıkıyordu.

— Efendim, bu kadarı da olmaz. Bu fiyatlar çok yüksektir. Halka biz bunu nasıl anlatırız. Bu konuyu oturup yeniden konuşalım."

Demirel ve Özal, Şeker Şirketi'nin çok büyük açığı olduğunu, bunu kapamak için zam yapmak gerektiğini anlatmaya çalışıyorlardı ama dinleyen yoktu. Bakanlardan şöyle sesler yükseliyordu:

— Bu kadarı olmaz. Bu iş çocuk oyuncağı değildir.

— Bizi buraya bunun için mi topladınız? Yarın biz bunları halka nasıl anlatacağız?

— Bizi Meclise sokmazlar Sayın Başbakan. Çok itibar kaybederiz.

Sanayi ve Teknoloji Bakanı, Maliye Bakanı'nın bazı zamlara karşı çıkmasına çok sinirlenmişti:

— Arkadaşlar, bu tedbirlerin kaynağı olması lâzım gelen Maliye

Bakanını ikna etmek de bize düşüyorsa işimiz çok zordur. Hayret ediyorum, hayret.

Ancak bakanların yoğun itirazları dinmek bilmiyordu. Başbakan bir ara, "Bu kararları imzalamayan gruba döner" demek zorunda kaldı. Bu sözler de etkili olmadı. Bakanlar Kurulu toplantısı kopma noktasına geliyor, Demirel'in de tereddütlü davranmaya başladığı izleniyordu. Sesler gece yarısı daha da artmıştı:

— Zaten azınlık hükümetiyiz. Bu işlere neden kalkışıyoruz?

Buna Demirel cevap veriyordu:

— Kardeşim, başaramazsak bizi ertesi gün devirirler. Ama başarırsak, devirmek için biraz daha fazla düşünürler.

Bu arada devreye Ceyhun, Oral, Bayar gibi bazı bakanlar giriyor ve güç durumda olan Başbakana destek olmak istiyorlardı.

— Arkadaşlar, düşünelim diyorsunuz. Düşünecek zaman yoktur. Bu kabine bu kararları almadan dağılamaz. Ya istifa edeceğiz ya da bu kararları alacağız. Bu kararlar bir pakettir. Bölük pörçük olmaz.

Başbakan sinirli bir biçimde yine konuşuyordu:

— Kardeşim, bu hükümetin önünde iki yol vardır. Yoklukları kaldıramazsak zaten iflas edip gideceğiz. O zaman temsil ettiğimiz siyasi misyon da iflas etmiş olacaktır. Ama yoklukları kaldırıp ekonomiyi düze çıkarırsak, o zaman hükümet de devam eder, misyonumuz da.

Nuri Bayar, kararların en ateşli savunucularından biriydi. İtiraz eden bakanlara moral vermek için ayağa kalktı ve yüksek sesle konuşmaya başladı:

— Sayın bakan arkadaşlarım, sabah Sayın Başbakanımız büyük kararlar alacağımızı söylediler. Bu kadar önemli kararları alanları Türkiye kolay kolay hafife alamaz. Büyük kararlar, ancak sizler gibi büyük yürekli arkadaşlarımızın alacağı şeylerdir. Türkiye, bu kadar büyük kararları alan adamlardan korkar yahu. "Herkes bu adamların bildiği bir şey var" der.

Bakanlar Kurulu artık kopmak üzereydi. Toplantıyı yöneten Demirel'in de sinirleri gerilmişti. Ne kadar sakin davranmaya çalışırsa çalışsın, bu durum açıkça belli oluyordu. Geceyarısını geçmiş bir saatte, yanında oturan Turgut Özal'ın kulağına eğildi:

— Bunlar daha fazlasını hazmedemezler. Bu işi yarına bırakalım.

Sonra bakanlarına döndü:

— Beyler, toplantıya yarın devam edeceğiz. Şimdilik bu kadar. Hepinize teşekkür ederim.

IMF'YE TELEKS ÇEKİLİYOR

Gece saat 2 dolaylarında herkes evine giderken, Resmi Gazete'nin mükerrer sayısı yeni alınan ekonomik kararlarla dolu bir biçimde basılıyordu. Bakanlar Kurulu'ndan çıkan Özal, uykulu gözleriyle Müsteşar Yardımcısı Hasan Celal Güzel'i çağırdı.

— Gel bakalım Hasan, eve gitmeden önce yapılacak önemli bir işimiz daha var.

İkisi birlikte, Başbakanlıkla aynı binada olan Dışişleri Bakanlığı'na geçtiler. Turgut Özal, nöbetçi memurları bularak bakanlığın gizli şifre odasını açtırdı ve orada kısa bir yazı yazdı. Sonra teleks operatörünü çağırıp, "Al bunu, geç." dedi, Özal'ın İngilizce olarak yazdığı metin hemen teleksle Washington'a geçildi: "Mr. Larosiere ve Mr. Woodward'ın dikkatlerine. Hükümetimiz bu akşam yaptığı toplantıda, ana esasları üzerinde daha önce IMF ile mutabık kaldığımız ekonomik istikrar programını kabul etmiştir. Bakanlar Kurulu toplantısı yarın da devam edecek ve bazı fiyat ayarlamaları daha kabul edilecektir. Bu durumda iş, almayı umduğumuz dış yardıma kalmakta ve bu konunun çabuklaştırılması gerekmektedir, önümüzdeki günlerde ayrıntılı görüşmeler yapacağımızı umuyorum. Bilginize. Turgut Özal."

Bakanlar Kurulu ertesi gün bir kez daha toplandı ve olaysız bir toplantıdan sonra, bir gece önceden kalan zam kararlarını onayladı. Bakanlar, içleri buruk bir biçimde önlerine getirilen kararnameleri imzaladılar. Ancak, gübre ve şeker gibi bazı mallar için hükümet tarafından öngörülen bazı fiyatlar bir parça olsun düşürülmüştü. Sonuçta Türk lirasının değeri düşürülmüş, demir çelikten kâğıda, akaryakıttan kömüre, çimentodan taşımacılık hizmetlerine kadar devletin ürettiği her türlü mal ve hizmetin fiyatına büyük zamlar yapılmıştı.

Bundan sonra, bazı temel mallar dışında KİT'ler tarafından üretilecek ürünlerin fiyatları bu kuruluşlar tarafından belirlenecek, bankalarda döviz bozdururken kaynak aranmayacak, ihracatçıya çok sayıda teşvikler getirilecek, ekonomi başbakanlık müsteşarının başkanlığında kurulan iki kurul tarafından yönetilecekti.

Kısacası Türkiye, olumlu ve olumsuz yönleriyle ileride çok tartışılacak olan "24 Ocak Dönemi"ne adımını atmış oluyordu. Ekonominin yeniden ayağa kalkması için bundan sonra dış dünyadan krediler bulunması ve borçlarımızın ertelenmesi gerekiyordu. Acaba dış dünya bu alanda ne yapacak, karşılığında Türkiye'den neler isteyecekti? Nasıl pazarlıklar, gizli görüşmeler yapılacaktı? IMF, OECD, Dünya Bankası, yabancı ticari bankaların bu konudaki tavırları ne olacaktı? Türkiye, içinde yaşadığı anarşi ve terör ortamında, ekonomik alanda hangi sonuçlara ulaşacaktı? Olayın ilginç, güç ve renkli bölümü şimdi başlıyordu. 23 Ocak günü Turgut Özal'a, "Abi bizi eşşek gibi çalıştırdınız. Bu işten bir şey çıkmaz. Ben Yalova'ya dönüyorum" diyen Yıldırım Aktürk, devalüasyon kararını 24 Ocak günü, Yalova yolunda otobüsün radyosundan öğrendi. Ertesi gün kendisini Hüsnü Doğan aradı:

— Hemen atla buraya gel! Uygulamalar başlıyor, işin başına geçeceğiz.

TEPKİLER

24 Ocak Kararları yurt dışında genellikle olumlu karşılandı. Uluslararası ekonomik kuruluşlar, kararlardan övgüyle söz ettiler. Zaten onların istedikleri de farklı bir şey değildi. Türkiye'de ise, bu kararlara her kesimden farklı tepkiler geldi. Politikacıların ilk sözleri şöyleydi:

Demirel: "Devalüasyon, enflasyona yol açmayacaktır. Hedef, durmuş olan ekonomiyi harekete geçirmek ve Türkiye'yi karaborsa ülkesi olmaktan kurtarmaktır."

Turhan Feyzioğlu: "Muhalefette iken zorunlu devalüasyonu bile insafsızca eleştirenler, şimdi devalüasyon yapıyor."

Şener Battal: "Körle yatan şaşı kalkar. AP hükümeti, tenkit ettiği CHP hükümetini aratacak bir tutum içine girmiştir.

Ziya Müezzinoğlu: "AP, piyasa ekonomisinin acımasız kurallarını benimsemiş ve devletin kasası özel bankalara teslim edilmiştir."

Necmettin Erbakan: "Alınan bu kararlar ekonominin gereği değil, IMF'nin emridir. Demirel, milletin kafasına insafsızca vurmuştur."

Alpaslan Türkeş: "Bugünkü duruma, şimdiye kadar izlenen akıl dışı ekonomik politikalarla gelinmiştir."

İsmet Sezgin:. "Aşırı fiyat arttıranlar hakkında en şiddetli cezalar uygulanacaktır."

Bülent Ecevit: "Ekonomi, hatta devlet, büyük çıkar çevrelerine teslim edilmiştir. Hükümet, modası geçmiş bir Güney Amerika modelini, üstelik daha sakıncalı ölçülerle Türkiye'de uygulamak istiyor."

Sanayici, iş adamları ve banka çevreleri ise, alınan önlemleri genellikle olumlu karşıladılar.

Başbakan Demirel, 27 Ocak gününden başlayarak üst üste üç gün basın toplantısı düzenledi ve kararların gerekçesini açıkladı. Demirel, bu kararları almak zorunda kaldıklarını, aksi halde ekonominin çökmekten kurtarılamayacak duruma gelmiş olduğunu söyledi. 28 Ocak günü, ABD ile Türkiye arasında, 98 milyon dolarlık kredi anlaşması Ankara'da imzalandı. ABD hükümeti, daha önce yapılan yoğun girişimler sonucu bu parayı "cash" olarak serbest bıraktı ve 24 Ocak Kararlarından sonra Merkez Bankası'na ilk döviz girişi bu kaynaktan oldu. Kararlar açıklandığı zaman, Merkez Bankası'nın kullanılabilir döviz rezervleri 20 milyon dolardan fazla değildi.

BAYRAMLIK GÖMLEK - İDAMLIK GÖMLEK

24 Ocak Kararlarının açıklanmasından hemen sonra İş Bankası Genel Müdürü Cahit Kocaömer, Turgut Özal' la bir telefon konuşması yaptı:

— Beyefendi, çok cesur kararlar aldiniz. Yalnız, bunları acaba uygulayabilecek misiniz? Uygulanırsa nasıl sonuçlar alacaksınız? Çok riskli bir iş oldu. İnşallah başarılı olursunuz.

— Cahit bey, bilirsiniz Osmanlı zamanında sadrazamların iki gömleği olurmuş. Biri bayramlık, öbürü idamlık. İyi günlerde ve bayramlarda bayramlık gömleği, idama giderken de idamlık gömleği giyerlermiş. Bizimki de şimdi bu hesap oluyor. İşler iyi giderse bayramlık gömleği, kötü giderse idamlık gömleği giyeceğiz. Allah utandırmasın.

***

24 Ocak Kararlarının açıklanmasının ardından bürokrasi, bankalar, özel sektör kuruluşları ile toplantılar düzenlendi. DPT'de yapılan bu yoğun toplantılarda Turgut Özal, kararların esprisini ilgililere anlattı. KİT yöneticilerine, bundan sonra fiyatları kendilerinin belirleyeceğini, ihracata yönelmeleri gerektiğini, Türkiye'nin bu kararlarla kabuk değiştirdiğini, ekonomide yeni bir düzen uygulamasının başladığını söyledi, Özal, bütün toplantılarda aynı şeyi söylüyordu:

— Fiyat artışlarına mümkün olduğu kadar izin verilmeyecek, gereken her mal dışarıdan ithal edilecektir.

Ancak hangi dövizle bu işin yapılacağım Özal da bilmiyordu. Beklenen dövizler henüz ortada yoktu. Sadece ABD'den 98 milyon dolar gelmişti. IMF'den 190 milyon dolar alınması gerekiyordu. Ancak bu kuruluşun yönetim kurulunun toplanması ve Türkiye'ye bu paranın verilmesine karar verilmesi çok zaman alacaktı. Ankara'dan bu amaçla

yoğun temaslar yapıldı. Bu kredinin, bir yabancı banka aracılığı ile "köprü kredi" biçiminde kullanılmasına IMF karşı çıkmadı. Köprü kredi, Citibank'tan sağlanacaktı. Ancak Citibank, IMF'den bu parayı Türkiye'ye vermek için yazılı belge istiyordu. Çetin Hacaloğlu'nun yerine Hazine Genel Müdürlüğüne atanmış olan Cengiz Alper, kararların alınmasından hemen sonra Washington'a gönderildi. Alper orada IMF ve Citibank ile görüşmeler yaptı ve bu bankadan sağlanan 100 milyon dolar, Türkiye'nin hesabına geçirildi. IMF, Türkiye'ye verilecek 100 milyon dolara kefil olmuştu.

Akla gelen her kaynaktan kredi aranıyordu. Demirel'in de devreye girmesiyle Aralık ve Ocak aylarında yoğun temaslar yapıldı. Merkez Bankası'nın resmi verilerine göre, 1980 yılı Ocak ayında Türkiye'ye gelen kredi miktarı 258 milyon dolar oldu. IMF köprü kredisi ve ABD kredisi dışında OECD ülkelerinden CHP döneminde imzalanmış anlaşmalardan kalan 50 milyon dolar, Danimarka'dan 2,5 milyon dolar, OPEC fonundan 7,5 milyon dolar sağlanabilmişti. Ancak bu para hiçbir şey değildi. Türkiye'nin gereksinmeleri yanında çok küçük kalıyordu.

GENELKURMAY'DA İKİNCİ BRİFİNG

24 Ocak Kararları alındıktan sonra, Demirel'le Özal arasında, komutanlara eğer isterlerse, yeni bir brifing verilmesi ve kararların anlatılması konusunda görüş birliğine varıldı. Turgut Özal, ilk brifingde olduğu gibi, yine Genelkurmay İkinci Başkanı Haydar Saltık Paşa'yı aradı ve amacını anlattı. Genelkurmay, bu istemi olumlu karşıladı, ikinci brifingin tarihi olarak 30 Ocak günü belirlendi. Özal ve çalışma arkadaşları (Kaya Erdem, Mahir Barutçu, Hüsnü Doğan, Hasan Celal Güzel) hep birlikte Genelkurmay Başkanlığı'na gittiler. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren'in odasında çay içildi. Odada Özal, Evren ve Saltık vardı. Sohbet biraz uzadı. Evren Paşa sordu:

— Evet Turgut Bey, sizi dinliyoruz. Anlatmaya başlamayacak mısınız?

— Efendim, ben geçen seferki gibi toplu bir brifing olacak diye geldim, isterseniz burada da anlatabilirim, ama bizim arkadaşlar da aşağıda bekliyorlar.

— Öyle mi, herhalde bir yanlış anlama oldu. Biz şimdi hallederiz.

Genelkurmay Başkanı emir verdi ve kuvvet komutanlarıyla birlikte çok sayıda general, amiral ve ilgili kurmay subaylar 10 dakika içerisinde brifing salonunda toplandılar, Özal kürsüye çıktı ve konuşmasına şöyle başladı:

— Bu konuda ilk ve tek konuşmayı, 8 Ocak günü sizlerle yapmıştık. Aslında o konuşmamdan sonra, ekonomide ne gibi tedbirler alınacağını herhalde tahmin etmişsinizdir. Bu tedbirleri almak zorundaydık. Aksi halde enflasyon, bazı Güney Amerika ülkelerinde olduğu gibi yüzde 300'lere çıkacaktı. Türkiye bu tedbirlerle ayağa kalkacaktır. Şunu da açıkça belirteyim ki, kendi gücümüzle ayakta durabilmemiz için en az iki üç yıl geçmesi gerekmektedir. Bu

operasyondan sonra Tahtakale piyasası çökertilmiştir. Şimdi bundan sonra, bol miktarda dış krediye ve borçlarımızın ertelenmesine ihtiyaç vardır. Türkiye'nin bu yıl 7,5 milyar dolarlık ithalat yapması, 2 milyar dolar borç ödemesi gerekmektedir. Dış kredi ve borç ertelemelerini başaramazsak bu amaca ulaşmak mümkün olmayacaktır.

Türkiye'nin bugünkü duruma gelmesinin sebepleri arasında 12 Mart sonrasında uygulanan yanlış politikalar olduğunu sizlere daha önce de söylemiştim. Buna bir de bu dönemde rağbet bulan sol fikirleri eklemek lâzımdır. Türkiye'de sol ve kötü tatbikatlar yapılmış ve memleket büyük zarar görmüştür. Kişiler ve makamlar birbirine düşmüştür. Burada, çok önem verdiğim bir noktaya da değinmek istiyorum. Ekonominin kendi işleyiş kuralları vardır. Bu kurallar içinde işlemesi gereklidir. Misal vermek gerekirse, vatandaşın kasalarını açtırarak altın toplamak kolaydır. Ama sonra sistemi yürütemezsiniz. Çöküp gider.

Özal, askerlere verdiği brifingde sözü daha sonra KİT'lerin durumuna, yabancı sermayeye ve yatırımlara getirdi:

— KİT'lerin verimli çalışmasını ve hazineye yük olmamasını bu kararlarla sağlayacağız. KİT sübvansiyonları bu kararlarla kaldırılmasavdı ve büyük zamlar yapılmasaydı, bunların zararını ya cebimizden vatandaş olarak ödeyecektik ya da Merkez Bankası eskiden olduğu gibi sürekli para basacaktı. Kurumuzu neden 70 lira yaptık? Şunu söyleyeyim ki "kurumuz namusumuzdur" gibi yanlış anlayışa biz sahip değiliz. Biz doların fiyatını 55-58 lira olarak da belirleyebilirdik. Ama o zaman Tahlakale'yi çökertemez ve ekonomide şok etkisi yaratamazdık. 70 liralık kuru IMF değil, biz istedik. Yeni uygulayacağımız programda müteşebbis destek görecektir. Hele ihracata yöneliyorsa daha çok destek görecektir. Kısa vadede iç yatırımların fazla artması enflasyon yaratır. Bu yüzden dış sermayeye ihtiyacımız vardır. Ben sermayenin milliyeti olduğuna inanmıyorum. Bugüne kadar yabancı sermaye mevzuatımız o kadar kısıtlayıcı ve engel olucu olmuştur ki, aralarında üçkâğıtçılar da gelmiştir. Şimdi bu mevzuatı rahatlattık ve dürüstlerinin de gelmesi muhtemeldir. Şimdi yabancı bankalara da Türkiye'de şube açma izni verilmiştir. Bunların da dev yatırımlar için sermaye getirmelerini bekleyebiliriz. Ayrıca, tarihi bağlarımız olan Arap ülkelerinde büyük para vardır. Bunlara özel imtiyazlar verilmelidir.

Özal daha sonra sözü, Türkiye'nin petrol politikasına ve "milli petrol kuruluşu" olan TPAO'ya getirdi:

— Eğer birkaç yıl içerisinde kendi petrolümüzü bulamazsak ya buna tahammül etmek zorunda kalacağız, ya da .... Türkiye'de petrol mutlaka vardır ve bunun çıkarılması lâzımdır. Milli petrol politikası solcuların sloganları gibi TPAO demek değildir. Petrolümüzü bulsun da, kim bulursa bulsun. Hatırlarsınız, sloganlar yüzünden Mobil şirketini kaçırdık. Bu bize çok pahalıya gelmiştir. Bu alanda tekrar söylüyorum, milli politika TPAO'yu değil, memleketi güçlendirmek olmalıdır. Yabancı petrol şirketlerini gücendirmek için bugüne kadar yapılanları bundan sonra yapmamayı öğrenmeliyiz. Bu gibi sebeplerle yerli petrol üretimi giderek azalmaktadır. TPAO, bütün sahaları kapatmış ve üstüne yatmış durumdadır. Arayacak parası yoktur. Arama yapamadığımız her alanı yabancı şirketlere açmalıyız.

Özal bu sözlerinden sonra, yıl sonunda enflasyon oranının yüzde 50'de kalması durumunda, alınan tedbirlerin başarılı sayılacağını söyledi. *(Yıl sonunda enflasyon oranı yüzde 100'ün üzerinde oldu. E.Ç.)* Taban fiyatlara zamanı geldiğinde yüzde 25'ten fazla zam yapmanın ekonomiye zarar vereceğini ve enflasyonist etkiler yaratacağını anlattı. Toplu sözleşmelerde işçilerin çok büyük para artışları aldıklarını, bu durumun da enflasyona neden olduğunu belirtti. Daha sonra sözü KİT'lere getirdi ve şöyle konuştu:

— KİT'lerde de batma korkusu olmalıdır. Yoksa bunlar hep vermeye alışmışlardır. Pek çoğu, bir çiftlik olmuştur. Netice itibariyle, bu kararlardan sonra bunlar ya düzelirler, bazısı da batarsa batar. Bunlar hep vermeye alışmıştır derken, özellikle işçiye vermeye alışmıştır. Böylesine toplu sözleşmeler, özel sektörün en kârlı çalışan kuruluşlarında bile yoktur. Böyle kıdem tazminatı hiçbir yerde yoktur. İşçisine yüzde 150 zam veren KİT'ler vardır. Bence toplu sözleşmelere zamla ilgili madde artık konulmamalıdır. Herkes, belli bir sistemle toplu sözleşmede ne kadar ücret artışı alacağını bilmelidir. Bu da, ücretlerin enflasyona göre ayarlanmasıdır. Bu durumda sendikalar arasındaki rekabet de büyük ölçüde önlenmiş olacaktır. Hatta DİSK'in bile etkinliği azalacaktır. Bence hak, kuvvetlinin değil, haklının olmalıdır. Aslında ben Türk işçisinin bu yönden çok iyi ve uysal olduğuna inanıyorum. Ancak aralarına karışmış birkaç kişi işi berbat etmektedir.

Özal daha sonra Zonguldak kömür havzasından örnekler verdi. Burada çıkarılan kömürün maliyetini, başka ülkelerle kıyasladı ve çok yüksek olduğunu belirttikten sonra şöyle dedi:

— Zonguldak kömür havzasında bir grev olsa belki daha da rahatlarım. Böylece kömürü ithal ederim ve maliyeti büyük ölçüde düşürürüm. Aslında şunu da açıkça belirteyim, benim elimde yetki olsa, ileride Türk devletini daha az sayıda, ama daha çok para alan memurla idare ederim ve verimi arttırırım.

Özal, askerlere verdiği brifingde sözü grevlere getirdi. Bu konudaki görüşleri şöyleydi:

— Grev alanları ve grev mevzuatı mutlaka gözden geçirilmelidir. Grevler ve anarşi, yatırımları birlikte önlemektedir. Demokrasi bir başıbozukluk değil, disiplin rejimidir.

Başbakanlık Müsteşarı daha sonra, alınan ekonomik önlemlerle birlikte 500 milyon dolar para geldiğini söyledi. Ancak bu sözleri askerlere moral vermek için söylediği anlaşılıyordu, çünkü henüz o kadar para ortada yoktu. Özal konuşmasının son bölümünde, Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik durumun, 1970 devalüasyonunu da kapsayan operasyonun yapıldığı günlere oranla çok daha kötü olduğunu, ülkede anarşi olduğunu, sendikaların militanlaştığını söyledi ve bu bölümde, Intercontinental otelindeki grev olayını ve sonuçlarını anlattı. "Ancak ciddi gidersek, Türkiye 10 yıl sonra Avrupa'nın pek çok ülkesine yetişmiş olacaktır" dedi. Konuşma bittikten sonra komutanların soruları başladı. "Bu kararlardan sonra fiyat artışlarını nasıl önleyeceksiniz? KİT'lerin durumu şimdi ne olacak? Halkımızı hayat pahalılığından nasıl koruyacaksınız? Yokluğu çekilen temel tüketim mallarının arz ve dağıtımında tedbirler almayı düşünüyor musunuz? Vergi kaçakçılığı ile nasıl mücadele edeceksiniz? Yokluklar süreceğine göre, çift fiyat uygulaması yine devam etmez mi? Nerelerden, ne kadar dış yardım bekliyorsunuz? Yardımlar gecikirse ne olur?" Özal, komutanların sorularına uzun uzun cevaplar verdi. Bu arada Deniz Kuvvetleri komutanı Oramiral Bülend Ulusu söz aldı ve Türkiye'deki toplusözleşme düzeninden yakındı. "Türkiye'yi bu toplusözleşme

düzeni batırmadığı takdirde hiçbir şey batıramaz. Bunu iyi bilelim," dedi. Oramiral Bülend Ulusu daha sonra hiçbir ülkede denizcilik işletmelerinin devlete ait olmadığını, devletin görevinin deniz altyapı tesislerini kurmak olduğunu söyledi. Özal bu sözlere şu cevabı verdi:

— Efendim, çok haklısınız. DB Deniz Nakliyatı başımızın belâsıdır. Ben de aslında böyle devletçilik anlayışını anlayamıyorum. KİT'lerin devri her yerde geçmiştir. Devletin görevi savunma, adalet, ekonomiyi genel anlamda düzenleme gibi fonksiyonları yerine getirmek ve altyapı yatırımlarıyla uğraşmaktır. Bizde devlet bu işlerin yanında bir de KİT'ler eliyle sanayiciliğe ve tüccarlık yapmaya başlamıştır. Olacak şey değildir tabii.

Brifing bitmişti. Özal da, komutanlar da memnun kalmışlardı. Pek çok sorun açıkça tartışılmıştı, Özal, Başbakanlığa gidince, ekibine şöyle dedi:

— Yahu, bu adamlar bu işi çok iyi biliyor. Cin gibi adamlar hepsi de. Meselenin üzerinde benim tahminimden çok daha fazla durdular.

Değişik bir çalışma yöntemi olan Turgut Özal, toplantılarını genellikle evinde yapar, zorunlu olmadıkça makamına uğramazdı. O günkü çalışmaya katılması gerekenler eve davet edilir, çalışmalar geç saatlere kadar sürerdi. Özal aynı zamanda pratikti. Aklına gelen bir konuyu kurşun kalemle bir kâğıda yazar, sonra yanındaki ilgili kişiye kâğıdı uzatarak, "Şu konuyu bir kararname yapıver" derdi. 24 Ocak Kararlarından sonra pek çok tebliğ ve kararname böyle çıkarılmıştır.

Başbakan Demirel, yayınladığı bir genelge ile, Turgut Özal'ın makamında bulunmadığı zamanlarda, vekili olarak Müsteşar Yardımcısı Hasan Celal Güzel'i görevlendirdi. Güzel, 24 Ocak Kararlarından sonra ilk iş olarak Resmi Gazete yönetimine talimat verdi ve ekonomik karar ve tebliğlerle ilgili olarak kendisinin onayı olmadan hiçbir belgenin yayınlanmamasını istedi. Böylece, bu alanda yayınlanacak belgelerin tek elden yönlendirilmesi ve ekonomik programla uyum içerisinde götürülmesi sağlanmış oldu. Bu arada Ticaret Bakanlığı ile Sanayi Bakanlığı'nın bazı tebliğlerinde "24 Ocak esprisine aykırı" hükümler yakalandı ve bunlar yayınlanmadı. Bu gibi durumlar sonraki günlerde bürokrasi arasında sürtüşmelere neden

oldu, öte yandan, Turgut Özal da, ilgili kuruluşlara talimat verdi ve ekonomik konularla ilgili olarak hazırlanan her türlü belgede Kaya Erdem'in parafının olmasını istedi.

SÜRTÜŞMELER BAŞLIYOR

Özal'ın kendine özgü çalışma yöntemi, ilgili kamu kuruluşlarında özellikle Maliye Bakanlığı bürokrasisinde giderek tepki uyandırmaya başlıyordu. Özal göreve gelinceye kadar devlette belli bir iş bölümü vardı ve hangi işi hangi kuruluşun yapacağı bilinirdi. Örneğin, Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerini Maliye ve Dışişleri Bakanlıkları götürürdü. IMF, Dünya Bankası, yabancı sermaye gibi konulara ilişkin işlemler genellikle Maliye'de yapılır, kararlar burada alınırdı. OECD işlerini Maliye Bakanlığı ile Dışişleri birlikte götürürlerdi. Şimdi "yeni bir adam gelmişti" ve başkalarının işlerine, yanında getirdiği ve hiç kimsenin tanımadığı yeni bir ekiple birlikte müdahale etmeye, bunun da ötesinde işleri Başbakandan aldığı destekle tek başına yürütmeye başlamıştı. Bu alanda ilk tartışma, Özal tarafından Ankara'ya çağrılan ve Ocak ayında Hüsnü Doğan'la beraber bazı çalışmalara girişen Yıldırım Aktürk'le, Tunç Bilget arasında çıktı. Aysel Öymen'in yerine Hazine Genel Müdürlüğü'ne getirilen Tunç Bilget, "Dışarıdan getirilen bazı kişilerin" OECD için ekonomik rapor hazırlamasına karşı çıkıyordu. Bu görev Aktürk ve Doğan'a verilmişti ve her ikisi de, hiçbir resmi sıfatları olmadan çalışıyorlardı. Ocak ayının ortalarında bir gün Tunç Bilget, Yıldırım Aktürk'e telefon etti:

— Bak kardeşim, birkaç gün sonra OECD'den bazı uzmanlar gelecek. Siz orada kendi başınıza rapor hazırlıyorsunuz. Osmanlı döneminden beri hiçbir belge, Dışişleri Bakanlığı'nın görüşüne sunulmadan yabancılara verilmez. Bizim de ne yaptığınızdan haberimiz yok. Bir zahmet etseniz de bize de biraz bilgi verseniz. Bu işlerden biz de biraz anlarız da.

— Tunç bey, bizim işimiz daha bitmedi, yazmaya devam ediyoruz. Beni telefonda böyle meşgul ederseniz daha da biteceği yok. Ben Yalova kaymakamıyım arkadaş. Hiçbir resmi sıfatım yok şu anda. Sizin kaprislerinizle de uğraşacak durumda değilim. Buraya çağrıldık, bir hizmet vermeye çalışıyoruz. Bırakın da şu işi bitirelim, ondan sonra kozunuzu kiminle paylaşırsanız paylaşırsınız.

— Bir iş yapıyorsunuz, işin esas sahipleri ne yapıldığını bilmiyor.

— Biz bunu keyfimizden yapmıyoruz. Başbakanlık Müsteşarı çağırdı, işimizi gücümüzü bırakıp geldik.

Maliye Bakanlığı'nın üst düzeydeki bürokrasisi ise özellikle Hazine Genel Sekreteri Kaya Erdem'e kızgındı. Bu kızgınlık özellikle yeni Müsteşar Turan Kıvanç, Müsteşar Yardımcısı Nazif Kocayusufpaşaoğlu ve Hazine Genel Müdürü Tunç Bilget'ten kaynaklanıyordu. Diğer Hazine Genel Müdürleri, Tevfik Altınok ve Cengiz Alper ise Kaya Erdem'in tavrını eleştiriyorlar, ancak bunu açığa vurmuyorlardı. Hazine'nin alt kademedeki bürokratları da Erdem'e tepki duyduklarını açıktan açığa belirtiyorlardı. Kaya Erdem'in, kendi kuruluşu içerisinde böylesine tepki yaratmasının nedeni ise şuydu: Kendisi tümüyle Turgut Özal'la birlikte çalışmış, 24 Ocak Kararlarının alınması sırasında Müsteşara, Müsteşar Yardımcılarına, hatta İsmet Sezgin'e yeterli bilgiyi vermemişti. Pek çok bakanlık yetkilisi, kararları gazetelerden okumuştu. Maliye bürokrasisi, böylesine önemli kararlarda böylesine devre dışı kalmış olmayı (belki de haklı olarak) hazmedemiyordu. Bu tür bir uygulama o zamana kadar görülmemişti.

Bakanlığın üst düzeydeki yetkilileri, bu konuyu sık sık İsmet Sezgin'e götürüyorlardı:

— Sayın Bakanım, bu işin böyle yürümesi mümkün değildir. Bakanlık Kaya Erdem aracılığı ile Turgut Özal'ın bir şubesi durumuna getirilmektedir. En kısa zamanda tedbir alınmazsa her konuda devre dışı kalacağımız açıktır. Bizim haberimiz olmadan kararlar çıkmakta, yazışmalar yapılmaktadır. Bu işi yürüten de sadece ve sadece Kaya Erdem'dir. Bu durum, Türk devletinin geleneklerine aykırıdır. Düşünün ki, Başbakanlık Müsteşarı bize telefon açarak veya çağırarak doğrudan emir vermeye başlamıştır.

Erdem'in tepki almasının başka nedenleri de vardı. Görevine CHP döneminde getirilmişti. Ayrıca, Maliye bürokrasisinin üst düzeyinde görev alanların çok büyük bir bölümünün Maliye Müfettişi veya Hesap Uzmanı olmasına karşın, Kaya Erdem bunlardan hiç biri değildi. Maliye Bakanı da tam bir açmaz içindeydi. Altındaki bürokratlar duruma tepki gösteriyor, ancak Turgut Özal, Kaya Erdem'e sahip çıkıyordu. Ne yapmalıydı? Bu işe nasıl bir çözüm bulmalıydı? Sonuçta çözüm bulundu, İsmet Sezgin'in imzasıyla 2 Şubat tarihinde

yayınlanan bir genelge ile, Hazine Genel Sekreterliği makamı, Maliye tarihinde ilk kez bir Müsteşar Yardımcısına bağlandı. Öneri, Müsteşar Turan Kıvanç'tan gelmişti. Bütçe Genel Müdürü Ertuğrul Kumcuoğlu, bu tür bir uygulamanın yanlış olacağını bakana söyledi. Ancak Sezgin, Genel Müdürünün görüşünü dikkate almadı. Kaya Erdem, bu genelge yayınlandığı sırada İstanbul'da 24 Ocak Kararlarını iş adamlarına anlatıyordu. Turgut Özal yurt dışındaydı. Erdem, 4 Şubat'ta Ankara'ya dönünce durumu öğrendi. Bu göreve yeni atanan, Müsteşar Yardımcısı Nazif Kocayusufpaşaoğlu'na bağlanmıştı. Erdem, bu kararı öğrenince sinirlendi ve çok büyük tepki gösterdi. Hemen İsmet Sezgin'in yanına girdi:

— Sayın Bakanım, şimdi genelgenizi okudum. Ancak böyle bir durum ne bakanlığımızın ne de hazinenin geleneklerine uyar. Doğrusu çok üzgünüm.

— Bu kadar üzülme, hassasiyet gösterme Kaya'cığım. Bu kadar önemli değildir bu genelge. Biz işleri yine bildiğimiz gibi yürütürüz. Meraklanma sen.

— Sayın Bakanım, Hazine Genel Sekreterliği, altında kendisine bağlı üç Hazine Genel Müdürlüğü olan bir yerdir. Bugüne kadar hep doğrudan Müsteşara, bazen de Bakana bağlı olarak çalışmıştır. Şimdi makamın Müsteşar Yardımcılığına bağlanması benim için gerçekten onur kırıcı olmuştur.

— Sen aldırma dedim. Çalışmana bak.

— Beyefendi, bu istikrar programının uygulanmasında bütün yük Hazine Genel Sekreteriiği'nde olacaktır. DPT'yi, Merkez Bankası'nı, Hâzine'yi burası yönlendirecektir. Benim korkum odur ki, böyle bir moral çöküntüsü ile her şey başarısızlığa doğru gider. İzninizle şunu size arz edeyim. Aslında benim bu onur kırıcı durumda hemen istifa etmem gerekir. Ancak Turgut beyin yurt dışından dönüşünü bekleyeceğim. Bu karar daha sonra da değişmezse istifa etmek durumunda kalacağım.

Bunu izleyen günlerde Kaya Erdem, Müsteşar Yardımcısı

Kocayusufpaşaoğlu'na evrak göndermedi. Bu gibi konularda Bakanlıkta sert tartışmalar oldu ve araya ciddi bir soğukluk girdi. Kaya Erdem, Turgut Özal'ın yurt dışından dönmesinden sonra durumun düzeleceğine inanıyordu. Ancak durum o zaman da düzelmedi. (Bu konunun gelişmesini kitabın daha sonraki bölümlerinde anlatacağız.) 24 Ocak Kararlarından hemen sonra, kamu kesiminin transferleri resmen durduruldu ve bunlar yeni bir incelemeye alındı, öncelik özel sektörün döviz transferlerine verildi. Elde döviz olmamasına rağmen "transferler açılmıştır" izlenimi yaratılmaya çalışıldı. Oysa kısıtlı miktarda gelen dövizin tümü, petrol satın almada kullanılıyordu ve bu da yetmiyordu. Dolar 70 lira olunca, kur farklarını yatıramayan, ya da gereksinmelerini daha önce Tahtakale piyasasından karşılamış bulunan sanayici ve ithalatçılar, Merkez Bankası'nda bulunan Türk parası karşılıklarını yavaş yavaş çekmeye başladılar. Böylece, bekleyen transferlerin miktarı, döviz yönünden azalmaya başladı. Ancak akaryakıt başta olmak üzere yağ, gübre, ampul, ilâç gibi çok büyük döviz gereksinmesi bulunan malları yurt içinde yeterince bulundurmak daha epeyce zaman alacaktı.

YURT DIŞINA HÜCUM

24 Ocak Kararlarının başarılı olabilmesi için yurt dışından önemli boyutlara varan kredi sağlanması ve bazı borçların ertlenmesi zorunluydu. İşin bu yönü gerçekleşmediği takdirde Türk ekonomisi her geçen gün daha kötüye gidecek, yapılan yüksek oranlı devalüasyon ve KİT zamları hiçbir işe yaramadığı gibi ülke çok güç bir durumda kalacaktı. Hükümet, batı dünyasının istediği biçimde bir istikrar programını açıklamıştı. Batı, bundan sonra bu programı nasıl ve hangi şartlarla destekleyecekti? Kapıya dayanmış dış borçların ödenmesi mümkün olmuyordu. Sadece 1980 yılında OECD ülkelerine 1 milyar dolar borç ödenmesi gerekiyordu. Petrol fiyatları yine yükselmeye başlamıştı. Yeni bir petrol şoku geliyordu. Akla gelebilecek her kaynağa, her ülke ve kuruluşa "saldırmak" ve yeni döviz olanakları yaratmak gerekiyordu. Aksi halde ekonomi, eskisinden de daha kötü olacak, ekonomiyle birlikte Adalet Partisi de gidecekti. Demirel, Özal'a direktif verdi:

— Bundan sonra iş senindir. Ne yaparsan yap. Git kredi bul, borç ertele. Nereye gidersen git.

Ondan sonraki görev günlerinin yaklaşık yarısını yurt dışında ve dünyanın her köşesinde geçiren, fırsat bulunca Türkiye'ye gelen Turgut Özal, ilk yurt dışı seferini Aralık ayı sonunda İsmet Sezgin'le birlikte Suudi Arabistan'a yapmış, ancak eli boş dönmüştü. İkinci sefer daha uzun olacaktı. Program hazırlandı. Önce Almanya, sonra Washington'da IMF ve Dünya Bankası, New York ve Londra'da yabancı bankalar, daha sonra Paris'te OECD. Bu arada, gidilen her ülkede, hükümet yetkilileriyle temaslar. Herkese aynı şey söylenecekti:

— Vereceksenız hemen verin. Yoksa battık.

Turgut Özal, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreter Ekonomik İşler Yardımcısı Rahmi Gümrükçüoğlu, Hazine Genel Müdürü Tunç Bilget, Merkez Bankası Başkanı İsmail Hakkı Aydınoğlu ve o sırada Başbakanlık Müşaviri olan Hüsnü Doğan'dan oluşan heyet ilk olarak Frankfurt'ta, Alman Maliye Bakanı Hans Matthofer ile görüştü.

(Matthofer o günlerde, Federal Almanya Başbakanı Schmidt tarafından Türkiye'ye OECD ülkeleri tarafından yapılması düşünülen yardımın koordinatörlüğüne atanacaktı.) 2 Şubat 1980 günü yapılan toplantıda, Matthofer ve yanındaki Alman yetkililere 24 Ocak Kararları anlatıldı ve Türkiye'nin bu alanda elinden gelen her şeyi yaptığı, bundan sonrasının batı dünyasına bağlı olduğu söylendi. Türkiye, ekonomik açmazdan kurtulabilmek için Almanya'dan çok şey bekliyordu. Alman Maliye Bakanı da programı olumlu karşılıyordu. Ancak, yardım konusuna geçmeden önce, Alman halkını "rahatsız eden" bazı konular vardı, bunları görüşmekte yarar görüyordu:

— Sayın Müsteşar, burada bir araya gelmişken size bazı hususları da dostça belirtmek isterim. Türkiye üzerinden yapılan eroin ve diğer uyuşturucu madde kaçakçılığı, Alman hükümeti ve halkı için büyük bir sorundur. Alman gençliğinin, dost ve müttefik bir ülke olarak gördüğümüz Türkiye üzerinden yapılan bu kaçakçılığın sonucunda zehirlenmesi, kamuoyumuzda büyük tepki yaratmaktadır. Bu durum size yapılması düşünülen yardımla doğrudan bağlantılı değildir, ama kaçakçılığın durdurulması konusunda Türk hükümetinin ciddi önlemler aldığı bilinirse, bu durum iki hükümetin de yararına olur.

— Sayın Bakan, ben bu konuyu hükümetime götüreceğim. En ciddi tedbirlerin alınacağına emin olabilirsiniz. Gelelim para konusuna. Hükümetim, bu programın başarıyla yürütülebilmesi için Alman hükümetinin desteğinden çok şey beklemektedir. Bizim ilk talebimiz şudur: Daha önce açıklanan yardımlarda, bazı krediler, proje kredisi olarak verilmiştir. Bunları kullanamıyoruz. Çok zaman alıyor ve ekonomiye doğrudan bir katkıları olmuyor. Bunların, eğer mümkünse ilgili hükümetlerle sizin tarafınızdan yapılacak temaslardan sonra program kredisine dönüştürülmesini, ya da bize nakit olarak ödenmesinin sağlanmasını istiyoruz. Şu anda çok acil dövize ihtiyacımız var. Alman hükümetinin vereceği kredinin bize en kısa zamanda elimize geçmesini istiyoruz. Bu konuda sizin ağırlığınızı koymanızı rica ediyoruz.

— Bakın Mr. Özal, OECD ülkelerinin Türkiye'ye bu yıl da yeterli yardım vermeleri ve geçen yıl açıklanan kredilerin kullanma şartlarını kolaylaştırmaları için çaba harcayacağım. Bu konuyu hem OECD yetkilileriyle, hem de dostum olan bazı Maliye Bakanlarıyla konuşacağım. Avusturya Maliye Bakanı'nı iyi tanıyorum. Onu etkilemeye çalışırım. Alman yardımına gelince, bu konunun önce

parlamento onayından geçmesi gerekir ki, bu işlem oldukça uzun bir zaman alır.

— Bunu da köprü kredi yoluyla halletsek?

-- Bu yolu da deneriz.

— Sayın Bakan, petrol fiyatları yine artmaktadır. Ocak ayında tırmanış yine başladı. Eğer bu artış sürerse, bizim ödemeler dengesi hesaplarımız yine altüst olacak ve istediğimiz yardım miktarı artacak! *(1979 yılında petrola, 1,7 milyar dolar ödeyen Türkiye, 1980 yılındaki fiyat artışları nedeniyle 3,3 milyar dolar ödemek zorunda kaldı. E.Ç.)*

Matthofer'le başka konular da konuşuldu. Mart ayında OECD Türkiye'ye yardım toplantısı düzenlenmesi için Alman Maliye Bakanı elinden geleni yapacağını bildirdi. Paris'te, Mart ayı ortalarında Türk ekonomisinin gözden geçirileceği olağan OECD toplantısı vardı. Yardım toplantısı da bunun hemen ertesinde yapılırsa çok iyi olurdu.

Özal bu konuşma sırasında, daha önce işbaşında bulunan CHP hükümetini de eleştirdi. Bu hükümetin yanlış ve "sol" uygulamalar yaptığını söyledi. Bu sözler, Merkez Bankası Başkanı Aydınoğlu'nun tepkisine neden olmuştu. Dışarıda Özal'a şöyle dedi:

— Sayın Özal, bu gibi sözler hoş kaçmaz. Nihayet siz bir siyasetçi değil, bazı yetkilerle donatılmış bir bürokratsınız. Karşınızdaki adam da, Alman Sosyal Demokratlarının önde gelenlerinden biri.

Türk ve Alman heyetleri arasında yapılan toplantıda daha sonra, Amerika ve Fransa'ya karşı yardımın çabuklaştırılması açısından Türkiye'nin uygulaması gereken taktikler konusunda görüş alışverişi yapıldı. Matthofer, Amerikalıların Türkiye'ye bu alanda gerekli kolaylığı göstermediklerini söylüyordu. Matthofer'in tavsiyesi şuydu: "'Açık olun, sorunlarınızı açıkça ve dürüstlükle, abartmadan anlatın. Gerçekçi olun. Herkese, her kaynağa bastırın."

MORATORYUM İLAN EDERİM

Heyet 5 Şubat günü Washington'a hareket etti. Büyükelçi Şükrü Elekdağ, ABD hükümeti nezdinde gerekli randevuları almıştı. Hazine Bakanı Miller'le bir görüşme yapıldı, Özal, Amerikalı bakandan, OECD çerçevesinde Türkiye'ye yapılacak ABD yardımının öncelikle verilmesini ve köprü kredi yapılmasını istiyordu. Ancak böyle bir durum, ABD yasalarına aykırıydı. Hazine Bakanı, olumsuz yanıt verdi. Böyle bir işlemin, ancak zamanı gelince yapılabileceğini söyledi.

Dışişleri Bakanlığı'nda ise, Türk heyetinin karşısına alt düzeyde yetkililer çıkarıldı, Özal'ın bu duruma canı sıkılmıştı. Her toplantıda olduğu gibi yine istikrar programını anlattı. Ancak Amerikalı memurlardan bazı ters sözler gelmeye başlamıştı:

— Siz önce borçlarınızı ödemesini bilin. Borçlarınızı ödemiyorsunuz, sonra da yardım istiyorsunuz. Bu talebinizi hükümetlere kolay kolay anlatamazsınız. ABD hükümetinin size yardımcı olması, birikmiş borçlarınızı ödeyerek güven yaratmanıza bağlıdır.

Özal ve Türk heyeti, karşılarında yapılan bu tür gerçek ama küçük düşürücü bir konuşmaya tepki göstermeye başlamışlardı. Fazla bir şey de söyleyemeyeceklerini biliyorlardı. Yüzü kıpkırmızı olan Özal şöyle dedi:

— Ben gerekirse moratoryum (devletin resmen iflâsı) ilan etmesini de bilirim. Gerekirse bunu da yaparız. O zaman alacaklarınızı nasıl alacaksınız? Bizi gelip işgal mi edeceksiniz? Ama bu yolu tercih etmiyoruz. Yeni bir program ilan etmişiz ve bunu götüreceğiz diyoruz. Sizden yardım beklerken bu şekilde sözlerle karşılaşıyoruz. Borçlarımıza sadığız ve bunları ödeyeceğiz. Biz, Osmanlı imparatorluğu'nun borçlarını bile ödemişiz.

Özal, Amerikan hükümeti yetkililerinden, IMF ve Dünya Bankası nezdinde ağırlıklarını koymalarını ve bu kuruluşların Türkiye'ye karşı anlayışlı davranmalarının sağlanmasını istedi. Amerikan hükümetinin,

IMF ve Dünya Bankası üzerinde büyük ağırlığı vardı.

IMF'ye de program anlatıldı. Bu kuruluşla yapılacak fazla bir şey o aşamada zaten yoktu. Turgut Özal, IMF Başkanı Larosiere ve Avrupa Masası Şefi Whittom ile tanıştı. Türkiye'ye verilecek olan kredinin ikinci bölümünün de, bir yabancı bankadan köprü kredi olarak sağlanması amacıyla IMF'den yardım istendi. IMF yetkilileri, bu yardımın sağlanacağını söylediler.

DÜNYA BANKASI'NIN SÜRPRİZİ

Şubat ayındaki ABD gezisi, sıra Dünya Bankası'na gelinceye kadar oldukça iyi gitti. Ancak burada işler, Özal için biraz değişmeye başladı.

Özal, Dünya Bankası'ndan 300 milyon dolarlık "yapısal uyum kredisi" istiyordu. Dünya Bankası Başkanı McNamara (ABD Milli Savunma eski Bakanı), daha önceki yıllarda da Türkiye'ye büyük yakınlık göstermiş ve bu kuruluş, ülkemize 1978 ve 1979 yıllarında iki kez program kredisi vermişti. Bu uygulamayı Dünya Bankası ilk olarak Türkiye için yapmıştı, Özal şimdi program kredisinin üçüncü kez verilmesini istiyordu. 300 milyon dolarlık bu kredi verilirse, Türkiye dışarıdan, başta gübre olmak üzere pek çok mal getirme olanağına sahip olacak ve önemli ölçüde rahatlayacaktı. Bu konu, Dünya Bankası Başkanı McNamara ile iki gün konuşuldu. Başkan'ın tavrı olumluydu, Özal bunu sevinçle sağa sola anlatırken, ertesi gün McNamara, kendisine "acı bir gerçeği" bildirdi:

— Mr. Özal, size bu krediyi herhalde vereceğiz. Benim ve arkadaşlarımın tavrı olumlu. Ancak bu konuda Türk hükümetinden bazı taahhütler isteriz.

— Ne gibi taahhütler Mr. McNamara?

— Bir kere, ekonomik politikalarınızda temel bazı değişiklikler yapmanız gerekmektedir. Bunlardan bir bölümünü, son açıkladığınız istikrar programı ile benimsediniz ve kabul ettiniz. Türk ekonomisinde yapısal bir değişikliği öngören bu programdan Dünya Bankası memnundur. Ancak bilirsiniz ki, bizim kuruluşumuz daha çok proje kredisi veren ve ülkelerin yatırımlarıyla ilgilenen bir yerdir. Türkiye, üstesinden gelemeyeceği kadar çok sayıda yatırım projesine başlamış durumdadır. Bu projeler fazladır. Bunlardan önemli bir bölümünün programdan çıkarılması gerekmektedir.

— Fakat Mr. McNamara.

— Sözümü bitireyim Mr. Özal. Ben bu işlerin ayrıntısına girmem. Çalişma arkadaşlarım sizin adınıza bir mektup hazırlamışlar. Bu krediyi alabilmek için bize hitaben yazılmış bulunan bu mektubu korkarım ki imzalamanız gerekecek.

— Bu bir taahhüt mektubu mu?

— Bir anlamda, IMF'ye verdiğiniz niyet mektuplarına benziyor. Bunu bize vermeniz gerektiğini arkadaşlarım bana söylediler.

— Fakat Mr. McNamara, Dünya Bankası'nın verdiği krediler için böyle niyet mektupları istediğini bilmiyordum. Böyle bir belge ilk kez bizden mi isteniyor?

— Sanırım öyle Mr. Özal. I am sorry. Siz bu işin ayrıntılarını bizim arkadaşlarla konuşursanız, onlar size gerekli bilgiyi vereceklerdir.

Özal'ın beti benzi sararmıştı. Rahmi Gümrükçüoğlu'na "Bir bu eksikti," diyordu. Alt kata, Türkiye Masası'na indiler. Burada kendilerini Türkiye Masası Başkanı Hintli uzman Adi Davar karşıladı. Türk heyeti ile Dünya Bankası uzmanları şimdi karşı karşıya gelmiş konuşuyorlardı. McNamara, topu uzmanlarına atmış, kendisi bu işin içine fazla girmek istememişti.

— Evet Mr. Davar, Sayın Başkan McNamara sizinle konuşmamızı istedi. Yapısal uyum kredisi karşılığında bizden bir taahhüt mektubu isteniyormuş. Nedir bu?

— Mr. Özal, Dünya Bankası, 300 milyon dolarlık yapısal uyum kredisi isteminizi olumlu karşılamıştır. Ancak bazı isteklerimiz vardır ve bu konuda sizin imzanızla bir güvence mektubu isteyeceğiz.

— Ama ben hükümetimden böyle bir yetki almadım.

— O zaman, önce yetkiyi alırsınız, sonra imzalarsınız. Ya da, bir başka yetkili kişi imzalar Türk hükümeti adına. Şimdi gelelim neler istediğimize.

Adi Davar, hazırlamış olduğu ve imzalanmasını istediği taahhüt belgesinin bir örneğini daha sonra Rahmi Gümrükçüoğlu ve Tunç Bilget'e verdi. Davar'la muhatap olmak istemeyen Özal, belgeyi Washington'daki Büyükelçiliğimizde bekliyordu. Heyet üyeleri belgeyi okudukları zaman hırslarından ne yapacaklarını bilemez duruma gelmişlerdi. Özal'ın ağzından Dünya Bankası tarafından kaleme alınan mektupta, Türk ekonomisinin tüm denetiminin bu kuruluşa devredilmesi öngörülüyordu. Buna göre, Türk hükümeti alacağı her ekonomik karardan önce Dünya Bankası'na haber verecek ve bu kuruluşun onayını alacaktı. Yapılacak dışalımlar, önceden Dünya Bankası'na bildirilecek, bu kuruluşun saptayacağı yatırım projeleri programdan çıkarılacaktı. Programa yeni alınacak yatırımlar önceden Dünya Bankası'na sorulacak, Türkiye bundan sonra bazı sanayi dallarında yatırım yapmayacaktı. Ayrıca, geçmiş yıllarda uygulanan ekonomik politikalara yeniden dönülmeyeceği konusunda Türkiye kesin güvence verecekti.

Türk heyetindeki yetkililer, bu belgeyi okudukları zaman şok geçirdiler. Böyle bir belge imzalanır ve bu duyulursa büyük bir skandal olur ve bunun hesabı mutlaka sorulurdu, Özal kızgındı. McNamara'nın önünde bile böylesine bir belgeyle karşılaşacağını aklına getirmemişti. Böyle bir belge imzalanamazdı. Kaldı ki, Dünya Bankası bu tür bir belgeyi kurulduğundan beri ilk kez bir ülkeden istiyordu.

Dünya Bankası uzmanlarının hazırladığı bu belge birkaç kez, Türkiye Büyükelçiliği ile bu kuruluş arasında gidip geldi.

— Bunun şurasını biraz hafifletsek. Bizim için çok zor olur bunu kabul etmek.

— Onu maalesef yapamayız.

— Ama bu nokta hükümranlık haklarımıza aykırıdır.

— Sanmıyoruz, değildir.

— Bir de şurası var. Bunu mutlaka düzeltmek gerekiyor.

— Peki, orasını düşünebiliriz.

Bu pazarlıklar iki gün sürdü, Özal büyükelçilikten yeni öneriler gönderiyor, Dünya Bankası da karşılığında kendi görüşünü iletiyordu. Buna karşı başka bir görüş gidiyor ve Türk heyeti, 300 milyon dolarlık kredi uğruna şartları bir parça olsun hafifletmeye çalışıyordu, Özal çevresindekilere sürekli olarak "Bu kadarı da olmaz yahu. Bu adamlar çıldırmış. Bunu imzalayanı ipe gönderirler." diyordu.

Mektup, elçilikle Dünya Bankası arasında gide gele, biraz hafifletildi. Bazı bölümlerin çıkarılmasına Dünya Bankası razı edildi. Ancak ortaya çıkan metin de imzalanacak gibi değildi. Ne yapacağını şaşırmış durumda olan Özal, Ankara'yı aradı ve Demirel'e durumu anlattı.

— Abi, hikâye budur. Ben imzalamakta tereddüt ediyorum. Çok ağır hususlar var. Ne yapalım, ne dersiniz?

— Turgut, kardeşim, sen nasıl münasip görürsen öyle yap. Karar senindir. Tam yetkilisin.

Özal bu arada, Dünya Bankası'na karşı IMF'yi devreye sokmaya çalıştı. Böyle bir mektubun imzalanmasının gereksiz olduğunu, Türk hükümetinin yapılacak her şeyi yaptığını, programın ciddiyetle uygulanacağını söyledi ve sordu:

— Bunlar niyet mektubu istemeyi herhalde sizden öğrendiler. Bu uygulamayı ilk defa da bize yapıyorlar. Hem de çok ağır şeyler istiyorlar. Acaba siz kendileriyle bir konuşsanız yararı olur mu?

— Bu, Dünya Bankası'nın Türkiye ile arasındaki bir sorundur. Takdir edersiniz ki bizim bu konuda bir girişimde bulunmamız uygun olmaz.

Özal, mektubu imzalayıp imzalamamak konusunda yine de tereddütlüydü ve nasıl bir karar vereceğini bilemiyordu. İmzalarsa çok ağır taahhütler altına girecek, imzalamadığı takdirde 300 milyon dolardan olacaktı.

Heyet, Washington'dan New York'a gidecekti. Hazine Genel Müdürü Tunç Bilget, Özal'ın yanına geldi:

— Efendim, bana sorarsanız bunu imzalayın. En ağır bölümleri çıkarttık. Biz Türkiye olarak bundan çok daha ağır belgelere de imza koymuştuk. Bu işi bitirelim.

MEKTUPTA NELER VARDI?

Turgut Özal'ın 7 Şubat 1980 tarihli mektubu "Sayın Bay McNamara," diye başlıyor ve geçmiş yıllarda yapılan ekonomik uygulamaların terkedildiği, Demirel hükümetinin ekonominin yapısını değiştirdiği, sorunların bundan sonra "yeni bir ekonomik yaklaşımla" ele alınacağı, ekonomide planlama ve idari kontroller yerine serbest rekabet ve piyasa koşullarının egemen olacağı belirtiliyordu. Ayrıca, Türk sanayii bundan sonra kotalarla korunmayacak, Türk parasının yabancı paralar karşısındaki değeri "zamanında ve yeterli düzeyde" ayarlanacaktı.

Mektupta bundan sonra "enflasyonun önlenmesinin, yüksek bir kalkınma hızı sağlanmasından" daha önemli olduğu vurgulanıyor, Demirel hükümetinin geçmişte uygulanan kamu sektörünün teşvik edilmesine ilişkin politikalara son verdiği, Türkiye'nin her alanda yabancı sermayeye açıldığı ve özel sektöre ağırlık verileceği belirtiliyordu. Mektubun geniş bir özeti şöyleydi:

"Ocak 1980'de ilan ettiğimiz programdaki temel politika ve amaçları ve getirdiği değişiklikleri gelecekte kararlı bir biçimde uygulayacağız ve felsefemizin altında yatan yapısal değişiklikleri getireceğiz. Bu program, geçmişteki ekonomik politikaların terkedilmesi anlamına gelmektedir. Hükümetimin, ekonomiyi yeniden yönlendirmeye ilişkin olarak belirlediği temel politika hedefleri şunlardır:

- Makro düzeye kadar inen ekonomik planlamaya dayanmak ve planlanan hedeflere idari kontrollerle varmak gibi uygulamalara son verilmeli ve bunun yerine serbest piyasa mekanizmasına daha büyük oranda dayanacak bir ortam geliştirilmelidir.
- Bugünkü koşullarda enflasyonu yavaşlatmak, yüksek kalkınma hızı sağlamaktan daha önemli ve önceliklidir.
- Kalkınma politikamızın dayanağı, paramızın kurunu doğru saptamak ve etkin bir kur politikası uygulamak olmalıdır.
- KİT sektöründe, bu kuruluşları bütçeye yük olmaktan, yatırım programlarını da enflasyonun temel nedenlerinden biri olmaktan kurtaracak reformlara ihtiyaç vardır.

Orta vadede Türk ekonomisinde, temel yapısal değişiklik yapılacaktır.

Özel sektör, gerek üretim ve gerekse dışsatımlar açısından teşvik edilecektir. Hükümetimizin şimdi ve orta vadede uygulamaya kararlı olduğu yapısal değişiklikler ise şöyledir:

- Paramızın kurunda yapılması gereken değişiklikler, Türkiye'deki ve ticaret yaptığımız ülkelerdeki enflasyon oranları birlikte dikkate alınarak belirlenmelidir. Türkiye'nin bundan sonraki politikası, kotalara dayanan "sanayii koruma" yöntemlerinin zamanla kaldırılması olmalıdır.
- Devletçilikten uzak yeni uygulamalar, temel politika olarak belirlenmiştir. Amacımız idari kararlara değil, serbest pazar güçlerine dayanmak, özel sektörü teşvik etmek ve aynı zamanda Türkiye'yi sanayi, tarım ve petrol alanlarında yabancı sermayeye açmaktır. Bunlar, politikalarda yapılan çok güçlü değişikliklerdir. Geçmişte kamu sektörü himaye görmüş, planlama ve kontrollar alt düzeylere kadar indirilmiş ve yabancı yatırımlar teşvik edilmemiştir. Amacımız, KİT'leri de serbest piyasa ekonomisine yönlendirmek ve böylece zarar etmelerini önlemektir. Bu uygulama da, Türkiye'nin ekonomik felsefesinde başka bir yapısal değişikliktir.
- Hükümet, 1980 ve gelecek yıllarda yatırımların eldeki mevcut "kıt kaynaklara" göre sürdürülmesi konusunda kararlıdır. Halen mevcut yatırım projelerinden hangilerinin durdurulması, yavaşlatılması ya da hızlandırılması gerektiği konusunda çalışmalar başlatılmıştır. Gelecekteki yatırım programlarımızda yatırımların miktarı, eldeki "kıt kaynaklar" dikkate alınarak belirlenecektir. Eldeki kaynaklar, en büyük önceliği olan projelere kaydırılacak ve bunların ayrı ayrı listeleri Dünya Bankası'na verilecektir."

Turgut Özal, Dünya Bankası Başkanı McNamara'ya imzaladığı bu belgenin son bölümünde ise şunları söylüyordu:

"Bu mektup, hükümetimizin yeni politika hedeflerinin gerekliliğini özetlemektedir. Bunlar, orta vadede Türk ekonomisinde yapılması zorunlu olan yapısal değişiklikler için ortaya konulmuştur. Böylece Türkiye, sağlıklı ve sürekli bir ekonomik büyüme sağlayabilecektir. Hükümet, Ocak 1980 programının başarıya ulaşması için her türlü ek önlemi almaya kararlıdır. Bu temel hedeflere ulaşabilmek için Dünya Bankası da dahil, uluslararası finansman kuruluşları ve ticari bankaların hem proje, hem de ek program kredilerinden oluşacak sürekli destek ve yardımlarına güveniyoruz. Umduğumuz, Dünya Bankası'nın bu çabaları 1983 yılına kadar verebileceği başka program

kredileriyle de desteklemesidir. Değişen iç ve dış ekonomik koşullara bağlı olarak, belirlenen stratejilerde bazı yeni düzenlemeler yapılmasının zorunlu olacağının farkındayız. Bu düzenlemeleri, Dünya Bankası ile görüşmeyi umuyoruz. Saygılarımla, Turgut Özal."

(Dünya Bankası tarafından kaleme alınan, ancak yoğun pazarlıklardan sonra biraz "hafifletilen" bu "çok gizli" belgeyi ele geçirerek 15 Mart 1980 tarihli Milliyet'te yayınlamıştık. Turgut Özal bu yayına çok kızmış ve başta Kaya Erdem olmak üzere, yanında bulunan maliyecilere, "Maşallah kevgir gibisiniz. Üzerinizde hiçbir şey durmuyor." demişti. Daha sonra bu konuda sorıuşturma açılmış, ancak çok az sayıda üst düzeyde yetkilinin bildiği bu belgeyi nereden aldığımız bir türlü bulunamamıştı. E.Ç.)

Mektubu imzaladıktan sonra Washington'dan New York'a giderken, Turgut Özal heyet üyelerine uçakta şöyle dedi:

— Arkadaşlar, bu adamlar belki para verecekler ama, karşılığında biz de çok şey vereceğiz.

Özal'ın bu kuruluşa imzaladığı mektup, daha sonra "yol oldu" ve Dünya Bankası, ilk kez Türkiye'den aldığı bu tür bir belgeyi, sonraki yıllarda bizi örnek göstererek, program kredisi verdiği diğer ülkelerden de almaya başladı.

PETROLÜ BAŞKA YERLERDEN DE BULURUZ

Türk heyeti, New York'ta büyük bankalarla bir toplantı düzenledi. Yabancı bankalar o günlerde Türkiye'ye olan güvenlerini tümüyle yitirmiş oldukları ve bu husus heyetimiz tarafından bilindiği için, bankalardan hiçbir isteğimiz olmadı. Sadece, kendilerine 24 Ocak programı anlatıldı. Bankalar, karşılarına her gün gelen bu türden heyetlere yaptıkları gibi, verilen bilgiyi sessizce dinlemekle yetindiler.

New York'tan sonraki durak Londra idi. Özal burada, Dışişleri ile görevli Devlet Bakanı Douglas Hurt ve Hazine Genel Müdürü ile kısa görüşmeler yaptı ve Türkiye'ye verileceği daha önce açıklanmış olan İngiliz yardımının hızlandırılmasını istedi. Ancak bu yetkililer, konuyu daha ayrıntılı görüşmesi için Özal'ı alt düzeyde memurlarla görüştürmeye başladılar, Özal'ın ve heyetteki diğer üyelerin bu duruma canı sıkılmıştı. Toplantıda bu alt düzeyde görevlilerden biri ile, heyet mensuplarımız arasında "ilginç" bir tartışma çıktı. İngiliz görevli şöyle diyordu:

— "Sizin bu borçları ödeyeceğinize inanmıyoruz, önce bu konuda bize güvence vermeniz ve bizi borçlarınızı ödeyeceğinize inandırmanız gerekir.

— Sayın arkadaşım, Türkiye güç durumdadır ama borçlarını mutlaka ödeyecektir. Bizim belimizi büken petrol fiyatlarındaki büyük artışlar olmuştur. Eğer dost bildiğimiz ülkeler bu güç durumumuzda bize bir parça yardım ederlerse, biz bu işin üstesinden daha kolay geliriz.

— Belinizi petrol büküyorsa, daha az kullanmasını öğrenin. Pek çok ülke artık bu yola gidiyor ve bunu herhalde siz Türkler de biliyorsunuz. Sorununuz petrolse, buna kendiniz çare arayın.

Heyette bulunan Türk yetkililer, bu İngiliz memurun kaba sözlerine sinirlenmişlerdi. Kapılarında para istemek durumunda kaldıkları "dost

ve müttefikler" kendilerine pek anlayışlı davranmadıkları gibi, küçük düşürücü ifadeler kullanıyorlardı, Özal dedi ki:

— Bak arkadaş, eğer bunlar senin hükümetinin resmi görüşü ise onlara söyle, yok eğer senin görüşlerinse sen beni iyi dinle. Biz bu petrolü çok ucuza bulmasını da biliriz. Bizi bu kadar köşeye sıkıştırırsanız başka yollar da vardır bunu elde etmek için. Gidip bunu yakın bir yerlerden zorla alırız. Bu iş bizim sadece birkaç günümüzü alır, tamam mı?

Toplantıda bulunan ingilizlerden biri, bu sözleri not almakla meşguldü. Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreter Yardımcısı Rahmi Gümrükçüoğlu atıldı:

— Ne yapıyorsun sen bakayım? Bırak not almayı. Böyle şeyler not alınır mı hiç? Biz burada dostça, özel olarak konuşuyoruz.

İngiliz şaşırmıştı. Not almayı bıraktı.

Türk heyeti daha sonra İngiliz bankalarıyla bir toplantı yaptı ve onlara da 24 Ocak Kararları anlatıldı. Bankalar dinlemekle yetindiler. Bir sonraki durak Paris'ti...

Burada, 25 Şubat'ta Türk ekonomisini incelemek için yapılacak olağan toplantı konusu ele alındı. OECD Genel Sekreteri Van Lennep ve Türk yetkililer, bu toplantıda olması beklenen gelişmeler üzerinde durdular. Türkiye ilk sınavı burada, OECD'ye üye 17 ülkenin önünde verecekti. Bu temaslar sırasında ayrıca, Türkiye'ye OECD ülkeleri tarafından yapılacak yardımla ilgili toplantının Mart ayında yapılması ilke olarak benimsendi.

Özal başkanlığındaki Türk heyetinin son durağı Bonn oldu. Özal burada, Türkiye'ye yardım koordinatörlüğüne getirilen Alman Maliye Bakanı Hans Matthofer ile yeniden görüştü ve temasları konusunda bilgi verdi.

İki yetkili artık birbirlerine "ısınmışlardı". Özal Matthofer'e "Hans", Matthofer Özal'a "Turgut" diye hitap etmeye başlamıştı. Alman bankalarıyla Frankfurt'ta yapılan bir toplantıdan sonra, Türk heyeti 14 Şubat'ta Ankara'ya döndü. Yurt dışına düzenlenen ilk büyük sefer tamamlanmıştı.

SİYASAL ORTAM

Şubat ayı ortalarında siyasal gelişmeler yine hız kazandı. Demirel, erken seçim istediğini söylemişti. CHP ve MSP bu isteğe karşı çıktılar. MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan, düzenlediği basın toplantısında hükümeti suçladı:

"AP yönetimi, bu hükümet kurulurken MSP'nin yaptığı tavsiyelerin tam tersini yapmıştır. Dolayısıyla MSP'nin bu gidişata desteği, artık kerhen bir destektir. Bunun kerhen olmasının sebebi hükümetin tutumudur. Bizim bu hükümetin icraatından mesul tutulmamız artık mümkün değildir. Çünkü sıkıntılar Demirel'in yapamadıklarından değil, yaptıklarından doğmaktadır.

Araba devrilmeye doğru gitmektedir. Arabanın devrilmesine seyirci kalmamız sözkonusu olamaz. Hükümet, batı ülkelerinin kapılarında dolaşmaktan, milletin meseleleri ile meşgul olamamaktadır. Hükümet, söylediklerimize kulak verir ve gittiği menfi yoldan müsbet yola dönerse ne âlâ. Yoksa Ecevit'in akıbeti ne olduysa, bunun da akıbeti aynı olacaktır."

Aynı gün Demirel, AP ortak grup toplantısında şunları söyledi:

"Hesapsız kitapsız bir gidiş, Türkiye'yi anarşistlerden çok daha büyük sıkıntıların içine sokmuştur. Bunun sonu bir faciadır. Şimdi bir dayanışma söz konusudur. Biz, üyesi bulunduğumuz milletlerarası teşekküllere niçin üyeyiz? Aidat veriyoruz. Hangi üye sıkıntıya düşerse ona yardımcı olunur. Biz bugün bu tedbirler bize lâzım demişiz ve bunu anlatmışız. Bize "evet" demişlerdir. Destek olacaklarını söyleyenler bizden evvel ortaya çıkmışlar ve tam kadro ile destek olacaklarını kamuoyu önünde taahhüt etmişlerdir. Bu taahhütlerinde herhangi bir sadakatsizlik olacağını sanmıyorum. Biz ateşten gömleği giydik. Yol, doğrudur."

Hemen bir gün sonra ise, CHP Genel Başkanı Ecevit, hükümetin ekonomik ve siyasal alandaki uygulamalarını eleştiriyordu:

"Ağır bir baskı ve işkence dönemi başlamıştır. Halkın zamlar ve zulüm karşısında sesini çıkarmasını önlemek için işkencelere başlanmıştır. Ekonomik politikaya ilişkin kaygılarım hızla gerçekleşmektedir. Sağda solda, Güney Amerika modelinin açıktan propagandası yapılmaktadır."

O günlerde Türkiye, yine anarşi ve terörle dolu günler yaşıyordu. Tariş olaylarını Erzurum'da televizyonda izleyen Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren ise çevresindeki gazetecilere şunları söylüyordu:

"Biz dış düşmanlarla değil, iç düşmanlarla uğraşıyoruz. Açık konuşuyorum. Diyebilirsiniz ki, sıkıyönetime rağmen niçin bunların hakkından gelemiyorsunuz? Şundan dolayı hakkından gelemiyoruz. Kan dökmek istemiyoruz. Bunu göze alsak, meseleyi bir ayda hallederiz. Onun için, eğer bütün millet olarak el ele verirsek, eğer basın bize yardımcı olursa, biz bu işin hakkından kan akıtmadan geliriz."

KAYA ERDEM İSTİFA EDİYOR

Özal, 14 Şubat'ta Türkiye'ye dönünce karşısında Kaya Erdem'i buldu. Erdem, üzgündü ve ne yapması gerektiği konusunda Özal'a danışmak gereğini duyuyordu:

— Turgut Bey, siz burada yokken, Sayın Bakan bir genelge yayınladı ve beni Müsteşar Yardımcısı Nazif Kocayusufpaşaoğlu'na bağladı. Böyle bir uygulama bugüne kadar Mâliye'de olmamıştır. Hazine Genel Sekreteri ya doğrudan Bakana, ya da Müsteşara muhataptır. Büyük kıskançlıklar rol oynuyor. Bakanı dolduruşa getiren de, Müsteşar Turan Kıvanç.

— Ben görüşürüm Başbakanla. Hele sen bekle bakalım biraz.

— Valla Turgut bey, ben üç dört gün daha beklerim ve bir sonuç çıkmazsa istifa ederim. Bu çok onur kırıcı bir durum. Bu şartlarda çalışmam mümkün olmaz.

Özal, Kaya Erdem'in isteği ile fazla uğraşacak zaman bulamadı. Daha önce kendisinin görevden alınmaması için Başbakanla konuşmuş ve onu ikna etmişti. Ancak, Hazine Genel Sekreterliği görevine CHP döneminde getirilen, 24 Ocak Kararları sırasında kendi çalışma arkadaşlarına hiç bilgi vermeden sadece Turgut Özal'la çalışmayı tercih eden Kaya Erdem'e büyük tepki olduğunu biliyordu. Tepki hem Maliye bürokrasisinden, hem de AP kesiminden geliyordu.

Kaya Erdem iki gün bekledi ve olumlu bir cevap alamayınca, 16 Şubat Cumartesi günü görevinden istifa etti. İsmet Sezgin'e o akşam elden gönderdiği istifa dilekçesinde, kendisinin Müsteşar Yardımcılığına bağlanmasının usul ve esaslara, Maliye geleneklerine aykırı düştüğünü ve bu yüzden görevine daha fazla devam edemeyeceğini bildirdi. (Bu gelişmeler hep birkaç kişinin arasında kalıyor, basına ve kamuoyuna yansımıyordu. Bu nedenle, bu tür olaylardan hiç kimsenin haberi olmadı. E.Ç)

Ertesi gün, 17 Şubat Pazar günü, Alman Maliye Bakanı Matthofer Ankara'ya gelecekti. İsmet Sezgin, Kaya Erdem'in evine telefon etti:

— Yahu Kaya, sen ne yaptın kardeşim?

— Sayın Bakanım, bu şartlar altında çalışmam mümkün değildir. Durumu size daha önce de arz etmiştim.

— Bu akşam Matthofer geliyor. Havaalanına gel de orada konuşuruz bu işi.

— İstifa etmiş olduğum için, havaalanına da gelemeyeceğim Sayın Bakanım, özür dilerim.

— Bak kardeşim, ben yarın bu genelgeyi değiştireceğim, oldu mu? İstifaya falan lüzum kalmadı artık. Haydi gözlerinden öperim. Akşama görüşürüz.

Maliye Bakanı da güç durumdaydı. Bu konuda ne yapacağını, Bakanlık içindeki ve dışındaki dengeleri nasıl ayarlayacağını kestiremiyordu. Genelgeyi değiştirmedi. Ancak, Turgut Özal'ın sağ kolu Kaya Erdem'le, Maliye bürokrasisi arasındaki tüm ilişkiler artık kopuktu. Yoğun tartışmalar oluyor, işler aksamaya başlıyordu.

YA LOZAN, YA SEVR

Doğrudan doğruya Turgut Özal'a bağlı olan Devlet Planlama Teşkilâtı, Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye dairelerinin de 24 Ocak Kararlarıyla buraya bağlanmasından sonra yeniden örgütleniyordu, Özal'ın imzasıyla Maliye Bakanlığı'na gönderilen bir yazıda, o güne kadar bu bakanlıkta bulunan yabancı sermaye ile ilgili dosyaların tümünün DPT'ye gönderilmesi istendi. Ayrıca bu konuyla ilgili Bakanlık memurları da yeni kurulan Yabancı Sermaye Dairesi'ne devredileceklerdi.

Kaya Erdem, bu yazıyı olumlu görüşle, ilgili Hazine Genel Müdüürlüğü'ne havale etti. Bunun üzerine, Genel Müdür Yardımcısı, Aydemir Koç bir cevap yazısı hazırladı ve imza için Kaya Erdem'e götürdü. Yazının anlamı şöyleydi:

"Hazine Genel Müdürlüğüne yasalarla verilmiş bulunan bir görevin, kararname çıkarılarak başka bir kuruluşa devredilmesi Bakanlığımızca uygun görülmemiştir. Bu nedenle isteklerinizin kabulü mümkün görülmemektedir."

Aydemir Koç, bu yazıyı paraf etmesi için Kaya Erdem'e götürdüğü zaman, odada kontenjan senatörü Kemal Cantürk de vardı. Erdem bu yazıya karşı çıkınca, Aydemir Koç şöyle dedi:

— "Bakın Sayın Genel Sekreter, bu yazı Lozan anlaşmasıdır. Eğer bunu paraf etmek istemezseniz, Sevr Anlaşmasının uygulanmasını kabul ediyorsunuz demektir. Adamlar burada bizim bütün yasal haklarımızı alıyorlar ve siz ses çıkarmıyorsunuz. Şimdi ya bu yazıyı gönderin ve Mustafa Kemal gibi davranın, ya da reddedin ve Vahdettin gibi olun. Tercih sizindir."

Kaya Erdem yine tereddüt geçiriyordu. Kemal Cantürk söze girdi:

— Kaya, eğer sen bu yazıyı kabul etmezsen, Hazine eski Genel

Sekreteri olarak ver bana ben imzalayayım.

Sonuçta yazı imzalandı ve Özal'a gönderildi. Ancak, kısa bir süre sonra dosyalar da gönderildi. Sonuç değişmemişti.

MATTHOFER ANKARA'DA

Alman Maliye Bakanı, Atina'ya uğrayıp Yunan hükümetine güvenceler verdikten sonra Ankara'da bir gün kaldı. Yunan hükümetine verdiği güvence şöyleydi:

— Türk ekonomisi çok güç durumda olduğu için, yardım toparlamaya çalışıyoruz. Bu işin koordinatörlük görevi resmen bana verildiği için, Türklerle sık sık temasta bulunuyorum. Ancak, bu işlemlerin Yunan hükümeti aleyhine bir durum yaratması, özellikle askeri güç dengesinde Yunanistan aleyhine gelişmelere neden olması kesinlikle sözkonusu değildir. Alman hükümetinin Türkiye'yi ön plana, Yunanistan'ı arka plana alması gibi bir durum da ortada yoktur. Bu konuda size hükümetim adına kesin güvence vermekle görevliyim.

Matthofer Ankara'da sırasıyla İsmet Sezgin, Bülent Ecevit, Milli Savunma Bakanı Ahmet İhsan Birincioğlu, Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen, Turgut Özal ve Süleyman Demirel'le görüştü. Ecevit'le, iki ülkenin sosyal demokrat partilerinin lider ve önde gelen kişileri olarak konuştular.

Alman Maliye Bakanı Ankara'ya geldiği zaman, Türkiye'nin elinde henüz dış ödemeler dengesini ve rakamlarını gösteren tutarlı rakamlar yoktu. Her şey karışıktı.

Hükümet yetkilileri Alman Maliye Bakanı'ndan OECD ve ayrıca Alman yardımlarının çabuklaştırılmasını istediler. Demirel şöyle dedi:

— Kasa şimdi boştur. Boş kalmaya devam ederse bu iş biter. Bilhassa petrol alımında kullanılacak cash'e ihtiyacım var Sayın Bakan.

Türk yetkililer, Alman Maliye Bakanı'na yakınıyorlardı:

— Kararları aldığımızdan bu yana neredeyse bir ay geçti. Açık

söyleyelim, hâlâ elimizde döviz yok. Yoklukları, kuyrukları kısa sürede kaldıramazsak işimiz haraptır. Bu şans, Türkiye'nin son şansıdır. Acele yardım bekliyoruz.

Matthofer Türk yetkilileri haklı buluyordu:

— Çok haklısınız. Elimden geleni yapıyorum ve yapacağım. Mart başında Washington'a gidip hem Amerikan hükümetiyle, hem de IMF ile görüşeceğim. Ticari bankalardan da bir şeyler koparmaya çalışacağım. Diğer OECD ülkeleri ile temaslarımı sürdürüyorum. Suudi Arabistan'a da gideceğim. Ancak Suudilerden bir şeyler koparmak için Amerikalıları devreye sokmaya çalışacağım.

Matthofer, Ankara Oteli'nde onuruna İsmet Sezgin tarafından verilen kokteylde, Almanya'nın ekonomik durumunun da çok iyi olmadığını anlamlı bir biçimde anlatmaya başlayınca, herkes birbirine bakmaya başladı. Bu sırada İsmet Sezgin espri yaptı:

— Bu duruma gerçekten çok üzüldüm. Sayın meslektaşımın bu yakınmalarından sonra neredeyse biz Türkiye olarak Almanya'ya yardım teklif edeceğiz.

Alman Maliye Bakanı bir günlük resmi gezisini tamamlayıp ülkesine döndükten sonra Başbakan Demirel bir demeç verdi:

— Yardım gelirse, marşa basıp arabayı hareket ettireceğiz.

Araba, aradan geçen 25 güne rağmen verinde duruyordu. Yeterli yardım gelmemişti.

* * *

Şubat ayında Yıldırım Aktürk, DPT iktisadi Planlama Dairesi Başkanı oldu. Yapılan büyük zamlar nedeniyle fiyat artışları çok yüksek boyutlara ulaştı. Bütün çabalara rağmen, 1980 yılının Şubat ayında

Türkiye'ye toplam 125 milyon dolar kredi geldi. Bunun 90 milyon doları IMF'den sağlanan paranın ikinci bölümüydü ve bir İsviçre bankasından köprü kredi yoluyla sağlanmıştı. Geri kalan 35 milyon dolar ise, OECD tarafından daha önce verilen kredilerin kullanımından oluşuyordu. Bu rakamlar, hiçbir şey değildi.

OLSA DA VERSEK

Şubat ayı sonlarında Bakanlar Kurulu'nda yokluklar, özellikle petrol sorunu görüşülüyordu. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Esat Kıratlıoğlu söz aldı:

— Sayın Başbakanım, aslında bugün içinde bulunduğumuz petrol sorununu çözmek, zannedildiği kadar güç değildir. Bunu çözebiliriz.

— Nasıl çözeceksin Kıratlıoğlu?

— Efendim, siz bir emir buyursanız, Sayın Maliye Bakanı arkadaşım petrol ithalatı için her ay bana 230 milyon dolar verse, memleketin bütün petrolünü sağlarım."

Kıratlıoglu'nu dikkatle izleyen Maliye Bakanı Sezgin söze karıştı:

— Efendim, Sayın Kıratlıoğlu acaba Türkiye'de mi, yoksa Ay'da mı yaşıyorlar? Yoksa rakam mı bilmiyorlar? Olsa da versek.

Herkes kuyruğa girmiş, Maliye Bakanlığı'ndan döviz bekliyordu. Yağ, ampul, ilaç gibi akla gelen her konuda dövize gereksinme vardı, ancak ortada döviz yoktu. Aynı günlerde yapılan bir başka Bakanlar Kurulu toplantısında, Köyişleri Bakanı Ahmet Karayiğit, biraz da şakayla karışık, İsmet Sezgin'i eleştirdi.

— Sayın Başbakanım, Sayın Sezgin bize döviz vermiyor ve hiçbir ihtiyacımızı bakanlık olarak sağlayamıyoruz.

— Öyleyse seni Maliye Bakanı yapayım da, sen bul dövizi.

— Yok efendim yok, Allah göstermesin. Vazgeçtim döviz istemekten.

OECD İÇİN HAZIRLANAN GİZLİ RAPOR

Şubat ayı sonlarında, Demirel ve Özal'ın yeni ekonomik programla ilgili görüşleri daha net bir biçimde ortaya çıkmaya başlamıştı: "Bu program kesinlikle orta vadeli, yani üç dört yıllık olmalı ve her şey ona göre ayarlanmalıdır. IMF ile CHP döneminde yapılan bir yıllık "stand by" anlaşmasının süresi Haziran ayında bitmektedir. Bu anlaşma yenilenmeli ve üç yıllık olmalıdır. Bu gerçekleşirse IMF Türkiye'ye daha büyük ölçüde yardımcı olabilecek, bu yönde yabancı bankalara da Türkiye'ye "kolaylık sağlamaları" için daha güçlü bir biçimde başarabilecektir. Orta vadeli program, OECD açısından da daha olumlu olacaktır. Krediler ve borç ertelemeleri daha çabuk ve kolay bir çözüme kavuşabilecektir."

Bu durum OECD Genel Sekreteri Lennep ve Matthofer'e de anlatıldı ve olumlu karşılandı. Türkiye, OECD karşısındaki ilk sınavını, 25 Şubat Pazartesi günü Paris'te verccekti. "iki numaralı çalışma grubu" olarak adlandırılan bu toplantı, 1978 yılından bu yana Türkiye için özel olarak yapılıyordu. Gruba, Türkiye'ye yardım edecek ülkeler katılıyordu, iki numaralı çalışma grubu, doğrudan doğruya, OECD Genel Sekreteri Lennep'e bağlıydı. Burada tartışılacak rapor Ankara'da Yıldırım Aktürk, Hüsnü Doğan, Rahmi Gümrükçüoğlu ve Tunç Bilget'ten oluşan bir ekip tarafından hazırlandı. "Gizli" damgalı raporda Türkiye'nin OECD ülkelerinden istekleri belirtiliyor, ayrıca yeni uygulanmasına başlanan ekonomik politikalar anlatılıyordu. Bu rapor, Mart ayında Paris'te yapılacak Türkiye'ye yardım toplantısının ve borç erteleme operasyonunun temelini oluşturacaktı ve özetle şu görüşleri kapsıyordu:

"Türkiye, giderek artan bir dış borç yükünün altına girmiştir. 1972-1977 döneminde dış borçlarımız 8.9 milyar dolar artmıştır. Aynı dönemde kısa vadeli borçlar 1,9 milyar dolardan 6,6 milyar dolara yükselmiştir. 1978 yılında ise dış borçlarda yeniden büyük bir artış görülmüş ve bu dönemde borçlarımız yeniden 2,7 milyar dolar artmıştır.

Türkiye'nin bugünkü ekonomik sorunları çok yönlü ve ciddidir. Bunlardan bazıları Türk ekonomisinin yapısından ve uluslararası ekonominin durumundan, bazıları ise geçmişteki iç ekonomik politikaların yanlışlığından kaynaklanmaktadır. Enflasyon ve karaborsa, uygulanan para, maliye, gelir, fiyat ve dış ticaret politikalarının yanlışlığından kaynaklanmaktadır.

Enflasyon, ekonomik ve sosyal yaşamın her yönüne zarar vermiştir. Bu nedenle, çözümlenmesi gereken ilk sorun budur. Hükümetin ekonomik yaşama mikro düzeyde müdahale etmesi arzu edilmeyen sonuçlar vermekte ve piyasa mekanizmasında daha yüksek rantlar oluşmasına neden olmaktadır. Devletin, binlerce malın fiyatı ile uğraşması akılcı bir yol değildir. Bu tür çabalar, tekelci fiyatların resmen oluşmasıyla sonuçlanır.

Bundan sonra ekonomik yaşamda devlet müdahalesi ve kontrolü azaltılacak, ekonomiyi yönetmede makro ekonomik politikalara ağırlık verilecektir. Kamu kesimi tarafından üretilen mal ve hizmetler üzerindeki fiyat denetimleri çok kısıtlı olacaktır. İmalat sanayii ve ihracatta, özel sektöre öncelik verilecektir. Bu ekonomik ortamda enflasyonun önlenmesi, yüksek kalkınma hızı tutturulmasından daha önemlidir. Enflasyona karşı para politikaları daha etkin bir biçimde kullanılacak, hazinenin Merkez Bankası'ndan finansmanı daha sıkı kurallara bağlanacak, yabancı sermaye teşvik edilecek, daha gerçekçi kur politikaları uygulanacaktır.

KİT'ler serbest piyasa kurallarına göre çalışacak ve zararları asgari düzeye indirilecektir. Özel sektör için her türlü fiyat kontrolundan vazgeçilecektir. Ayrıca tüketim azaltılarak tasarruflar teşvik edilecektir."

OECD'ye verilen "gizli" raporda daha sonra Türkiye'nin bu kuruluştan istekleri sıralanıyordu:

"Türkiye'nin dış finansman açığı 1980 yılında 1,5 milyar dolar, 1981 yılında ise 2,2 milyar dolar olacaktır. *(Toplantıda Türk tarafı, petrol fiyatlarında o sıralardaki artışı dikkate alarak bu rakamlara 1 milyar dolar daha ekledi. E.Ç.)* Bu açığın uygun kredilerle finanse edilmesi durumunda kredi gereksinmesi 1980'de 1,6 milyar dolar, 1981'de ise

2,5 milyar dolar olacaktır. Bu krediler yüzde 8 faizle, 4 yılı ödemesiz 10 yıl süreyle verilmelidir.

Bu karanlık tabloya neden olan temel etken, ekonomi üzerindeki çok büyük ve kısa vadeli borç yüküdür.

1980 yılı dış borç yükü 1,9 milyar dolar, 1981 yılında ise 2.4 milyar dolar olacaktır. Sadece şimdiki borçlar dikkate alındığında bu miktar 1985 yılında 3,2 milyar dolara ulaşmaktadır. Bu borçların, Türk ekonomisinin bugün içinde bulunduğu durumda ödenmesi çok güçtür. Daha önce geçici bir yaklaşımla ele alınan borç erteleme operasyonları bu çok ciddi soruna devamlı bir çözüm getirememiştir. Halen dayanılmaz duruma gelen bu borç yükünün üzerine geçici önlemlerle gitmek, bu yükün daha da artmasıyla sonuçlanacaktır."

Türkiye, gizli raporun son bölümünde ise OECD'ye üye ülkelere karşı "baklayı ağzından çıkarıyor" ve şunları istiyordu:

Üzerimizde bulunan borç yükü için orta vadede iki seçenek öneriyoruz:

- Yıllık dış kredi gereksinmesi ikili -devletten devlete- ve bağlı olmayan kredilerle ve uygun koşullarla -yüzde 8 faiz, 4 yılı ödemesiz 10 yıllık kredilerle- karşılanmalıdır.
- Veya, sorunun temel kaynağı olan şimdiki borç yükü, Türkiye'nin ekonomik gücü ile orantılı, mantıklı ve gerçekçi bir yönde ertelenmelidir.

Borç erteleme operasyonu ilk beş yılı (1980-1984) kapsamalıdır. Sadece bu işlem yapılırsa bile, çok ihtiyaç duyulan gerçekçi bir destek Türkiye'nin dostlarından gelmiş olacaktır. Böyle bir durum ise, bu alanda çok ciddi çaba harcayan Türkiye'ye ve Türk halkına büyük ölçüde yardımcı olacaktır."

WOODWARD'LA TARTIŞMALAR

OECD toplantısı için Woodward da Paris'e gelmişti. Türk heyeti de Turgut Özal'ın başkanlığında çalışmalara katılıyordu. Rapor okundu ve üzerinde tartışmalar yapıldı. Ancak Woodward, aksilenmeye başlamıştı. 24 Ocak Kararlarının temelde olumlu olduğunu, ancak bu biçimiyle kaldığı sürece yeterli olamayacağını savunmaya başlamıştı.

— Kararlar genellikle olumludur. Ancak bizim IMF olarak bu konuda halen ciddi kuşkularımız vardır. Birincisi, kur 70 lira olarak belirlenmiştir, ama bu durum gerçekçi bir kur ayarlaması konusunda yeterli güvence vermemektedir. Türk parasının değerinin belli birtakım formüllere göre sürekli olarak ayarlanması gerekmektedir. Türkiye'de hızla artmaya devam eden enflasyon, bu tür bir uygulamayı kaçınılmaz kılmaktadır. 70 lira, bizim hesaplarımıza göre kısa süre sonra yetersiz kalacaktır. İkincisi, ilan edilen programda faizlerle ilgili yeterli hüküm yoktur. Faizler hemen hemen olduğu gibi bırakılmıştır. Tasarrufların teşvik edilmesi açısından faizlerin mutlaka, en az enflasyon oranı kadar arttırılması zorunludur. Üçüncüsü ise, programda vergilerle ilgili olarak ne yapılacağı belli değildir. İşin bu yönü eksik kalmıştır. Sonuç, olarak, Türkiye mademki orta vadeli bir programla ortaya çıkmaktadır, o zaman programa yukarıda sıraladığım muhtevayı da koymak zorundadır. Bu programda orta vadeli bir muhteva yoktur. IMF'nin görüşü bu doğrultudadır.

OECD ülkelerinin temsilcileri, Woodward'ın bu olumsuz tavırlarından etkilenmeye başlamışlardı. Özal ve Aktürk, IMF yetkilisini bir kenara çektiler:

— Bak Woodward, biz yapabileceğimiz kadarını yaptık. Şimdi burada bu tür lâflar etmenin ve bizim aleyhimize hava yaratmanın anlamı nedir? Paramızın değerini şu anda daha fazla düşürmemiz mümkün değildir. Gerektiğinde bunu yine yapacağımız konusunda IMF'ye söz verdik ve yapacağız. Ancak, bizim memleketin de birtakım siyasi şartları olduğunu unutma. Faiz konusu çok kritiktir. Şu anda faizlerde fazla bir oynama yapmamız mümkün değildir. Ancak bunu en kısa zamanda, iç siyasi şartlar uygun olduğunda yapacağız. *(Hükümet bu sırada, faizler arttırıldığı takdirde Erbakan Hoca'nın ve MSP'nin*

göstereceği tepkiden de korkuyordu. E.Ç.) Vergilere gelince, bu iş bizim işimiz değil, parlamentonun işidir. Biz tasarıları hazırlıyoruz ama parlamentodan nasıl geçeceği, ya da geçip geçmeyeceği konusunda sana bugünden bir şey söyleyemeyiz. Türkiye'deki siyasi ortamı ve hükümetin azınlık hükümeti olduğunu biliyorsun.

— Evet ama bu şartlar yerine getirilmeden, bu iş orta vadeli bir program olamaz.

— Woodward, biz sana her şeyi açık açık anlatıyoruz. Buralarda çıkıp böyle konuşmalar yapman bizim çok zararımıza oluyor. Haberin olsun. Böyle şeyler yapmadan önce bizim de bir fikrimizi alsan iyi olur.

OECD toplantısında, daha sonra Turgut Özal bir konuşma yaptı. Türkiye'de anarşinin boyutlarını anlattı, artık bir anlamda ülkede demokrasiye son verme tartışmalarının başladığını hatırlattı, Özal bu konuda endişeliydi:

— Eğer yardımı çok az ve çok geç verirseniz, başımıza başka işler de gelebilir. Biz demokratik bir düzen içerisinde ekonomiyi götürmeye çalışıyoruz ve OECD ülkelerinden bu konuda anlayış bekliyoruz.

Sonuçta, OECD toplantısında şu karara varıldı:

— Siz mademki orta vadeli, birkaç yıllık bir program hazırlamışsınız, önce gidin ve IMF ile bir anlaşmaya varın. IMF bize, programınızın desteklenebilir nitelikte olduğunu duyursun. Eğer IMF ile bu konuda görüş birliğine varırsanız, size biz de destek oluruz. Ancak OECD, Türkiye tarafından alınan önlemleri olumlu bulmaktadır ve Türkiye'ye yardım toplantısının Mart ayında yapılması için her türlü çaba harcanacaktır.

Burada ayrıca, Türkiye'nin OECD ülkelerine birikmiş bulunan borçlarının ertelenmesine ilişkin toplantının 17 Mart, yardım toplantısının ise 26 Mart günü yapılması kararlaştırıldı. O sırada çok sevinçli olan Özal, Mart ayında başına gelecekleri henüz bilmiyordu.

(17 Mart günü yapılması gereken borç erteleme toplantısı, hiç yapılmadan ertelendi. 26 Mart'taki yardım toplantısının ilginç öyküsünü kitabın ilerideki bölümlerinde vereceğiz. E.Ç.) OECD toplantısından sonra Özal Bonn'a, Woodward Ankara'ya hareket ettiler. Bonn'da başta Matthofer olmak üzere diğer Alman yetkililerle de görüşmeler yapıldı. Matthofer, Mart ayı başlarında Türkiye'ye destek sağlamak amacıyla Washington'a gidecek ve IMF yetkilileriyle görüşecekti. Amaç, IMF ile Türkiye arasında üç yıllık yeni bir "stand by" konusunda ilke anlaşmasına varılması ve bunun daha önce OECD ülkelerine hiç değilse IMF'nin resmi olmayan eğilimi olarak duyurulmasıydı. Bu yapılabildiği takdirde Türkiye biraz daha rahatlayabilir ve önündeki bazı engeller daha kolay kaldırılabilirdi. Bonn'da bu kez yapılan toplantılarda Türk yetkililer ve Türkiye için belki dc en ciddi sorunlardan biri olan garantisiz ticari borçlar konusu gündeme geldi.

Türkiye'nin döviz kıtlığı çektiği 1977-1979 döneminde yeni bir uygulama Tahtakale piyasası aracılığı ile başlatılmış ve karaborsadan sağlanan dövizlerle yurda mal getirilmişti. "Kendi dövizini kendin bul" uygulaması öylesine yoğun biçimde sürdürülmüştü ki, özellikle Almanya'da pek çok firma "karşılıklı güven esasına göre" Türkiye'de bulunan firmalara mal salmış, bunların bir bölümüne paraları Tahtakale piyasasından ödenmiş, bir bölümü ise hiçbir şey alamamıştı. Merkez Bankası transfer yapamaz duruma gelince, bu firmalardan bazısı, Türkiye'ye parasını daha sonra almak koşuluyla gönderdikleri mallar yüzünden iflas etme durumuna gelmişlerdi.

24 Ocak Kararlarından sonra, başı sonu olmayan bu dosyalar da toparlanmış ve 2 milyar dolar dolaylarındaki bu garantisiz ticari borçlar için yaklaşık 70 bin dosya bulunduğu hayretle görülmüştü. Aslında sistem çok karışıktı. Kimin para aldığı, kimin almadığı bilinmiyordu. Türk devletinin elinde bunu kanıtlayacak hiçbir belge ve bilgi yoktu.

24 Ocak'ta bu alanda yeni bir uygulama getirilmiş ve çıkarılan kararname ile bu alacaklılar için bazı seçenekler önerilmişti. Örneğin, alacağını Türk lirası ile tahsil etmek isteyenler, bu parayı sadece Türkiye'de kullanabileceklerdi. Dövizle ödemeyi tercih edenlere ise alacakları 47 liralık eski kur üzerinden ve 10 yıl içerisinde ödenecekti. Ayrıca, bunlara ilk 4,5 yıl süresince hiçbir ödeme yapılmayacaktı.

Bu tek taraflı hazırlanmış kararname yurt dışında duyulunca kıyamet

koptu. Her ülkeden alacaklılar, kendi hükümetlerine bu şartların değiştirilmesi için yoğun baskı yapmaya başladılar. Bu nasıl işti? Türkiye'ye gönderdikleri malın bedelini nasıl alacaklardı? Eğer Türk parası olarak almayı kabul ederlerse, bu kadar parayı Türkiye'de nereye, nasıl harcayacaklardı? Döviz olarak almak isteseler, 10 yıl nasıl bekleyeceklerdi?

Ancak bu sırada, Türk hükümeti için de yapılacak fazla bir şey yoktu. Bu borçların miktarı bile bilinmiyor, 2 milyar dolara yaklaştığı sanılıyordu. O sırada her kuruluş ve hükümetten kredi isteyen Türkiye'nin karşısına bu sorun, olanca ağırlığı ile çıkıyordu. Alacaklılar, büyük bir baskı grubu oluşturmuşlardı. Kendi hükümetlerinden, bu soruna en kısa zamanda çözüm bulunmasını istiyorlardı. Matthofer, Bonn'da bu konuda bir toplantı yapılmasını ve Türk yetkililerle alacaklı temsilcilerinin bu sorunu yüz yüze konuşmaIarını istemiş, Özal da bu öneriyi ister istemez olumlu karşılamıştı. Şubat ayı sonunda yapılan toplantıdan önce Matthofer, Turgut Özal'ı uyardı:

— Aman çok dikkatli olun. İçeride olay çıkabilir. Bu konuda canı yanmış çok insan var. Siz havayı mümkün olduğu kadar yumuşak tutmaya çalışın.

Aynca, toplantıya katılan Alman alacaklılara da özel olarak uyarıda bulundu:

— İçeride, bir devletin temsilcisiyle bir arada olacağınızı unutmayın. Hükümetimiz bu soruna çözüm bulmak için uğraşmaktadır. Toplantıda sakin olun ve olay çıkarmayın. Böyle bir durum olursa, sizin aleyhinize sonuç vereceğini unutmayın.

Toplantıda olay çıkmadı ama, Türk devletinin temsilcileri, geçmişte yapılan uygulamalar nedeniyle pek çok Alman satıcısına hesap vermek, onların karşısında işi bir anlamda pişkinliğe vurmak durumunda kaldılar. *(Bu amaçla daha sonra Londra'da Ingiliz alacaklılarla da bir toplantı düzenlendi. Mayıs ayında çıkarılan bir kararname ile alacaklılara bazı yeni haklar sağlandı. E.Ç.)*

Bonn görüşmelerinde ayrıca, Alman hükümetinin Türkiye'ye OECD çerçevesinde sağlayacağı kredinin 100 milyon mark tutarındaki ilk bölümünün anlaşması tamamlandı ve bu anlaşma 28 Şubat günü, Büyükelçimiz Vahit Halef oğlu tarafından imzalandı. Aynı gün, Almanya Başbakanı Schmidt, Türk ekonomisinin kurtarılmasına ilişkin görüşlerini açıkladı:

— Türk ekonomisinin sağlığa kavuşturulması ve güçlendirilmesi bizim için bir görevdir. Türkiye'ye yapılacak yardım, orta Avrupa'nın ve bizim güvenliğimiz açısından kaçınılmazdır. Hükümetimiz, Türkiye'ye yapılacak yardımda öncülük ve koordinatörlük görevini üstlenmiştir. Federal Almanya, Türkiye'ye yapılacak yardımda diğer ülkelere örnek olmak ve Türkiye'nin ivedi gereksinmelerini karşılamak amacıyla 100 milyon mark tutarında bir köprü kredi açmıştır.

NATO'YA MESAJ

Federal Almanya Başbakanı Schmidt bu demeci verdiği günlerde Türk hükümeti, ekonomik bunalım olayını askeri alana da kaydırmak için çaba harcıyordu. Ankara'da ve yurt dışındaki temsilciliklerimiz kanalıyla, özellikle NATO üyesi ülkelere şu mesaj iletiliyordu:

— Türkiye bu ortamda, NATO ittifakı çerçevesinde üzerine düşen askeri görevleri yapamayacak duruma gelmiştir. Ülkenin hiçbir gereksinmesi yurt dışından sağlanamazken, savunma harcamalarına kaynak ayıracak gücü de tükenmiştir. Ekonomi, en kısa zamanda yapılacak yardımlarla ayağa kaldırılmadığı takdirde, savunma hizmetlerinde büyük aksamalar ortaya çıkacak ve bu durum Türkiye'ye olduğu kadar NATO üyesi müttefiklerine de zarar verecektir. Bu nedenle, yardım isterken sadece ekonomiyi değil, bunun devamı olan savunma hizmetlerini de dikkate alıyoruz ve müttefiklerimizden de olaya aynı açıdan yaklaşmalarını istiyoruz.

Bu mesajlarda ve yapılan diğer görüşmelerde ayrıca, bu alanda somut örnekler veriliyor ve durum özellikle Amerika ile Almanya'nın dikkatine sunuluyordu. Bu tür çabalar aslında, sadece 24 Ocak'tan sonra yapılmamıştı. Türkiye bu tezi yıllardan beri sürekli olarak işlemiş ve durumun çok ciddi boyutlara vardığını, savunma alanına yeterince kaynak ayıramadığını bildirmişti.

Müttefik ülkeler de, artık bıçağın kemiğe dayandığını görüyorlardı. İşin şakası kalmamıştı. Daha önce de değindiğimiz gibi, 1980 yılı Şubat ayında Türkiye'ye sadece 125 milyon dolar kredi geldi. Bunun 90 milyon dolarlık bölümü, IMF'den sağlanan kredinin ikinci taksidi idi ve köprü kredi olarak sağlanmıştı. Diğer 35 milyon dolar ise, OECD yardımı çerçevesinde 1979 yılında verilen kredilerin kullanımından oluşuyordu. Bu rakamlar, Türkiye'nin o günkü koşullarında elbette ki hiçbir şey değildi. Çok azdı.

Şubat ayının son günlerinde Turgut Özal, yurt dışında kendisini izleyen Mehmet Ali Birand'a verdiği demeçte 1 milyar 300 milyon dolarlık kredinin Merkez Bankası'na gelmeye başladığını söylüyordu.

Oysa ortada böyle bir şey henüz yoktu. Paris'te yapılan OECD toplantısında, Türkiye'ye yardım ve borç erteleme toplantılarının Mart ayında "yapılabileceği" konusunda görüş birliğine varılmıştı. Hepsi bu kadardı.

WOODWARD TEKRAR ANKARA'DA

Paris'te yapılan OECD toplantısına katılan ve orada ettiği "ters lâflar" nedeniyle Türk yetkililerin tepkisini çeken IMF Türkiye Masası Şefi Charles Woodward, toplantıdan sonra Ankara'ya gelirken, Bonn gezisini tamarnlayan Turgut Özal da yurda dönmüştü. Türkiye, IMF'den Mart ayında yeni bir çekiş yapacaktı ve bu çekiş öncesinde ekonomik durumun yeniden gözden geçirilmesi gerekiyordu. Şubat ayı sonlarında DPT İktisadi Planlama Dairesi Başkanlığı'na getirilen Yıldırım Aktürk de artık iyice devreye girmişti. Woodward'la yapılan toplantılara o da katılıyordu. Ekonomik yönetimde ağırlığın yavaş yavaş DPT'ye kaydığı, bu kuruluşun, Maliye Bakanlığı'nm IMF ile görüşmeleri sürdürmek gibi temel işlevlerine el atmaya başladığı görülüyordu. Woodward Ankara'da yine bir şeyler istiyordu. Hiç bitmek tükenmek bilmeyen eski istekler, ya da "duruma göre" yenileri gündeme geliyordu:

— Bu programın içine biraz daha muhteva koymak şarttır, işin faiz ve kur yönü eksik kalmıştır.

— Daha ne koyacağız Woodward? Doların karaborsa değeri 55-60 lira iken biz kuru 70 lira yaptık. Bundan fazlasını bu ekonomi götürmez. Bundan sonra da, gerekli olduğu zaman kurumuzu düşüreceğiz. Ama aradan bir süre geçsin ve gelişmeleri görelim.

— 24 Ocak Kararlarından sonra fiyat artışları büyük ölçüde hızlanmıştır. Enflasyon hızla artmaktadır. Aramızda var olan anlaşmada, paranızın değerinin içerideki enflasyonla, dış ülkelerdeki enflasyon artışları dikkate alınarak buna göre düşürülmesi öngörülmektedir. Türkiye'deki enflasyon artışı hızla devam ettiğine göre, yeni ayarlamalar yapmak durumundasınız. Tabii en iyisi, bu işi belli bir formüle bağlayıp sürekli yapmak olacaktır.

— Woodward, bunu yapamayız. Kurumuzu her gün düşürmemiz bu ortamda mümkün değildir. Türkiye'deki siyasal ortamı da dikkate

almak lâzımdır. Zaten azınlık hükümetiyiz.

— Bunu yapmadığınız sürece dışarısını tatmin etmiş olmazsınız. IMF size her türlü kolaylığı göstermek için kararlıdır. Ancak aynı kararlılığı sizden de bekliyoruz.

— Bir istikrar programına belli bir nakitle başlanır. Bize para hâlâ gelmiyor. Elimizde avucumuzda ne varsa sadece petrole harcıyoruz, ama bu da yetmiyor. Önce biraz yardım gelsin ki, kur konusunu sonra düşünelim.

— Ben size söylemiş olayım, bugün kabul etmeseniz bile, bu sisteme er geç başlamak zorunda kalacaksınız. Ya da, enflasyonu yüzde 10'lara düşürecek ve bu alanda Avrupa ülkeleri düzeyine geleceksiniz. Başka çare ben göremiyorum. Faiz konusunda da ısrarlıyım. Enflasyonun yüzde 80 olduğu bir yerde hâlâ yüzde 20 ile para vermeye devam ediyorsunuz.

— Faiz konusunu görüşmek şu an için erken olur, önce bu yeni uygulamalarla ekonomi yerine otursun, faizi ondan sonra ele alırız. Eğer gerekiyorsa, o zaman birkaç puan yükseltebiliriz.

Türk hükümetinin "orta vadeli bir program" oluşturmaya çalışmasına karşın Woodward hâlâ aynı görüşlerinde direniyor ve ayakbağı olmaya devam ediyordu.

— Faiz ve kur konusu bizim söylediğimiz gibi dikkate alınmazsa ne IMF ne de OECD, sizin orta vadeli program isteğinizi dikkate alamayacaktır.

Oysa 3-4 yılı kapsayan orta vadeli program dışarıda benimsendiği takdirde, o zaman Türkiye bu kuruluşların karşısına her yıl gitmekten kurtulacak, en azından bu süre içerisinde ne yapılacağını bilecekti. Krediler ve borç ertelemeleri daha sağlıklı bir biçimde ayarlanacak, her yıl aynı işlemler tekrarlanmadan bir anlamda 3-4 yıl için "otomatiğe bağlanacaktı". Özal'ın kafasında bu kuruluş kabul ettiği takdirde, IMF ile üç yıllık yeni bir "stand by" anlaşması yapma fikri de

kesinleşiyordu. Çevresindekilere şöyle diyordu:

— Bütün hikâye IMF'nin tutumuna kalacak. Eğer IMF ile düzgün ilişki kurabilirsek, batı dünyasının en yüksek organı olarak çok etkisi olur. Üç yıllık bir IMF anlaşması yapabilirsek, kendi kendimizi de biraz daha disiplin altına almış oluruz.

Özal, Woodward'a şu öneride bulunuyordu:

— Mevcut anlaşma Haziran ayında bitecek. Yenisini üç yıllık bağlarsak, hem sizin için, hem de bizim için iyi olur. Faydasını görürüz.

Woodward'ın bir endişesi de, parlamentoya sevkedilen vergi yasalarına ilişkindi. Bunlar acaba ne zaman çıkabilirdi? Kamu sektörünün finansmanı sadece zamlarla yürütülemezdi, işin bir de vergi yönü vardı. Ancak bu konuda doyurucu bir cevap alamıyordu:

— Bak Woodward, biz tasarıları sevkettik. Bundan sonrası parlamentonun işidir. Azınlık hükümeti olduğumuzu biliyorsun. Bu yasalar çıkar mı, çıkmaz mı, orasını biz bilemeyiz. Meclis'te çoğunluğumuz yok ki, bunları hemen çıkaralım.

Nitekim, vergi yasaları, 12 Eylül Harekâtı yapıldığı gün bile Meclis'ten çıkmamıştı. Türk yetkilileri masa başında çok iyi terleten, ancak işini iyi bilen bir uzman olduğu herkes tarafından kabul edilen Woodward, Mart ayının ilk günlerinde Maliye Bakanı İsmet Sezgin'le de konuştu. Sezgin, IMF yetkilisinden anlayış bekliyordu.

— Biz bu kararları siz istediğiniz için değil, Türk ekonomisinin durumu böyle gerektirdiği için aldık, önce bunu anlamanızı isterim. Ancak siz benim ekonomim üzerine gerektiği gibi eğilmiyorsunuz. Elinizde birtakım kalıplar var ve Tanzanya'da uyguladığınız bu kalıpları getirip bana da uygulamaya kalkışıyorsunuz. Oysa benim özel şartlarım var. Bu işi demokratik düzen içerisinde kurtarmaya çalışıyorum. Benim ülkemin büyük potansiyelleri var, kendine mahsus sosyal ve siyasi şartları var. Lütfen bu kadar katı olmayın ve bunlan da

dikkate alın. Biz yapabileceğimiz kadarını yaptık ve yapacağız. Bundan da hiçbir zaman kuşku duymayın.

AYDA 10 BİN DOLARA YAPARIM

MC döneminden başlayarak CHP ve daha sonra Demirel hükümeti zamanında da her zaman karşımıza çıkan Woodward, aslında "bizim adamımız olmak" da istiyordu. Bu konudaki önerisini bir gün, "üst düzeyde" bir yetkiliye açıkça söylemişti. Merkez Bankası tarafından yurt dışından kiralanmış danışman firmalar vardı. Bunlar Türkiye'nin karmaşık bazı para anlaşmalarının ve borç ertelemelerinin yasal düzenlemelerine belli katkıda bulunur ve karşılığında yüklüce paralar alırlardı. Bu danışman firmaların varlığı bazen de yetkililerimiz ve ilgili yabancılar arasında tartışma konusu olurdu. Bu konu açıldığı bir gün Woodward, "üst düzeyde" Türk yetkiliye şöyle demişti:

— Bu danışmanların size fazla bir katkısı olduğuna inanmıyorum. Benim emekliliğim de yakında geliyor. Türkiye'ye bu konuda hizmet verebilirim. Emekli olduktan sonra zamanımı bu işe seve seve harcarım.

— Bu durumda bizden ne istersiniz?

— Ayda 10 bin dolara yaparım.

Woodward, ayda 10 bin dolara "bizim adamımız" olacaktı, ama olaylar denk gelmedi ve bu iş gerçekleşmedi. 756 milyar liralık 1980 yılı bütçesi 1 Mart günü Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi. Turgut Özal aynı gün verdiği demeçte, proje kredileri hariç, Türkiye'ye 24 Ocak'tan bu yana 1 milyar dolar döviz geldiğini söyledi. Oysa böyle bir durum yoktu ve Özal, 'kamuoyuna moral vermeye çalışıyordu. O güne kadar gelen miktar sadece 383 milyon dolardı ve buna proje kredileri dahildi.

MATTHOFER WASHINGTON'DA

Daha önce yapılan temaslar doğrultusunda, OECD Türkiye'ye Yardım Konsorsiyumu Başkanı Giel, 2 Mart günü Ankara'ya geldi ve hem Türk yetkililerle, hem de Woodward'la görüşmeler yaptı. Durum artık yavaş yavaş ortaya çıkıyordu. OECD ülkelerine birikmiş bulunan 3 milyara yakın borcun ertelenmesine ilişkin toplantı 17 Mart'ta, OECD çerçevesinde Türkiye'ye yardım toplantısı ise 26 Mart'ta Paris'te yapılacaktı. Woodward, orta vadeli program konusunda yavaş yavaş ikna ediliyor, programın eksiklerinin zaman içerisinde tamamlanacağı konusunda kendisine güvence veriliyordu. Woodward bu durumda, IMF'nin orta vadeli programa destek olması için gerekli katkıda bulunacağı konusunda güvence verdi. Giel, Woodward'a şunu söylüyordu:

— Eğer IMF desteği olmazsa, biz bu kadar ülkeyi bir araya getirip borç erteleme ve yardım toplantısı düzenleyemeyiz. OECD üyesi ülkeler, bu işlerin yapılabilmesi için sizin yeşil ışığınızı görmek isteyeceklerdir.

Ankara'da temaslar olurken, Alman Maliye Bakanı Matthofer, Washington'a gitti. Türkiye'ye yardım koordinatörlüğünü üstlenmiş olan Alman Maliye Bakanı, burada Amerikan hükümeti yetkilileriyle, IMF Başkanı Larosiere ve Dünya Bankası Başkanı McNamara ile ayrıntılı görüşmeler yaptı ve "Türkiye'ye karşı anlayış gösterilmesini" istedi. Matthofer ile IMF Başkanı Larosiere arasında şu konuşma geçti:

— Sayın Başkan, Türkiye güç durumdadır. Bu ilkeye yardımın koordinatörlüğü ile hükümetim tarafından resmen görevlendirildiğimi biliyorsunuz. Bu görevin çerçevesi içinde ben pek çok OECD üyesi ülkenin yetkilileriyle temaslarda bulundum. Edindiğim izlenim şudur: Yardım ve özellikle borç erteleme konusunda, Amerika dahil olmak üzere pek çok ülke, IMF'nin Türkiye'nin programını onaylaması koşuluyla olumlu bir tavır içindedir. Borç erteleme konusunda ise daha zor günler geçireceğimiz anlaşılmaktadır.

— Bu alanda çok mu sorun var?

— Olacak gibi. Bu borçlardan bir bölümü, biliyorsunuz daha önce ertelenmişti. Şimdi Türkler bunların, yani ertelenmiş borçların bir kez daha ertelenmesini istiyorlar. Bu ise, ertelemeyi yapacak olan Paris Kulübü'nün kurallarına aykırı. Bununla birlikte, bütün ülkeler, Türkiye'nin programının olumlu bulunduğunu ve destek sağlanacağını IMF'nin açıklamasından yana tavır alıyorlar. Bu konuda sizin düşünceniz nedir?

— Sayın Bakan, biz IMF olarak Türklere etimizden gelen her kolaylığı gösterdik. Bundan sonra da göstereceğiz. Çok güç bir durumda olduklarını bilivorum. Türkiye Masası Şefi de halen Ankara'da görüşmeler yapıyor. Bekledikleri yardımların bir türlü gelmediğinden yakınıyorlar. Galiba şimdiye kadar sadece Alman ve Amerikan hükümetleri ile bizden para alabildiler. Bu da yetmiyor. Ben, bu adamlar için olağanüstü bir şeyler yapılması gerektiğine inanıyorum ve şimdilik eğilimim, programlarım desteklemektir. Ancak bizim kendilerine verebileceğimiz miktar kısıtlıdır. Haziran ayında anlaşma yenilenirse, o zaman daha yüklü bir para almaları mümkün olur. OECD ülkelerinin tavrı nedir?

— Bazısı çok yakınlık göstereceğe benziyor. Japonya gibi bazılarından ise umutlu değilim. Türkiye'yi kendi ilgi alanları içinde görmüyorlar. Şimdiki durumda, 17 Mart'ta borç erteleme toplantısı yapılacak ama ben işlerin o güne kadar yetişeceği kanısında değilim. 26 Mart'taki yardım toplantısı ise, sanıyorum bir aksilik olmadan yapılır. Şimdi ben her ülkeyle temasta bulunup, verebilecekleri parayı arttırmalarını ve bu yardımın mümkün olduğu kadar "cash" olarak yapmalarını isliyorum. Daha bir kısmından cevap alamadım.

— Sayın Bakan, Türkiye'yi içinde bulunduğu açmazdan kurtarmak için olağanüstü tedbirler alınması gerekiyor. Buna bütün kalbimle inanıyorum. Bu konuda gerekli her şeyi, IMF olarak, yapacağız. Ben de kişisel olarak üzerime düşen görevi fazlasıyla yapacağım. Neden biliyor musunuz?

— Neden?

— Benim çocukluğum Türkiye'de geçti Sayın Bakan. Babam orada

görevliydi. Orada hâlâ dostlarım vardır ve bu ülkeyi gerçekten severim. Bazı yakınlarım da şu anda Türkiye'de oturmaktadır. Benim ikinci vatanım diyebilirim.

Matthofer Washington'da daha sonra, Amerikan hükumetinin de Türkiye'ye yardımı çabuklaştırması için girişimlerde bulundu. Aynı günlerde Washington'da, Başkan Carter ile Alman Başbakanı Schmidt arasında yapılan görüşmelerde de Türkiye'ye yardım konusu gündeme geldi. Bu konuda yapılan resmi açıklamada şöyle denildi: "İki lider, Türkiye ve Pakistan'a acil yardım yapılması konusunda ortak çaba harcanmasına yönelik kararlılıklarını ifade etmişlerdir."

Matthofer ülkesine döndükten sonra, Türkiye'ye yardım konusunda bütün batılı ülkelerin Maliye Bakanlarına bir mektup gönderdi. 7 Mart 1980 tarihli mektubunda Alman Maliye Bakanı özetle şunları söylüyordu:

— Türkiye'ye yardım çok gereklidir ve en kısa zamanda yapılmalıdır. Hükümetinizi bu konuda ikna etmenizi ve bu amaçla bütün kişisel ağırlığınızı kullanmanızı sizden özellikle rica ediyorum.

Bu konuyu, Türkiye'ye yardım koordinatörü olarak çeşitli uluslararası kuruluşlarla da görüşmüş bulunuyorum. OECD Genel Sekreteri Lennep, Dünya Bankası Başkanı McNamara, IMF Başkanı Larosiere gibi yetkililer, Türkiye'nin sonuçları yalnız bu ülke için değil, müttefikleri için de çeşitli olumsuz sonuçlar doğurabilecek bir ekonomik çöküntü öncesinde bulunduğu kanısını taşıdıklarını bana bildirmişlerdir. Bu nedenle Türkiye'ye etkin ve ivedi yardım sağlanması zorunlu duruma gelmiştir.

OECD Genel Sekreteri Lennep de bu konuda yoğun çaba harcamaktadır. Kendisi, OECD üyesi ülkeler tarafından Türkiye'ye 1979 yılında verilen yardımların koşullarının hafifletilmesi, bu yardımların Türkiye'ye en kısa zamanda verilmesi için çalışmaktadır. Türkiye'nin ekonomik durumu ve bu alanda hükümetin aldığı son ekonomik önlemler konusunda Şubat ortalarında Ankara'da görüşmelerde bulundum. Türk hükümeti, son aldığı ekonomik önlemlerle doğru yolda önemli ve cesur bir adım atmıştır. OECD'nin son toplantısında da bu ünlemler tartışılarak ilgili ülke temsilcilerinin

onayını kazanmıştır.

Siz meslekdaşımdan, Türkiye'ye ivedi yardım konusunda hükümetinizi ikna etmenizi ve ağırlığınızı koymanızı rica ediyorum. Sağlanacak yardımlarla Türkiye'nin büyük bir bölümü halen çalışmayan üretim kapasitesi harekete geçirilir ve özel alacaklıların da güveni sağlanırsa, ülkenin hammadde ve işgücü kaynağı ivedi bir biçimde devreye sokulabilir. Önümüzdeki yıllarda da Türkiye'nin ekonomik ve siyasal gelişmelerini uluslararası kuruluşlarla birlikte izlenmeli ve gerekli olduğu sürece desteklemeye devam etmeliyiz."

MALA HÜCUM ETMEYİN

Başbakan Demirel, 8 Mart günü bir basın toplantısı düzenledi ve hükümet olmasından sonra açıkladığı 100 gün programının hesabını verdi:

— Bu haftadan başlamak şartıyla kim mazot, çay, ampul, ilaç, yağ, gübre, plastik sera malzemesi bulamadım derse, derhal gönderilecektir. Ancak, herkesin ihtiyacı ne kadarsa onu almasını ve mala hücumdan vazgeçmesini istiyorum. Paniğe mahal yoktur. Bu işin beli kırılmıştır. Mala hücum endişe yaratır ve güçlük çıkarır. Herkes ihtiyacı ne ise alsın. Vatandaşlarımdan yardım istiyorum. Tehacüme hacet yoktur. Herkes kazanını doldurmaya kalkışmasın, biz dışarıda diyar diyar ihtiyaçlarımızı gidermeye çalışırken, vatandaşlarımızın bize yardım edeceğine inanıyorum. Çeşme akarken testiyi dolduralım psikozuna girilmesin. Sonra, stok yapanın aldığı mallar başına dert olacaktır. Çünkü her şey bulunacaktır.

Aynı gün İzmir'de bir basın toplantısı düzenleyen CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit ise, 100 gün programının sonunda hükümeti suçluyor ve şunları söylüyordu:

— Hükümetin politikası, 100. günü dolduğunda her bakımdan iflas etmiştir. Hükümet, ülkeye bir sömürü düzeni getirmek istemektedir. 1979 Ekim ayından Kasım ayına geçişte enflasyon oranı yüzde 1,3'tü. Bu hükümet kurulduktan sonra Kasım'dan Aralık'a bir aylık fiyat artışı yüzde 3,9'a yükseldi. Aralık'tan Ocak ayına, yüzde 9,2 oldu. Ocak'tan Şubat'a ise aylık yükseliş yüzde 10,6 oldu. Dışsatım ve işçi dövizi gelirlerinde de bir gerileme vardır. Yurt dışındaki işçilerimizin bu hükümete güveni azalmıştır.

OYUNA GELMEYELİM

Turgut Özal, 9 Mart'ta yeni bir Avrupa seferine çıkmadan önce Demirel'le konuştu. Başbakana her konuda, her gelişme olduğunda sürekli bilgi veriyordu:

— Abi, yarın gidiyorum. Almanlar son gelişmeleri görmek istiyorlar. Gidip onlarla bir konuşayım.

— OECD'de durum nasıl gidiyor?

— Almanlar çok iyi. İşe sahip çıktılar. Ben Amerika'dan da umutluyum. Yalnız diğerlerini bilemiyorum. İş bu kadar yayıldıktan sonra sanırım büyük bir aksilik çıkmaz.

— Borç ertleme işi nasıl?

— 17 Mart'ta toplantı yapılacak. İnşallah ters bir durum olmaz. Ama bunu biraz yokuşa sürüyorlar gibi bir hava seziyorum. Ertelenmiş borçların yeniden ertlenmesine karşı çıkıyorlar. Amerika ve Almanya bastırırsa hallederiz. Yardım toplantısı 26 Mart'ta olacak. Onda bir aksilik çıkacağını sanmıyorum. Herhalde 1-1,5 milyar dolar alırız.

— Turgut, bu adamlar bizi son dakikalarda bir oyuna falan getirmesinler? Bak, gücümüz kalmadı. Para gelmiyor bir türlü.

— Abi, Almanlarla bu işi konuşacağım. Sonra da OECD'ye gidip Paris'te kulis yapacağım. Londra'da İngilizlerle de konuşacağım. Bakalım ne olacak. Artık top onlarda. Bize sadece bastırmak kalıyor.

— Bak kardeşim, bu işlerde kimseye güvenme. Osmanlı döneminden beri hep bizi oyuna getirmek için çalışmışlardır. Ah, Türkiye'nin elinde bir petrol olacak ki!

Turgut Özal, Yıldırım Aktürk, Hazine Genel Müdürü Cengiz Alper ve Merkez Bankası Kambiyo Genel Müdürü Zekeriya Yıldırım'dan oluşan Türk heyeti 9 Mart'ta Bonn'a gitti, Özal burada Alman Maliye Bakanı ile uzun görüşmeler yaptı. Borç tabloları yeniden ortaya çıktı ve ince hesaplar yapıldı. 17 Mart'ta gerçekleşmesi beklenen borç erteleme toplantısında neler yapılması gerektiği üzerinde duruldu. Alman Maliye Bakanı, 26 Mart'ta yapılacak OECD yardım toplantısı için de yoğun çabalarını sürdürüyordu. Ancak Özal'm kafasında hep kuşku vardı:

— Bu toplantıların ertelenmesi sözkonusu olmaz değil mi Hans?

— Olacağını sanmıyorum.

— Ya bir aksilik çıkarsa?

— Aksilik çıkarsa ileride tekrar toplanıp durumu düzeltmeye çalışırız. Başka ne yapabiliriz Turgut?

— Yeniden toplanırız da, bizim durum yeni toplantıları bekleyecek kadar uygun değil Hans.

Almanya'da, garantisiz ticari borçlarımızın alacaklıları ile yeniden bir toplantı düzenlendi. Bu konunun çözüme bağlanmamış olması ciddi sorunlar yaratmaya devam ediyordu. Türk heyeti daha sonra Londra'ya geçti ve orada da alacaklılarla bir toplantı yapıldı. 24 Ocak'ta getirilen garantisiz ticari borçlar kararnamesinde, alacaklılar lehine bazı düzenlemeler yapılacağı, ayrıca küçük miktarlardaki bazı borçların en kısa zamanda ödeneceği konusunda güvence verildi.

Son durak Paris'ti. 17 Mart borç erteleme toplantısından önce burada kulisler ve görüşmeler yapıldı. Ancak sonuç pek olumlu değildi: "Teknik nedenlerle" borç erteleme toplantısı ertelenmişti. Çünkü bu konuda hiçbir gelişme sağlanması mümkün olmamıştı. Özal buna çok fazla şaşırmadı ve tepki göstermedi. Borç erteleme olayının çok

karmaşık ve zor bir iş olduğunu, ayrıca Türkiye'nin istemlerinin kısa süre içerisinde bütün OECD ülkeleri tarafından sonuca bağlanamayacağını, daha önceden bilmese bile, tahmin edebiliyordu. Ankara'ya dönmeden önce hem OECD Genel Sekreteri Van Lennep'e, hem de bazı ülke temsilcilerine şöyle dedi:

— Biz bu borçların ödenmesini nasıl olsa tek taraflı olarak durdurmuş bulunuyoruz. Bunu ileride hallederiz. Bu borçları ödememizin mümkün olmadığını sizler de biliyorsunuz. 26 Mart'ta yardım toplantısında görüşürüz. O toplantının başına inşallah bir kaza gelmesin de.

— Yok, o toplantı kesinlikle yapılacak. Başına kaza gelmesi mümkün değil.

MART AYINDA İÇ SİYASET

Paris'te 26 Mart günü yapılacak Türkiye'ye yardım toplantısından önce iç siyaset yeniden kızışmaya başladı. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün yedi yıllık görev süresi 26 Nisan günü bitiyordu ve Meclis, yeni Cumhurbaşkanını seçecekti. (Yeni Cumhurbaşkanı 12 Eylül Harekâtına kadar seçilemedi ve bu görevi vekâleten, Senato Başkanı İhsan Sabri Çağlayangil sürdürdü. Ülke, yaklaşık beş ay boyunca, Cumhurbaşkanı seçilemeden yönetildi.) Cumhurbaşkanı seçimlerinin başlamasından önce liderler, birbirlerini sert bir biçimde suçlama yarışma giriştiler. Anarşi ve terörün yoğun bir biçimde devam ettiği ve toplumun huzura bir türlü kavuşamadığı bu günlerde liderler şunları söylüyorlardı:

Demirel: "CHP Sayın Genel Başkanı, milletin huzuruna iflas etmiş olarak çıkmaktadır. 1977 sonunda iddiaları, Türkiye'nin ekonomik sıkıntılarını üç ayda ortadan kaldıracağı şeklinde idi. 22 ayda sıkıntılar hafiflemek şöyle dursun, dayanılmaz boyutlara ulaştı. Hani üç ayda ekonomiyi düzeltecektin? Yapacağın bu muydu demezler mi? Yeniden hükümete talipse, zamları kaldıracağını ve doları eski seviyeye indireceğini ilan etmelidir. Hiç olmazsa bugünkü seviyede tutabileceğini taahhüt etmelidir. Bunu yapamayacaksa hükümete ne için, neyi yapmak için talip olacaktır?"

Ecevit: "Demirel, kolu kurtarmak için parmağı kestik diyor. Fakirin, dar gelirlinin, işçinin, memurun kolu da, parmağı da kesildi. Ancak, zenginin parmağına altın yüzük takıldı. Bu hükümet kaldıkça meseleler ortadan kalkmayacak, büsbütün ağırlaşacaktır. Demirel hükümeti 100 günde enflasyonun hızını keseceğini açıklamıştı. Oysa 100 günde enflasyon, halkın elindekini avucundakini yutan bir canavar kesildi, tarihimizde görülmedik boyutlara ulaştı. Türkiye'yi hasta yatağından biz kaldırdık. Döviz bulmak için ne bulduysak dışarı sattık. Onun üzerine Türkiye'ye kredi verilmeye başlandı. Bizim geçen yıl aldığımız kredileri hükümet yedi bitirdi. Bizim kullanmaya zamanımız kalmamıştı. Şimdi borç yiğidin kamçısıdır diyerek yeni krediler arıyorlar. Peki, sonra bu borçları nasıl ödeyecekler?"

Türkeş: "Ecevit döneminde bulunmayan temel mallar artık bulunabilir

duruma gelmiştir. Ancak enflasyon hızı yavaşlamamıştır. Komünizmle mücadele ile ekonomik diriliş birbirinden ayrılamaz. Ekonomiyi diriltmek için alınan kararlar sosyal tedbirlerle desteklenmediği ve enflasyon da bütün hızıyla devam ettiği için orta sınıf ezilmeye devam etmektedir. İşsizlik ve geçim sıkıntısı had safhadadır. Milli Eğitim Bakanlığı halen komünistlerin denetimi altındadır. Devletin yetkisini kullanarak devleti yıkma faaliyeti devam etmektedir."

Erbakan: "Hükümet, her kesimden halkın kafasına balyozla vurmuştur."

İç siyaset kavgası sürüp giderken, grevler de yayılıyordu. Hammadde ve yakıt bulunmadığı için fabrikasını zaten çalıştıramayan işverenlerden bazıları bu durumu sevinçle karşılıyor, üretim yapmadan işçiye para ödemek yerine, işçi ücretleri sorununu sendikalara devretmiş oluyorlardı.

YARDIM TOPLANTISI BAŞLIYOR

OECD'nin Türkiye'ye yardım toplantısından önce durum şöyleydi: 26 Mart'ta yapılacak bu toplantıdan iki gün önce, Türkiye'nin ekonomik durumunu değerlendiren bir toplantı yapılacaktı. Bu teknik toplantı OECD üyesi her ülke için her yıl yapılan olağan bir işlemdi. Amerika, İngiltere, Japonya, Fransa, İtalya gibi her OECD üyesinin ekonomisi her yıl belli bir sınavdan geçirilir ve durum tespiti yapılırdı. OECD Genel Sekreterliği'ne bağlı uzmanlar, her üye ülke için ayrı ayrı raporlar hazırlar ve o ülkenin ekonomisini her yönüyle irdelerlerdi. Bu toplantıda, ekonomisi gözden geçirilen ülkenin üst düzeyde teknisyenleri de hazır bulunur ve OECD örgütüne bilgi verirlerdi. Bu toplantılarda ortaya çıkan sonuçlara göre, sonraki haftalarda ve aylarda bu alanda yapılması gereken hususlar belirlenir, politikalar son gelişmelerin ışığı altında yeniden gözden geçirilirdi.

Türk ekonomisini değerlendirme toplantısı 24 Mart günü yapılacak, hemen iki gün sonra 26 Mart'ta yardım toplantısı gerçekleşecekti. Yardım toplantısı için her şey hazırdı. Daha önce Özal, Lennep ve Matthofer arasında bir konuda görüş birliğine varılmış ve Türkiye'ye verilecek OECD yardımının açıklanmasından sonra Ankara'da bir "show" düzenlenmesi de karara bağlanmıştı, Özal, yakın çevresindekilere "İnşallah yardımdan sonra burada aslan aslan bir show yapacağız," diyordu. Matthofer de Bonn'da, yardımın açıklanmasından hemen sonra Türkiye'ye gideceğini açıklamıştı. Paris'te 24 Mart günü, teknik toplantı başladığı saatlerde Matthofer Bonn'da düzenlediği basın toplantısında şöyle diyordu:

— Ankara'ya Noel Baba gibi gitmiyorum. Türkiye'nin tüm istemlerini yerine getirmiş sayılmayız. Ancak sağlanacak krediler ve borç ertelemeleriyle ülkenin ivedi gereksinmelerini karşılayacak miktara yaklaşmış olacağız. Yardıma katkıda bulunacak ülkelerin kredi koşulları değişik olacaktır. Amacımız bu koşullar arasında belli bir uyum sağlanması ve bunu yaparken de Türkiye'nin ödeme gücünün göz önünde tutulmasıdır. Suudi Arabistan'ın da bu yardıma katkısını sağlamak için, Ankara'dan önce Riyad'a gideceğim ve Suudi yetkililerle ayrıca görüşeceğim.

OECD toplantısının hemen öncesinde akaryakıt fiyatlarına yeniden zam yapıldı. Aynı gün, IMF Yönetim Kurulu, Türkiye'ye vereceği üçüncü dilim 77 milyon dolarlık krediyi onayladı. IMF böylece, OECD toplantısından hemen önce bu kuruluşa bir mesaj veriyor ve Türkiye ile IMF arasındaki ilişkilerin olumlu olduğunu vurgulamak istiyordu. Bu amaçla gerek Türk ve gerekse Alman yetkililer IMF'ye yoğun girişimlerde bulunmuşlardı. Yardım toplantısından iki gün önce yapılan teknik toplantıya Türkiye, Maliye Bakanlığı Müsteşarı Turan Kıvanç başkanlığında bir heyetle katıldı. Heyetin diğer üyeleri arasında Hazine Genel Sekreteri Kaya Erdem, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreter Ekonomik İşler Yardımcısı Rahmi Gümrükçüoğlu, Merkez Bankası Başkanı İsmail Hakkı Aydınoğlu, Hazine Genel Müdürleri Tevfik Altınok ve Tunç Bilget, Bütçe Genel Müdürü Ertuğrul Kumcuoğlu, DPT İktisadi Planlama Dairesi Başkanı Yıldırım Aktürk ve Merkez Bankası Başkan Yardımcısı Tanju Polatkan vardı.

Turgut Özal teknik toplantıya katılmayacak, bunun hemen ardından yapılacak yardım toplantısına girecekti. Türk heyeti, bir gün sonra gelmesi beklenen Özal dışında Paris'e beraber geldi. Heyet mensupları kalacakları otele yerleştikleri zaman ortaya çıktı ki, bu toplantı konusunda ciddi bir hazırlık ve işbirliği yapılmamıştır. Henüz ilk saatlerde, otele yerleşirlerken bile bazı heyet üyeleri arasında "küçük" tartışmalar oldu. Otelin salonunda, Başkan Turan Kıvanç tarafından ertesi gün yapılacak konuşmanın metni hazırlanırken, ortaya iki gerçek çıkıyordu: ilki, Maliye Bakanlığı mensupları arasındaki rekabet, ikincisi ise DPT ile Maliye Bakanlığı arasındaki rekabet. Taraflar birbirlerine "yan gözle" bakmaya başlamışlardı. Turan Kıvanç'ın toplantıda yapacağı sunuş konuşmasının hazırlıkları sırasında otel lobisinde görüş ayrılıkları belirdi. Yıldırım Aktürk, maliyecileri hâlâ geçmişin savunmasını yapmaya çalışmakla suçluyordu, özellikle Tunç Bilget'e göre, 1978 ve 1979 yıllarındaki ekonomik bunalımın nedeni, Türkiye'ye dışarıdan yeterli desteğin verilmemiş olması ve "petrol krizi" idi. Türkiye yönetim olarak her türlü önlemi aldığı halde, dış etkenler nedeniyle bugünkü duruma gelmişti. Yıldırım Aktürk'ün görüşü ise farklıydı:

— Vereceğimiz mesaj şu olmalıdır. Biz bazı meselelerin idraki içindeyiz. Bizim de büyük hatalarımız olmuştur ve bu hatalarımızı düzeltmeye çalışacağız.

Bu görüşe Hazine Genel Müdürü Tunç Bilget karşı çıkıyor ve şöyle

diyordu:

— Bu işler alttan alarak yürümez. Bu duruma gelmemizde bunların hatası olmadığını mı söyleyeceğim? Bu adamların karşısına ezik mi çıkacağız? Her şeyi açık seçik ortaya koyalım. Kendilerine düşen sorumluluğu da bilsinler.

— Arkadaşım, biz buraya para dilenmeye gelmişiz. Adamlara posta atarak para alamayız. Bırakın böyle şeyleri de, işi tatsızlık yaratmadan bağlamaya çalışalım.

Türk ekonomisinin irdelendiği olağan toplantı ertesi gün başladığı zaman, Heyet Başkanı Turan Kıvanç açış konuşmasını, bir gece önce yazılan metinden okudu. Fransız Huet'in başkanlığında sürdürülen toplantıda Türk ekonomisinin irdelenmesi görevi Alman ve İtalyan temsilcilerine verilmişti. Bu temsilciler (examiner), OECD üyesi ülke temsilcilerinin de katıldığı toplantıda Türk ekonomisini her yönüyle ele aldılar ve görüşlerini açıklamaya başladılar, özellikle Alman temsilci, ardarda pek çok soru yöneltti, bazı eleştirilerde bulundu. Bu durum, Hazine Genel Müdürü Tunç Bilget'in tepki göstermesine neden olmuştu. Heyet başkanı Turan Kıvanç'tan söz istedi ve konuşmaya başladı:

— Burada sorulan soruları dinledik. Türkiye, bu soruların cevabını olumlu bir yönde verebilmek için bugüne kadar çok çaba harcamış, ancak ne yazık ki, siz dostlarından beklediği yakınlık ve ilgiyi bugüne kadar görememiştir. Eğer batı dünyası bugüne kadar Türkiye'nin sorunlarını ciddiye alsaydı, bizim durumumuz da farklı olurdu ve şimdi burada sizin önünüzde hesap verme durumunda kalmazdık. Burada bize sorulan soruların çok fazla anlamlı olmadığını da burada açıkça belirtmek isterim."

Bilget'in sert konuşması böylece sürüp gidiyordu. Toplantı Başkanı Huet söz aldı:

— Sayın Genel Müdür, siz galiba ilk kez böyle bir toplantıya katılıyorsunuz. Bu soruları sormak ve eleştirileri yapmak bizim görevimizdir. Biz burada, her ülkenin ekonomisini ameliyat masasına

yatırırız, önce analiz ederiz, sonra da, bakalım sonuç nedir diye tekrar toparlarız. Burada çalışmanın kuralı budur ve bizim de bunu yapmaya hakkımız vardır. Biz sorularımıza net cevaplar isteriz ve bunları burada alacağız. Burası siyasal değil, teknik bir forumdur.

Ancak Bilget, görüşlerinden ödün vermeye yanaşmıyordu. Sözü sürekli olarak "Siz bu işten ne anlarsınız. Biz ne yaptığımızı biliriz. Doğru dürüst bir şey sorun da cevabını verelim." demeye getiriyordu. Bu tartışmalar sırasında öğle vakti oldu ve Başkan Huet, oturuma yemek için ara verdiğini bildirdi. Yıldırım Aktürk, hemen Tunç Bilget'in yanına gitti:

— Yahu kardeşim, ne biçim konuşma yapıyorsun? Bu heriflere böyle laflar etmenin anlamı var mı?

— Ne var ettiğim lâflarda? Yalan mı söyledim?

— Yalan söylemek şart değil. Her işin bir usulü vardır. Böyle konuşulmaz. Burada oyun oynamıyoruz. Para arıyoruz.

— Para arıyoruz diye kendimizi ezdirecek miyiz? Adamlar karşımıza geçip ilgisiz şeyler söyleyecekler, biz de sessiz mi kalacağız?

— Arkadaş, bu iş böyle yürümez. Haberin olsun.

Yıldırım Aktürk daha sonra Kaya Erdem'i yakaladı:

— Kaya bey, işler ters gidiyor, içine ediyoruz. Bu Tunç arkadaşımız böyle konuşmaya devam ederse, biz buralardan nasihat alırız. Haberiniz olsun.

— Yok canım, durum öyle değilmiş. Her yıl aynı hikâyeler olurmuş burada. Onlar sorarmış, biz de durumu idare edermişiz.

— Kaya bey, arkadaş burada hır çıkarıyor. Bundan biz zararlı çıkarız, öğleden sonraki oturumda ben söz alıp durumu düzeltmeye çalışacağım.

Aktürk, öğle yemeğinde de, Turgut Özal henüz gelmediği için heyet başkanlığı görevini yapan Maliye Müsteşarı Turan Kıvanç'a durumdan yakındı:

— Bu Tunç'un yaptığını mutlaka telafi etmemiz lâzım. Ya öğleden sonra oturum başlar başlamaz hemen bana söz vereceksiniz ve hiç müdahale etmeden konuşmamı sağlayacaksınız, ya da ben içeriye girmem. Haberiniz olsun.

— İçeriye girmem ne demek Yıldırım bey?

— Kesin söylüyorum girmem. Ben durumu telâfi edeceğim. Başka çare yok. Şu olan biteni Turgut bey görse herhalde hesabını sizden sorar.

— Peki, ben size söz veririm öğleden sonra.

— Söz vermek yetmez. Sözümü kesmeyeceksiniz. İstediğim gibi konuşacağım.

— Anlaştık.

Öğleden sonraki oturumda Yıldırım Aktürk'e söz verildi. Aktürk tam 2 saat 15 dakika yumuşak bir üslupla konuştu ve sabah gerginleşen havayı yumuşattı. Türkiye'nin bir OECD ülkesi olduğunu, ancak diğer OECD üyesi ülkelerden çok geride bulunduğunu, kendine özgü ekonomik, siyasal ve sosyal koşullar taşıdığını söyledi. Faizlerin yükseltilmesi için henüz çok erken olduğunu, Türk ekonomisinin bunu şu anda kaldıracak durumda olmadığını belirtti.

— Türkiye olarak geçmişte büyük hatalar yaptığımızı da biliyoruz. Bugünkü duruma gelmemizde bizim de çok büyük hatalarımız olduğu

inkâr edilemez. Ancak bugün, bu hatalarımızı biliyoruz. Son açıkladığımız istikrar programı da, bunları bildiğimizin bir kanıtıdır. Ancak işlerin toparlanması için Türkiye'ye ciddi destek sağlanması zorunludur. Ciddi ve iyi düşünülmüş yeni bir program getirdik ve bunu uygulamaya kararlıyız. İhracatı geliştirmek için çok önemli adımlar attık. Ancak bunun meyvelerini hemen beklemeyin. Bu bir kuluçka olayıdır ve sonucunu bir süre sonra verecektir. Akaryakıt stokçuluğundan halkı yeni kurtarmaya çalışıyoruz. Herkes deposunu, tenceresini akaryakıtla doldurmuş durumda. Bu stokçuluk eğilimlerini kırmak için çaba harcıyoruz. Türkiye'nin halen içerisinde bulunduğu büyük güçlükler vardır. Bunları aşmak için ciddi çaba harcıyoruz. Bu çabalarımızda OECD'yi de'yanımızda görmek istiyoruz.

Toplantı bittiği zaman, başta oturum başkanı Fransız Huet olmak üzere tüm yabancı uzmanlar Aktürk'ü kutladılar ve elini sıktılar. Yıldırım Aktürk'ün bir anlamda "aşağıdan alan" yumuşak konuşması olumlu bir hava yaratmıştı. Türkiye'nin OECD'deki büyükelçisi rahmetli Memduh Aytür de Aktürk'ü kutladı ve "Allah seni memlekete bağışlasın. Çok güzel konuştun," dedi. Huet, ertesi gün verdiği raporda toplantının olumlu geçtiğini, Türk ekonomisinin doğru yolda olduğunu belirtti. O akşam Turgut Özal Paris'e geldi. 26 Mart günü Türkiye'ye yardım toplantısı vardı ve OECD ülkelerinden alacağımız yardım miktarı açıklanacaktı. Artık her şey hazırdı. Matthofer bile Bonn'da basın toplantısı yapmış ve yardımın hazır olduğunu bildirmişti. Kulisler, pazarlıklar tamamdı. Yardım 26 Mart günü açıklanıyordu. Türkiye, önemli ölçüde kredi sağlayacak ve ferahlayacaktı.

YARDIM ERTELENİYOR

OECD tarafından düzenlenen yardım toplantılarında uygulanan kurallara göre, yardım alacak ülkenin heyeti ilk oturumda salona girer ve ülkesinin ekonomik durumunu kısaca anlatırdı. Daha sonra ise, resmen yardım ister, bu yardım verildiği takdirde çok yararlı sonuçlar doğuracağını vurgulardı. Sonraki oturumlar yardım verilecek ülkeye kapalı tutulur, yardım edecek ülkeler durumu kendi aralarında görüşürler, pazarlık yaparlardı. Sonuçta ise, yardım isteyen ülke heyeti içeriye davet edilir ve yardım miktarı tebliğ edilirdi. Bundan sonrası ikili anlaşmalara kalır ve isteyen ülke sonraki günlerde, yardım veren ülkeler tek tek anlaşma imzalardı. Türk heyeti için de aynı uygulama yapıldı, Özal'ın başkanlığındaki kalabalık heyetimiz, sabahki toplantıda içeriye alındı, Özal kısa bir takdim konulması yaptı ve Türkiye'de alınan ekonomik önlemleri bir kez daha anlattı. Orta vadeli bir program hazırlandığını, bunun başarıya ulaşması için OECD yardımı ile borç ertelemelerinin çok önemli olduğunu, alınan önlemleri IMF'nin de olumlu bulduğunu söyledi.

Özal sözlerini şöyle bitirdi:

— Siz dost ve müttefik OECD ülkeleri, bizim bu programımızı, vereceğiniz yardımla desteklediğiniz sürece Türk ekonomisi hızla gelişmeye devam edecektir. Biz işin temel prensiplerini getirdik ve liberal ekonomi düzenini uygulamaya koyduk. Bundan sonrası, dostlarımızdan gelecek yardıma bağlıdır. Bugün açıklayacağınız yardımların mümkün olduğu kadar şartsız ve nakil olmasını istiyoruz ki hemen kullanabilelim. Hepinize, şimdiden teşekkür ediyorum.

Özal'ın konuşması bitince Türk heyeti dışarıya çıktı. Bundan sonra toplantı salonunda Türkiye'ye yardım verecek OECD ülkeleri kalacak, yoğun pazarlıklar yapılacak ve yardım miktarı öğleden sonra açıklanacaktı. Özal'a, saat 15.30'da içeriye alınacağı ve yardım miktarının tebliğ edileceği bildirildi. Turgut Özal çok neşeliydi. Türk heyeti ve o sırada Paris'te toplantıyı izlemek için bulunan Türk gazeteciler, hep birlikte yukarı katta OECD kafeteryasına gittiler. Yemek paralarını Merkez Bankası Başkanı İsmail Hakkı Aydınoğlu, banka hesabından ödeyecekti. Bu konuda espriler yapılıyordu:

— Sayın Aydınoğlu, gelecek yardım şimdiden bu yemeğe gitti.

Toplulukta herkes neşeliydi. Cumhuriyet gazetesinden Yalçın Doğan bir ara Özal'ın (her zaman olduğu gibi) keyfini kaçırdı:

— Turgut bey, ben birkaç gün önce Bonn'da Matthofer ile konuştum. Bu yardım konusunda pek iyimser değildi.

— Yahu kardeşim, niye iyimser olmasın? Adam basın toplantısı bile yapıp yardım tamamdır demedi mi? Buralara geldiniz yine bizi ve programı eleştiriyorsunuz.

— Efendim eleştirmiyoruz, gerçekleri yazıyoruz.

— Bırak sen şimdi bu lafları. Sen gönlünü ferah tut. Her şey tamam. Bir aksilik olacağını sanmam.

Yemekten sonra heyet, Türkiye Büyükelçiliğine gitti. Orada da bir süre sohbet edildikten sonra OECD'ye geri dönüldü. Saat 15,30'da Özal içeriye çağrılacak ve yardım miktarı resmen tebliğ edilecekti. Türk heyeti mensupları ve gazeteciler, toplantı salonunun önündeki mermerli holde bekliyorlardı, Özal da bazen Türk delegasyonunun odasına çıkıyor, arada sırada gelip holde bekleyenlerin arasına katılıyordu. Bu arada fıkralar anlatılıyor, espriler yapılıyordu. Saat 15.30 oldu, içeriden bir haber çıkmadı. Saat 16 oldu, 17 oldu, içeriden yine haber gelmiyor ve Türk heyeti kapının önünde beklemeye devam ediyordu. Bu sırada heyet mensupları arasından sesler yükseliyordu:

— Allah kimseyi kimseye muhtaç etmesin. Şu hale bak be, iki saattir kapıda bekliyoruz.

— Acaba ters bir durum mu çıktı içeride?

— Sanmam, ne çıkacak ki?

— Bana kalırsa bir terslik var arkadaş.

Özal çevresindekilerin telâşını farketmişti ve onları teskin etmeye çalışıyordu.

— Çocuklar, bu uzun iştir. Şimdi içeride kendi aralarında kavga ediyorlar. Kavga birazdan biter ve rakamı açıklarlar. Siz hiç merak etmeyin.

Akşam saat 18 dolaylarında hâlâ kapıda beklemekte olan Turgut Özal'ın yanına Memduh Aytür geldi.

— Turgut bey, ben içeriden bir haber aldım. Kesin değil ama durumun pek iyi olduğunu sanmıyorum.

— Ne olmuş?

— Galiba anlaşamıyorlar. Bazı ülkeler de kıvırtıyorlarmış.

— Bekleyelim bakalım, yapacak başka bir şey yok.

Saat 19 dolaylarında toplantı odasından bazı temsilciler çıkmaya ve hemen orada bulunan uluslararası bağlantılı telefonlarla bir yerleri aramaya başladılar, önce İtalyan çıktı ve Roma'yı aradı. Sonra telaşla İsveçli çıktı ve kendi ülkesini aradı. Türk gazeteciler adamların peşinden koşturmaya başladılar..

— Ne oluyor, toplantı bitiyor mu, sonuç alındı mı?

Dışarıya çıkan ve telefon ettikten sonra hızla ve telaşla yeniden toplantı salonuna giren her temsilcinin tavrı aynıydı:

— No comment. Yorum yok.

Bu sırada Alman temsilci dışarıya çıktı ve telefonun başına gitti. Almanca bilen Yalçın Doğan, Alman temsilcisinin hemen arkasına geçmiş konuşmasını dinliyordu. Alman, kendi başkenti ile konuşuyordu:

— Yardım konusunda anlaşmaya varılamıyor. Toplantı herhalde ertelenecek.

Yalçın Doğan adama sordu:

— Ne oldu, yardım vermiyor musunuz?

— No comment.

Alman yeniden içeriye girdi. Yalçın Doğan kapıda beklemekte olan ve gelişmeleri izlemeye çalışan Türk heyetinin yanına daldı:

— Kulaklarımla duydum. Herif yardım toplantısında sonuç alınamadı dedi telefonda konuştuğu kişiye.

Saat akşam 2'ye gelirken toplantı salonundan bazı çıkanlar olduğu görülüyordu. Bunların arasında Dünya Bankası Başkan Yardımcısı Münir Benjenk de vardı. Türk asıllı olan ve her zaman çok şık giyinen Benjenk, pardesüsünü giyip kapıdan dışarıya, kendisini bekleyen otomobile koşmaya başladı. Arkasından gazeteci Leyla Umar koşuyordu:

— Münir bey bir dakika, ne oldu bu iş?

— Yardım verilemiyor Leyla hanım.

— Niçin?

— Bazı ülkeler verecekleri yardımı belirleyemediği için içeride anlaşmaya varılamadı.

— Peki şimdi ne olacak?

— Toplantı bir süre sonra yeniden yapılır.

— Eyvah.

Münir Benjenk, arabasıyla uzaklaştı. Dışarıda yağan yağmurda sırılsıklam ıslanan Leyla Umar, içeriye girip Türk heyetine "müjdeyi" verdi. Sinirler artık iyice gerilmişti. Olumsuz bir durum olduğu açıktı ama, başta Özal olmak üzere, saatlerden beri kapıda bekletilen Türk heyeti içeride neler olup bittiği konusunda sağlam bir bilgi de alamıyordu. Saat 20 dolaylarında toplantı odasının kapısı açıldı ve bir Fransız görevli "Mr. Özal, lütfen!" diye heyete doğru seslendi. Özal'la birlikte tüm heyet mensupları ve gazeteciler de kapıya doğru hücum ettiler. Ancak Fransız görevli, Özal'dan başka hiç kimseyi içeriye almadı. Turgut Özal'ın, yardım açıklandıktan sonra yapacağı teşekkür konuşması cebindeydi. Kendisini OECD Genel Sekreteri Lennep yanına aldı:

— Mr. Özal, sizden özür dilemek istiyorum. Saatlerdir süren bu toplantıda maalesef Türkiye'ye yardım konusunda üye ülkeler arasında bir görüş birliğine varılamadı. Bazı ülke temsilcileri, kendi ülkelerinin vereceği rakamın henüz belirlenemediğini bildirdiler. Bu durumda toplantıyı ertelemekten başka çare yok. Çok üzgünüm.

Turgut Özal'ın yüzü kıpkırmızı olmuştu. Ne yapacağını şaşırmış bir durumda OECD Genel Sekreterine sordu:

— Nasıl olur Mr. Lennep? Bu nasıl iştir? Saatlerce kapıda bekletildik.

Sonuç bu mu olmalıydı?

— Mr. Özal, gerçekten çok üzgünüm. Elimizden gelen her şeyi yaptık ama Japonya, Kanada, İsviçre gibi ülkeler yardım miktarını henüz belirlememişler. Bu durumda bazı ülkeler de tereddüte düştü. Miktarlar üzerinde de bazı görüş ayrılıkları çıktı. Sanırım 15 Nisan'da yeni bir toplantı yaparak yardımı o zaman açıklamamız mümkün olacak;

— Sayın Lennep bu durum benim için tam bir şok oldu. Doğrusu hiç beklemiyordum. Şimdi Türkiye'de bunun çok yaygarası kopacaktır. Buna bir çözüm bulmamız lâzım. Bir basın toplantısı düzenleyin ve yardımın 15 Nisan'da açıklanacağını siz söyleyin. Dışarıda bir sürü gazeteci var. Hepsi bekliyorlar.

— Basın toplantısını beraber yapalım.

— Olur.

Özal dışarıda kendisini bekleyenlere "müjdeyi" verdi. Memduh Aytür bağırıyordu:

— İşte bunlar böyledir. Kapılarında bekletip sonra da geri çevirirler. Heriflerin niyetleri bozuk. Şu işe bakın ki, bunlara muhtaç duruma düşmüşüz. Allah kahretsin.

Basın toplantısına gitmeden önce Turgut Özal Ankara'yı arattı. Karşısında Başbakan vardı:

— Abi, durum maalesef beklediğimiz gibi olmadı. Toplantıyı 15 Nisan'a ertelediler. Gerekçesi de, bazı ülkeler yardım miktarını henüz belirlememiş.

— Bu işe çok canım sıkıldı Turgut. Ne yapacaksın şimdi?

— Yapacak fazla bir şey yok. Birazdan Lennep'le basın toplantısı yapacağız.

— Yoksa bir oyuna mı geliyoruz? Böyle bir durum var mı?

— Vallahi ben de bilmiyorum abi. Bakalım, ne olduğunu göreceğiz.

Türk heyeti ve gazeteciler, Türkiye'nin başına gelen bu olaya büyük tepki gösterdiler. Ancak bu tepki doğal olarak kendi aralarında kaldı. Herkes küfrediyor, "Bu adamların kapısına düştüğümüz için" lânet okuyordu. Kalabalık ekip hep birlikte, basın toplantısının yapılacağı salona doğru yola koyulduğunda herkes hınç doluydu. Salonun kapısında, OECD Genel Sekreteri Lennep'in İtalyan Basın Müşaviri, Türk ekibinin yolunu kesmeye kalkıştı:

— Sayın Genel Sekreter henüz gelmediler. O gelmeden içeriye giremezsiniz.

Memduh Aytür adamı eliyle itti. Türkçe olarak "Sen kimsin be" diye bağırdıktan sonra topluluğa döndü:

— Girin içeriye.

Herkes salona daldı. İtalyan basın müşaviri, OECD'de bugüne kadar böyle şey görmemişti. Olanları şaşkınlıkla izliyordu. Salon, Türk ve yabancı gazeteci ve televizyon muhabirleriyle dolmuştu. Basın toplantısında OECD Genel Sekreteri Lennep lafı geveleyip durdu. "Yardım toplantısı teknik nedenlerle ertelenmişti. 15 Nisan'da mutlaka yapılacaktı." Turgut Özal ve heyetin diğer üyeleri Türkiye'ye döndüler. Ancak daha önce kararlaştırılan program aynen uygulanacak, Matthofer ve Lennep Türkiye'ye geleceklerdi. Bu programda değişiklik yapılmamasına karar verildi. Aksi halde Türk kamuoyuna olayı anlatmak mümkün olmazdı. 26 Mart günü ertelenen yardım toplantısı, Türkiye'deki demeç trafiğini bir anda yine arttırdı. Olayı herkes kendine göre yorumluyor ve şu görüşler ortaya atılıyordu:

MSP Genel Başkan Yardımcısı Şener Battal: "OECD, kendi kafa yapısındaki AP iktidarına ve temsilcilerine güvenmediğini ortaya koymuştur. Elin yabanına güvenmenin sonu hüsrandır. AP, kendi fikir kulübü içinde bile inandırıcılığını yitirmiştir."

Demirel: "OECD ülkelerinin kesin taahhüdü 15 Nisan'da sonuçlanacaktır. Biz kimseden siyasi para da istemedik. Biz para verin demeden onlar kendileri ortaya çıktılar. Türkiye, ekonomisine yeniden hayatiyet kazandırma yolundadır. Ayağımıza batan dikenlerden epeycesini çıkardık ama, daha hepsini temizleyemedik. Kalanları da temizleyeceğiz."

Ecevit: "Toplantının ertelenme nedenini bilmiyorum. Ancak biz bu konularda çok beklemeye alışkın olduğumuz için fazla yadırgamıyorum."

Özal: "Erteleme bir anlamda yararlı olmuştur. 15 Nisan toplantısında bir aksilik çıkacağını sanmıyorum. Bu arada biz de bazı temaslar yaparak, yardım şartlarının düzeltilmesini sağlayabileceğiz."

MATTHOFER VE LENNEP ANKARA'DA — KAVGALI BASIN TOPLANTISI

Ertelenmesi büyük bir şok yaratan yardım toplantısından sonra Alman Maliye Bakanı Matthofer ve OECD Genel Sekreteri Lennep, Ankara'ya geldiler. Başbakan Demirel, Maliye Bakanı İsmet Sezgin ve Turgut Özal'la görüşen her iki yetkili de, Türk kamuoyunun erteleme olayına gösterdikleri tepkiden üzüntü duyduklarını, yardım toplantısının 15 Nisan'da mutlaka yapılacağını söylediler. Bu arada Matthofer'le Demirel arasında şu konuşma geçti:

— Sayın Başbakan, Türk basını bu konuda bence gereksiz bir tepki gösterdi. Toplantının ertelendiği gün OECD bir bildiri yayınlayarak bu işin olacağını bildirdi. Galiba bu bildirileri okumuyorlar ve kendi görüşlerini yazıyorlar.

— Kendi görüşlerini kendilerine saklasınlar. Gerçekler ortaya çıkacaktır.

28 Mart akşam saatlerinde gazetelere bir haber geldi: Matthofer ve Lennep, Dışişleri Bakanlığı'nda bir basın toplantısı düzenleyeceklerdi. Haberi alan gazeteciler tam saatinde Dışişleri Bakanlığı'na gittiler. Ancak aradan bir saat geçmesine rağmen yetkililer gelmiyordu. Sonunda geldiler. Kürsüye, yanlarına Turgut Özal ve İsmet Sezgin'i alarak oturdular. Burada çok kısa ve eski söylenenleri tekrarlayan açıklamalar yapıldı. Ancak bu kısa açıklama, "kapıdan geri çevrilme" olayına büyük tepki gösteren basını tatmin edecek nitelikte değildi. Sorular başladı:

— Bir devletin temsilcilerini kapınızdan geriye çevirdiniz. Bunu başkaları sizin devletinize karşı yapsaydı nasıl karşılardınız?

— Geçen yıl yapılan OECD toplantısında da bazı ülkeler yardım

miktarlarını daha sonra açıklayacaklarını bildirmişlerdi. O zamanki toplantı niçin ertelenmemişti?

— Atina'da Yunanlılara, Türkiye'ye yapılan yardımın silah alımında kullanılmayacağı konusunda güvence vermişsiniz? Doğru mu?

— Türkiye'de bir hükümet değişikliği olursa, alınan bu son ekonomik kararlar da değişecektir. O zaman sizin yardımınız yine devam edecek mi?"

Soru yağmuru devam ediyor, ancak Matthofer ve Lennep bunların bir bölümüne hiç cevap vermezken, bazılarına kaçamak, sudan cevaplar vermekle yetiniyorlardı.

Matthofer konuşuyordu:

— Türkiye'ye yardım konusunda çok başarılı bir toplantı yapılmıştır. Erteleme başarısızlık değildir.

Salondaki gazetecilerden sesler yükseliyordu:

— Allah sizden razı olsun Sayın Matthofer. Allah başımızdan eksik etmesin.

— Amiiin.

OECD Genel Sekreteri ise, yakında Türkiye'de her kamyona mazot, her eve yağ bulunacağını söylüyordu. Bu kez gazeteciler yine bağırıyorlardı:

— Aynı Demirel gibi konuştunuz Sayın Genel Sekreter. Böyle lafları ondan mı öğrendiniz?

Basın toplantısının ciddiyeti iyice kaçmıştı. Matthofer ve Lennep, sorulan sorulara kaçamak cevaplar verdikçe, bazen de "Bu soruya cevap vermeyi şu anda istemiyorum," dedikçe, basın toplantısının yerini uğultular, gürültüler ve homurdanmalar alıyordu. Salonda gülüşmeler başlamıştı.

İsmet Sezgin, Matthofer'in yanından, kürsüden bağırıyordu:

— Adam cevap vermek istemiyorsa ne diye üstüne gidiyorsunuz kardeşim.?

Birisi bağırıyordu:

— Size ne bundan Sayın Bakan. Siz işinize bakın. Eğer soru sormayacaksak niçin basın toplantısı düzenlediniz?

Gazeteci Uluç Gürkan, ayağa kalkmış soruyordu:

— Sayın Matthofer, şimdi bu yardımı ertelediniz. Alman yardımını köprü kredi olarak vereceğinizi daha önce açıklamıştınız. Almanya niçin bundan önceki hükümete aynı olanağı sağlamamıştır? Bu hükümet IMF ile anlaştı diye mi?

— Köprü finansmana konu olan Alman yardımı değildir. Siz yanlış ata oynuyorsunuz.

Böylesine anlaşılmayan sözler söyleyen Matthofer, birkaç dakika sonra, Türkiye'ye Alman köprü kredisinden söz etmeye başlıyor, bu kez Uluç Gürkan yeniden soruyordu:

— Kim yanlış ata oynamış Sayın Matthofer? Siz mi ben mi?

Türkiye'de bugüne kadar eşi görülmemiş basın toplantısı böylesine sürüp gider ve iki yabancı konuk güç dakikalar yaşarken, İsmet Sezgin

ayağa kalktı:

— Toplantı bitmiştir beyler. Kusura bakmayın.

Toplantı bitmiştir ama, olaylar bitmeyecekti. Bu kez de, gazetecilerle İsmet Sezgin arasında ağır sözler söyleniyor, Turgut Özal tarafları yatıştırmak için çaba harcıyordu. Birileri "birilerine" bağırıyordu:

— Eşşek herif.

— Sensin o.

— Gel de konuşalım sıkıysa.

Matthofer ve Lennep, bu görüntü içerisinde ne yapacaklarını şaşırmışlardı. Dışişleri Bakanlığı'nın diplomatları ve koruma polisleri iki konuğu tartışmaların içinden alarak götürdükleri zaman, bakanlığın kapısı önünde tarafların ağız kavgası devam ediyordu. Bu kez 15 Nisan beklenecekti. Yardımın 15 Nisan'da açıklanacağı konusunda güvence verilmişti. Beklemekten başka çare yoktu.

***

Almanya, Mart ayında Türkiye'ye toplam 225 milyon dolarlık bir yardım sağladı. Bu yardımın bir bölümü, köprü kredi olarak Merkez Bankası hesaplarına Mart'ın son günlerinde geçti. İsveç, Danimarka gibi CHP döneminden kalan bazı OECD kredileri ve OPEC fonundan sağlanan 7,5 milyon dolarlık bir olanakla birlikle Türkiye, 1980 yılı Mart ayında 346,5 milyon dolar kredi kullanma olanağına kavuştu. Yokluklar Mart içerisinde hâlâ tam olarak giderilememişti. Yokluklarla birlikte siyasal, çekişmeler, anarşi ve terör de sürüp gidiyordu.

9 Nisan günü Woodward yine Ankara'ya gelecekti. Neler söyleyeceği artık iyice biliniyordu. Türk lirasının değerinin yeterince düşürülmediğini mutlaka belirtecek; bu durumu eleştirecekti. Bunu

"kendiliğimizden" yapmış olmak için, Woodward'ın gelişinden bir hafta önce, Türk lirasının bir Amerikan doları karşısındaki değeri yüzde 5,1 oranında düşürüldü ve 73,20 lira olarak açıklandı. Böylece, 24 Ocak günü 70 lira olarak açıklanan ve ekonomide şok etkisi yaratması amaçlanan kurumuz, aradan 36 gün geçince yeniden düşürülmüş oluyordu. 3 Nisan günü ise, yine Woodward'ın gelişinden hemen önce, akaryakıt fiyatlarına 24 Ocak gününden sonra üçüncü kez zam yapıldı.

PARİS KULÜBÜ'NE KARŞIYIZ

1980 yılının Nisan ayında, Türkiye'de ekonomik görünüm ve dış dünya ile ekonomik pazarlıklar şöyleydi: Bir süre sonra, 9 Nisan günü Woodward başkanlığında bir IMF heyeti gelecek ve Türk ekonomisini, hazırlanan orta vadeli program açısından inceleyecekti. Mayıs ayında bir Türk heyeti IMF'ye giderek, CHP döneminde imzalanmış olan bir yıllık "stand by" anlaşmasının yenilenmesini görüşecekti. Türkiye bu anlaşmanın üç yıllık olmasını ve 1980-1983 dönemini kapsamasını istiyordu. Bu istek hem bizden, hem de OECD/yabancı bankalar gibi kuruluşlardan kaynaklanıyordu. Özellikle OECD çerçevesinde yapılması düşünülen borç erteleme operasyonunun, IMF ile yapılacak bir anlaşmaya bağlı olduğu artık kesinlik kazanmıştı. Eğer Türkiye, OECD ülkeleri ile birkaç yılı kapsayan bir borç erteleme anlaşması imzalayacaksa. daha önce mutlaka IMF ile bir anlaşmaya varması gerekiyordu. Bu anlaşmanın ise üç yıllık olması, Turgut Özal'ın en büyük arzusuydu. Eğer IMF, Türkiye'nin ekonomik programına üç yıl süreyle destek verirse, bu durum bizim için uluslararası kuruluşlarda büyük bir avantaj yaratacak ve sorunlar daha rahat çözümlenebilecekti.

Ancak Türkiye'nin OECD ile de "küçük" bir sorunu vardı. Bu kuruluşa üye olan ülkelerin, borçlu ülkeler tarafından ödenmeyen alacakları, adına "Paris Kulübü" denilen bir yerde çözüme bağlanırdı. Örneğin, bir Afrika ülkesi olan Tanzanya, OECD üyesi ülkelere borçlanmış ve bu borcunu ödeyemez duruma gelmişse, bu sorunu Fransız Maliye Bakanlığı'na bağlı olarak çalışan Paris Kulübü çözümler ve borç erteleme anlaşması bu kulübün koyduğu kurallara göre hazırlanırdı. Kurallar da temelde şöyleydi: Daha önce ertelenmiş olan bir borç, yeniden ertelenemezdi. Faizlerin ertelenmesi sözkonusu değildi. Paris Kulübü, borçlu ülkenin durumunu ele alır, kimlere ne kadar borcu olduğunu saptar, erteleme operasyonunu kendi kurallarına göre ve alacaklı ülkelerin çıkarlarını eşit bir biçimde kollayarak çözümlerdi. Başka bir deyişle, alacaklı ülke, borçlu ülkeyle muhatap olmazdı. Sorun, bu alanda tam yetkili olan ve batı dünyasının bir organı durumunda bulunan Paris Kulübü'ne havale edilirdi.

Bu kulübün başında, kurt bir maliyeci olan Fransız vatandaşı Camdessus vardı. Camdessus borç erteleme görüşmelerini alacaklı

ülkeler adına yürütür ve çözüme bağlardı. Son söz Paris Kulübü'nündü ve alacaklı batı ülkesi, borçlu ülke ile masaya oturup "yüzgöz" olmazdı. Türkiye'nin "küçük sorunu" işte buradan kaynaklanıyordu. OECD yetkililerine şöyle diyorduk:

— Biz bir OECD üyesiyiz. Borç erteleme görüşmelerine Paris Kulübü'nün katı ve acımasız kuralları ile oturamayız. Türkiye'ye, bazı Afrika ve Asya ülkelerine bu alanda yapılan uygulamaların aynısının yapılmasına razı olamayız. Türkiye olarak Paris Kulübü ile muhatap olmak da istemeyiz. Borç ertelemede muhatabımız OECD olmalıdır.

Türkiye aslında bu görüşlerinde haklıydı. Paris Kulübü'nün muhatapları genellikle, OECD üyesi ülkelere borçlarını ödeyemeyen Asya ve Afrika ülkeleri olur ve bunlar masaya çekilerek sıkıştırılırdı. Bu yüzden, borç erteleme görüşmelerini Paris Kulübü ile değil, OECD ile doğrudan yapmak istiyorduk. Karşı taraf ise, bunun kurallara aykırı olduğunu savunuyordu. Ancak, bu konuda yapılan uzun görüşmelerden sonra ortaya bir gerçek çıkmıştı: Türkiye, IMF ile üç yıllık bir anlaşma sağlarsa, borç erteleme operasyonu daha rahat bir biçimde gerçekleşebilirdi.

Woodward 9 Nisan günü Ankara'ya geldiği zaman, üzerinde durulan konu, IMF ile imzalamak istediğimiz üç yıllık stand by anlaşması oldu. Woodward'ın gene itirazları vardı. 24 Ocak programının faiz yönü eksikli. Enflasyon hızı yavaşlamadan sürüyordu ve bu ortamda hâlâ "negatif faiz" geçerliydi. Faiz oranları mutlaka yükseltilmeliydi. İkincisi kur konusu, üçüncüsü ise KİT reformu idi.

Türkiye, kur konusunu mutlaka bir çözüme bağlamalı ve bu alanda sürekli "ayarlama" yapmalıydı. Turgut Özal ise, bu konunun üzerine fazla gidemiyordu. IMF'ye böyle bir ödün verildiği takdirde hükümetin büyük ölçüde yıpranacağını biliyordu. Kur ayarlamalarının gerektiği zaman yapılacağını Woodward'a söylüyor, ancak ikna edemiyordu. Woodward, bu işin belli bir formüle bağlanmasını istiyor, "Her zaman bu konuda bizden uyarı beklemeden bu işi yapmanız gerekir," diyordu.

Üçüncü sorun KİT' konusuydu. IMF, bu kuruluşlarda bünyesel reform yapılmasını istiyor, sadece zam yapmakla sorunun

çözümlenemeyeceğini bildiriyordu. Tabii bir de vergi konusu vardı ve bu konuda hükümet fazla bir şey yapamıyordu. Tasarılar, tıkanmış bulunan TBMM'de bekliyordu. Bu durum bütçenin denkliğini tehlikeye sokuyor, Woodward açık finansman konusunda Türk hükümetinin başına iş açılacağını, para limitlerinin aşılacağını söylüyordu. Bu konuda Özal da kendisine hak veriyor, "Ama ne yapalım Woodward, biz tasarıları Meclise sevkettik. Hükümet olarak elimizden bu kadarı geliyor." diyordu.

ÖZAL — AYDINOĞLU

26 Mart günü ertelenen ve Türk kamuoyunda büyük tepki yaratan Türkiye'ye yardım toplantısı 15 Nisan günü Paris'te yapılacaktı. Türkiye bu toplantıya yine kalabalık bir heyetle katılacaktı. Paris'e gitmeden birkaç gün önce, Turgut Özal, Merkez Bankası Başkanı İsmail Hakkı Aydınoğlu'na telefon etti:

— Aydınoğlu, heyete seni de katıyorum. Paris'te seninle baş başa bir akşam yemeği yiyelim. Ne dersin?

— Nasıl uygun görürseniz Sayın Özal.

Paris'te yapılan yardım toplantısı, bu kez bir formalite toplantısı olmaktan öteye geçmedi. Türk heyeti, kısa süre, sonra içeriye alındı ve karar açıklandı:

"Toplantıya katılan 16 OECD ülkesi, Türkiye'ye 1980 yılında 1 milyar 162 milyon dolar yardım yapmaya karar vermişlerdir. Bu paranın çok büyük bir bölümü, kayıtlayıcı koşulları çok az olan ve hemen kullanılabilecek nitelikte program kredilerinden oluşmaktadır."

Turgut Özal sevinçliydi. Çok büyük bir adım atılmış ve önemli bir dış kaynak yaratılmıştı. Geçen sefer cebinde kalan teşekkür konuşmasını bu toplantıda okudu, Türkiye'ye ilgilerini esirgemedikleri için tüm batılı ülkelere teşekkür etti. 1 milyar 162 milyon dolarlık OECD yardımı Türkiye için büyük paraydı. Gerçi bu paranın bir bölümü, Almanya gibi bir iki ülke tarafından daha önce köprü kredi olarak verilmişti ama yine de elde edilen rakam oldukça yüksekti. Bundan sonra, yardım veren her ülke ile ikili anlaşmalar imzalanacak ve sağlanan olanağın en kısa zamanda kullanılır duruma gelmesi için çaba harcanacaktı.

Şimdi sıra IMF anlaşmasına ve borç erteleme operasyonuna geliyordu.O gece Turgut Özal, Merkez Bankası Başkanı Aydınoğlu'nu

Paris'le bir lokantaya götürdü. Türkiye biiyükelçiliğine yakın bir yerde başbaşa yemek yediler. Önce havadan sudan, ekonomik durumdan, OECD'deki gelişmelerden söz ettiler, Özal da, Aydınoğlu da, açıklanan yardımdan memnundular. Sonra Özal konuyu değiştirdi:

— Bak Aydınoğlu, ben bu işleri geçici olarak götüren bir bürokratım. Sen de bir bürokratsın ve Merkez Bankası başkanısın. Ama durumu biliyorsun. Arada siyasi bir mücadele var. İş başındaki hükümet olarak iyi kötü bir şeyler yapmaya çalışıyoruz. Ancak bu işin başarılı götürülmesi bir ekip meselesidir. Hükümet istemediği halde senin Merkez Bankası'nın başında oturman bu ekip çalışmasını aksatıyor. Bu durumun herhalde farkındasındır.

— Sayın Özal, bu aksaklıkları yaratan ben değilim. Beni devre dışı bırakan sizin hükümetinizdir. Siz de aynı şeyleri yapmadınız mı? 24 Ocak Kararlarını aldınız, Merkez Bankası Başkanı olarak bunları benim ruhum bile duymadı. Başka hangi ülkede böylesine önemli ekonomik kararlar Merkez Bankası'ndan gizlenerek alınır? Ben size her türlü yardıma önceden de hazırdım, şimdi de hazırım. Nihayet şunun şurasında hepimiz memleket hizmeti yapıyoruz.

— Aydınoğlu, haklısın da bu bir ekip işidir. Bir Merkez Bankası başkanının görevinden alınması için kanunlarda bazı şartlar var. Bunu biliyorum. Bu görevdeki bir insanın makamından alınmasının çok zor olduğunu da biliyorum. Ama senden önceki başkan Cafer Tayyar Sadıklar'ı CHP hükümeti bir formül bulup aldı. Bu hükümet de, benzer bir formülü sana uygulayabilir. Biraz gürültü kopar, sonra unutulur. Zaten istenmeyen bir yerde çalışmak, kanun himayesinde bile olsa çok zordur. Buradan sonra da birçok mesele çıkabilir, tatsızlık çıkabilir. Eğer istersen, sana uygun başka bir görev bulalım. Bu iş için ben de aracılık edebilirim. Bu bir dış görev olabilir, özel sektör olabilir. Senin arzu edeceğin başka bir yer de olabilir. Eğer istersen, sana ömründe aldığın en iyi iş tekliflerini yaptırabilirim. Eğer bu söylediklerimi kabul edersen, biz de Merkez Bankası'na kendi istediğimiz birini getirir ve daha rahat çalışırız.

— Valla Sayın Özal, benim bu görevden ayrılmaya hiç niyetim yok. Teklifleriniz için size çok teşekkür ederim. Ama ben kanunlarla gelmişim, kanunların gösterdiği yolla giderim. Ne özel sektörde, ne de dış görevde gözüm var. Siz hükümetsiniz, elinizde her türlü yetki var.

Yapmak istediğiniz her şeyi yapabilirsiniz. Ben de kanunlar çerçevesinde buna engel olmak için her türlü yolu denerim.

— Peki Aydınoğlu, sen bilirsin. Ben sana dostça bir teklif getirmiştim.

AP hükümeti, daha sonraki girişimlerinde de Aydınoğlu'nu görevden alamadı. Bu amaçla Merkez Bankası Genel Kurulu olağanüstü toplaatıya çağrıldı, çeşitli girişimler yapıldı. Kaya Erdem ve Tevfik Altınok, bu genel kurul toplantılarında yoğun çaba harcamalarına karşın başarılı olamadılar. Aydınoğlu, 1981 yılı Ocak ayına kadar Merkez Bankası Başkanlığı görevini sürdürdü ve Bülent Ulusu hükümeti döneninde "istifa etti".

NİSAN AYINDA GÖRÜNÜM

1980 yılı Nisan ayında Türkiye'nin ekonomik durumu özellikle dış ödemeler dengesi açısından hiç de parlak değildi. Açıklanan OECD yardımı ile, ekonominin bir parça olsun işlerlik kazanması ve üretim artışı sağlanması için gerekli olan en az 7 milyar dolarlık yıllık ithalatın gerçekleşme umudu belirmişti. Ancak, ihracat artışı henüz sağlanmamıştı. İşçi dövizlerinde beklenen artış olmuyordu ve gelen para, petrol ithalatına gitmeye devam ediyordu. İçeride ise, sıkı bir para politikası ciddiyetle uygulanıyor, Turgut Özal, IMF tarafından konulan para limitlerinin aşılmaması için büyük çaba harcıyordu. Türkiye kısa süre sonra IMF ile Washington'da başlayacak stand by anlaşması görüşmelerine hazırlanırken, Nisan ayı sonlarında gazetelerde şöyle başlıklar görülüyordu:

- Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden yine sonuç alınamadı.
- Halkın alım gücünü aşan bazı malların fiyatı düştü. Çimento, inşaat demiri ve televizyon fiyatlarında düşme oldu. Otomotiv sanayiinde karaborsa fiyatı kalmadı. Bundan 1,5 ay önce topu 1100 lira olan üçüncü hamur gazete kâğıdı şimdi 850 liradan alıcı bekliyor.
- Bir sanayici, "Grevlerden kimse şikâyet etmiyor, çünkü piyasada zaten mal satılmıyor" dedi.
- Siverek'te 3, İstanbul'da 2, Tarsus'taki çatışmada 8 kişi öldürüldü.
- 7 ildeki olaylarda 8 kişi öldürüldü.
- Erbakan: "Hükümet dediklerimizi yapmadı. Artık serbestiz. Kadayıfın altının kızarıp kızarmadığına bakacağız.
- Özal: Ücret artışlarının enflasyon oranının üzerine çıkmasına izin vermek istemiyoruz.
- DİSK: "1 Mayıs, özüne uygun bir biçimde kutlanacaktır."
- Demirel: "Devletin gücü anarşiye yetmezse, milletten güç ister."
- İpekçi'nin katili Ağca idama mahkûm oldu.

1980 yılı Nisan ayında Türkiye, sadece 80 milyon dolar dış kredi kullanabildi. Bunun 35 milyon doları, daha önce CHP döneminde yabancı bankalarla yapılan kredi anlaşmasından, 40 milyon doları Dünya Bankası'ndan, 5 milyon doları ise OECD ülkelerinden kaynaklanıyordu. Bu süreç içerisinde iç talep azalıyor, ekonomi giderek durgunlaşıyordu, özellikle kamu yatırımları duruyordu.

Bunlara ayıracak para yoktu. IMF limitleri nedeniyle, devlet harcamalarındaki esas kısıntılar yatırımlardan yapılıyordu.

MAYIS AYINDA IMF

Turgut Özal, Kaya Erdem ve Yıldırım Aktürk'ten oluşan Türk heyeti, IMF ile yeni bir stand by anlaşması imzalamak için Mayıs ayı başında Washington'a gitti. Bu kuruluş, Türkiye'nin istediği üç yıllık anlaşma konusunda nasıl bir tavır alacaktı? Bu sorunun cevabı o güne kadar kesin bir biçimde bilinemiyordu. Bu amaçla yoğun çalışmalar yapılmış, devreye Matthofer ve OECD yetkilileri sokulmuş, Woodward'la günler boyu görüşülmüştü. OECD'de yapılacak borç erteleme operasyonunun, IMF ile yapılacak üç yıllık bir anlaşmaya bağlı olduğu artık açıkça ortaya çıkmıştı. Bu operasyon Türkiye için çok önemliydi. Eğer 3 milyar dolara yaklaşan borçlarımız ertelenirse rahat bir nefes alacaktık. Ertelenmediği takdirde ise bunları ödemek mümkün olmayacak ve sürekli sorun çıkacaktı.

Bu nedenle, Özal'ın planına göre, IMF ile üç yıllık bir anlaşma yapmak zorunluydu. Özal, Washington'da ilk toplantıyı IMF Avrupa Masası Başkanı Whittom ve Türkiye Masası Şefi Woodward'la Türk büyükelçiliğinde yaptı. Whittom, IMF içinde çok önemli bir adamdı ve "ikna edilebildiği" takdirde büyük bir adım atılmış olacaktı. Büyükelçi Şükrü Elekdağ da ekonomik konulara oldukça büyük ilgi duyan bir diplomattı. Bu nedenle IMF ile yapılan görüşmelere girmek istiyordu. Ancak büyükelçimizin bu isteğinin mümkün olamayacağı kendisine kibarca bildirildi. Özal, 24 Ocak Kararlarıyla Türk ekonomisinde başlatılan yeni uygulamaları ve o güne kadar elde edilen sonuçları anlatmaya başladı:

— Mr. Whittom, bugüne kadar önemli gelişmeler sağladık. Bundan sonra da sağlayacağız. IMF'ye, bugüne kadar bize gösterdiği yardım ve anlayış nedeniyle teşekkür borçluyuz. Size açık söyleyeyim, IMF'nin destek ve yakın işbirliği anlayışı olmasaydı, bugün geldiğimiz noktaya gelemezdik. Ancak önümüzde yapılacak pek çok iş daha olduğunu biliyoruz. Bunları da zamanla yapacağız. Eksiklerimizi biliyoruz. Şimdi sizden istediğimiz, yeni stand by anlaşmasını üç yıllık düzenlemektir. Bunu kabul ederseniz hem biz ekonomiyi daha disiplinli bir biçimde götürebiliriz, hem de gerek bankalar ve gerekse OECD ile olan ilişkilerimiz rayına oturur. OECD ile borç ertelemesini daha rahat bir biçimde yapabiliriz.

— Mr. Özal, Türk ekonomisinin durumunu yakından izliyorum. Bu alanda olumlu adımlar atıldığını da biliyorum. Bu konuda Mr. Woodward'dan sürekli bilgi alıyorum. Üç yıllık anlaşma konusunda karar vermeye yetkili olan yer yönetim kurulumuzdur. Bu konuda önce başkanımız Mr. Larosiere ile de görüşmek ve kendisinin görüşlerini almak durumunda kalacaksınız.

— Size şunu da belirtmek istiyorum Mr. Whittom, IMF ile yapılacak üç yıllık bir anlaşma konusunda Türkiye'ye güven açısından bazı tereddütleriniz olabilir. Ancak size şu konuda kesin taahhütte bulunmak isterim: Türkiye, alınan bu ekonomik tedbirleri sonuna kadar uygulamada kesin kararlıdır. Durum, daha önceki uygulamalarda olduğu gibi alınan ve yarım bırakılan tedbirlere dönüşmeyecektir. Bu konuda size hükümetim adına kesin teminat veriyorum. Bu konudaki kararlılığımızı Mr. Woodward da çok iyi bilmektedir.

Türk heyeti ertesi gün, IMF Başkanı Larosiere ile görüştü. Masanın bir yanına Özal, Erdem ve Aktürk, diğer yanına Larosiere, Whittom ve Woodward oturdular. Turgut Özal, yarım saatlik bir sunuş konuşmasından sonra şöyle dedi:

— Sayın Başkan, içinde bulunduğumuz sorunları biz de biliyoruz, siz de biliyorsunuz. Bu duruma Türkiye'yi bir daha düşürmemek için elimizden geleni yapacağımıza inanabilirsiniz. Geçmişte uygulanan yanlış politikalar artık terkedilmiştir. Bugün uygulanan ekonomik politikalardan başka çıkış yolu olmadığının da farkındayız. Ancak Türk ekonomisine genel olarak bakıldığında, bazı sorunların dışarıdan kaynaklandığı da görülmektedir. Geçen yıl petrole 1,7 milyar dolar dolaylarında ödemiştik. Şimdi petrol fiyatları yeni bir tırmanışa geçmiştir ve sanırım bu yıl 3,5 milyar dolar kadar ödemek durumunda kalacağız. Biz ne yaparsak yapalım, petrol fiyatlarındaki artışlar, sağladığımız bütün kaynakları bir anda götürüyor. Ama Türkiye'nin sorunlarının sadece dışarıdan kaynaklanmadığını da biliyoruz. Bizim de içeride yapmamız gereken çok önemli şeyler var. Gerçekçi bir kur politikası uygulamaya devam edeceğiz, ihracatı arttırmak için kurumuzu 70 lira yapmıştık. Bugün 73 liradır. Durum gerektirdikçe ve Türkiye'deki siyasi ortam elverdikçe paramızın değerini düşürmekten kaçınmayacağız.

— Bu işi belli bir formüle bağlayarak sürekli olarak yapamaz mısınız? Şu anda bile paranızın değerinin yeniden ayarlanması gerekiyor. Türkiye'deki enflasyon böyle devam ettiği sürece başka çare yok. Bu husus bizim için çok önemlidir.

— Sayın Başkan, günlük kur uygulamasına geçilmesi için şu anda çok erken olduğu görüşündeyim. Ayrıca, Türkiye'nin siyasi durumu da buna elverişli değil. Biliyorsunuz işbaşındaki hükümet, bir azınlık hükümetidir. Bu yapılırsa, ciddi sonuçlara neden olmasından açıkçası çekiniyoruz. Ancak yeri geldiğinde bu ayarlamaları mutlaka yapacağız.

— Yalnız, yeni bir stand by anlaşması için, kur konusunda hiç değilse bir adım daha atmanız ve bir miktar daha düşürmeniz yararlı olur.

— Sizinle aynı görüşteyim. Bunu mutlaka halledeceğiz.

— Faiz oranları konusunda da önemli bir sorun var Mr. Özal. Türk ekonomisinde bugünkü enflasyon ortamında bu soruna çözüm bulunması şarttır. Türkiye'de faizler çok düşüktür. Enflasyonun altındadır. Böylesine düşük faizlerle tasarrufların arttırılması mümkün değildir. Aksi halde, tüketimi kısma ve tasarrufa yönlendirme politikaları başarılı olamayacaktır. Sizden bu konuda kesin bir çözüme en kısa zamanda ulaşmanızı istiyoruz. Bizim görüşümüze göre, bir yıl ve daha fazla vadeli mevduata verilen faizler önemli ölçüde arttırılmalı ve tasarruflar teşvik edilmelidir. Faizleri bugünkü düzeyde bırakırsanız tüketimi pompalamaktan başka bir iş yapmış olmazsınız.

— Biliyorum Sayın Başkan, bu konuyu Mr. Woodward'la da çok tartıştık. Türkiye'ye gidince bu işi çözümleyeceğiz. Yalnız, bir yıl ve yukarısının çok ağır geleceğinden kuşkudayım. Bunu iki yıl ve yukarısı olarak yapabiliriz.

Görüşmeler daha sonra tekrar teknik düzeyde sürdürüldü. IMF, 1980 yılı bütçesinden umutlu değildi. Beklenen gelir düzeyine ulaşılmayacağından kuşku duyuyorlardı.., Faizler yükseltilmeli, Türk parasının değeri "gerçekçi bir biçimde" ayarlanmalıydı. Ücret artışları enflasyon hızından yüksek olmamalı, vergi yasaları mutlaka

çıkarılmalıydı. KİT'lerin durumu düzeltilmeliydi. Türk heyeti ise, vergi yasaları dışında kalan konular için IMF'ye güvence veriyordu. Ancak, vergi yasaları parlamentonun sorunuydu. Bu konuda hükümetin yapacağı bir şey yoktu, Özal'ın görüşü şuydu:

— IMF ile üç yıllık bir anlaşma yapalım. Bu isteğimiz benimsendiği takdirde hem dışarıya karşı daha güçlü oluruz, hem de kendimizi mecburen disiplin altına almış oluruz. Siz IMF olarak bana üç yıllık bir anlaşma ve karşılığında 2 milyar dolar dolaylarında kredi imkânı sağlarsanız, bunun psikolojik etkisi de çok büyük olacaktır. Ben Türkiye'ye böyle bir anlaşmayla dönersem, büyük bir psikolojik rahatlama yaratırım. Ayrıca, borç erteleme konusunda bize çok büyük faydası olur.

Son pazarlık, IMF Başkanı ile yemek masasında yapıldı. Larosiere, Türkiye'ye karşı olumlu bir tavır içerisindeydi:

— Pekâlâ, size güveniyorum. Bu işi ciddi götüreceğinize inancım var. Sizinle üç yıllık ve 1 milyar 250 milyon SDR'lık bir anlaşma yapılması için yönetim kuruluna teklif götüreceğim. *(SDR, IMF tarafından kullanılan para birimidir ve bir SDR, yaklaşık 1,3 dolara eşittir. E.Ç.)* Sizin istediğiniz 1,5 milyar SDR'nin verilmesi şu anda mümkün olmaz. 1 milyar 250 milyon SDR ile, üç yıl içerisinde IMF'den yaklaşık 1 milyar 625 milyon dolar kredi kullanabilirsiniz. Size bir yakınlık daha gösteririm ve bu paranın daha büyük taksitlerinin ilk dilimlere konulmasını sağlayabilirim. Oldu mu?

— Oldu Sayın Başkan. Size çok teşekkür ederiz. Türkiye'ye olan yakınlığınız için size çok şey borçluyuz.

— Yalnız, bu konu yönetim kurulunun onayına sunulmadan önce sizin de bazı önlemler almanız gerekecektir. Türkiye'ye gidince faizler ve kur konusunda birkaç adım daha atarsanız, yönetim kurulu olumlu yönde etkilenir ve karar daha rahat çıkabilir.

— Bunları yapacağız Sayın Başkan.

— Şimdi siz yönetim kurulu üyeleriyle biraz kulis yapın ve kendilerine Türkiye'nin uygulamakta olduğu programı anlatın. Kararın onaylanmasında böyle kulislerin yararı olabilir.

IMF KULİSLERİ

Türk heyeti, doğrusunu söylemek gerekirse IMF Başkanından böyle bir kolaylığı biraz daha güç koşullarda bekliyordu. Ancak Larosiere işi yokuşa sürmemiş, bazı isteklerin yerine getirilmesi kaydıyla Türkiye ile yapılacak üç yıllık anlaşmaya yeşil ışık yakmıştı. O sırada bir başka husus da Özal'a yardımcı olmuştu. IMF'nin kapısında para için daha sonra sıra beklemeye başlayan çok sayıda ülke, özellikle Latin Amerika ülkeleri, o günlerde henüz sıraya girmemişti. Türkiye, IMF'nin güç durumda kalmış "az sayıda" müşterilerinden biriydi. Politikalarını IMF'nin ve batı dünyasının istediği biçimde yeniden belirlemişti. Eski ekonomik uygulamaların yanlış olduğunu resmen açıklamış, liberal ekonomi kurallarını benimsemişti. Bu politikalar başarılı olursa, bundan IMF'de puan kazanacak ve "Türkiye örneği", ekonomisi tıkanmış ülkelerde itibar görmeye başlayacaktı.

Liberal ekonomi uygulamalarını kuşkuyla karşılayan çevreler Türkiye'nin başarılarını görecekler ve IMF reçetelerinin acı da olsa, bir ülkeyi nasıl kurtardığını açık bir biçimde anlayacaklardı. IMF'nin görüşleri bunlardı. Turgut Özal, Kaya Erdem ve Yıldırım Aktürk, IMF Başkanının tavsiyesi üzerine, bu kuruluşun yönetim kurulunda görev yapan çeşitli ülkelere mensup temsilcilerle kulis yapmaya başladılar.

— Sayın Brezilya temsilcisi, bu durumda Türkiye'yi destekler misiniz?

— Bu çok büyük bir rakam. Çok iyi. Tabii destekleriz. Bir süre sonra Brezilya da IMF'ye muhtaç duruma düşerse, sizin örneğiniz de yol olur.

— Sayın Suudi Arabistan temsilcisi, bir İslam ülkesi olarak sizden bu konuda yönetim kurulunda bizi desteklemenizi rica ediyoruz. Tarihi ve sarsılmaz bağlarla sevdiğimiz ve hayranlık duyduğumuz Suudi Arabistan'ın değerli bir evladı olarak bu yardımı bizden esirgemeyeceğinize inanıyoruz.

— Maşallah kardeşim maşallah, çok güzel bir istikrar programı

hazırlamışsınız. İnşallah oyum sizin olacaktır.

— Sevgili Libya'lı kardeşim, dost ve kardeş bir ülke olan Libya'nın bize bu konuda güç vereceğine inanıyoruz.

— Evelallah!

Kulisler böylece sürüp gitti. Sonra, her zaman olduğu gibi IMF uzmanları masanın başına oturdular ve Türkiye'nin üç yıllık anlaşma için IMF'ye vereceği niyet mektubunun metni ile stand by anlaşmasının metnini hazırlamaya başladılar. Her iki metin de mümkün olduğu kadar hafif yazılmıştı ve Türkiye'nin o güne kadar imzaladığı diğer IMF belgelerinden daha ağır değildi. Türk heyetinin bu metinlere fazla bir itirazı da olmadı. Bazı küçük değişiklikler yapıldı. Kural olarak, IMF'ye yazılan niyet mektubu, o ülkenin Maliye Bakanı tarafından imzalanırdı. Bizimkisini imzalamak da, bazı şeyler gıyabında kararlaştırılan İsmet Sezgin'e düşecekti. Artık iş, IMF yönetim kurulunun Haziran ayında yapacağı toplantıya bağlıydı. Türkiye'nin durumu ve hazırlanan belgeler bu toplantıda görüşülecek ve karara bağlanacaktı.

ERDEM GÖREVDEN ALINIYOR

Mayıs ayı ortalarında IMF görüşmeleri bitmiş ve Türk heyetiyle birlikte Kaya Erdem de Ankara'ya dönmüştü. Ancak Hazine Genel Sekreteri olarak Maliye Bakanlığı'nda daha fazla çalışamayacağını kendisi de biliyordu. Turgut Özal'a çok fazla angaje olduğu ve kendi bakanlığını dikkate almadığı gerekçesiyle, Kaya Erdem'e karşı Maliye Bakanlığı'nda büyük tepki oluşmuştu. Buna bir de, Hazine Genel Sekreterliği görevine CHP zamanında atanmış olması, müfettiş ya da hesap uzmanı olmaması gibi nedenler eklenince, Erdem'in görevde kalması her geçen gün biraz daha sorun yaratıyordu.

Turgut Özal, birlikte çalıştığı ve dost olduğu bu kişiye sahip çıkmaya çalışıyor, görevden alınmaması için bazı girişimlerde bulunuyordu. Örneğin, Başbakan Demirel'e bu hususu birkaç kez iletmiş, ancak herhangi bir olumlu tepki alması mümkün olmamıştı. İsmet Sezgin'e de dolaylı bir biçimde konuyu duyurmuş, programın başarıyla yürütülmesi için Kaya Erdem'in görevde kalmasının zorunlu olduğunu belirtmişti.

Kaya Erdem, durumdan üzgündü. Görevden hem ayrılmak ve Londra'ya gitmek istiyordu, hem de kendisine yapılmak istenen bu davranışı içine sindiremiyordu. IMF görüşmelerinden sonra Turgut Özal Ankara'ya gelmemiş, Matthofer'le konuşmak üzere doğruca Bonn'a gitmişti. IMF'ye ve borç ertelemesi için OECD'ye bastırması konusunda Almanlarla yeni görüşmeler yapıyordu. Bu günlerde, Kaya Erdem'in görevden alınmasını ve yerine Müsteşar Yardımcısı Nazif Kocayusufpaşaoğlu'nun atanmasını öngören kararname, İsmet Sezgin tarafından sevkedildi. Sezgin, konuyu daha önce Kaya Erdem'e de açmıştı:

— Bak Kaya, senin Hazine Genel Sekreterliğinde kalman her geçen gün daha güç oluyor. Seni severim ve sayarım. Değerli bir arkadaşsın. Ancak benim Bakan olarak bazı düşüncelerim var. Seni bu görevden alsak, yeni bir görev olarak ne istersin?

— Sayın Bakanım, bu istikrar programını çok ciddi bir biçimde

götürüyoruz. Bakanlıkta bana karşı yaratılmak istenen havanın kimlerden kaynaklandığını da biliyorum. Ama beni bu görevden mutlaka almakta kararlı iseniz, Londra'ya atanmak isterim. Kızım orada okuyor.

— Peki Kaya, ben düşüneceğim.

Kaya Erdem'in görevden alınmasını ve yerine Nazif Kocayusufpaşaoğlu'nun getirilmesini öngören kararname sevkedildi. Erdem, Maliye Bakanlığı'nda başlangıçtan beri iyi ilişkiler kuramadığı Kocayusufapaşaoğlu tarafından oyuna getirildiği kanısındaydı ve bu davranışı içine sindiremiyordu. Turgut Özal yurt dışındaydı. Kararname, Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı Hasan Celal Güzel'in önüne gitti. Burada gerekli işlemler yapıldıktan sonra Demirel'in onayına sunulacaktı. Hasan Celal Güzel, yurtdışında bulunan Özal'ı aradı:

— Turgut Bey, Kaya Erdem'in kararnamesi geldi. Görevden alıyorlar. Ben bunu Başbakana göndereyim mi?

— Ben gelinceye kadar gönderme Hasan. Biraz tut bakalım.

Aynı gün Hasan Celal Güzel, Kaya Erdem'le de konuştu. Erdem, aslında Londra'ya gitmeyi istiyor, ancak kararnamenin tutulmasından yana tavır alıyordu. Konu artık kişisel bir prestij sorununa dönüşmüştü. Londra'ya atanmak istemesine karşın, eğer mümkün olsa görevinin başında kalmayı yeğleyecek durumda olduğunu söylüyordu.

— Biraz tutmaya çalışın Hasan Bey. Benim öyle kolay kolay görevden alınamayacağımı görsünler. Biz burada ciddi işlerle uğraşırken bir de karşımıza adamların kompleksleri çıkıyor.

Sevkedilen kararname geciktikçe sorunlar çıkmaya başlamıştı. Maliye Bakanlığı Müsteşarı Turan Kıvanç, Hasan Celal Güzel'i arıyordu:

— Hasan Bey, ne oldu acaba bizim kararname? Kaç gündür haber

çıkmadı.

— Turgut beyin emri var Turan bey. Kendisi gelinceye kadar tutuyoruz.

— Bu iş geciktikçe Nazif de üzülüyor, Sayın bakanımız da bir an önce çıkmasını istiyor.

— Turan bey, bu işin Kocayusufpaşaoğlu ile ilgisi yok. Biz de kendisini severiz ve saygı duyarız. Ancak Kaya bey program çalışmalarıyla çok yakından ilgili olduğu için, Sayın Özal bu konuyu Sayın Başbakanla konuşacaklarını söylediler. O gelinceye kadar ben bir şey yapamam.

Aradan birkaç gün geçtikten sonra İsmet Sezgin, Hasan Celal Güzel'e Başbakanlıkta rastladı:

— Kardeşim, gönderin lütfen o kararnameyi Sayın Başbakana.

Olaya Devlet Bakanı Ekrem Ceyhun da tavır almaya başlamıştı:

— Yahu Hasancığım, Bakan kararname sevketmiş, çıkmasını istiyor. Size ne bu işten? Başmıza bir de böyle âdetler çıkarmayın yahu.

— Ekrem abi, biz de iki başlı olduk ve ne yapacağımızı şaşırdık. Turgut bey telefon ediyor, kararnameyi tut diyor, sizler gönder diyorsunuz.

Sonuçta İsmet Sezgin, durumu Başbakan Demiıd e iletti:

— Sayın Başbakanım, bakanlığın kilit bir mevkiindeki adamı değiştirmek istiyorum, Turgut beyin ekibi kararnameyi size göndermeden tutuyor. Dışarıdan telefonla talimat vermiş bekletin diye.

— Ben hallederim, sen merak etme.

Kaya Erdem, 10 Haziran günü, yeni atandığı Londra Büyükelçiliği Ekonomi ve Ticaret Başmüşavirliği görevine gitti. Ayrılmadan önce Turgut Özal'la aralarında duygulu veda sahneleri geçti.

— Böyle geçici ayrılıklar olur Kaya. İyi çalıştık, başarılı da olduk. Oraya gidince işlerden kopacağını sanma. Yine işlerin içinde olacaksın. Yine görüşeceğiz. Bu beraberliğimiz burada nasılsa bitmez. Allah ömür verirse daha çok beraber oluruz.

— Ben de size her şey için teşekkür ederim Turgut Bey. Sizi bir ağabey gibi sevdim ve saydım. Sizden çok şey de öğrendim. Kısmetse bir gün yine beraber çalışırız.

(12 Eylül harekâtından sonra Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olan Özal, Kaya Erdem'le birlikte çalışma fırsatını yeniden buldu. O dönemde ilişkileri tam bir "kader arkadaşlığına" dönüştü. Başbakan Yardımcısı ve Maliye Bakanı olarak aynı gün istifa ettiler, önemli olayları beraber yaşadılar. Bu ilginç olay dizilerini başka bir yayında okuyuculara aktaracağız. E.Ç.)

Turgut Özal, daha sonra kendisiyle Hazine Genel Sekreteri olarak önemli görüş ayrılıklarına düşen Kocayusufpaşaoğlu olayını şöyle değerlendiriyordu:

— Hikâyenin aslı şudur: AP hükümeti, CHP döneminde gelen Kaya'yı değiştirmek istiyor. Ben buna uzun müddet direndim, yapmayın bu işi diye. Başbakan'a da söyledim. Zaten o yüzden epey gecikti. Fakat öyle bir noktaya geldi ki, rahat çalışamaz oldu. Kararnameyi bir ara tutturduk. Nazif'i tanıyorum ama çok emin değilim. İyi çalıştığınız bir adamın yerine bir meçhulü tercih etmezsiniz tabii. Bazen bu kararname tutturma işini yapardık. Nitekim, Azot Sanayii Genel Müdürü Yücel Özden'in de kararnamesi imzalanmıştı. Ben kendisini DPT'den tanırım. CHP döneminde tayin edilmiş. Cumhurbaşkanı da imzalamış, Resmi Gazete'ye vermedik. Başbakan'a gittik. Bu iş olmaz dedik. Neticede kararname iptal edildi. Uzun bir süre Nazif'le birlikte çalıştık, iyi de çalıştık. Hiçbir problemimiz olmadı. Kendi fikirlerini

her zaman söyledi. Ben öyle fikirlerini açıkça söyleyen kimseleri severim. Kavga etmemek kaydıyla. Bazen sert de söyler.

ALMAN MALİYE BAKANI, IMF BAŞKANINA MEKTUP YAZIYOR

27 Mayıs 1980 günü, Alman Maliye Bakanı Hans Matthofer, IMF Başkanı Larosiere'ye Türkiye ile ilgili bir mektup yazdı, özel yabancı arşivlerden ele geçirdiğimiz bu mektubun metni aynen şöyleydi: "Sayın bay de Larosiere, Mart ayı başlarında yaptığımız görüşmelerde Türkiye'nin çok özel ekonomik durumunun, çok özel önlemler gerektirdiği konusunda görüş birliğine varmıştık. Bu nedenle, şimdi 1,250 milyar SDR tutarında ve üç yıllık bir stand by anlaşması yapabileceğinize sevindim, inanıyorum ki bu kredi, Türk tarafı da gerekli adımları atabildiği takdirde, Türk ekonomisine yeniden güven duyulması açısından önemli katkı sağlayacaktır. IMF anlaşması ile devlet ve devlet tarafından garanti edilmiş borçların ertelenme durumu belli oluncaya kadar, önemli bankaları Türkiye'ye katkılarını arttırmaları konusunda ikna etmemiz gerektiği kanısındayım. Türkiye'ye sağlanacak yeni bir kredinin şartları konusunda küçük ve resmi olmayan bir bankalar grubunun oluşturulması ve daha sonra buna daha büyük bir bankalar grubunun katılması konusunda ABD, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya ve İsviçre'deki meslekdaşlarımla temas durumundayım. Türkiye'ye, içinde bulunduğu ciddi güçlükleri aşması konusunda harcayacağımız uzun vadeli çabalar konusunda sizinle yakın işbirliğini sürdüreceğimizi umuyorum. Saygılarımla. Hans Matthofer."

NİYET MEKTUBU

Maliye Bakanı İsmet Sezgin tarafından imzalanan 2 Haziran 1980 tarihli niyet mektubu, aynı gün bir kurye ile IMF'ye gönderildi. Mektupta yer alan hususlar ve taahhütler özetle şöyleydi:

"Türkiye, alınacak ekonomik önlemler konusunda IMF'ye sürekli olarak danışacaktır. Alınan önlemlerin olumlu sonuçları görülmeye başlanmıştır. Ancak bunların önümüzdeki yıllarda da sürdürülmesi ve Türk ekonomisinin daha liberal bir duruma getirilmesi gerekmektedir. 1978 ve 1979 yıllarında uygulanan yanlış politikalar nedeniyle ekonomi çökme aşamasına gelmiştir. Enflasyonu kontrol edebilmek amacıyla hükümet çok sıkı bir para politikası uygulayacaktır. 1980 yılında enflasyon oranı yine yüksek olacak, ancak yeterince ithalat yapılabildiği takdirde yılın ikinci yarısında enflasyon hızı azalmaya başlayacaktır. Yeterli dışalım yapılabilmesi için verilecek dış yardımlara bağlıdır. Enflasyonu durduracak en önemli unsur para politikasıdır. Bu amaçla gerekli limitler saptanmıştır. *(Limitleri IMF saptar. E.Ç.)*

1980 sonunda enflasyon yüzde 30-40 dolaylarına indirilecektir. Para Kredi Kurulu, parasal kısıtlamaları sürekli izleyecektir. Merkez Bankası, kamu kuruluşları için aylık kredi tavanları saptayacaktır. Son yıllardaki yüksek enflasyon oranı tasarruf ve kredi faiz oranlarını olumsuz yönde etkilemiş, zaten kıt olan kaynakların yanlış yerlere kaymasına neden olmuştur. Bu durumu önlemek için faiz oranları arttırılmıştır. *(Bu belge hazırlandığı ve imzalandığı sırada, Türk kamuoyu henüz faizlerin arttırıldığını bilmiyordu. E.Ç.)*. Hükümet, tasarruf ve kredi piyasasında rekabeti arttıracak yeni önlemler alacaktır.

Akaryakıt fiyatlarının geçmişte çok düşük tutulması yanlış olmuştur. Ekonomiye büyük zarar veren bu uygulamadan vazgeçilmiştir. Kamu sektörünün mali durumu zayıftır ve mali istikrarsızlığa neden olmaktadır. KİT'ler konusunda sürekli olarak yanlış politikalar uygulanmıştır. Hükümetimiz, bu yıl aldığı önlemlerle bu yanlış politikaları terketmiş, bu kuruluşlara kendi fiyatlarını saptama yetkisi vermiştir. Ayrıca gelirleri arttırmak için, çok büyük boyutlara varan zamlar yapılmıştır. Hükümet, tarım kesimindeki taban fiyatların

uluslararası piyasalardaki fiyatlar dikkate alınarak ve bunların iç piyasadaki fiyatlarına, maliyet artışlarını karşılalayacak kadar zam yapılmasına özen göstermektedir.

Kamu harcamaları sıkı bir denetim altına alınmıştır. Kamu kuruluşlarında çalışanların sayısındaki artış oranı düşürülecektir. Hükümetimiz, kamu yatırımlarında beklenen azalmadan enerji yatırımlarının etkilenmeyeceği konusunda güvence verir. Hükümet ayrıca, harcamaların azaltılması yanında gerçek bir vergi reformu yapılmasının da zorunlu olduğuna inanmaktadır. Tasarılar parlamentoya verilmiştir ve hükümet bunların geçirilmesi için her türlü çabayı göstermektedir. Başbakanlıkta bir Toplu Sözleşme Koordinasyon Kurulu kurulmuştur. Amaç, ücret ihtilaflarını, uygulanan ekonomik politikalar doğrultusunda çözümlemek ve ayrıca özel sektörde yapılan toplu iş sözleşmelerini de bu yolla etkilemektir.

Ödemeler dengesi durumu ciddidir. Dış yardım olmadıkça, bu alanda başarılı olmak mümkün değildir. Yeterli dış yardım sağlandığı takdirde, dış ödemeler ve transferlerde liberalizasyon sisteminin derhal başlatılması mümkün olacaktır. Bu alanda ilk adımlar, şimdiden atılmıştır. Hükümet, değişken kur politikası uygulamasına sadık kalacak ve bu yöntemle Türkiye'nin rekabet gücü sağlanacaktır. Bu alanda 24 Ocak 1980'den önce uygulanan politikalar terkedilmiştir. Hükümet, gerekli olduğu her zaman kur hadlerini değiştirmekte kararlıdır.

Çok ağır dış borçlar nedeniyle, Türk hükümeti dikkatli bir borç politikası izleyecektir. Kısa vadeli dış borç alma işlemi, asgari düzeye indirilecektir. Vadesi geçtiği halde ödenemeyen dış borç miktarı Mart 1980'de 2 milyar 590 milyon ABD dolarına ulaşmaktadır. Bu miktarda, 30 Haziran 1981 tarihine kadar herhangi bir artışa neden olunmayacaktır."

SERBEST FAİZ

Turgut Özal, IMF ile Washington'da yapılan görüşmelerden sonra Ankara'ya, kafasında başka bir fikirle döndü. IMF'de anlaştıkları gibi, iki yıl ve daha fazla vadeli mevduata verilen faizleri arttırmak yeterli değildi. Mademki bir "pazar ekonomisi, ya da liberal ekonomi" uygulaması yapılıyordu, o halde faizler de serbest bırakılabilirdi. Özal bu konuyu, Ekrem Ceyhun ve İsmet Sezgin'in de bulundukları bir toplantıda Demirel'e açtı:

— Abi, adamlarla uzun uzun konuştuk. Faiz konusunda bir şeyler yapmamızı mutlaka istiyorlar. Açık söyleyeyim, ben de aynı görüşteyim. Hatta ben birkaç adım daha ileri gidip, şu uyguladığımız liberal ekonomi düzenine daha uygun bir teklif getireceğim. Bugüne kadar IMF, Dünya Bankası ve OECD üyesi ülkelerin yetkilileriyle sık sık konuştuk. Bize hepsinin genel olarak tavsiyesi şu oluyor: Aslında devlet faiz gibi konulara müdahale etmesin ve serbest piyasa kuralları içerisinde faizler kendi kendine ortaya çıksın. Hep bunu tavsiye etmişlerdir bize.

— Nasıl olacak bu?

— Yani faizleri serbest bırakabiliriz. Bence bu gibi işlere devlet müdahale edip de faiz şudur dememeli. Devlet burada, ekonominin genel kuralları çerçevesinde sadece düzenleyici ve yol gösterici bir rol oynamalı. Devletin, ekonominin tabii akışına müdahale etmemesi gerekir diye düşünüyorum. Faizleri, piyasa kendisi arz talebe göre tayin eder. Batılı ekonomilerde de bu iş böyledir. Zaten biz bunu yapamazsak, pazar ekonomisine dc geçişimiz mümkün olmaz.

— Yani faizleri serbest mi bırakalım diyorsun Turgut?

— Öyle diyorum. Oyunu kurallarına göre oynayalım. Böyle yaparsak IMF'nin, Dünya Bankası'nın ve bütün batılı kuruluşların tavsiyelerine de uygun bir iş yapmış oluruz.

— Peki serbest bırakırsak ne olur?

— Piyasada faiz miktarı serbestçe meydana gelir. Ekonominin durumu ise, belli bir noktada teşekkül eder. Bu işin çok faydasını görürüz gibi geliyor bana.

Başbakan ve diğer Bakanlar, Özal'ın önerisini olumlu karşıladılar. Özal, kendilerinin bu konudaki kuşkularını giderici cevaplar vermiş ve uygulamanın olumlu sonuçlar vereceğine inandırmıştı. Bu amaçla Merkez Bankası'nın bir kararname düzenlemesine karar verildi. Aynı kararnamede, daha sonra Türk kamuoyunun adını pek çok duyacağı mevduat sertifikası olayı da getirilecekti. Mayıs ayı sonlarında bir gün, Turgut Özal, eşi Semra hanımla birlikte Ziraat Bankası Genel Müdürü Doğan Ünlü'nün evine aile ziyaretine gitti. Sohbet, serbest faiz konusuna gelmişti:

— Turgut bey, faizlerin serbest bırakılacağı konusunda söylentiler var. En büyük devlet bankasının genel müdürü olarak benim hiç haberim olmadı da, size bir sorayım dedim.

— Valla biz buna inanıyoruz. Serbest bırakılırsa iyi olur, diyoruz. Sen ne dersin?

— Yükselirse iyi olur. Ama serbest bırakırsanız hiç de iyi sonuç vermez. Bugünkü ortamda faizlerin yükseltilmesi gerektiğine ben de inanıyorum. Ancak serbest bırakırsanız bir sürü küçük banka maceracı eğilimlere girebilirler. Sürekli faiz yükseltmeye başlarlar ve piyasada hesap kitap kalmaz, işin sonu gelmez. Bırakın, bu işi yine devlet belirlesin. Faizleri şuraya yükselttik dersiniz, olur biter.

— Haklısın da, bu iş ya serbest bırakılır, ya da bugünkü gibi gider. Devlet müdahalesiyle olacak iş değildir.

— Turgut bey, bu işi hiç değilse Bankalar Birliği'ni bıraksanız da orası tespit etse. Bu tespit işlemi belli aralıklarla yapılabilir ve ekonomi gerektirdiği zaman faizler yeniden yükseltilir.

— O işin de devletin tespit etmesinden farkı kalmaz. Göreceksin böyle daha iyi olacak.

— Bence hiç de iyi olmayacak. Küçük maceracı bankalar pazardaki paylarını arttırmak için olanca hızlarıyla faiz yarışına girecekler. Bizim gibi büyük bankalar bu işe uyduramayıp geride kalacaklar. Bakın göreceksiniz. Böyle serbest piyasa şartlarında maceracı bankalarla rekabet edebilir miyim? Bir devlet bankası olarak onlara ayak uydurabilir miyim? Bir de, söylentiye göre mevuat sertifikası uygulaması getiriliyormuş, doğru mu?

— Doğru. Kara parayı ekonomiye kanalize edecek.

— Ben buna da inanmıyorum. Bunun yerine servet beyannamelerini kaldırın. Daha yararlı olur. Bu sertifika denilen şeyin de bazı bankalar elinde başka amaçlarla kullanılmasından korkarım Turgut bey.

— Ne gibi?

— Çok güzel bir biçimde rüşvete aracılık edebilir.

Doğan Ünlü, Özal'la bu konuşmayı yaptıktan sonra, bağlı bulunduğu Ticaret Bakanı Halil Başol'a gitti:

— Sayın Bakanım, hükümet galiba böyle bir kararname çıkaracak. Bence bu uygulama pek fayda getirmez. Bilmiyorum, sizin bu konuda düşünceniz nedir?

— Haklısın. Ben de aynı görüşteyim.

Faizlerin serbest bırakılacağı, banka çevrelerinde duyulmuştu. Büyük bankalar bu uygulamaya karşı çıkıyorlardı. İş Bankası Genel Müdürü Cahit Kocaömer de, serbest faiz olayına karşı olduğunu, böyle bir

uygulamanın Türk bankacılığına yarar yerine zarar vereceğini ve maceracı eğilimleri güçlendireceğini savunuyordu.

2 Haziran günü, Hazine Genel Müdürü Cengiz Alper, Merkez Bankası Başkan Yardımcısı Tanju Polatkan'a telefon etti:

— Tanju, elimde bir faiz kararnamesi taslağı var. Gel de şuna bir bakalım, beraber inceleyelim.

Cengiz Alper'in elindeki taslakta öngörüler hükümlerde faizler serbest bırakılıyor ve mevduat sertifikası uygulaması getiriliyordu. Polatkan, bu kararname taslağında yer alan hükümlere Merkez Bankası olarak karşı olduklarını söyledi:

— Biz bu hükümleri kabul edemeyiz. Yasalara aykırı hükümler vardır. Faizleri belirlemek Merkez Bankası ve hükümetin yetkisindedir. Yasalarda, faizlerin serbest bırakılması gibi bir husus yoktur. Aynca mevduat sertifikası olayı da bugünkü koşullarda ekonomiye yarar değil, zarar verir.

— Benim elimdeki, hükümetin istekleri doğrultusunda hazırlanmış kararname taslağıdır. Hükümet bunları istiyor.

Faizlerle ilgili her kararnamenin Merkez Bankası tarafından hazırlanması, Merkez Bankası'nın Banka Meclisi tarafından onaylanması, daha sonra Yüksek Planlama Kurulu'nda görüşülmesi ve en son aşamada Bakanlar Kurulu kararı olarak yayınlanması gerekiyordu. Bu durumu dikkate alan Merkez Bankası, faizlerin enflasyon oranı kadar arttırılmasını öngören, ancak mevduat sertifikası uygulamasını içermeyen bir kararname hazırladı. Bu kararname Banka Meclisinde görüşülerek oybirliğiyle onaylandı ve Yüksek Planlama Kurulu'na gönderildi. Daha sonra Bakanlar Kurulu'nda yapılan görüşmelerde, Merkez Bankası tarafından öngörülen hususlar dikkate alınmadı ve faizlerin serbest bırakılmasını, mevduat sertifikası uygulamasının başlatılmasını öngören ve hükümet tarafından hazırlanan bir kararname kabul edildi.

Merkez Bankası hükümetle yine ters düşmüş ve önerileri bir kez daha geri çevrilmişti. Faizlerin serbest bırakılmasını ve mevduat sertifikası uygulamasının başlatılmasını öngören kararname Bakanlar Kurulu'nda görüşülürken büyük tartışmalar ve eleştiriler oldu. Pek çok Bakan böyle bir uygulamanın yarar sağlamayacağını savunuyordu. Sonunda Demirel müdahale etti:

— Beyler, biz 24 Ocak Kararlarını alırken neyi düşündük? Karaborsa fiyatlarını reel fiyatlar haline getirmek istemedik mi? Para da bir maldır ve fiyatı vardır. Bırakalım bakalım, faiz reel değerini nerede bulacak. İleride büyük mahzurlar ortaya çıktığını görürsek değiştiririz.

Serbest ekonomiye geçiş konusunda bir adım daha atılmıştı. 9 Haziran günü, Türk parasının ABD doları ve bazı yabancı paralar karşısındaki değeri 24 Ocak'tan sonra ikinci kez düşürüldü. Bir dolar 78, bir Mark 43,97 lira oldu. IMF Yönetim Kurulu, Türkiye ile bu kuruluş arasındaki üç yıllık stand by anlaşmasını görüşmeye o günlerde başlayacaktı. Anlaşmanın IMF'den olumlu çıkması için gereken her şey, Türk tarafınca yapılıyordu. Hükümet, Özal'ın Washington'da verdiği sözleri yerine getiriyordu.

GELİŞMEMİŞ BANKERLER

Faizlerin serbest bırakıldığı ve bu kararın 1 Temmuz günü yürürlüğe gireceği 4 Haziran 1980 tarihli Resmi Gazete'de açıklandığı zaman Türkiye'de banker piyasası fazla gelişmemişti. Mevcut bankerler, serbest faiz kararıyla birlikte büyük sarsıntı geçirdiler. 1980 yılı başında Türkiye'de en büyük bankerlik kuruluşu, kurmuş olduğu yatırım fonu eliyle 2,5 milyar liralık satış yapmış olan Meban'dı. Bunu 900 milyon liralık satışı ile 1982 yılında olaylar yaratacak olan Banker Kastelli izliyordu. 24 Ocak Kararlarının banker piyasasına fazla bir etkisi olmamış, borsa bankeri olarak bilinen bu kuruluşlar, 1980 yılı ortalarına kadar genellikle tahvil ve hisse senedi satmakla ve bunların komisyonculuğunu yapmakla yetinmişlerdi.

Serbest faiz olayı, 1 Temmuz 1980 günü yürürlüğe girecek bir biçimde kabul edildikten sonra bankalar yoğun bir ilân kampanyasına giriştiler. Halk, bankerlerdeki parasını çekmeye ve bankalara yatırmaya başladı. Ancak, bu paraları ödeyebilen bankerler zor günleri kısa sürede atlattılar. Halk, bankerler tarafından verilen yüzde 28 net faizden memnundu. Bu oran, bankaların verdiği faizden daha yüksekti. Yeni faiz kararnamesinin yürürlüğe girmesinden kısa süre sonra, mevduat sertifikaları bankerler eliyle pazarlanmaya başlandı. Bunlar, bankalar tarafından hamiline çıkarılıyor ve geri ödemesi çıkaran banka tarafından garanti ediliyordu. Uygulanan sistemle, mevduat sertifikasını banka yerine bankerden alan tasarruf sahibi daha kârlı çıkıyordu. Bu alanda bankerlerin bazı vergi ayrıcalıkları vardı ve bunun bir bölümü tasarruf sahibine yarıyordu.

Bankerlik, bir anlamda vergi ticaretine dönüşmeye başlamıştı. 1980 yılı başlarında toplam satış miktarı 900 milyon lira olan banker Kastelli, bu rakamı aynı yılın sonunda 7 milyar liraya, 1981 sonunda 60 milyar liraya yükseltmişti. Haziran ayında Kastelli yurt dışına kaçtığı zaman toplam satışları 107 milyar lira gibi çok yüksek boyutlara ulaşmış ve Turgut Özal bu rakamı duyduğu zaman inanmak istememişti.

HAZİRAN AYI

Haziran, Türkiye için çok önemli bir aydı. 18 Haziran günü IMF yönetim kurulu, Türkiye ile üç yıllık stand by anlaşması konusunda kararını verecek, bu karar doğrultusunda 20 Haziran günü Paris'te OECD çerçevesinde borç erteleme anlaşması imzalanacaktı. Bu arada, Türkiye'nin siyasal ortamında değişen hiçbir şey yoktu. Cumhurbaşkanı bir türlü seçilemiyor, parlamento çalışamıyordu. Liderler arasındaki demeç yarışı ve karşılıklı suçlamalar ise sürüp gidiyordu. MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan, 5 Haziran günü düzenlediği basın toplantısında hükümetin faizleri serbest bırakma kararına "şiddetle" karşı çıkıyor ve şöyle diyordu:

— 14 Ekim seçimlerinden sonra aziz milletimize sunduğumuz proje hedefine ulaşmıştır. CHP'den sonra, diğer bâtıl olan Adalet Partisi de iflas etmiştir. Bu hükümet vaadlerinden hiçbirini yerine getirmemiş, buhranı büyütmüştür. Anarşi hızla sürüp gitmektedir. Enerji, para, hammadde ve döviz yoktur. Pahalılık dünya rekorlarını geride bırakmaktadır. Hükümet tamamen dış güçlere ve IMF'ye teslim olmuştur. Paramızın değerini düşürmekte, zam üstüne zam yapmaktadır. Yeni çıkardığı kararname ile faiz hadlerini serbest bırakarak bankaları ve bankerleri faizcilikte yarıştırmak suretiyle faizleri yüzde 100'ün üzerine çıkarmıştır ve dar gelirli halkı ezik ezik ezmektedir. Bu hükümetin 6,5 aydan beri takip ettiği tek mesele vardır. O da, Türkiye'yi İslam âleminden koparark Avrupa Hıristiyan potasında eritmek için yürütülen Siyonist planları gerçekleştirmek ve Türkiye'yi batı mandasına teslim etmektir.

Basın toplantısında bir gazeteci Erbakan'a soruyordu:

— Bu söylediklerinizden, AP azınlık hükümetinden desteğinizi çektiğiniz anlamı çıkıyor. Hükümeti düşürecek misiniz?

— Muhterem kardeşim, ben bugün size turşu sundum. Yarın kadayıf vereceğim. Lütfen yarını bekleyiniz.

Ertesi gün düzenlediği basın toplantısında ise Erbakan, kadayıfın ne olduğunu açıklıyordu. MSP hükümete bir mektup vermiş ve gidişi bir ay içerisinde düzeltmesini istemişti. Erbakan hükümete çok kızgındı ve MSP'nin hükümet olarak denenmesi zamanı geldiğini söylüyordu:

— Biz Adalet Partisi'ni dışarıdan destekledik. Biraz da o bizi desteklesin. 6,5 ay biz onları destekledik. 6,5 ay da onlar bizi desteklesinler. Verin düzeltelim. Vermiyor musunuz? Gelin millete gidelim. Ne olacak millete gidince? En büyük parti Milli Selamet olacak. En büyük inkişafı Milli Selamet gösterecek. Bunun gerisi kuru kabadayılık. Hadi bakalım, gel erkeksen. Gel gidelim millete. Bakalım ne olacak?

Aynı günlerde Ecevit, Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik ve siyasal bunalımdan çıkabilmesi için, kendisinin Başbakan olmayacağı, CHP, AP ve MSP'den oluşan üçlü koalisyon kurulmasını istiyor, Alpaslan Türkeş ise şöyle diyordu:

— Türkiye'de iç savaş çıkarmak için dövüşenler komünistlerdir. Onların cephe gerisindeki lojistik destekçisi ise Ecevit'tir.

ÖZAL HASTANEDE

Paris'te 20 Haziran günü yapılacak borç erteleme toplantısına gidecek olan Turgut Özal, 13 Haziran akşamı Başbakanlık Konutu'nda Ekrem Ceyhun'la çalışırken bir kalp rahatsızlığı geçirdi. O akşam eve gitti ve biraz düzeldi. Ancak, ertesi gün kalbinde yine normal olmayan durumlar ortaya çıkınca Hacettepe Hastanesinin yoğun bakım bölümüne kaldırıldı.

Başbakanlık Müsteşarlığı görevine 95 kiloda başlayan Özal, aradan geçen birkaç ay içerisinde 108 kilo olmuştu. 108 kilo, Başbakanlık Müsteşarının 1,67 olan boyuna oranla çok fazlaydı ve kalbi teklemeye başlamıştı, Özal hastanede ciddi bir tedavi altına alındığı zaman, IMF Yönetim Kurulu, Türkiye anlaşmasını görüşmeye başlamak üzereydi. Anlaşmanın IMF yönetim kurulunda görüşülmesinden önce faizleri serbest bırakan, paramızın değerini bir kez daha düşüren hükümet, aynı günlerde içki, sigara ve akaryakıt fiyatlarına da yeni zamlar yaptı.

IMF Yönetim Kurulu, Türkiye ile yapılacak üç yıllık anlaşmayı 18 Haziran günü onayladığı gün hazırlanan resmi raporda, bu konudaki görüşmelerin 4 saat 5 dakika sürdüğü belirtiliyor ve özetle şöyle deniliyordu: "Pek çok yönetim kurulu üyesi (examining director), Türk yetkililerin bu alanda olumlu adımlar attıklarını kabul etmişler, ancak ekonominin genel durumunda halen büyük güçlükler olduğunu belirtmişlerdir. Enflasyon ve işsizlik oranı çok yüksektir. Ekonomik büyüme hemen hemen durmuştur. Büyük bütçe açıkları Merkez Bankası tarafından finanse edilmeye devam edilmiş, ekonominin uluslararası rekabet gücü zayıf kalmıştır. Dış ödemeler dengesi açığı çok büyüktür.

Öte yandan yetkililer, ekonomide temel değişiklikleri öngören önlemler almışlardır. Liberal ekonomiye doğru tutarlı adımlar atılmıştır. Alınan önlemlerin olumlu olmasına karşın, ekonominin rayına oturması, halen var olan çok ciddi sorunlar nedeniyle zaman alacaktır. Uygulanan sıkı para politikaları nedeniyle, özel sektör faaliyetlerinin finansmanında da aksamalar olmasından kuşku duyulmaktadır. Bu alanda gerekli önlemler Türk hükümeti tarafından

alınmalıdır.

IMF tarafından anlaşmanın onaylandığı haberi, Paris'te bir gün önce, 17 Haziran'da başlamış olaıı borç erteleme toplantısına ışık tutması amacıyle hemen OECD'ye bildirildi. IMF, Türkiye ile üç yıllık bir stand by anlaşmasını onaylamıştı ve bir engel daha aşılmıştı. Şimdi sıra, 3 milyar dolaylarında bulunan borçlarımızın ertelenmesine gelmişti. 18 Haziran günü, anlaşmanın IMF Yönetim Kurulu'nda onaylanmasından hemen sonra bu kuruluşun Başkanı Larosiere, OECD'ye bir teleks mesajı gönderdi:

— Borç erteleme görüşmelerinde Türkiye'ye kolaylık sağlanmasını ve anlayış gösterilmesini özellikle rica ederim.

IMF VE ÖZAL

Türkiye ile IMF arasındaki ilişkilerde genellikle olumlu bir hava olur, bu havanın oluşmasında Turgut Özal'ın büyük katkısı bulunurdu. Özal, sadece IMF'de değil, bütün uluslararası kuruluşlarda güven yaratmıştı. Devletçi olmadığı, her türlü devlet müdahalesinden uzak ekonomik uygulamalar istediği ve bunları yapmak için çaba harcadığı IMF'de çok iyi bilinirdi. IMF Başkanı Larosiere, çocukluğunun Türkiye'de geçmiş olması nedeniyle ülkemize özel bir yakınlık duyar, bunu her fırsatta belirtirdi.

Larosiere, özellikle kamu kuruluşları konusunda gerçek bir uzmandı. Fransa'da bu alanda uzmanlaşmış, sonra IMF'de görev alarak burada başkanlığa kadar yükselmişti. Bu nedenle Türkiye'nin KİT sorunu konusunda sık sık konuşur ve Türk yetkililerle yoğun tartışmalara girerdi. Türkiye'de karşımızda arslan kesilen Woodward ise, IMF içerisindeki toplantılarda Türk hükümetinin aldığı önlemlerden genellikle olumlu söz eder, Türkiye'ye karşı olumlu tavır alırdı.

Hollanda delegesi, nedense Türkiye'ye karşı hep sert davranırdı. Meksika, Hindistan, Suudi Arabistan, Libya, İran ve çoğu kez de Fransız temsilcilerinin tavrı bizden yana olurdu. Bu kuruluşla yapılan görüşme ve pazarlıklarda Turgut Özal'ın her zaman özel bir rolü olur, ilginç pazarlık yöntemleri uygulardı, Özal bu konuda yakınlarına şöyle derdi:

— IMF'ye karşı daima şu politikayı gütmüşümdür: Onların istediğinde pazarlık etmek, ama Türkiye'nin hakiki ihtiyacı ne ise onu yapmak. Tabii bunu da onlara söylememek. Neticede birçok hadiseler böyle olmuştur. Mesela ilk bakışta onların benden istediği KİT zamları 160-180 milyar lira civarındaydı. Biz 360 milyar yaptık, çünkü 360 milyara ihtiyaç vardı. Yoksa başka türlü bu meseleyi götüremezdik. Aynen 1978 ve 1979'daki hikâyeye dönerdik. Ecevit devrinde hep öyle kaybedildi. Gıdım gıdım zam yapıldı. Bu işlerin bir doğru dürüst yapılması lâzımdı. Fakat bunları sanki onlar bana dikte ediyorlarmış gibi yapmayı katiyen istemedim. Pazarlıkları normal bir biçimde, namuslu bir şekilde yaptık. Adamları da bir sürü şeye razı ettik. Fakat Türkiye için ne lâzımsa da, onu getirdik. Nitekim, adam orada

benimle faiz pazarlığına oturuyor, bir yıldan yukarı vadeli mevduatta faizi arttır diyor. Ben orada pazarlık edip iki yıldan yukarı mevduatın faizini arttırırım diyorum ve razı ediyorum. Çünkü onların söylediklerinde hep pazarlık payı vardır. Nitekim, geldik Türkiye'ye ve altı ay ve yukarısını serbest bıraktık. Onların haberi yok.

BORÇ ERTELEME TOPLANTISI

Turgut Özal, Paris'te yapılacak borç erteleme anlaşması öncesinde Hacettepe Hastanesi yoğun bakım bölümünde yatarken, odasına bazı ziyaretçiler zorunlu olarak alınıyordu. Aylardan beri üzerinde çalışılan ve yoğun pazarlıklara neden olan erteleme toplantısının Özal'ın hastalığı nedeniyle ertelenmesi mümkün değildi. Daha doğrusu, Türk tarafı böyle bir istemde bulunursa, Türkiye bu konuda en az bir ay zaman kaybedecekti. Özal, hastanede verdiği direktifle, Türk heyetini Paris'e gönderdi. Ne olursa olsun toplantı yapılmalı ve sonuç alınmalıydı. Heyette kafile başkanı olarak Maliye Bakanlığı Müsteşarı Turan Kıvanç görev almıştı. Ayrıca Rahmi Gümrükçüoğlu, Yıldırım Aktürk, Zekeriya Yıldırım (Merkez Bankası Kambiyo Genel Müdürü) ve diğer bazı uzmanlar da heyette yer alıyordu. Ekrem Ceyhun, Hacattepe Hastanesinde, Özal'ın hasta yatağının yanında Yıldırım Aktürk'e kesin direktif verdi:

— Ben Turan'a da söyleyeceğim. Toplantının yönlendirilmesi konusunda kendini tam yetkili sayabilirsin.

Borç erteleme toplantısı 17 Haziran günü başlayacaktı ve Türk heyeti, yanlarında Turgut Özal olmadan Paris'e hareket etti. Türkiye, OECD ülkelerine birikmiş bulunan ve ödenmesi mümkün olmayan yaklaşık 3 milyar dolarlık borcunun ertelenmesini isterken, bazı "ricalarımız" vardı. Birincisi, bu erteleme operasyonu borcunu ödeyemez duruma düşmüş olan Asya ve Afrika ülkelerine yapıldığı gibi Paris Kulübü çerçevesinde değil, doğrudan OECD çerçevesinde yapılmalıydı. Bu bir "saygınlık" sorunuydu. Nitekim, bu isteğimiz uzun pazarlıklardan sonra kabul edildi ve toplantı Paris Kulübü kurallarının uygulanmasıyla birlikte, OECD çerçevesinde yapıldı.

Başka bir deyişle, Türkiye'nin muhatabı Paris Kulübü değil, OECD oldu. Sadece resmi muhatabımız Paris Kulübü değildi. Ancak toplantıda bu kulübün kuralları uygulanacak, oturumları da kulübün başkanı Fransız maliyeci Camdessus yönetecekti. İkincisi, Paris Kulübü'nün borç ertelemelerinde uyguladığı bazı katı kuralları bize uygulamasını istemiyorduk. Bu kurallara göre, ertelenmiş borçlar bir kez daha ertelenemezdi. Ayrıca faizlerin ertelenmesi de mümkün

değildi. Oysa Türkiye, bazı borçlarını daha önce zaten erteletmiş ve şimdi bunları bir kez daha, faizler de dahil olmak üzere ertelenmesini istiyordu. Türkiye'nin bir isteği daha vardı: Bütün birikmiş borçlarımız 5 yılı ödemesiz dönem olmak üzere 10 yıl süreyle ertelenmeliydi. Karşımızdakilerin bazıları ise bu isteme karşı çıkıyor, "Türkiye IMF ile üç yıllık bir anlaşma imzalamıştır. Dolayısıyla sadece bu döneme denk düşen borçlan ertelemek mümkün olur" diyorlardı.

Çok zor geçeceği daha önceden belli olan bu toplantı için başta Almanlar olmak üzere pek çok ülkeyle temaslar yapılmış, olumlu ya da olumsuz cevaplar alınmıştı. Ancak Alman hükümeti, istemlerimizde bizi kayıtsız destekleyeceği konusunda güvence vermişti. 17 Haziran günli toplantı başladığı zaman durum şöyleydi: Eğer Türkiye'nin istekleri kabul edilirse, 3 milyar dolarlık borç ertelenecek. Eğer Paris Kulübü'nün kuralları uygulanırsa, ertelenecek borcumuzun tutarı en çok 2 milyar dolarda kalacak ve Türkiye, geri kalan 1 milyar doları kısa sürede ödemek durumuyla yüz yüze gelecekti. Oysa o günlerde değil 1 milyar dolar, 50 milyon dolarımız bile yoktu. Gazetelerde şöyle başlıklar çıkıyordu:

— Teşviklere rağmen, yılın ilk 4 ayında dışsatım geçen yıla oranla yüzde 51 azaldı.

— İşçi dövizi gelirlerinde artış bir türlü sağlanamıyor.

ERTELEME TOPLANTISI BAŞLIYOR

17 Haziran günü başlayan toplantıda Türk heyetine Turan Kıvanç başkanlık ediyordu, önce teknik bazı konuşmaları yapıldı. Türkiye'nin bütün dış borçları masaya serildi. Bunların hangilerinin ödendiği, hangilerinin ödenemediği tek tek belirlendi. Toplantıyı yöneten Paris Kulübü Başkanı Camdessus, kuralları bir kez daha hatırlattı:

— Burada toplanmış bulunan bütün ülkeler, içinde bulunduğu güç durumdan çıkabilmesi amacıyla Türkiye'ye ellerinden gelen desteği sağlayacaklardır. Ancak ne yazık ki, borç ertelemelerinde uygulanan belli kuralları, Türkiye'ye de uygulamak durumundayız. Bunun için üzgünüm. Fakat, bir borçlu olarak Türkiye'ye belli ayrıcalıklar sağlamamız mümkün değildir. Uyguladığımız kurallar dikkate alındığında, Türkiye'nin bu toplantıda resmen talep ettiği hususların bir bölümünü yerine getirmek maalesef mümkün olmayacaktır. Bizim hesaplarımıza göre, daha önce ertelenmemiş borçlarınızı üç yıl süreyle ertelemek mümkün olacaktır. Bu ise, Türkiye için yaklaşık 1,8 milyar dolar tutarında borcun ertelenmesi anlamına gelmektedir. Türkiye için bu oldukça büyük ve önemli bir miktardır.

Camdessus'tan sonra Yıldırım Aktürk söz aldı:

— Türkiye ciddi bir istikrar progrrmı uygulamaktadır. Batılı dostlarının da görüşleri ve onayı alınarak ekonomi daha liberal biçimde yeniden düzenlenmektedir. Ancak, bu adımlarımızda başarılı olabilmemiz için, borç erteleme operasyonunun bizim istediğimiz biçimde yapılması gerekmektedir. Son olarak, IMF Yönetim Kurulu, Türkiye ile yapılan stand by anlaşmasını bugün onaylamak üzeredir. Washington'dan aldığımız haber böyledir. Bu durumda sıra, borçlarımızın ertelenmesine gelmiştir. Erteleme bizim istediğimiz gibi çıkmadığı takdirde bunun Türk ekonomisine fazla bir yararı olmayacak ve dışarıdan sağladığımız kredilerin büyük bir bölümü borçlarımıza gidecektir. Bu nedenle, bu topluluktan Türkiye'ye anlayış göstermesini ve isteklerimizin kabul edilmesini rica ediyoruz.

Ancak toplantı olumlu gitmiyor, Camdessus Paris Kulübü ilke ve kurallarından ödün vermeye yanaşmıyordu. Yıldırım Aktürk tekrar söz alıp konuşmaya başladığı sırada Rahmi Gümrükçüuğlu kendisine bir not gönderdi:

— Konuşmanı uzatmaya çalış. Alman temsilci Bonn'a telefon etmeye gitti. Matthofer'le konuşacak. Biraz zaman kazanalım.

Aktürk konuşmacını uzatıyor, araya fıkralar ve hikâyeler sokuyor, zaman kazanmaya çalışıyordu:

— Biz sizinle burada pazarlık yapmaya gelmedik, isteklerimiz ciddidir ve kesindir. Buradan, istediğimizin dışında bir sonuçla çıkmamız mümkün değildir, çünkü işimize yaramaz, önümüzdeki birkaç ay içerisinde yüz milyonlarca dolar borç ödememiz gerekecek. Bunlar daha önce ertelenmiş diye, niçin bir daha ertelemeyelim de elimizdeki avucumuzdaki her şeyi borç ödemeye ayıralım? Eğer isteklerimizi kabul ederseniz kapınıza bir daha erteleme için gelmeyeceğiz. Bir daha gelmek hem bizim gücümüze gider, hem de sizin istemediğinizi biliyoruz.

Bu sırada Alman temsilci de Matthofer'le konuşmasını tamamlamış ve içeriye girmişti. Rahmi Gümrükçüoğlu, Yıldırım Aktürk'e bir not daha gönderdi:

— Konuşmanı bitir, Alman geldi.

Ancak, Alman'ın gelmesi de yarar sağlamamıştı. Toplantı Türkiye aleyhine gelişiyor, isteklerimizin kabul edilmeyeceği anlaşılıyordu. Henüz ilk saatlerde bile durum açıkça ortaya çıkmıştı. Toplantıya katılan ülkelerin temsilcileri de olumsuz bir tavır içine girmişlerdi. Türkiye'nin istekleri kabul edilmeyecekti. Bu arada herkes, bütün yabancılar Turgut Özal'ı soruyordu. Sağlığı nasıldı? Toplantıya gelme durumu olabilir miydi? Yıldırım Aktürk, henüz toplantının başlamasından birkaç saat sonra Ankara'yı aradı ve hastanenin yoğun bakım bölümünde yatan Özal'ı buldu:

— Anlat bakalım Yıldırım, ne oluyor?

— Abi, durum hiç iyi değil. İstediklerimizi vermeyecekler. Camdessus direniyor. Ertelenmişleri erteleyemeyiz diye kestirip attı. Süre konusunda da, 5 yılı ödemesiz 15 yıl ertelemeyi kabul etmiyorlar.

— Almanlar ne diyor?

— Alman bizden yana ama diğerleri Camdessus'u destekliyorlar çoğunlukla. Yani durum kötü. Keşke siz burada olsaydınız. Sizi sordular hepsi.

— Peki, ben yarın oraya geliyorum. Sen onlara benim geleceğimi söyle ve toplantıyı devam ettir.

— Abi nasıl olur? Bu durumda gelmeniz çok zararlı olmaz mı. Daha dinlenmeniz lâzım.

— Ben şimdi doktorlarla konuşurum ve yarın Paris'te olurum. Siz beni bekleyin.

ÖZAL, PARİS'TE FIKRA ANLATIYOR

Turgut Özal, Hacettepe Hastanesi kalp uzmanlarına taburcu olmak istediğini, ertesi gün Paris'e gitmesi gerektiğini söyledi. Ancak doktorlar razı olmuyorlar ve "Bu durumda sizi bırakamayız" diyorlardı, Özal ise, hastaneden hemen ayrılmakta kararlıydı. Hastaneye bir belge imzaladı: "Kendi arzumla taburcu olmak istiyorum. Bunun sonucunda meydana gelebilecek herhangi bir olaydan sadece ben sorumluyum. Turgut Özal."

Durum acele olarak şöyle planlanmıştı: Özal, yanına bir kalp uzmanı doktor alacak ve Paris'te borç erteleme toplantısına katıldıktan sonra ABD'ye giderek ünlü Cleveland Hastanesinde bir süre yatacaktı. Turgut Özal, karısı Semra Özal ve Ankara Yüksek İhtisas Hastanesinden bir uzman doktor, 18 Haziran günü Paris'e uçtular. Özal, Esenboğa Havaalanında uçağa binmeden önce sert bir demeç verdi ve uygulanan ekonomik programa karşı çıkanları suçladı. Bu tür davranışların, Türkiye'yi Marksizme ve komünizme götürmek isteyenlere yarar sağlayacağını savundu. Bir devlet memurunun, siyasetle dolu böylesine sözler söylemesi ülkede büyük tepki yarattı. IMF yönetim kurulunun, Türkiye ile yapılan anlaşmayı onayladığı haberini Özal o akşam Paris'e varınca aldı. Turgut Özal, ertesi sabah borç erteleme toplantısına girdi. Yabancı temsilciler tarafından içtenlikle karşılanan Özal'a "geçmiş olsun" dilekleri iletildi. Başbakanlık Müsteşarı, içeride kısa bir konuşma yaptı ve sözlerini bir Nasrettin Hoca fıkrasıyla bağladı:

— Bizim ünlü bir Nasrettin Hocamız vardır. Halk mizahının şaheseridir. Hoca, günün birinde çevresindeki bazı kimselere çok borçlanmış ve borçlarını ödeyemez duruma düşmüş. Alacaklılar da paraları ödemesi için bastırıyorlarmış. Bir gün alacaklılar kapısını yeniden çalmışlar ve paralarını istemişler. Hoca şöyle demiş. Arkadaşlar, paranızı en kısa zamanda ödeyeceğim, hiç merak etmeyin. Benim birkaç kuzum var. Bunlar büyüyüp koyun olacaklar. Sonra şuraya diktiğim çalıların oradan geçerken yünleri çalılara takılacak. Ben çalılardan bu yünleri toplayacağım, kumaş yapacağım ve satacağım. Satınca da paranızı ödeyeceğim. Hocanın bu cevabını

duyan alacaklılar gülmeye başlayınca Hoca dayanamamış ve şöyle demiş. Peşin parayı görünce nasıl da gülersiniz.

Ancak Özal'ın anlattığı fıkra pek hoş karşılanmamıştı. Amerikan delegesi şöyle dedi:

— Mr. Özal, fıkra çok güzel de, bundan ben şu sonuca varıyorum. Sizin bu borçları ödemeye herhalde niyetiniz yok. Doğru mu anladım?

— Eğer bize karşı tavrınızı değiştirmezseniz, niyetimiz olsa bile ödeyemeyiz. O zaman Allah bize, biz size. Bu da bizim Türkçede başka bir atasözüdür.

— Çok güzel fıkralarınız ve atasözleriniz var, Mr. Özal. Hem de çok anlamlı.

— Öyledir ya.

Daha sonra Türk heyeti, toplantıdan dışarı çıktı. Bundan sonra alacaklılar kendi aralarında görüşecekler ve sonucu bildireceklerdi, Özal, OECD'deki Türk delegasyonu odasında beklerken Kambiyo Genel Müdürü Zekeriya Yıldırım'a sordu:

— Ne dersin Zekeriya, bunların getireceği teklifleri kabul edelim mi? Ne istedikleri aşağı yukarı belli.

— Mümkün değil efendim. Bizi rahatlatmaz.

— O halde bastıralım arkadaş. İstediğimizi kabul edene kadar bastırırız.

— Başka çare yok efendim.

Diğer heyet mensupları ve OECD nezdindeki Türkiye Büyükelçisi rahmetli Memduh Aytür de aynı yönde düşünüyorlardı. Bu arada Türk heyetine içeriden haber de geliyordu. Almanlar bizim için yoğun çaba harcamakla kalmıyorlar, sık sık dışarıya çıkıp, toplantıda ne olduğu, kimlerin ne söylediği konusunda bilgi veriyorlardı. Hastaneden imza vererek taburcu olan Özal ise, doktorların tavsiyelerine uyarak sinirlenmeden, heyecanlanmadan davranmaya çalışıyordu. Ancak, toplantıyı yönlendirmede etkili olan Amerikalı temsilci, Türkiye'nin isteklerine karşı çıkıyor, bu isteklerin ABD yasalarına ters düştüğünü savunuyordu. Amerika böyle bir tavır alınca, diğer ülkeler de olumsuz yönde etkileniyorlardı.

İSTİFA EDİYORUM

Toplantıyı yöneten Paris Kulübü Başkanı Camdessus, OECD Türk delegasyonu odasında bekleyen Özal'ın yanına geldi. Camdessus'un yüzünden mutluluk akıyordu:

— Mr. Özal, bugüne kadar Paris Kulübü olarak hiçbir ülkeye göstermediğimiz kolaylığı Türkiye'ye gösterdik. Sizin açınızdan gerçekten çok başarılı kararlar alınmıştır. Yalnız, bu kararlan resmen almak için bazı ülkeleri ikna etmek gerekecek. Ben bu işi de üzerime alacağım ve kendilerini bugün ikna etmeye çalışacağım.

— Sonuçta ne veriyorsunuz?

— Yaklaşık 2 milyar dolarlık borcunuz ertelenecek.

— Yetmez.

— Anlamadım.

— Yetmez. Biz buraya ciddi birtakım isteklerle geldik, isteklerimizin hepsi kabul edilmezse bu iş biter. Şunu da söyleyeyim, biz bu borçlarımızın üstüne yatmak gibi bir tutum içinde değiliz. Bunları, yeterli kaynağımız olmadığı için şimdilik ödeyemiyoruz ve sizden çözüm bulmanızı istiyoruz. Çözüm bulursanız, zamanı gelince ödemeye başlarız.

— Fakat Mr. Özal, daha önce ertelenmiş borçları bir kez daha ertelememiz mümkün değildir. Faizleri de erteleyemeyiz. Böyle bir uygulamayı bugüne kadar hiçbir ülkeye yapmadık. Türkiye'nin durumu içeride en ince ayrıntısına kadar görüşüldü ve size çok ödün verildi. Paris Kulübü'nün bütün duvarlarını yıktık, belli kurallarını çiğnedik. Daha fazlasını yapamayız.

— Mr. Camdesus, benim hesabım 3 milyar dolara ve 5 yılı ödemesiz 10 yıllık bir ertelemeye göre kurulmuştur. OECD ülkelerine birikmiş bu borçlarımız böylece ertelenmelidir. Aksi halde benim bunları ödeme gücüm zaten yoktur. Bu da 3 milyar dolarlık bir meblağdır.

— Maalesef daha fazlasını kabul etmek mümkün olmayacaktır, özür dilerim.

— Mr. Camdessus, bu durumda ben görevimden istifa ediyorum ve Ankara'ya dönüyorum. Benim için yapacak başka bir şey kalmamıştır.

— Anlamadım.

— Şu anda bütün görevlerimden istifa ediyorum. Türkiye'nin ekonomik programını bundan sonra başkalarıyla yürütürsünüz. Demek ki bana karşı güven duyulmuyor.

Camdessus şaşırmıştı. "Siz bir dakika bekleyin" diyerek odadan dışarıya fırladı. Ancak şaşkınlığından, koridorun ters tarafına, çıkmaz sokak gibi olan öbür bölümüne doğru koşuyordu. 10 metre kadar gittikten sonra karşısına çıkan duvarı gördü ve diğer yana döndü. Türk temsilciler, Camdessus'un arkasından bu görüntüyü izliyordu. Camdessus, Türk delegasyonunun odasına birkaç kez daha geldi ve gitti. Ancak anlaşma sağlanması mümkün olmuyor, Özal ise istifa tehdidinde direniyordu. Çevresinden kendisine yapılan "Aman sinirlenmeyin, aman heyecanlanmayın" uyarılarına karşı da şöyle diyordu:

— Canım, bu iş için istifa falan olmaz da, işin ciddi olduğunu adamlara anlatayım diyorum. Şimdi ben buradan Cleveland'a gidince Washington'a da geçerim ve orada Amerikalıları çözerim. Onlar çözülürse bu iş zaten tamam olur. Orada adamların çoğunu tanıyorum.

Büyük umutlarla beklenen borç erteleme toplantısından sonuç alınamamış ve görüşmelerin Temmuz ayında sürdürülmesi

kararlaştırılmıştı. Özal, yanında eşi ve doktoru olduğu halde Paris'ten Washington'a gitti. Burada ABD Hazine Bakanı Miller'la ve Dışişleri Bakanlığı yetkilileriyle görüşmeler yaptı. Aynı şeyleri orada da söylüyordu:

— Eğer borç erteleme bizim istediğimiz gibi olmazsa görevimden istifa ederim. Bunu çok açıkça söylüyorum. Böyle bir erteleme olmadığı takdirde program yatacaktır. Ondan sonra Türkiye'den bir daha istikrar programı beklemeyin. Bu kadar adım attık, ertelemeyi yapamazsak hepsi de boşa gidecektir.

Özal, Washington'da IMF'yi ve Matthofer'i de yeniden devreye soktu. Sonuçta Amerikalı yetkilileri, Türkiye'nin istediği biçimde bir erteleme operasyonu için ikna etti. Sorun büyük ölçüde çözümlenmişti. Paris'e, OECD Genel Sekreteri Lennep'e telefon etti:

— Mr. Lennep, Amerika tamamdır. Siz de diğer ülkelerle temaslarınızı sürdürün ve toplantıyı Temmuz ayı sonlarına doğru Paris'te yapalım.

Borç erteleme toplantısı 22 Temmuz günü Paris'te yapıldı ve Türkiye'nin istekleri büyük ölçüde kabul edildi.

SERBEST FAİZ GÜNDEMDE

Altı aydan fazla mevduata verilen banka faizleri, 4 Haziran günü yayınlanan kararname ile serbest bırakılmış ve mevduat sertifikası uygulamasına başlanmasına karar verilmişti. Bu kararlar 1 Temmuz gününden başlayarak geçerli olacaktı. Peki bundan sonra ne yapılacaktı? Türkiye'de ilk kez denenen bu yöntemle faizler nasıl ve hangi düzeyde belirlenecekti? Özellikle Ziraat Bankası ve Türkiye İş Bankası gibi büyük kuruluşlar bu karardan endişe duyuyorlar ve bu görüşlerini Turgut Özal'a iletiyorlardı. Bu iki bankanın genel müdürleri Doğan Ünlü ve Cahit Kocaömer'in kuşkuları şuradan kaynaklanıyordu:

— Faizler hiçbir denetim olmadan serbest bırakılırsa iş çığrından çıkar vc sonu gelmez. Piyasada payları küçük olan bazı küçük bankalar, bu payı arttırmak için çılgınca bir faiz yarışına girebilirler. Bu durum bütün bankacılık sistemini kökünden sarsacağı gibi, maceracı bankaların da son aşamada zararına olur. Halk bir süre yüksek faiz alır, ancak sonra bankacılık sistemine güvenini yitirir.

Özal bu görüşlere karşı çıkıyor ve faizlerin devlet müdahalesinden uzak bir biçimde kendiliğinden belirlenmesini istiyordu. Bazı küçük bankalar da Özal'ın görüşünü paylaşıyorlar ve kendisine bu konuda destek oluyorlardı. Özal bu konuda, Doğan Ünlü'ye şöyle diyordu.

— Yahu, hep Cahit'le sen karşı çıkıyorsunuz. Sadece, siz doğru düşünüyorsunuz da, öbür bankalar yanlış mı düşünüyor?

Turgut Özal, Haziran ayının ortalarında hastaneye yatmış, oradan borç ertleme toplantısı için Paris'e, daha sonra da Amerika'ya gitmişti. Serbest faizlerin yürürlüğe girme günü olan 1 Temmuz gelirken, Başbakanlık Müsteşarı Türkiye'de yoktu. Bu nedenle, bu alanda ortaya çıkan gelişmeler kendisinin yokluğunda oldu.

BEN İZNİNİZLE TUVALETE GİDEYİM

Serbest faiz konusunu görüşmek üzere İş Bankası tarafından bankalara bir çağrı yapıldı ve bütün banka temsilcilerinin 19 Haziran günü Ankara'da, İş Bankası Genel Müdürlüğü'nde yapılacak toplantıya gelmeleri istendi. Toplantıda ortaya atılan görüş şuydu: Bütün bankalar, 1 Temmuz'dan itibaren faizlerde tam bir uyum sağlamalı, mevduatın ve kredinin niteliğine göre her banka aynı faiz oranını uygulamalıdır. Bu görüş genellikle olumlu karşılandı. Ancak bazı bankaların temsilcileri, kendilerinin bu konuda yetkili olmadıklarını, bu ilke kararı konusunda kesin görüşlerini daha sonra bildireceklerini açıkladılar. Toplantıda ayrıca, bankalar arasında bu konuda bir centilmen anlaşmasına ilke olarak karar verildi. İlk toplantı, serbest faiz uygulamasının başlayacağı 1 Temmuz tarihinden iki gün önce, 29 Haziran'da İstanbul'da Tarabya otelinde İş Bankası'nın ev sahipliğinde bütün bankaların en üst düzeyde yetkililerinin katılmasıyla yapılacaktı. Bu toplantıda ilk sözü, aynı zamanda toplantının başkanlığını da yapan İş Bankası Genel Müdür Yardımcısı Burhan Karagöz aldı:

— Sayın genel müdürler, genel müdür yardımcıları. Ülkemizin bütün bankalarının üst düzeyde yetkililerini aramızda görmekten sevinçliyim. Toplantımızın amacını biliyorsunuz, aramızda bir centilmen anlaşması imzalamak ve iki gün sonra serbest faiz uygulaması başladıktan sonra kıran kırana birbirimize girmemizi önlemektir. Mevduat ve kredi faizlerini burada kendi aramızda belirlersek, bundan sonraki uygulamalarımız için hepimize yararlı olacaktır.

Burhan Karagöz, konuşmasını bitirdikten sonra, bankaların üst düzeydeki temsilcilerine tek tek sormaya başladı:

— Siz bu konuda ne diyorsunuz beyefendi?

— Biz bu görüşlere katılıyoruz efendim.

— Ya siz, Sayın temsilci?

— Bizim de görüşümüz olumludur Sayın Karagöz.

Birkaç banka olumlu cevap verdikten sonra, Burhan Karagöz aynı soruyu, bir bankanın Genel Müdür Yardımcısı Hamit Belli'ye sordu:

— Siz Sayın Belli?

— Efendim, ben bu konuda herkes konuşmadan görüşümü bildiremem.

İlk "çatlak ses" çıkmıştı. Bütün bankaların temsilcileri birbirlerini kolluyorlar, bazıları ise o anda görüş açıklamamak ve böylece zaman kazanmak istiyorlardı. Sıra bir başka bankanın Genel Müdürü olan Erol Aksoy'a gelmişti:

— Sayın Başkan, izin verirseniz ben tuvalete gitmek durumundayım. Sıkıştım.

Centilmen anlaşmasının imzalanması tehlikeye girmek üzereydi. Bazı bankacıların işi "yokuşa sürdükleri" görülüyordu. Konuşmak sırası, bir özel bankanın Genel Müdür Yardımcısı olan Vural Akışık'a gelmişti. Akışık yerinden ağır ağır doğruldu:

— Efendim, biz ..bank olarak böyle anlaşmalara karşıyız. Centilmen anlaşması gibi bir şey bizim için geçerli olamaz. Anlaşmaya imza atmayacağız. Mademki hükümetimiz faizleri serbest bırakmıştır, o halde her banka istediği faizi verir. Buna kimse engel olamaz.

Bu sözler üzerine salonda tartışma çıktı. Akışık, "Hayır" demekte ısrar ederken, serbest faiz yanlısı bankaların temsilcileri kendisini destekliyorlar, diğerleri ise bağırıyorlardı:

— ...bank evet demezse, biz de demeyiz. Laf mı yani? Onlar istedikleri faizi verip piyasayı toplayacaklar, biz centilmen anlaşması yapıp daha düşük faizle müşteri kaybedeceğiz.

Tartışma giderek büyüyordu. Burhan Karagöz, Vural Akışık'a döndü:

— Kardeşim, biz buraya bir karar almak için toplandık. Mademki burada bizim karar almamızı engelliyorsunuz, o halde bizi bırakın da aramızda ne yapacaksak yapalım.

— Ne yapayım yani Sayın Karagöz, toplantıyı terk mi edeyim?

— Valla terketseniz daha iyi olur. Hiç değilse daha rahat karar alırız.

Akışık çantasını aldı ve dışarı çıktı.

Konuşma sırası tekrar Hamit Belli'ye gelmişti:

— Evet Sayın Belli, şimdi ne diyorsunuz?

— Sayın başkanım, ben bu faizler konusunda konuşmaya yetkili değilim. Mazur görün, burada bu nedenle görüş açıklayamam.

— Kardeşim, mademki yetkisizsiniz, toplantıya neden geldiniz? Allah Allaaaah. Yetkisiz adam toplantıya gelir mi yahu? Biz buraya yetkili adam çağırdık.

— Efendim, en kısa zamanda yetki istihsal edip geleyim.

Toplantı böylesine tartışmalarla sürüp gitti. Sonuçta bankalar belli faiz oranları üzerinde "zorla" anlaştılar. Vadesiz mevduata yüzde 5, altı

aydan bir yıla kadar vadeli mevduata yüzde 15, iki yıla kadar vadeli mevduata yüzde 33 faiz verilecekti. Ancak, centilmen anlaşmasının yürümeyeceği daha ilk günden belli olmuştu. Ertesi gün, centilmen anlaşmasının imza törenine katılan bir banka genel müdürü şöyle diyordu:

— Beyler, biz liberal ekonomi uygulayan bir batı ülkesi olduğumuzu söylüyoruz. Ancak dünyanın başka bir batı ülkesinde 40 bankanın genel müdürü bir araya gelip de böyle bir anlaşmaya imza koysa, hepsini hapse atarlar. Biliyorsunuz, bankaların kendi aralarında anlaşmaları pek çok ülkede yasaklanmıştır ve bir anlamda şike sayılır.

Daha sonra her ay bir bankanın ev sahipliğinde yapılacak olan diğerleri gibi, Tarabya Oteli'nde yapılan ilk bankalar toplantısı da gizliydi. Aradan birkaç gün geçtikten sonra, büyük bir bankerin üst düzeyde yetkilisi, bir bankanın genel müdürüne şunları söylüyordu:

— Toplantı masasının altına baksaydınız bizim mikrofonlarımızı görecektiniz. Konuşulanları o anda dinliyorduk. Ayrıca banda da aldık.

Ancak daha sonra yapılan "gizli" banka toplantılarını dinlemek için bankerlerin zahmete katlanmasına gerek kalmayacak, bunlarla yoğun bir mevduat sertifikası ilişkisine giren bazı bankaların genel müdürleri, olup biten her şeyi bankerlere aktarmaya başlayacaklardı.

Turgut Özal, Amerika'da Cleveland Hastanesinde muayeneleri bitince, Temmuz ayı başlarında Ankara'ya döndüğü zaman, bankaların centilmen anlaşması imzaladığı haberini aldı ve bu uygulamaya iki yönden karşı çıktı. Birincisi, faizlerin böyle anlaşmalar sonucunda belirlenmesine karşı olduğunu ve bu tür anlaşmaların ekonomiye yarar sağlamayacağını savunuyordu. Her bankanın, her bankerin, faizi serbestçe belirlemesini istiyordu. İkincisi ise, centilmen anlaşmasında düzenlenen faiz oranlarının yanlış olduğunu öne sürüyor ve bu konuda batı ülkelerini örnek gösteriyordu.

Özal'a göre bankalar kısa vadeli mevduata az faiz vermişler, buna karşın uzun vadeli mevduata verilen faiz oranlarını yüksek

tutmuşlardı. Oysa bunun tam tersi yapılmalı ve kısa vadeli mevduata, daha yüksek verilmeliydi. Batı ülkelerinde günlük mevduata bile faiz verildiğini söylüyordu. Ancak bu sırada faiz konusu, bankalar arasında bir çözüme ulaşmamıştı. Özal'ın isteklerinin gerçekleşmesi için uygun ortam artık yoktu. Kaldı ki, pek çok bankacı da Özal'ın görüşlerinin doğru olmadığına inanıyordu.

GENSORU

1980 yılı Temmuz ayının başlarında Türkiye'de konuşulan en önemli konulardan biri, CHP'nin uygulanan ekonomik politikalarla ilgili olarak verdiği gensoru önergesi idi. Eğer MSP bu konuda ikna edilirse hükümet düşürülecekti. Partiler arasında yoğun temas ve pazarlıklar yine başlamıştı. Erbakan, "Milli Görüş"ü iktidar yapabilmek amacıyla kendisinin başbakan olmasını, buna karşın CHP'li bir parlamenterin de Cumhurbaşkanlığına seçilmesini öneriyordu. Aradan aylar geçmesine rağmen, Cumhurbaşkanı seçimlerinden bir sonuç alınamamıştı. Terör olanca hızıyla sürüp gidiyordu. CHP'nin verdiği gensoru önergesi Meclis'te görüşüldüğü gün, MSP'nin bu konudaki tavrı henüz belli olmamıştı. MSP, CHP ile birlikte hareket ederse hükümet düşecekti. Millet Meclisi'nde yapılan gensoru görüşmelerinde ilk sözii, CHP adına konuşan İzmir milletvekili Coşkun Karagözoğlu aldı:

— Sayın Başbakan hükümet olduktan sonra "yapamazsak gideriz" demişti. Şimdi biz bu gensoruyla, "Yapamadınız, daha kötüsünü getirdiniz. Sözünüzün eri iseniz gidiniz." diyoruz. Aldığınız ekonomik kararlar 1979 yılı şartlarına geri dönüşü engellemiştir. Bu politika, soygun ve zulüm politikasıdır. Son bir hafta içerisinde 64 kişi öldürülmüş, enflasyon gibi, anarşinin de önlenmesi mümkün olmamıştır. Bu hükümet önce hesap verecek, sonra gidecektir. Bu hükümet düşerse değil, devam ederse bunalım olur. Hükümet düşerse yerine yenisi kurulamaz ve bunalım olur diye kimseyi korkutamazsınız.

Konuşma sırası, MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan'a gelmişti. Erbakan konuşmasında AP'yi ve Başbakan Demirel'i eleştirmeye başladı. "Beş ayda her şeyi düzelteceğiz dediniz," deyince Demirel yerinden müdahale etti. "Biz böyle bir şey demedik." Erbakan'ın cevabı hazırdı:

— Beş ayda her şeyi düzelteceğiz dememişler. Öyleyse, beş ayda her şeyi dümdüz edeceğiz demişlerdir. Her gün 20 kişi ölüyor. Kurtarılmış bölge sayısı 20 il'den 40 il'e çıktı. Bunları düşürmeye mecburuz. Ne yapacağız Allah aşkına? Buna bir çare bulmaya mecburuz. Kuyruk yok ama satınalma gücü de yok. Millette can bırakmadınız. Gelin bir

parlamento hükümeti kuralım. Pahalılığı önlesin, IMF'ye esir olmasın. Zamları durdursun, faiz kararnamesini kaldırsın. Batı kulüpçülüğünü bıraksın, milli görüşte birleşsin. Her millet, lâyık olduğu idareye sahip olur. Allah en hayırlı adımı atmayı nasip eylesin.

Sıra hükümet adına Başbakan Demirel'in konuşmasına gelmişti:

— Ne yapıp yapıp güvenoyu almak gibi bir iddiamız yoktur. Güvenoyu verilmediği takdirde hükümeti bırakıp gideriz. Zorla güzellik olmaz. Yalnız, hükümetin yıkılması durumunda meydana gelecek felâketin vebali CHP'ye ait olacaktır. Ben size yalvaracak değilim. Aman bizi yıkmayın diyecek de değilim. Mademki hükümete talipsiniz, gelin de şu bizim yaptığımız zamları kaldırın bakalım.

Demirel konuşmasını sürdürürken, CHP'li milletvekilleri laf atıyorlardı. Başbakan bu duruma bir ara sinirlendi ve "Var mı bir diyeceğiniz?" diye bağırdı. Buna, bir CHP'li milletvekili cevap verdi:

— Var, var. Yahya Demirel var.

— Başına Yahya kadar taş düşsün. Biz burada ne konuşuyoruz, sen orada ne boşboğazlık ediyorsun. Hükümet olsanız, enflasyonu nasıl önleyeceksiniz? Dövizi nasıl bulacaksınız? Yoksa illüzyona mı talipsiniz? İllüzyonla kâğıtları para mı yapacaksınız? Şimdi bir yere yazın, bunu unutmayın, CHP'nin iktidara gelmesi çiledir, ıstıraptır, yokluktur, kıtlıktır. Türkiye zor günler geçirmektedir. Alacağınız karar millete hayırlı olsun.

Millet Meclisi'nde güven oylaması yapıldığı günlerde gazete başlıkları şöyleydi:

- MSP, Erbakan'ın Başbakan olmasını istedi.
- CHP, Erbakan'ın Başbakan olmasını kabul etmedi.
- Anarşi dün 12 ilde 15 can daha aldı.
- Demirel, Topkapı Sarayı'nda her gün Kur'an okutulacağını söyledi.
- Fatsa'da solcu, Çorum'da sağcı teröristlerin çıkardığı olaylarda 8

kişi öldü.
- Bağımsız İşgüzar, Korkut, Mataracı, Tan ve Öngüt CHP'ye girdiler.
- Çorum'da ölü sayısı 15'e çıktı.

Gensoru oylamasında hükümet 214'e karşı 227 oyla güven aldı. MSP hükümete güvenoyu vermişti.

HÜKÜMETTE GÖRÜŞ AYRILIKLARI

Mayıs ayının son günlerinde Bakanlar Kurulu, buğday taban fiyatlarını görüşmek için toplanmıştı. Demirel toplantıya Turgut Özal'ın da çağrılmasını istedi, Özal toplantıya Yıldırım Aktürk'le beraber geldi. Demirel, Başbakanlık Müsteşarına sordu:

— Siz ne diyorsunuz? Buğday taban fiyatı ne olmalıdır?

— Efendim, bizim görüşümüz 6,5 lira olmalıdır. Bu rakam, iyi bir rakamdır.

— Çok düşük değil mi?

— Sayın Başbakanım, bir parça düşük olabilir ama başka çare yoktur. Daha fazlasını verirsek, istikrar tedbirlerini zedelemiş oluruz. Piyasaya çok yüksek miktarda para çıkarmış oluruz. Enflasyon artışına sebep oluruz. Kaldı ki, IMF limitlerini de aşarız. Daha en başta IMF ile ters düşmemek gerekir.

Özal'ın önerisini bazı bakanlar tepkiyle karşıladılar. Bu ne demekti? Kendisinden çok şey beklenen tarım kesimi böylesine düşük bir fiyat vererek hükümetin karşısına mı alınacaktı? Bu para çiftçinin maliyetini bile karşılamazdı. Ancak Özal ve Aktürk, olaya IMF limitleri ve enflasyon açısından bakıyorlardı. Ortaya bazı tablolar çıkarıp Bakanlar Kurulu'na bilgi verdiler. Buğdaya daha fazla para verilmesi IMF açısından mümkün değildi. Başbakan, Özal'a sordu:

— Kardeşim, şimdi buğday fiyatları serbest piyasada kaça?

— 9 lira civarında efendim.

— Peki 9 lira ise, sen bu buğdayı 6,5 liradan nasıl alacaksın çiftçiden? Çiftçi 9 liralık piyasada malını 6,5 liradan götürüp de Toprak Mahsulleri Ofisi'ne satar mı? Daha önceki hükümetten kalan bir sürü buğday ihracatı bağlantımız var. Bunları yerine getirmeye mecburuz. Bunları yapmak için Ofis'in elinde buğday olması lâzım..

— Sayın Başbakanım, o halde 7,5 lira verebiliriz. Bundan daha fazlasını vermemiz mümkün değil. Hesaplar ortada.

— Peki kardeşim, tenevvür ettik (aydınlandık, bilgi sahibi olduk). Siz çıkabilirsiniz.

Bakanlar Kurulu, o yıl buğday fiyatlarını 10 lira olarak belirledi. Bu para buğday üreticisine ödenirken IMF limitleri çok zorlandı. Devlet başka harcamalarını kısmak durumunda kaldı. Ancak TMO yeterince buğday satın alabildi. Özal teknisyen olarak sözünü geçirememiş, siyasal ağırlıklı bir karar verilmişti. Göreve bir bürokrat olarak atanan Turgut Özal'ın ekonomiye her alanda müdahalesi bakanlar arasında sorun yaratıyor, ortaya ciddi sürtüşmeler çıkarıyordu. Sık sık şu soru gündeme geliyordu:

— Benim Bakanlığımla ilgili bir kararı ben mi vereceğim, yoksa Özal mı verecek?

Başbakanlıkta kurulan düzende, her Bakan tarafından sevkedilen kararname, eğer ekonomik hususları içeriyorsa önce Müsteşar Yardımcısı Hasan Celal Güzel tarafından incelenir, daha sonra Turgut Özal'ın onayına sunulurdu. Özal "tamam" derse kararname sevkedilirdi. Bir gün İmar İskân Bakanlığından "milli konut politikası çerçeve kararnamesi" geldi. Turgut Özal, kararnamede yer alan bazı teknik hususlara itiraz ediyor ve yayınlanmasına karşı çıkıyordu. İmar İskân Bakanı Turgut Toker, bütün çabalarına rağmen kararnamenin Resmi Gazete'de yayınlanmasını sağlayamamış ve Demirel'in Özel Kalem Müdürü rahmetli Kemal Gücüyener'e, kararname en kısa zamanda çıkmadığı takdirde istifa edeceğini söylemişti. Gücüyener, İmar İskân Bakanı'nın sözlerini, kararnameyi Özal'dan aldığı talimat nedeniyle tutmakta olan Müsteşar Yardımcısı Hasan Celal Güzel'e iletti. Güzel telaşlandı ve durumu, o sırada yurt dışında bulunan

Özal'a anlattı:

— Turgut bey, İmar İskan Bakanı bu kararname çıkmazsa istifa edeceğim diyor. Ne yapayım? Kararnameyi dolaştırayım mı?

— Sen onlara söyle, eğer bu kararname o şekliyle çıkarsa ben istifa ederim. Bu işin hiç şakası yoktur. Bu dediğimi aynen söyle onlara.

Hasan Celal Güzel tam bir açmazda kalmıştı. Başbakanlık Müsteşarı'ndan aldığı talimat doğrultusunda kararnameyi tutmaya devam ederse, belki de bir Bakan istifa edecek, bu durumda hem hükümet, hem de kendisi güç durumda kalacaktı. Kararnameyi dolaştırmaya başlasa, bu kez de amiri olan Turgut Özal'ın sözünü dinlememiş olacaktı. Devlet Bakanı Ekrem Ceyhun'a gitti ve durumu anlattı.

— Ekrem abi, sonuçta iki Turgut'tan biri istifa edecek.

— Aman kardeşim, mesele çıkmasın. Arabuluculuk yapalım. Ben Turgut Toker'le konuşurum.

Sonuçta, arabuluculuk girişimleri başarılı oldu ve "iki Turgut" da istifa etmedi. Bir orta yol bulunarak kararname Özal'ın dönüşünden sonra Resmi Gazete'de yayınlandı. Bir Bakanlar Kurulu toplantısında, Sanayi ve Teknoloji Bakanı Nuri Bayar bazı şikâyetlerini anlattı:

— Sayın Başbakanım, Teşvik Uygulama Dairesini, Yabancı Sermaye Dairesini falan Planlama'ya bağladık ama sonuç değişmedi. Güya bunu yapmakla ihracat işlemlerini çabuklaştıracaktık. İşin üstesinden bunlar da gelemiyorlar. Bir imza eksikliği yüzünden ihracat işleri bir ay gecikiyor. Sanayi Bakanı olduğum için, bu konuda pek çok şikâyetçi bana geliyor. Tabii başka şikâyetleri de var. Bunları Sayın Özal'a söyleseniz de biraz daha ilgilense.

— Biliyorum Bayar. Haklısın. Ben de farkındayım. Ancak o kadar büyük meselelerle uğraşıyoruz ki, bunları biraz müsamaha ile

karşılamak lâzım. Başka çare yok.

Turgut Özal, 24 Ocak Kararlarından sonra tam bir teknisyen olarak davrandı ve batı dünyasına verdiği güvenceleri sürdürmek için çaba harcadı. Bu konuda bazı bakanlarla arasında sık sık görüş ayrılıkları da çıktı. Bunlardan bazılarını çözümlemek için, Başbakan Demirel arabuluculuk yaptı. Bazıları ise fikir tartışması, ya da görüş ayrılığı düzeyinde kaldı.

— Sayın Bakan, şu demir fiyatlarına, kâğıt fiyatlarına biraz daha zam yapsanız?

— Yapamam Sayın Özal, bu mümkün değildir. Bakınız, bazı malların piyasada alıcısı hiç kalmadı. Bunlar dışarıda resmi fiyatın bile altında satılırken ben nasıl zam yaparım?

— Biraz daha kaynak sağlamamız lâzım.

— Kaynak sağlamak çok iyi de, bugünkü şartlarda bunu yapamayız. Benim demir fiyatım, fabrika çıkışı 41 lira. Buna karşılık piyasada 38 liraya demir satılıyor. Ben artık başka zam yapamam bugünkü şartlarda. Kaldı ki, siyasi ortam da buna uygun değil. Bunun kamuoyu var, parlamentosu var. Ben iki günde bir KİT Denetleme Komisyonu'na giriyorum. Canavar gibi adamlar, benden her gün hesap soruyorlar. Şu anda başka zam yapamam.

Özal ve ekibi ile, Başbakan Demirel arasında bazı görüş ayrılıkları da, toplu sözleşmelerde işçilere verilecek zamlar konusunda çıktı. KİT sözleşmeleri Başbakanlıkta kurulan Toplu Sözleşme Koordinasyon Kurulu'nda görüşülürken Turgut Özal, her zaman bir teknisyen olarak davrandı ve ücretleri mümkün olduğu kadar kısıtlamak için çaba harcadı. Bazı toplu sözleşmelerde bizzat Demirel müdahale ederek, bir parça daha fazla ücret verilmesini sağladı. Ancak bazı bakanların, KİT toplu sözleşmelerinde işçilerden yana daha fazla tavır alma eğilimi olduğu görülüyordu. Örneğin, Ulaştırma Bakanı Hüseyin Özalp, Devlet Demiryolları işçilerinin toplu sözleşmesini Özal ekibine haber vermeden imzaladı. Bu durum, Turgut Özal'ın büyük tepki göstermesine neden oldu. Bu amaçla kurulan Toplu Sözleşme

Koordinasyon Kurulu'nun fonksiyonu ne idi? Bir bakan, bu kurula danışmadan nasıl sözleşme imzalayabilirdi? Bu işin sonu nereye varırdı? Özal bu sorulan soruyordu.

Bakanlar Kurulu, fındık fiyatlarını görüşüyordu, Özal ekibinin önerdiği fiyat Bakanlar Kurulu üyeleri tarafından düşük bulunmuştu. Bu konuda görüşmeler sürerken, Devlet Bakanı Ekrem Ceyhun dışarıya çıktı ve Yıldırım Aktürk'e bir fiyat sordu:

— Yıldırım, bu fiyatı versek ne dersin?

— Abi, hiçbir şey demem. Sadece, Ordu ilinden sekiz milletvekilini de çıkarırsınız derim. Bu fiyat verilmez. Çok yüksektir.

Gümrük ve Tekel Bakanı Ahmet Çakmak, Ege bölgesi için belirlenen tütün fiyatlarını düşük bulmuştu. Sürekli olarak, "Bu fiyatı açıklarsam beni oralarda yerler" diyordu. Ancak daha fazla verilmesine "IMF limitleri" engeldi. Uzun görüşme ve tartışmalardan sonra tütün fiyatları bir parça daha arttırıldı. Politikacı-teknisyen çatışması sürüp gitti.

YABANCI BANKALAR

Haziran ayında yapılamayan OECD borç erteleme anlaşması, 22 Temmuz günü Paris'te imzalandı. Bu anlaşma ile yaklaşık 3 milyar dolarlık borcumuz, istediğimiz koşullara çok yakın bir biçimde ertelenmiş oluyordu. Türkiye, Temmuz ayı sonuna gelindiği zaman IMF, Dünya Bankası, OECD gibi kuruluşlarla sorunlarını büyük ölçüde çözümlemişti. IMF ile yeni bir anlaşma yapılmış, Dünya Bankası'ndan program ve proje kredisi olarak yaklaşık 600 milyon dolar sağlanmış, OECD'den 1 milyar doların üzerinde yardım elde edilmiş ve borçlarımız ertelenmişti.

Sağlanan bu olanaklar 24 Ocak programı ciddi ve batı dünyasına güven veren bir biçimde uygulandığı sürece, Türkiye'nin kullanımına zaman içerisinde verilecektir. Şimdi sıra yabancı ticari bankalara gelmişti. Bunlarla da yeni bir borç erteleme anlaşması imzalanması ve Türkiye'ye yeni bir olanak yaratılması gerekiyordu. 24 Ocak gününden sonra yapılan yoğun girişimlerde anlaşılmıştı ki, yabancı bankalar Türkiye'ye yeni bir kredi açmaya istekli değildir. Özel kuruluşlar olan bankalar, bir ülkeye kredi verirken doğal olarak o ekonominin güvenilirliğini ve risk durumunu ön plana alıyorlardı.

O günlerde yapılan değerlendirmelerde, Türk ekonomisi halen dünyada en düşük sıraları almakta devam ediyordu. 24 Ocak Kararlarından hemen sonra, yabancı bankalardan kredi alabilmek amacıyla yoğun girişimler başlatılmış, bu amaçla IMF, Dünya Bankası ve OECD gibi kuruluşlar da devreye sokulmuştu.

Alman Maliye Bakanı Matthofer de bu konuda yoğun çaba harcamıştı. Ancak sonuç olumsuzdu. Türkiye, 1977 yılı ortalarından beri yabancı bankalarla çok olumsuz ilişkiler içine girmişti. O dönemde başlayan ekonomik krizin sonuçları yabancı bankaları da olumsuz yönde etkilemiş ve Türkiye'nin döviz transferleri "peşin kuvertür" uygulamasına dönüştürülmeye başlanmıştı. Bunun anlamı, dışarıdan satın alınacak herhangi bir malın bedelinin, aracı bankaya peşin olarak transfer edilmesi demekti. Eğer o mal Türkiye'ye örneğin bir yıl sonra gönderilecekse, paramız o süre içerisinde aracı bankada bekliyordu. Bu tür uygulamalar 1980 yılı sonlarına kadar sürdü.

24 Ocak Kararlarından sonra da yabancı bankalar Türkiye'ye fazla güven duymadılar. Bu amaçla yoğun çaba harcandı ve 1980 yılı sonlarında bazı büyük yabancı bankalar, peşin kuvertür uygulamasından vazgeçmeye başladılar. Ancak pek çok banka, bu uygulamayı devam ettirdi. Türkiye, gerek 24 Ocak öncesinde ve gerekse bunu izleyen dönemde, yabancı bankalarla ilişkilerinde büyük sıkıntılar çekti ve çok zorlandı. Bazen ülkenin çok ivedi gereksinmeleri için birkaç milyon dolar bulunamadı. "Dost ve kardeş" ülkeler, peşin parayı görmeden bir tanker petrol yollamayı reddettiler. Dolum yapacak bir tankerin bedelini ödemek için gerekli döviz, bazı zamanlarda Türkiye'deki bütün bankaların elinde bulunan kırıntı dövizlerin toplanmasıyla sağlandı.

Merkez Bankası'nın kasaları genellikle bomboştu. Dünya Bankası tarafından Türkiye'ye verilen program kredisinin kullanımı da, bir İtalyan bankasının büyük destek ve yardımıyla sağlandı. Bu İtalyan bankasının Türkiye temsilcisi, bu konuda çok önemli katkılarda bulundu. Uygulama koşullarına göre, Dünya Bankası kredisiyle ithal edilen malların bedeli önce Merkez Bankası tarafından alıcı firmaya transfer edilir, daha sonra Dünya Bankası bu parayı bize öderdi. Ancak ilk ödemeyi yapacak paramız yoktu. Bu İtalyan bankası tarafından verilen köprü kredilerle mal getirildi, sonra da bedeli Dünya Bankası'ndan alınıp İtalyan bankasına belli bir faiz karşılığında geri ödendi.

Ağustos ayında yabancı bankalarla Türkiye arasında ilk toplantı düzenlendiği zaman ne Türk yetkililer, ne de yabancı bankaların temsilcileri bu konuda ne yapılacağını, ne yapılması gerektiğini bilmiyorlardı. Konuyu fazla dağıtmamak için, Londra'da düzenlenen ilk toplantıya Türkiye'ye yakın görülen ve iyi ilişkiler içerisinde bulunan beş yabancı banka davet edildi. Toplantıda Turgut Özal, bankacılara şu soruyu sordu:

— Türkiye olarak IMF, Dünya Bankası ve OECD ile anlaştık. Gerekli kredi ve borç erteleme anlaşmalarını imzaladık. Şimdi bankalarla da bir operasyon yapmamız gerekiyor. Bize yakın bankalar olarak tavsiyeleriniz nelerdir? Bu konuda diğer bankalara karşı nasıl bir taktik uygulamalıyız?

Bu soruya banka temsilcilerinden farklı cevaplar geldi. Bir temsilci şöyle diyordu:

— Siz şimdi bankalarla hiç borç ertelemeye gitmeyin. Biz başka bankaları da toplayalım ve Türkiye'ye 300 milyon dolar dolaylarında bir kredi sağlamaya çalışalım."

Diğer temsilciler ise farklı bir görüşü savunuyorlardı:

— Şu anda pek çok banka, Türkiye'ye kredi vermeye hazır değildir. Ekonominize henüz güven duyulmamaktadır. Piyasaya para aramak için çıkarsanız eliniz boş dönersiniz ve yıpranmış olursunuz. Borç ertelemeye de şimdi gitmeyin. Türk ekonomisinin güçlenmesi için bir süre daha bekleyin ve ondan sonra bankaları erteleme için ikna etmeye çalışın.

Turgut Özal'ın söyledikleri ise şöyleydi:

— Ben de, bankalar topluluğunun Türkiye'ye şu anda yeni bir kredi vereceğine inanmıyorum. Bu nedenle, şimdi ortaya çıkıp da bankalardan para istemenin ve reddedilmenin anlam yoktur. Erteleme konusuna gelince... Bu işlemi ileriye bırakamayız. Bizim için hemen hemen 3,5 milyar dolarlık bir borcun ertelenmesi söz konusudur ve bu çok büyük paradır. Bu işi hemen yapmalıyız. Çünkü şimdi herkes Türk ekonomisinin durumunun iyi olmadığını biliyor. Ama durum düzelince erteleme için ortaya çıkarsam derler ki, demek yeniden problemler çıktı ki, bunlar erteleme istiyor. O zaman hiçbir yerden para da bulamam, çünkü herkes Türk ekonomisinin yine kötüye gittiği inancına kapılır. Ya da durum düzelince, siz nasılsa düzeldiniz diye erteleme yapmazlar. Biz bu ertelemeyi, Türkiye'nin durumu düzelmeden yapmalıyız. Bu konuda sizden yardım rica ediyorum.

Ağustos ayının sonunda Turgut Özal, Türk ekonomisinin düzelmediğini yabancı bankacılara böyle açıklıyordu. *(Bankalara olan borçlarımız CHP hükümeti döneminde, 1979 yılında üç yılı ödemesiz yedi yıl süreyle ertelenmişti. Daha sonra bu borçlarımızın ödeme süresi, 1982 Mart ayında beş yılı ödemesiz 10 yıla çıkarıldı. E.Ç.)* Aynı günlerde Londra'da, Türkiye ile IMF arasında bir toplantı daha düzenlendi.

Toplantının Londra'da düzenlenmesinin nedeni, bu kuruluştan heyetlerin Türkiye'ye gelmesi durumunda basında çıkan haberler ve tepkilerdi. Hükümet bu durumu önlemek istiyordu. Ağustos toplantısından önce, Türk parasının ABD doları karşısındaki değeri bir kez daha düşürüldü ve 80 lira olarak belirlendi. IMF bu toplantıda da nasılsa paramızın değerinin düşürülmesini isteyecekti. "Onlar istemeden biz yapalım" kararı alınmıştı. Woodward, bütçenin gidişinden umutlu değildi. Turgut Özal başkanlığındaki heyete hep şunu soruyordu:

— Yıl sonuna kadar ne kadar zam yapmayı düşünüyorsunuz? Yeniden kaynak yaratmanız şarttır. Vergi yasaları çıkmadığı sürece işi zamlarla götürmek durumundasınız.

Woodward özellikle gübre, kömür, elektrik ve akaryakıt zamları üzerinde duruyordu. Israr edince Yıldırım Aktürk kendisini bir kenara çekti:

— Bak Woodward, her işin bir usulü vardır. Burada 20 kişinin içinde zam konuşulmaz. Biz bu işi Türkiye'de bile bu kadar kalabalıkta konuşmayız. Bu konuda bir isteğin olduğu zaman ya Özal'la, ya da benimle konuşursun tamam mı?

Yıl sonuna kadar yeni zamların yapılması konusunda görüş birliğine varıldı. Bu toplantıda ayrıca, IMF tarafından konulan para limitleri konuşuldu. IMF, tarım satış kooperatiflerine verilen paranın ve kredilerin özel sektöre verilmesini istiyor, böylece kaynakların daha verimli alanlara gideceğini savunuyordu. Woodward ayrıca ihracatta, işçi dövizlerinde ve üretimde ciddi artışlar olmadığını söylüyordu. Gidişten memnun değildi. Ekonomi, istendiği gibi düzelmiyordu. Ekonominin döviz gereksinmesi bitmemişti. Bu arada OECD'den Türkiye'ye mesaj geliyordu:

— Siz IMF'ye bastırın, IMF de bankalara bastırsın ve Türkiye'ye kredi açmaları için onlari ikna etsin.

Özal IMF'ye, IMF ise bankalara çok bastırmıştı ama sonuç yoktu. Elde kullanılacak başka kaynak da kalmamıştı. IMF, Dünya Bankası ve

OECD ile işlemler bitirilmişti. Bankaları ikna etmek kolay olmayacaktı.

12 EYLÜL ÖNCESİNDE DURUM

12 Eylül harekâtının yaklaştığı günlerde, Türkiye'nin genel ekonomik durumu özetle şöyleydi:

Piyasadaki yokluklar büyük ölçüde giderilmişti. Ülkede akaryakıt, ampul, yağ, ilaç gibi malları bulmak artık fazla sorun değildi. 24 Ocak Kararlarından sonra Türkiye, Ağustos ayı sonuna kadar çeşitli kaynaklardan 1 milyar 404 milyon dolar kredi kullanma olanağı bulmuştu. Çeşitli şartları olan, bazıları program, bazıları proje kredilerinden oluşan ve bir bölümü de nakit olarak kullanılan bu kaynaklar IMF, Dünya Bankası ve OECD'den sağlanmıştı. Aynca yabancı bankalarla CHP döneminde imzalanan 407 milyon dolarlık kredi anlaşmasından sağlanan bir bölümün kullanılması da, IMF ile anlaşmaya vardıktan sonra AP hükümeti döneminde gerçekleşmişti.

Bunların dışında OPEC fonu gibi bazı kaynaklarla, bazı batı ülkelerinden ikili ilişkiler çerçevesinde krediler bulunmuştu. Ancak bunların miktarı fazla değildi. Doğal olarak, bütün bu krediler ve borç ertelemeleri, Türkiye'nin borçlarını daha da arttırıyordu ve gelecekte bunlar da ödenecekti. Türkiye en sıkıntılı günlerini yaşarken, "dost ve kardeş" olarak tanımlanan bazı İslam ülkelerinden en küçük bir yardım bile görmemişti. O kadar ki, bir tanker petrolü doldurmak için 2 milyon dolarımız çıkışmazken kendilerine yapılan "en üst düzeyde" ricaları bile geri çevirmişler, "para peşin" demişlerdi.

24 Ocak Kararlarıyla yapılan yüksek oranlı devalüasyon ve daha sonra yapılan kur ayarlamaları, ihracat ve işçi dövizi gelirlerinde beklenen artışı sağlamamıştı. Artışın sonbahar aylarında ortaya çıkması bekleniyordu. Döviz, yine yoktu. 12 Eylül yaklaşırken iç piyasada durgunluk büyük boyutlara varmıştı. Halkın satınalma gücü azalmış, yatırımlar yavaşlamıştı, işsizlik hızla artıyordu. Yapılan büyük zamlar nedeniyle piyasada talep azalmıştı.

IMF limitleri doğrultusunda sıkı bir para politikası uygulanıyor, devlet müteahhitlere olan borçlarını bile ödeyemez duruma geliyordu. Özellikle kamu yatırımları, zorunlu olarak yavaşlatılmıştı; işçiler

kıdem tazminatlarını alamıyorlar, devletin bu alandaki borcu milyarlarca liraya ulaşıyordu. Durgun bir ekonomide enflasyon, önceki aylara göre yavaşlamış olmakla birlikte yine artıyor, üretim artışı sağlamak mümkün olmuyordu. Maliyetler çok artmıştı. Grevler yaygındı. Hükümet, sürekli olarak grev ertelemesi yapıyordu. Devlet bütçesi ise, tam anlamıyla bir açmazın içindeydi. Bütçe Genel Müdürü Ertuğrul Kumcuoğlu, Ağustos ayı ortalarında Maliye Bakanı İsmet Sezgin'e şöyle diyordu:

— Sayın Bakanım, hükümet olarak ne yaparsanız yapın ve vergi yasalarını Meclis'ten geçirin. Aksi halde bu bütçe ile değil mali yıl sonunu, birkaç ay sonrasını bile getiremeyeceğimizi size arz ederim. Durum bir felâkete doğru gitmektedir.

Oysa Meclis aylardan beri tıkanmıştı. Hiçbir yasa çıkmıyor, Türkiye'nin yeni Cumhurbaşkanı, Nisan ayından beri seçilemiyordu. Anarşi ve terör, olanca hızıyla sürüyordu. 12 Eylül harekâtına çok az bir zaman kala, bazı gazete başlıkları şöyleydi:

- Demirel: Yeni bir hükümet ortaklığında kesinlikle yokuz.
- Dün 16 kişi daha öldürüldü.
- Özal: Yeni yatırım yerine, mevcutlar çalıştırılmalıdır.
- Cahit Karakaş (Meclis Başkanı): Parlamento görev yapmazsa, halk başka bir rejim arayışı içine girebilir.
- Sağlık personeli bu sabah protesto eylemine başlıyor. Acil hizmetler dışında tüm sağlık hizmetleri durdurulacak.
- AP Genel İdare Kurulu, erken seçim kararı aldı.
- Ecevit: AP, Meclisi beş aydır engelliyor.
- Demirel: 15 Ekim'den sonra seçim yapılabilir.
- MSP, Ekim ayında seçim yapılması için önerge hazırladı.
- Dün 8 ilde 18 kişi daha öldürüldü.
- AP ve MSP, erken seçim önergelerini Meclis'e verdiler.
- Sıkıyönetim 20 ilde daha 2 ay uzatıldı.
- Demirel: MSP erken seçim önergesini savsaklıyor. Söyledikleri ne, yaptıkları ne?
- Erbakan: Erken seçim önergelerini AP ve CHP engellemektedir.
- Demirel: Meclis'in güveni devam ettikçe hükümeti bırakmayız.
- Türkeş: Ecevit, hazım bozukluğundan korkulu rüyalar gören bir garabet manzarası sergiliyor.
- Dün anarşik olaylarda 25 kişi öldürüldü.
- Konut üretiminde büyük düşüş var. İnşaat malzemeleri yasal

fiyatın altında satılıyor.
- MSP, Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen hakkında gensoru önergesi verdi.
- Erbakan, Genelkurmay'daki 30 Ağustos törenlerine katılmadı.
- Genelkurmay Başkanı Evren: Erbakan 30 Ağustos'a karşı mı, değil mi?

1980 yılı Ağustos ayında, 12 Eylül harekâtının gerçekleşmesinden hemen önce Türk basınındaki başlıkların özeti bunlardır. Bu sırada International Reports dergisinde Türkiye'nin kredi verme açısından çok riskli bir ülke olduğu yayınlanıyor, Turgut Özal ise Başbakanlık Müsteşarı olarak İstanbul Sanayi Odası meclis toplantısında yaptığı konuşmada "Erken seçimin hayati önemi vardır" diyor ve şunları söylüyordu:

— Ekonomik istikrar için erken seçim yapılması şart olmuştur. Erken seçimle, Türkiye'de pek çok şeyin veçhesi değişir. Böyle bir durum olur ve Türkiye'de güven verici bir idare kurulursa, dışarıdan alınan yardımlar büyür ve yabancı sermaye yatırımları artar. Hazırladığımız vergi tasarısı Meclis komisyonlarında gargaraya getirilmiştir. Seçimlerin yenilenmesi, vergi kanunlarının çıkarılması için de elzemdir.

Daha önce değindiğimiz gibi, IMF Türkiye'deki ekonomik durumdan memnun değildi. Woodward, bu konudaki endişelerini en son olarak Ağustos ayının son günlerinde yapılan Londra toplantısında belirtirken, Turgut Özal aynı toplantının ardından şu açıklamayı yapıyordu:

— Ekonomik paket ve anlaşmaların uygulanmasından alınan sonuçlar ve gelişmeler hem bizce, hem de onlarca tatmin edici bulunmuştur. Alınan sonuçlar tahminlerin ötesinde iyidir. Ancak Türkiye'de siyasi istikrar da şarttır. Onun için, erken seçim kaçınılmaz olmuştur. Türk halkı, bir çoğunluk hükümeti istemektedir. Erken seçim yapılması Türkiye'ye normal seçimlere göre 7 aylık bir zaman kazandıracaktır ki, bu durum bugünkü ekonomik şartlar içinde çok önemlidir.

Bir devlet memuru olan Turgut Özal, ekonomik konular yanında siyasal konularla ilgili olarak da sık sık demeç vermeye başlamıştı. 12 Eylül harekâtından birkaç gün önce verdiği bir başka demeçte yine

"erken seçim ve hükümet" konusunu ele alıyor ve şöyle diyordu:

— İki üç yıl içerisinde ekonomik program ciddi şekilde tatbik edilirse, ayrıca Türkiye'de çok lüzumlu olan politik istikrar, erken seçim veya normal seçimle temin edilirse, istenilen hedefe erişilebilir. Eğer bir iktidar değişikliği olur ve ekonomik program değiştirilirse, böyle bir durum Türkiye'yi büyük sıkıntılara götürür.

5 Eylül günü Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen, Meclis'te yapılan gensoru oylamasında CHP, MSP ve bazı bağımsızların oylarıyla düşürüldü.

6 Eylül günü Konya'da MSP tarafından düzenlenen "Kudüs'ü siyonistlerden kurtarma" mitinginde kalabalık bir grup, İstiklâl Marşı'nın söylenmesine engel oldu. "Şeriat isteriz" diye bağıran ve çevreye yeşil bayraklar asan kalabalık olay çıkardı.

"Son önemli gelişmeler" bunlardı. Anarşi ve terör ise, olanca hızıyla devam ediyordu. Türk ordusu, 12 Eylül günü ülke yönetimine el koydu.

Emin Çölaşan, Mayıs 1983